

T C
GENELKURMAY BAŞKANLIĞI

3

GENELKURMAY ATASE BAŞKANLIĞI KÜTÜPHANESİ

21-1674-0-1-3

ANKARA MEYDAN MUHAREBESİ

(1402)

Gnkur. ATASE ve Dent.
Bşk.lığı Kütüphanesi

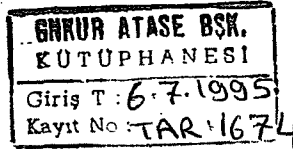
Kayıt No : 928064

Yer No : 21/1674

Kopya No : 2

Geliş Tarihi: 06/07/1995

Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları

ANKARA

GENELKURMAY BASIM EVİ

1995

Demirbaş.: 00005568

956.101511

TUR

1995

L1

İsmi ve Soyadı: ...
Tarih: ...

ISBN = 975-409-034-3

GENELKURMAY BASIMEVİ
YAYIN NUMARASI : '95/20

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	VII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYASÎ, COĞRAFÎ DURUM VE ASKERÎ GÜÇLER

A. SİYASÎ DURUM.....	3
1. Dış Siyasî Durum.....	3
a. Osmanlı-Sırp İlişkileri.....	3
b. Osmanlı-Bizans İlişkileri	3
c. Osmanlı-Bulgaristan İlişkileri	4
d. Osmanlı-Venedik ve Ceneviz İlişkileri	4
e. Osmanlı-Macaristan, Eflâk (Ulah) İlişkileri.....	4
f. Osmanlı-Fransa ve İngiltere İlişkileri	5
g. Osmanlı-Mısır Memlûk Devleti İlişkileri	5
h. Osmanlı-Karakoyunlu İlişkileri	6
i. Osmanlı-Akkoyunlu İlişkileri.....	7
j. Osmanlı Devleti İle Timur Devleti ve Diğer Devletlerle İlişkileri	7
2. İç Siyasî Durum.....	12
B. COĞRAFÎ DURUM	14
1. Bölgenin Doğal Coğrafyası.....	14
a. İki Taraf Ülkelerinin Coğrafi Konumu	14
b. Harekât Alanının Coğrafi Konumu ve Doğal Coğrafi Yapısı	15
c. Bölgenin İklimi "Hava Şartları"	16

2. Harekât Alanının Suni Arızaları	17
a. Şehirler	17
b. Karayolları "Yaklaşma Yolları"	17
3. Doğal Coğrafya ve Suni Arızaların Harekâta Etkisi	18
4. Ülkenin (Harekât Alanı) Nüfus ve Başlıca İskân Yerleri ve Bunların Harekâta Olan Etkileri	19
a. Genel Nüfus ve Dağılışı, Büyük Şehirler	19
b. Toplumsal Yapı ve Eğilimler, Toplumsal Tutum Genel Yaşam ve Kültür	20
5. Ülkenin Ekonomik Faaliyet ve Yetenekleri	22
C. ASKERİ GÜÇLER	24
1. Osmanlı Devleti Silâhlı Kuvvetleri	24
a. Teşkilât, Kuruluş ve Konuş	24
b. Osmanlı Devleti Sefer Ordusu	28
c. Sevk ve İdare, Eğitim	29
d. Personel Durumu	34
e. Lojistik Durum	36
f. Moral Durumu	37
2. Tımur Devleti Silâhlı Kuvvetleri	38
a. Barış, Teşkilât, Kuruluş ve Konuş	40
b. Sefer Teşkilât ve Kuruluşu	38
c. Sevk İdare, Eğitim Usulleri	40
d. Personel Durumu	43
e. Lojistik Durum	43
f. Moral Durumu	44

İKİNCİ BÖLÜM

SEFER PLÂNI, SEFERBERLİK VE YIĞINAK PLÂNLARI VE UYGULAMALARI

A. SEFER PLÂNI.....	45
1. Osmanlı Ordusu Sefer Plânı.....	45
2. Timur'un Sefer Plânı.....	45
B. SEFERBERLİK PLÂNLARI VE UYGULANMASI.....	48
1. Osmanlı Ordusu Seferberliği.....	48
a. Daimi Ordu; Kapıkulu Askerinin Seferberliği.....	48
b. Eyalet Askerinin Seferberliği.....	48
2. Timur Ordusu Seferberliği ve Uygulaması.....	48
C. TARAFLARIN YIĞINAK PLÂNLARI.....	49
1. Osmanlı Yiğinek Plânı ve Uygulanması.....	49
2. Timur Yiğinek Plânı ve Uygulanması.....	50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HARBİR İLÂNI VE MUHAREBELER

A. TIMUR'UN SAVAŞ ÖNCESİ, YAN VE GERİLERİNİN GÜVENLİĞİNİ SAĞLAMA AÇISINDAN GİRİŞTİĞİ HAREKÂT VE MUHAREBELER.....	51
1. Timur'un Sivas'a İlk Yürüyüşü ve Sivas'ı Zaptı.....	51
2. Timur ve Osmanlı Kuvvetleri Arasındaki İlk Çatışma.....	52
3. Timur'un Elbistan ve Malatya'yı Zaptı.....	52
4. Timur'un Behisni'yi Zaptı.....	52
5. Timur Sivas'ı İşgalden Sonra Neden Anadolu İçlerine Yürümedi.....	53
6. Timur'un Suriye'ye Girişi, Halep ve Şam'ı Zaptı.....	54
7. Timur'un Suriye'de İken Yıldırım Bayezit'a Bir Tehdit Mektubu Göndermesi.....	54
8. Timur'un Mardin Kalesi'ni Kuşatması ve Şehri Yağmalaması.....	54

8. Timur'un Bağdat'ı Zaptı.....	55
10. Timur Ordusu'nun Ordugâha Dönüşü	55
11. Taraflar Arasında Barış Girişimi.....	55
12. Timur İhtiyat Ordusu'nun Ordugâha Katılışı.....	56

B. YILDIRIM BAYEZİT'İN SAVAŞ ÖNCESİ GÜVENLİĞİ BAKIMINDAN YAPTIĞI HAZIRLIK VE HAREKÂT

1. Timur Tehlikesinin Sivas Felâketi İle Kesinlik Kazandığı Sırada Osmanlı Ordusunun Durumu	56
2. Yıldırım Bayezit'in Kaysəri'de Kuvvet Toplaması	57
3. Sivas Bölgesinin Geri Alınması Erzincan'ın Osmanlılar Tarafından Zaptı	57
4. Yıldırım Bayezit'in 1401 Doğu Seferi Sonucu	58
5. Ahmet Celayir ve Kara Yusuf'un Ülkelerine Gönderilmesi	58

C. HARBİN İLÂNI

1. Timur'un Osmanlı Sınırını Geçerek Savaşın Başlatılması	58
2. Kemah Kalesi'nin Zaptı.....	59
3. Timur'un Karatatarları Kandırması	60
4. Osmanlı Ordusu'nun Timur Kuvvetlerinin İlerlemesini Önlemek İçin Doğu İstikametinde Yürüyüşü	60
5. Sivas Bölgesinde Elçilerin Teması	60
6. Timur'un Ordusunun Batı Yönünde Yürüyüşe Devamı ve Hafik Kalesi'nin Zaptı	62
7. Ankara Kalesi'nin Kuşatılması	63
8. Osmanlı Ordusu'nun Tokat Bölgesinden Ankara İstikametine Geri Dönüşü	64

D. ANKARA MEYDAN MUHAREBESİ

1. Muharebenin Yapıldığı Yer	64
2. Muharebenin Yapıldığı Tarih ve Süresi.....	65

3. Muharebe	65
a. Çubuk Ovasında Karşılaşma ve Savaş Hazırlıkları.....	65
b. Tarafların Kuruluş ve Muharebe Tertipleri	66
c. Savaş Öncesi Taraflara Son Bakış.....	70
d. Muharebenin Evreleri	71
e. Harekât Üzerine Diyecekler.....	78
f. Ankara Meydan Muharebesi'nden Sonraki Olaylar	80
g. Ankara Meydan Muharebesi'nde Tarafların Genel Değerlendirmesi	85

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

LOJİSTİK VE İDARİ FAALİYETLER

GENEL	95
A. TEŞKİLÂT	96
B. LOJİSTİK.....	97
1. İkmal.....	97
a. İkmal Kaynakları	97
b. Birinci ve Üçüncü Sınıf İkmal Maddeleri	98
c. İkinci ve Dördüncü Sınıf İkmal Maddeleri.....	99
d. Beşinci Sınıf İkmal Maddeleri	99
e. Hizmet Birlikleri.....	99
2. Ulaştırma	100
3. Sağlık, Veteriner ve Tahliye.....	102
4. Bakım Onarım.....	102
C. PERSONEL FAALİYETLERİ	103
GENEL	103
1. Personel Kuvvetleri	103
2. Personel İkmali.....	103
3. Personel İdaresi	104

4. Mali Durumu ve Moral	104
5. Disiplin, Kanun ve Nizam	105
* SONUÇ.....	106
1. Genel ve Politik Sonuçlar	106
2. Ekonomik Sonuçlar	107
3. Askerî Sonuçlar	107
KRONOLOJİ.....	109
BİBLİYOGRAFYA.....	113
EKLER.....	115

ÖN SÖZ

"Türk Silâhlı Kuvvetleri Tarihi Serisi Osmanlı Döneminin Üçüncü Cilt, Birinci Kısım" eklerinden dördüncüsünü oluşturan bu eser Osmanlı Devleti'nin kuruluş (1299-1451) devrinde yapılmış olan savaşıardan Ankara Meydan Muharebesi (1402) ni kapsamaktadır.

Aynı ırk ve dinden iki Türk devleti orduları arasında cereyan etmiş ve askerî yönden ilginç olaylarla dolu olan bu savaş, henüz kuruluş döneminde ve gelişmekte olan Osmanlı Devleti'nde "Fetret Devri" diye adlandırılan ve on bir (1402-1413) yıl devam eden karışıklıklara yol açmıştır.

Bu ilginç savaş hakkında bu güne kadar yazılmış ve ilk kaynak olabilecek nitelikte çok az eser elde edilebilmiştir. Elde edilebilenler de her iki taraf için yetersizdir.

Bütün yokluk ve güçlüklerle karşı, uzun bir araştırma ve yoğun bir emekle, Başbakanlık Arşivi'nden ve çeşitli kütüphanelerden elde edilebilen eserlere dayanılarak gerçeklere ulaşmaya çalışılmıştır.

Eser merhum Em. Gn.Rahmi Egemen ve merhum Em. Alb. Nafiz Orhon tarafından hazırlanmış ve daha sonra da yeniden ele alınarak Em. Top. Alb. Fethi Ünsal Kur.Kd. Alb. İhsan Gürsoy tarafından düzenlenerek tamamlanmış ve ATASE Başkanlığı yetkili kurullarında incelenerek yayına hazırlanmıştır.

Cumhur ASPARUK
Hv. Plt. Korgeneral
As.T. ve Str. E. Bşk.

GİRİŞ

XIII. yüzyıl sonlarında (1299), Anadolu'nun kuzeybatısında bir uç kuvveti olarak kurulan Osmanlı Beyliği, Anadolu ve Rumeli'de birçok fetihler yapmış ve yarım asır gibi kısa bir sürede sınırlarını batıda Balkan dağları ve Makedonya topraklarına kadar genişletmiş, Tuna nehri, Mora yarımadası ve Adriyatik denizi kıyılarına kadar olan bölgeyi de etkisi altına almıştı. Bu durum karşısında endişelenen Avrupa devletleri Türklerin batıya ilerleyişlerini bir an evvel durdurmak, hatta onları Avrupa'dan atmak düşüncesinde anlaşarak oluşturdukları bağlaşıklık ve güçlü bir Haçlılar Ordusu ile bu Osmanlı Beyliği ile savaşmaya başladılar.

Türkler, 1389'da Birinci Kosova Meydan Muharebesi'nde, Haçlı Ordusu'nu yenilgiye uğratıp, büyük bir zafer kazanmış, ancak hükümdarları I.Murat (Hüdavendigâr) savaş alanında şehit edilmişti.

Babasının yerine hükümdar olan 29 yaşındaki I.Bayezit (Yıldırım) güçlü ve saygın bir imparatorluk kurma çabasını, Anadolu ve Rumeli'deki başarılı seferleri ile devam ettirmişti. Anadolu'da, beyliklerin çoğu ülke topraklarına katılmış, doğuda sınır Fırat nehri dirseğine kadar uzatılmıştı (1401).

Rumeli'de, Batı ve Orta Bulgaristan ülkeye ilhak edilmiş, Teselya, Selânik zapt edilmiş, Bizans İmparatorluğu, Anadolu ve Rumeli'den iki taraflı baskı altına alınmıştı.

Kosova Zaferi ile Balkanlara yerleşmiş olan Türk gücü, 1396 yılında Avrupa devletlerinin oluşturduğu Haçlı ordularına karşı kazanılan Niğbolu Zaferi ile perçinlenmiş, yenilmez Osmanlı ordusu ve başındaki Yıldırım unvanını alan 41 yaşındaki Hükümdar I.Bayezit İslâm dünyasında kazandığı saygınlığın yanında Avrupalı devletlerin de korkulu rüyası hâline gelmiştir.

Aynı yıllarda, Asya'da Çağatay İmparatorluğu anarşi içindeydi; koca imparatorluğun bölünen küçük beylikleri arasındaki çarpışmalar şiddetlenerek devam ediyordu.

1336'da dünyaya gelip böyle bir ortamda yetişen Timur, hırslı ve sürekli mücadelesi ile 1369'da 33 yaşında Maverâünnehir (x) ülkesine sahip olmuştu. Bir süre sonra Orta Asya'da kabına sığamayan Timur, 1371-1379'da Moğolları, Harzemlileri hâkimiyeti altına alarak 1382-1387'de de İran, Irak Azerbaycanı'nı ve Doğu Anadolu bölgelerini istilâ etmişti. 1391-1396 yılları arasında iki defa Büyük Tataristan (Kıpçak), Rusya, Irak ve İran'ı tekrar çiğneyerek tüm Avrupa devletlerinde de korku yaratmaya başlamıştı.

(x) *Maverâünnehir; Orta Asya'da Ceyhun (Amuderya) nehrinin kuzeyinde bulunan ülkeye Araplar tarafından verilen isim. Bu coğrafi yöreye batı kaynakları (Transoxiana) demişlerdir.*

1394'de doğuda beliren Timur tehlikesi, Osmanlı ve Mısır devletlerini de düşündürmeye başlamış, bir ara buna karşı aralarında bir bağlaşma yapmayı bile tasarlamışlardı.

İşte bu sırada Timur, Osmanlı hükümdarına ilk mektubunu göndererek, onu Hristiyanlarla gazasından dolayı bir yandan tebrik ederken, bu arada kendisine direnme hazırlıkları içinde olan Mısır Memlûk Devleti Hükümdarı Berkuk'a ve Sivas Hükümdarı Kadı Burhanettin'e hadlerini bildireceğini belirtmek suretiyle de aynı zamanda tehdit etmişti. Böylece Timur tehlikesi Osmanlı ülkesine iyice yaklaşmıştı.

Ancak, Timur bu mektubundan sonra bir ara Hindistan'a yönelince bu tehlikeye bir süre uzaklaşmış oldu.

Daha sonra Hindistan seferinden dönen Timur, Bayezit'in bu arada Anadolu beyliklerini teker teker ortadan kaldırdığını öğrenince, 1400 yılında Yıldırım'ın İstanbul kuşatması ile uğraştığı bir sırada Osmanlı ülkesi sınırını baskınla geçerek Sivas üzerine yürüyüp şehri tahrip ve işgal etmişti. Böylece konumuz olan Ankara Meydan Muharebesi'nin tohumları atılmış oluyordu.

BİRİNCİ BÖLÜM

SIYASÎ, COĞRAFÎ DURUM VE ASKERÎ GÜÇLER

A. SIYASÎ DURUM

1. Dış Siyasî Durum

a. Osmanlı-Sırp İlişkileri

Osmanlı Hükümdarı Yıldırım Bayezit (1398) Kosova Zaferi'nden sonra Sırp-ları bu yenilgilerinden dolayı büsbütün güçsüz ve ezik duruma düşürmeyecek hoşgörölü bir anlaşıma yapmıştı. Bu davranışı ile Sırp milletinin hem gönlünü kazanmış, hem de Sırp Devleti'nin içtenlikle ve satakatle Osmanlı idaresine bağlanmasını sağlamıştı. Nitekim Sırp-lar, Yıldırım Bayezit'in Anadolu beylikleri-ni ülke topraklarına katması, Haçlı Ordularına karşı kazanılan Niğbolu Sava-şı'nda ve son olarak da, konumuz olan Ankara Meydan Muharebesi'nde ordu-ları ile Osmanlı Devleti'nin yanında tam bir satakatle savaşlara katılarak hizmetlerini sürdürmüşlerdir. (1)

b. Osmanlı-Bizans İlişkileri

Osmanlı Hükümdarı Yıldırım Bayezit'in amacı; İstanbul'u ele geçirip Müslü-man Doğu ile Hristiyan Batı'yı içine alacak Osmanlı İmparatorluğu'nu kurmaktır.

Hükümdar olur olmaz bu amacı gerçekleştirmek için ilk iş olarak Bizans üzerindeki baskısını arttırmıştı. O sıralarda, Bizans'ın içteki düzeni, yıllardır sür-dürülen taht kavgaları nedeniyle çok bozulmuştu

Bu durum Bayezit'in İstanbul'u ele geçirme arzusunu daha da kamçılıyor-du. İstanbul ilk defa 1391'de kuşatılmış, 7 ay süren kuşatmadan sonra şehir halkı açlıktan kırılmaya başlayınca kuşatma ablukaya çevrilip kontrol altında tutulmaya başlanmıştı. (2)

İmparator her kuşatmada Avrupa devletlerinden yardım isteğinde bulun-muş hatta son defa bu devletlerden ve Papa'dan yine yardım etmelerini iste-mek üzere bizzat kendisi Avrupa'ya gitmişti (1399).

Papa Bizans'ın yardım isteklerini daima desteklemiş bu devletlere Osmanlı Devleti'ne karşı koymak üzere olanaklarını seferber etmelerinde öncülük et-miştir.

Bütün bu Batı âleminin yardımlaşmasına rağmen; Yıldırım Bayezit, Rume-li'deki icraatını Mora'ya kadar sürdürmüş, Yunanistan'ı egemenliği altına alarak Bizans üzerindeki baskısını devam ettirmiştir. Bu durumda Papalığın, bir Timur tahlikesi ortaya çıktığında Yıldırım Bayezit ordularının karşısında olacağı tabii idi.

(1) İsmail Hamî Danişmend; *İzahlı Osmanlı Tarihî Kronolojisi, c.I, İstanbul, Türkiye Yayınevi, 1971, s.85.*

(2) Mustafa Cezar; *Mithat Sertoğlu; Mufassal Osmanlı Tarihî, c.I, İstanbul, Şehir Matbaası, 1957, s.151.*

c. Osmanlı-Bulgaristan İlişkileri

Yıldırım Bayezıt, 1392'de Bulgaristan'a bir ordu göndermiş, başşehri Tırnova'yı, sonra da Niğbolu, Silistire ve Vidin'i ele geçirerek buralara Türkleri yerleştirmiş, yine bu şehirlerin kalelerini takviye ederek Türk garnizonları hâline getirmiştir. Böylece Doğu Bulgaristan 1393'den itibaren Osmanlı vilâyeti olmuştur.(3)

d. Osmanlı-Venedik ve Ceneviz İlişkileri

Kudret ve geçimlerini deniz ticaretine bağlamış olan bu İtalyan Cumhuriyetleri, genel siyasetlerini de deniz ticaretlerindeki çıkarlarına göre yürütüyorlardı. Birbirlerine rakip olan bu iki cumhuriyet, Türklere karşı anlaşıp oynak bir siyaset uyguluyorlar, Yıldırım Bayezıt'ın hoşnutluğunu kazanmak için özen gösteriyorlardı.

Venedik Cumhuriyeti, Niğbolu Savaşı'na, karşı devletler yanında katılmıyordu. (4) Timur'un günün birinde Osmanlı ile çarpışacağını düşünerek böyle bir mücadelede Osmanlıların girişi örtmeyi ve bu hizmetine karşılık Kara ve Akdeniz'deki kolonileri Kıbrıs, Girit ve Boğazlarda kendi gemileri için Osmanlı'nın serbestçe hareket etme izni vereceğini tasarlıyordu. (5)

Yıldırım Bayezıt özellikle bu iki devletin birleşmesine engel olarak genişleme siyasetini ustaca yürütüyordu. Cenevizliler İstanbul'un Galata bölgesinde kolonilerini kurmuşlar, geniş yetki alarak buraya güçlü bir şekilde yerleşmişlerdi. Hatta bir seferinde Yıldırım Bayezıt'ın bin kişilik kuvvetinin Galata'dan geçerek İstanbul üzerine yürümesini engellemişlerdi (1399).

Bir defa da; Avrupa'dan Bizans'a yardıma gelen Mareşal Baucicault (Buziko)'a Bozcaada'da kadirga vererek yardım etmiş ve Çanakkale önünde Osmanlı Donanmasının yenilmesine sebep olmuşlardır. (6)

1394 yılından beri Osmanlıları tehdide başlayan Timur tehlikesi Bizans ve Ceneviz'i ümitlendirmiş ve iki devlet de hem Timur'a hem de Yıldırım'a taraf görünmüşlerdi. (7)

e. Osmanlı-Macaristan ve Eflâk (Ulah) İlişkileri

Yıldırım Bayezıt, Niğbolu Zaferi'nden sonra baskısını artırmak maksadıyla Macaristan'a ve Türk egemenliğini kabul ettiği hâlde; Niğbolu Savaşı'nda Haçlılarla işbirliği yapıp yenilgiden sonra askeri ile birlikte kaçan Eflâk prensinin ükesine, birer akıncı kolu görevlendirmişti.

(3) a.g.e.; s.157

George Ostrogorsky; *History of Bizantine State, New Brunswick, Jersey 1957, s.486, 489, 493.*

(4) Cezar; Sertoğlu; s.161, 162.

(5) M.Silberschmit; *Şark Meselesi*, çev. Cemal Köprülü, İstanbul, Evkaf Matbaası, 1930, s. 53, 55.

(6) Cezar-Sertoğlu; s. 162, 163.

(7) *Kadesten Kalviyo* ; *SemerKande Seyyahat*, çev. Ö.Rıza Doğrul, Afimet Sait Basımevi, s.30.

Macaristan'a giden, kol İstirya'ya kadar ilerleyip başarı ile dönmüş, fakat Eflak'a yollanan akıncı kolu; Eflak'ın, zeki, hileci ve politikacı prensleri Mirçe kuvvetleri karşısında başarısızlığa uğrayarak geri dönmek zorunda kalmıştı. (8)

f. Osmanlı-Fransa ve İngiltere İlişkileri

Fransa'da feodalitenin sona ermesine ve Fransız millî şuurunun uyanmasına neden olan yüz sene harpleri (1337-1452) bazı duraklama ve ateş kesmelerle birlikte, Yıldırım Bayezit döneminde de devam etmekteydi. Fransa bu hayati iç problemleri nedeniyle ülkesi dışındaki olaylarla ilgilenecek durumda değildi. Ancak 1395 yılında, Macar Kralı Sigismund'un Türklere karşı savaşmak üzere oluşturulacak Haçlı Ordusu için Fransa'dan yardım isteğine Fransa'nın Burgonya Dükası Filip (Philippe le Hardi-Fransa Kral naibi olmuştur) derin bir ilgi göstermişti.

Türklerin böyle bir seferde yenilmesi halinde Arzı Mukaddes (Hristiyanların, İsa Peygamber'in doğum yeri Kudüs şehrine verdikleri isim) in fethini ve doğuda kazanılacak böyle bir başarının kendisine Fransa tahtını sağlayacağı düşüncesi ile Macaristan'a önemli yardımda bulunmuştu.

Haçlı Ordusu için hazırlanan Fransız Tümeni'nin başında kumandan olarak Dük'ün oğlu Korkusuz Jean görevlendirilmişti. (9)

İngiltere ise, kendi iç sorunları ve uzun süren harplerle uğraştığı hâlde, Sigismund'un bu yardım isteğini ilgiyle karşılamış, o sırada yüz sene harplerine ara verilmiş olmasından da yararlanarak, önemli sayılabilecek sayıdaki, İngiliz şövalye ve askerlerinden oluşturulan bir kuvveti Haçlılar Ordusu'na yardıma göndermişti.

Bu durumda Fransa ve İngiltere'nin de Osmanlıların Avrupa'da ilerlemelerini durdurmak, hatta Avrupa ve Balkanlardan atmak için, Timur güçlerine yardım düşünen diğer Avrupa devletlerine katılma ihtimali hiç de uzak değildi.

g. Osmanlı-Mısır Memlûk Devleti İlişkileri

Osmanlı Devleti'nin Mısır ve Suriye Memlûk Devleti ile XIV. yüzyıla kadar dostça sürmüş olan ilişkileri Melikzahir Seyfeddin Berkûk ile Yıldırım Bayezit döneminde de gelişerek devam etmişti. (10)

Hatta, Şark âlemini alt üst eden, Timur istilâsının her iki devleti tehdiye başladığı sıralarda, Berkûk ile Yıldırım Bayezit arasında, bu büyük tehlikeye karşı ortak savunma amaçlı bir bağlaşma dahi yapılmıştı (1395) .Fakat yine de Berkûk, Osmanlıların başarılarını çekemiyordu. Hele; Yıldırım, doğu sınır bölgesini kuvvetlendirmek üzere, Kadı Burhanettin ülkesini (Sivas, Kayseri, Tokat, Niksar, Şarkikarahisar, Aksaray ve Kırşehir Yöresi) Osmanlı toprakları-

(8) *Danışmend* ; s.108

(9) *Yılmaz Öztuna; Türkiye Tarihi, c.III, İstanbul, Tefduruk Matbaacılık A.Ş., 1964, s. 83, 84. Cezar-Sertoğlu; s.164-165.*

(10) *İ Hakkı Uzunçarşılı; Osmanlı Tarihi, c.II, Ankara, Türk Tarihi Kurumu Basımevi, 1949, s.179.*

na katılınca; Mısır Sultanlığı'nın Anadolu'daki arazisine yaklaşması ile hasıl olan jeopolitik durum dolayısıyla kendisine ait toprakların tehdit altına girdiği görüşünde olan Berkûk'u iyice kuşkulandırmıştı. İki devlet arasındaki ilişki bu kuşkulu ve gergin durumda iken Sultan Berkûk ölmüş, yerine tecrübesiz bir genç olan oğlu Nasureddin Fereç geçmişti (1399).

Yıldırım Bayezit, Berkûk'un ölümünden sonra da Mısır ile ilişkilerini dostça sürdürmeyi uygun görmüştü. Fereç'in hükümdarlığını desteklemiş, ona isteği üzerine yirmi bin kişilik bir kuvvet göndererek yardım bile etmişti. (11)

Fakat, bir süre sonra, çocuk yaştaki Sultan Fereç yönetiminin zayıflığından yararlanarak, Selçuklu ülkesinin parçalanışı sırasında Mısır'ın eline geçmiş olan Anadolu'daki Dulkadir Beyliği topraklarını ülkesine katmak üzere, Berkûk ile evvelce yapmış olduğu bağlaşmayı dahi gözardı edip Dulkadir Beyliği'ne sefer açmıştı.

Bu seferle, Malatya, Kâhta, Behisni, Divriği kaleleri ile ülkesinin diğer yerlerini Osmanlı topraklarına katmıştı. Böylece; uzun yıllar dostça devam etmiş olan Osmanlı-Mısır ilişkileri karşılıklı mücadeleye dönüşmüş oldu. Fereç, bir ara Şam'dan Yıldırım Bayezit'a bir elçi gönderip, Mısır ülkesinden aldığı yerlerin geri verilmesini, aksi hâlde savaş açacağını bildirmişse de, gönderilen elçiden haber alamayınca, Osmanlılara savaş açmaya cesaret edemeyerek Mısır'a dönmüştü. (12) Bu durumda bu ülkeden de herhangi bir yardım beklemezdi.

h. Osmanlı-Karakoyunlu ilişkileri

Karakoyunlular Azerbaycan ve Doğu Anadolu'daki bir Türkmen Devleti idi.

Ülkeleri Timur ordularının istilâsına uğrayan Karakoyunlu Hükümdarı Kara Yusuf ile Irak Hükümdarı Sultan Ahmet Celayir önce Mısır'a kaçıp sonra Osmanlı ülkesine, Bursa'ya gelip Yıldırım Bayezit'a sığınmışlar, hükümdar da bunları himayesine almıştı.

Timur Osmanlı Hükümdarı'na bir mektup gönderip kendisine sığınan bu iki hükümdarın tarafına teslimini istemiş, Yıldırım ise bu isteği reddetmişti. Timur ile Yıldırım Bayezit arasındaki ilk ihtilâf böyle başlamıştı (1400).

Karakoyunlu Kara Yusuf ile Sultan Ahmet Celayir, Yıldırım Bayezit'ın, Erzinan seferine de katılmışlardı.

Bu iki hükümdar da Timur ile yapılan savaşta ellerindeki zayıf kuvvetlerle Osmanlı ordusunun yanında yer almışlar, fakat savaş sonunda; Timur'a esir düşerek Mısır'da hapsedilmişlerdir. Ancak, Timur'un ölümünden sonra ülkelerine dönebilmişlerdir. (13)

(11) *Danışmend*; s. 119, 120.

(12) *Uzunçarşılı*; s.179.

(13) *Danışmend*; s.122-151.

i. Osmanlı-Akkoyunlu İlişkileri

Akkoyunlu, bir Türkmen oymak hanedanıdır. Karayölük lâkabıyla ünlü Akkoyunlu Beyi Bahaüddin Karaosman, daha önce yanında çalıştığı Kadı Burhanettin (Sivas-Kayseri-Niksar-Şarkıkarahisar-Aksaray ve Kırşehir Havalisi Hükümdarı) öldükten bir süre sonra 1398'de Akkoyunlu Devleti'ni kurmuştu.

Karayölük Sivas'ın teslim alınmasını istemiş, Sivas halkı teslim olmayı reddederek şehri savunmuşsa da sonunda Akkoyunlulara yenik düşmüştür.

Bunun üzerine Sivas'ın ileri gelenleri Osmanlı Hükümdarı Yıldırım Bayezit'tan yardım istemiş, kurtarıldıkları takdirde Osmanlı ülkesine katılmaya hazır olduklarını bildirmişlerdir.

Yıldırım Bayezit bu teklifi kabul ederek, büyük oğlu Şüleyman Bey komutasında bir ordu göndermiş, bu ordu Akkoyunlu beyini yenilgiye uğratarak Erzincan'a doğru çekilmek zorunda bırakmıştır. Böylelikle Anadolu'daki Kadı Burhanettin ülkesi de Osmanlı Devleti'ne katılmıştır (1399).

Batı Anadolu Beyliklerinden sonra, Candar ve Karaman Beyliklerinin ve daha sonra da Kadı Burhanettin ülkesinin işgali Osmanlı Devleti'ni hemen tüm Anadolu'ya hakim bir duruma getirmiştir.

Akkoyunlu Karayölük, Ankara Meydan Muharebesi'nde Timur ordusuna öncülük etmiş, Timur bu hizmetine karşılık Diyarbakır dolaylarını ona ikta (arazi bağışlama) etmiştir. (14)

j. Osmanlı Devleti ile Timur Devleti ve Diğer Devletlerle İlişkileri

Timur Devleti; Moğollardan kalma Çağatay Hanlığı yönetimindeki Barlas boyunun kurmuş olduğu bir Türk devletidir. Devletin kurucusu Timur, Semerkand'ın güneyinde bu günkü ismi ile Şehri Şebz olan Keş kentinde doğmuştur (1336).

Orta halli fakat eski ve asil bir aileden olan babası Emir Turagay, annesi Tekina hatundur. (15)

Babası tarafından soyu Cengiz sülâlesine kadar ulaşan Timur'un sert, isyankâr ve kavgacı bir yaradılıştaki olduğu belirtilmektedir.

Ata binmeyi, avlanmayı ve mücadele oyunlarını sevdiği, hatta küçüklüğünde bir kavgada ayağından yaralanarak sakat kalması nedeni ile kendisine Aksak Timur, Timurlenk veya Topal Timur takma adlarının verildiği söylenmektedir.

Kazgan Han'ın kızı Olcay Türkân ile evlenmiştir. Henüz yirmi beş yaşında iken Barlas boyuna sahip çıkarak başa geçmiştir. Gözü hep yükseklerde olduğundan bir süre sonra Kabil Hükümdarı ile birleşerek ordusu ile Türkistan'a

(14) a.g.a.; s.116-118.

(15) *Anıl Geçen; Tarihî Türk Devletleri, İstanbul, Milliyet Basımevi, s.118.*

yürümüştür. Çağatay Ordusunu yenerek doğduğu Keş kentini almış, Türkistan'ı Moğol baskısından kurtarmıştır (1369).

34 yaşında iken, Semerkant'ta kurultayı toplamış onlara Kur'anı Kerim'deki "Seni yeryüzünde kendimize vekil yaptık" sözlerini gösterip, kendisinin Allah'tan sonra her türlü iktidar kaynağı olduğunu bildirerek, Türkistan ve Orta Asya'nın Hükümdarı olarak ilân etmiştir (1370).

İmparatorluğu paylaşmış olan hanedanları yok edip, hepsini hükmü altına almak suretiyle, Moğol egemenliğine son vererek, yerine Timur Devleti'ni kurup Asya'da Türk egemenliğini başlatmıştır. (16)

Cengiz döneminin acımasız kuralları ile yetişmiş olan gözü pek Türkistan halkından oluşturduğu çok güçlü ordusunun başına geçmiş ve batıya doğru yeni fetihlere yönelmiştir. Önce; Harizm ve Afganistan'dan başlayıp sonra, İran, Irak, Kafkasya, Kıpçak (Altınordu) ve Suriye ülkelerine defalarca seferler yaparak dünyaya meydan okumuştur.

Volga'dan Şam'a, Ganj'dan İzmir'e kadar fethettiği ülkeleri, yakmış, yıkmış, yağmalamıştır.

İslâmiyeti yaymak ve İslâm dünyasında üstünlük kurmak amacı ile girdiği ülkelerde Hristiyanlarla beraber Müslümanları da katletmiştir.

Böylece korku ve dehşet saçarak ayak bastığı, sefalet ve kargaşalığa sürüklemiş olduğu yerleri kısa sürede terk ederek yeni fetihlere yönelmiştir.

Dünyada devrinin en kudretli devleti unvanını alarak, şan, şöhret ve gurun zirvesine ulaşmış, adından bahsedilmesi bile dünyayı titretmeye yeter bir duruma gelmişti.

Timur, ordusu ve hükümdarı ile kendi karşısına çıkabilecek güçte tek rakip olarak gördüğü Osmanlı Devleti'ne karşı tasarladığı (17) dördüncü ve son Yakın Doğu seferinden önce, yaptığı seferlerde geri ve yanlarını tamamen güvenceye almayı düşünmüş ve tasarladığı plânı da şöyle gerçekleştirmiştir:

1385'te ilk olarak; Azerbaycan ve Fırat harekâtına başlamış, Ermenistan'ı zapt ve Kral Hipokrat'ı esir almıştı. (18)

Daha sonra tekrar Kafkasya (Karabağ) ya geldiği zaman ise (1386-1387'de) Ermenistan, Tahirten (Mutaharten) idaresinde bulunuyordu. Başkent Erzincan diğer şehirleri ise Van, Ahlat ve Adilcevaz idi.

Aynı tarihlerde; Dicle-Fırat (Elcezire) yöresinde de Karakoyunlu Hanedanı bulunuyordu. Bu hanedanın başındaki Kara Yusuf Diyarbakır'da oturmaktaydı.

(16) a.g.e.; s.120.

Fernand Grenard; (Fransız, Orta Asya Tarihi ve Coğrafya Uzmanı) Asya'nın Yükselişi ve Düşüşü, Birinci Baskı, çev.Orhan Yücel, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1970, s.70.

(17) Anıl Geçen; Tarihte Türk Devletleri, s.123.

(18) Timur'un Tuzakları, çev.Mustafa Rahimi; İstanbul, Matbaayı Amire, 1339 (1913), s.11.

Timur'un bu yöreye taarruzuna Irak, Ermenistan ve Karakoyunlu beyleri önce karşı koydular.

Fakat Timur kuvvetli ordusu ile, Muş'u tahrip etti. Ahlat ve Adilcevaz'ı kolaylıkla zapt etti. Hemen bu tarihe kadar hiçbir fetihe kapılarını açmamış olan Van Kalesi de yirmi günlük bir direnişten sonra Timur askerlerinin eline geçmişti. Yenilgiye uğrayan Irak Hükümdarı Ahmet Celayir ile Karakoyunlu Kara Yusuf Timur ordularına karşı fazla dayanamayacaklarını anlayarak önce Mısır'a kaçmışlar, ancak kendilerini orada da güvencede görmeyerek Osmanlı ülkesine gelerek Hükümdar Yıldırım Beyazıt'ın himayesine sığınmışlardı.

Erzincan Beyi Tahirten ise Timur'a itaata karar vermiş, Timur da bundan dolayı Tahirten'e topraklarını bağışlamış ve devlet unvanını ve iktidarını sürdürmesine müsaade etmişti (1387). (19) İşte, Timur'un Yakın Doğu'ya kadar uzanmış olan bu seferi ile kendisine bağlamış olduğu Erzincan Hükümdarı'na ait ülke toprakları nedeni ile Osmanlı İmparatorluğu, doğuda Timur Devleti ile sınır komşusu olmuştu.

Bu tarihe kadar Osmanlı ve Timur Devletleri, dolayısıyla hükümdarlarının arasında hiçbir ilişki kurulmamış olmasına karşın, her iki hükümdar karşılıklı olarak birbirlerinin tüm hareket ve davranışlarını büyük bir dikkatle izlemişlerdi.

Asya hâkimi Timur Devleti ile batıda fetih ve zaferleriyle ün salmış olan Osmanlı İmparatorluğu arasında en tehlikeli bir şekilde güç deneme ve kendilerinin üstünlüklerini dünyaya kanıtlama yarışması başlamıştı. İki tarafda bu rekabeti zaferle sonuçlandırmak için fırsat kollan durumdaydı.

Timur 1393'te Bağdat'ı zapt etmişti. Halbuki daha önce, Sivas Hükümdarı Kadı Burhanettin bu tehlikeyi sezmiş, Yıldırım Beyazıt ile Mısır Memlûk Sultanı Melik Zahir Berkuk'a, bu tehlikeye karşı üçlü bağlaşıma teklifinde bulunmuştur.

Bu teklife her iki hükümdar da Kadı Burhanettin'e güvenemedikleri için uymamışlardı.

Timur, 1394 başında orduları ile Dicle'yi aşmış; artık Anadolu ve Suriye'yi tehdit eder bir durum almıştı.

Doğudaki Erzincan, Sivas Hükümdarları ile Dulkadiroğulları, Karamanoğulları ve diğer Anadolu beylerine mektuplar göndererek kendisine itaata çağırılmıştı.

Erzincan Hükümdarı Tahirten Timur'un çağrısına cevap olarak, Anadolu'yu istilâya geldiği takdirde kendisine ordusu ile öncülük yapacağını bildirmişti. Karamanoğlu da; Yıldırım Beyazıt ve Kadı Burhanettin'den öç almak için Timur'un isteğini hemen kabul etmiş ve Timur Suriye'ye sefer yaparsa yanına oğlu Mehmet Bey'i göndermeyi, eğer Osmanlı ülkesine yürürse kendisinin Timur'un yanında olacağını bildirmişti.

(19) Hammer; *Devlet-i Osmaniye Tarihî*, çev. Mefmet Ata, c.II, İstanbul, Bedrosyan Matbaası, 1329 (1913), s.16, 17, 20, 29 ve 89.

Dulkadiroğlu da, Timur'un çağrısına Suriye üzerine yürüdüğü takdirde ordularına kılavuzluk edeceği cevabını veriyordu. Timur tehlikesini sezen Mısır Memlûk Sultanı Berkûk, 1396'da Yıldırım Bayezit'a bir elçi (Emir Tolu-min Ali Şah) göndererek, Timur'un Anadolu ve Suriye'ye yürümesi hâlinde; Kadı Burhanettin ve Kıpçak Hükümdarı Toktamış ile (20) bağlaşıklık bir savunma teklifinde bulunmuştu.

Fakat daha önce Timur Kıpçak üzerine yürüyüp Kıpçakları kendine tâbi duruma getirdiği için bu bağlaşıklık yapılamamıştı.

- O tarihlerde, Oltınordu, Osmanlı himayesini kabul etmiş olan Eflâk ile sınır komşusu idi. Bu durumda Osmanlı Devleti ile Timur Devleti de kuzeydoğu Rumeli'de sınır komşu durumuna gelmiş oluyorlardı.

Timur, Kafkasya, Suriye ve Doğu Anadolu'daki harekâtı için yukarıdaki çağrılar ile kendisine taraftar toplarken, bir taraftan da Avrupalı Hristiyan devletlerle de siyasî ilişkiler kurmayı ihmal etmiyordu. Örneğin kendi kanısına göre batının en güçlü devleti olduğuna inandığı Fransa Kralı VI.Şarl'a Domini-ken Papazı Yuhan'ın aracılığı ile gönderdiği mektubunda; dünyayı kendisi ile paylaşma teklifinde bile bulunuyordu.

Napolyon'dan önce Avrupa'da hiçbir kimse böyle bir paylaşmayı düşünmemişti. (21)

Timur Cenevizlilerle de elçiler ve hediyeler gönderecek derecede iyi ilişkiler kurmuştu. Hatta Cenevizlilerin Timur'un "Yıldırım Bayezit"ın işini bitirmesini önerdikleri bir Tatar elçisinin Ceneviz'e gelişinde, İstanbul'da Ceneviz Kalesi olarak bilinen Beyoğlu'ndaki Galata Kulesi'ne Timur'un sancağı bile çekilmişti.

Bir Venedik kaynağına göre de; Ağustos 1401'de Timur'un iki elçisinin Galata'ya gelerek, Bizans İmparatoru ile görüştükleri ve Timur'un Bayezit'a bir sefer açma niyetinde olduğunu imparatora söyledikleri ve bu görüşmeden sonra da Batılıların Timur'a yardım etmek üzere bekleme durumuna geçtikleri belirtilmekteydi. (22)

Timur'un Kastelya (İspanya'da) Krallığı ile de iyi ilişkileri vardı. Kralın iki elçisi daha sonra; Ankara Savaşı'na Timur orduları ile katılarak tanık olmuşlardır. (23)

Timur'un giderek artan gücü dünyaya yayılınca, özellikle Avrupalı devletlerden elçiler ve hediyeler göndererek kendisi ile iyi ilişkiler kurmaya çalışanlar çoğalmıştı.

(20) *İslâm Ansiklopedisi; c.II (I.Bayezit), Millî Eğitim Bakanlığı, İstanbul, Millî Eğitim Basımevi, 1961, s.373, 375.*

(21) *Herbert Gibbons, Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu, çev. H.Ragıp, İstanbul, Devlet Matbaası, 1928, s.223.*

(22) *Silberschmüt; Şark Meselesi. s.182.*

(23) *Gibbons; s.224.*

Kastelya, Bizans, Cenova, İngiltere bu devletler arasında idi. Fransa ile Timur arasındaki irtibatı Papa Yuhan bizzat sağlıyordu. (24)

İngiltere Kralı IV. Hanri Timur'a gönderdiği ve kendisine büyük samimiyet gösterdiği mektubunda; "Dinini değiştirip Hristiyanların kahramanı olacağından ümitli olduğunu" ifade ediyordu. (25)

İki İslâm ordularının çarpışmasını ve Yıldırım Bayezit'in kırılmasını isteyen birçok Avrupalı Devletler Timur'u destekliyorlardı. (26)

Timur'un başarıları özellikle, Bizanslılar ve Cenevizlileri ümitlendirmişti. Bizans İmparatoru Yuannis bir taraftan Yıldırım ile anlaşıp ona İstanbul'u vaat ederken (27) diğer taraftan da Timur'a kendisine paraca destek sağlayacağını bildiriyordu.

Cenevizliler de, böyle bir savaşta gemileriyle Çanakkale Boğazı'nı tutarak Türklerin Rumeli'den Anadolu'ya geçişlerini engellemeyi vaat ediyorlardı. (28)

Timur, bu yardımların hepsini değerlendiriyor, bir taraftan da, kendisine karşı olacak devletlerin aralarında yapmayı tasarladıkları bağlaşma girişimlerini öğrenerek bunları engellemek üzere önlemler alıyordu.

Örneğin; kendisine karşı girişilen, Toktamış, Kadı Burhanettin, Berkûk ve Yıldırım Bayezit dördü bağlaşmayı öğrenir öğrenmez, Osmanlı İmparatorluğu'nu bundan ayırmak üzere Yıldırım Bayezit'a ilk uyarı mektubunu Semerkant'tan göndermişti. (29)

Timur ile Yıldırım Bayezit arasında elçilerle mektuplar gönderilmek suretiyle başlatılan bu haberleşmeler uzun bir süre devam etmiştir.

İki hükümdarın birbirlerine gönderdikleri bu mektuplardaki ifade tarzları gelişmelerle doludur.

Örneğin Timur, bu dönemde Yıldırım'a gönderdiği toplam altı mektubunda bazen uzlaşmacı ifadeler kullanırken, çoğunlukla da tehdit edici ifadeler kullanılmaktan kaçınmamıştır. Mektuplarının çoğunda Bayezit'in ele geçirdiği Anadolu beyliklerinin şikâyetlerini ileri sürmüş, Kemah Kalesi'nin geri verilmesini ve Ahmet Celayir ve Kara Yusuf'un da kendisine iade edilmesini ısrarla istemiştir. (30)

Bayezit tarafından yazılmış olan toplam beş mektup (31) da bazen uzlaşma arayan ifadeler içerirken, zaman zaman da hasmını aşağılayıcı ifadeler iht-

(24) Ö.Halis Buynkay; *Timur ve Ankara Savaşı, İstanbul, Askeri Matbaası, 1934, s.11.*

(25) Gibbons, s.233.

(26) Öztuna; s.19.

(27) *Kâdesten Kâlvîyo; Semerkant'a Seyahat, s.30.*

(28) a.g.e.; s.100.

(29) *İslam Ansiklopedisi; c.II, s.373:375.*

(30) Nazmi-Zade, *Tarihi Timur Gûrgâni, İstanbul, İbrahim Müteferrika Matbaası, 1695, s.70.*

(31) Feridun Bey Münşeatı, s.120-121.

va etmektedir. Bayezit da mektuplarında Timur'un isteklerini reddetmiş, ancak son mektubunda bozuşmak için arada önemli bir sebebin olmadığını ılımlı bir ifade ile bildirmiştir. (32)

Ancak, Timur bu sırada, daha önce hazırlanmasını emrettiği torunu Sultan Mehmet komutasındaki kuvvetlerin gelişi nedeniyle kendi ordusunun artık Osmanlı Ordusu ile savaştıkça güce eriştiğine karar verdiğinden, (33) Yıldırım'ın bu son mektubunu gözardı etmiş olabilir.

Timur'un maksadı kendi elçisini öldürten Mısır Hükümdarını ve bu arada Erzinçan'a saldırmış olan Osmanlı Hükümdarı Yıldırım Bayezit'i cezalandırmak, dünyaya kendisinin, ordusunun ve devletin gücünü kanıtlamaktır. Daha önce de belirtildiği üzere batıya son yedi yıllık seferi de bunun için başlatmıştı.

Bu sırada Memlûk ülkesi karışıklık içindeydi. Ayrıca, Dulkadir ülkesinin zaptı nedeni ile Mısır Osmanlı ilişkileri de tamamen bozulmuştu. Osmanlı İmparatorluğu'na batı ve Balkanlar'da zaten Sırlar'dan başka yardım edebilecek topluluk da yoktu. Yalnız kalmıştı. Anadolu'da da durum aynı idi. Timur Devleti'ne karşı tek başına savaşmak zorunda kalınacaktı. Görüldüğü gibi Osmanlı Devleti'nin dış siyasî durumu böyle bir savaş için pek de elverişli değildi.

2. İç Siyasî Durum (Harita:1)

Ankara Meydan Muharebesi öncesinde Osmanlı Devleti'nin içteki siyasî durumu da pek iç açıcı değildi. Yıldırım Bayezit'in düşüncesi Bizans'ın elinde bulunan İstanbul şehrini bir an evvel zapt etmek ve Frenklerin kontrolündeki Boğazları ele geçirmektir. Bu nedenle Anadolu beyliklerini bir bayrak altında toplamaya sonra da İmparatorluğun Anadolu-Rumeli kesimleri arasındaki birlik ve dengeyi sağlamaya çalıştı.

Anadolu'da ve özellikle Rumeli'de çoğunluğu oluşturan ve yeni Osmanlı tebaası olan Hristiyanlara karşı olumlu ve yumuşak siyaseti devam ettirmeye çaba gösteriyordu. Bulgarlar, dinî ve vicdanî inançlarına saygı gösteren hoşgörülü davranan Türklerin idare ve himayesinden memnun görünüyordular. (34)

Hükümdar Anadolu beyliklerinin ülkeye katılmaları harekâtında da halka hiçbir suretle zarar ziyan verilmemesini, verenlerin cezalandırılacağını ordusuna emretmişti. Batı Anadolu'yu hak ve adalet yolu ile ele geçirmeyi daha uygun bulmuştu. (35)

Rumeli'de hızla gelişmekte olan Osmanlı Devleti için Anadolu'daki halkın önemi çok büyüktü. Fethedilen yörelere Anadolu'dan göç zorunluydu.

Anadolu halkı da Osmanlı hükümdarlarını sevir, idareden de memnun görünüyordular. Hele Osmanlı birliğine girmenin maddî ve manevî nimetleri

(32) Hammer, s.57.

(33) İslâm Ansiklopedisi; s.384.

(34) Uzunçarşılı; s.145.

(35) Neşri; Cihannuma, Türk Tarîh Kurumu, Ankara, 1949, s.313.

kendilerini fazlaca düşündürüyordu. Fakat bir taraftan da yöresel duyguları ağır basıyor, kendi beyliklerine ve beylerine saygıda kusur etmiyorlardı.

İşte Yıldırım Bayezit, Anadolu birliğini kurmak üzere harekete geçtiği 1 nci Anadolu Seferi'nde bu beyliklerden Germiyan (Kütahya, Uşak, Denizli), Aydın (Aydın, Selçuk, "Ayasluğ"), Saruhan (Manisa, İzmir), Menteşe (Muğla yöresi) beyliklerini; 2 nci Anadolu Seferinde ise; Hamidoğlu (Isparta, Burdur), Teke (Antalya yöresi), Karaman (Konya Ovası) topraklarını ülkeye katmıştı. Bu nedenlerle kendilerine pek güvenilemezdi. 4 ncü Anadolu Seferi sonunda; Osmanlılar Menteşe kıyılarından artık Akdeniz'e ulaşmış oluyorlardı. Ege limanları Osmanlı'nın eline geçmiş ve yine ele geçen Aydın, Menteşe ve Saruhan donanmaları ile Osmanlı ilk defa bir donanmaya ve denizci halka sahip olmuştu. Daha sonra Gelibolu'ya geçen Yıldırım, buranın Türk donanması için merkez olmasını emrederek Anadolu'ya geri dönmüştü. Aynı yıl Şile kasabası Bizans'tan alınmıştı.

Yıldırım Bayezit, Anadolu seferleri sonunda Anadolu'daki Osmanlı ana-yurdunu üç kat genişletmiş ve "Büyük Türk Birliği"ni kurma çabalarını sürdürmüştü. Fakat Anadolu'da tam bir birlik sağlanamamıştı. 1398'de ülke topraklarına katılmayan Karadeniz kıyısında ufak bir şerit hâlinde Trabzon Rum İmparatorluğu, Erzincan Beyliği, Maraş ve Elbistan yöresindeki Dul-kadir Beyliği toprakları ile Malatya'dan Kilikya'ya kadar Anadolu topraklarına sızmış olan Mısır Kölemen egemenliği ve Amasra, Samsun, Foça, İzmir, Bodrum gibi Ceneviz ve Rodos kolonileri mevcuttu. (36) Karaman Beyliği ise yalnız İçel'in kuzeyindeki dağlık ve ufak bir "Taşel" yöresinde kalmıştı. (37)

1399'da Bayezit, büyük bir kuvvetle Kadı Burhanettin ülkesine girdi. Sivas, Tokat, Niksar, Şarkikarahisar, Kayseri, Kırşehir, Aksaray yöreleri, yani Orta Anadolu'nun doğu kısmını da Osmanlı ülkesine kattı. Böylece Osmanlı Mısır ilişkileri sarsılmış ve iki taraf bundan sonra birbirlerini rakip hatta düşman görmeye başlamıştı. Bu durum, Timur'un ileride Anadolu üzerine yapacağı bir seferi oldukça kolaylaştıracaktı. (38)

Yıldırım Bayezit'in her iki Anadolu Seferi için oluşturduğu Osmanlı Ordusunda, Hristiyan Bizans ve Sırp kuvvetleri ile Rumeli'deki Osmanlı tebaasından alınan Hristiyan askerler de bulunuyordu. Bunlar da Anadolu Beyliklerine yapılan seferde Müslüman askerlere karşı kullanılmıştı.

İşte Yıldırım Bayezit'in bu davranışı, Osmanlı Müslüman tebaasının eleştirisine sebep olmuş, ulema ile arası açılmıştı.

(36) *Danışmend*; s.118.

(37) *Türk Silâhlı Kuvvetleri Tarihî; c.III, 1 nci Kısım, (1299-1451), Ankara, Gnkur.Basımevi, 1964, s.62.*

(38) *a.g.e.*; s.63.

Bu iki Türk ve Müslüman devlet, kuruluşlarından itibaren savaş öncesindeki haritada belirtilen konumlarına özet olarak şöyle ulaşmışlardır :

(1) Osmanlı Devleti

Osmanlı Devleti 1299'da Kuzeybatı Anadolu'da 1000-1500 kilometrekarelik topraklar üzerinde kurulmuştu. Bir asıra yaklaşan bir süre sonra 1389'da Sultan Murat, oğlu Yıldırım Bayezit'a 500.000 kilometrekareye kadar genişleyen (Kroki:1 ve 2'de) bir Osmanlı ülkesi bırakmıştı.

Yıldırım Bayezit 13 yıllık hükümdarlığı devrinde ülke topraklarını, Kroki: 3'de görülen Avrupa'da 440.000 km²., Asya'da ise 500.000 km² olmak üzere iki misline yakın bir büyüklüğe (940.000 km²) çıkarmıştı. (42) Devletin nüfuz sahası, Balkanlarda, Tuna kuzeyine, Adriyatik denizi, Mora yarımadasına kadar uzanmış Anadolu'da birçok Türk beylikleri ülkeye katılmıştı. Özellikle Anadolu harekâtı ile, geniş ve emniyetli bir anayurt elde edilmesi sonra da anayurtta, kuvvetli bir Türk birliğinin aynı bayrak altında toplanması amaçlanmıştı. Böylece aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin jeopolitik açıdan üstün duruma getirilmesi sağlanmış olacaktı.

13 yılda; çok hızlı bir tempo ile bu amaç ve düşüncelerin birçokları gerçekleşmiş fakat henüz tamamlanamadan Timur tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştı.

(2) Timur Devleti

1400 yıllarında Timur devletinin ülke ve sınırları Harita: 1'de gösterildiği gibi, Doğu'da Moğolistan ve Tibet'e, kuzeyde Harzem (Aral) gölü, Hazer Denizi, Moskova hizaları ve Kafkas dağlarına, batı da Fırat Nehri'ne, Sivas hizalarına, güneyde; Mısır'a Umman Denizi'ne, Basra Körfezi ve Hint Denizi'ne; Hindistan'da ise Delhi yöresine kadar uzanmaktaydı. Doğudan-Batıya; dört bin kilometre, kuzeyden-güneye; bin sekiz yüz kilometrelik bir sahayı kapsamaktadır. (Bu ülke topraklarının yüzölçümü hakkında bir bilgiye rastlanamamıştır). (43)

1368 yılında kurulan Timur Devleti, 34 yıl gibi kısa bir zamanda Osmanlı Devleti'ne nazaran 6-7 kat daha büyük bir alana sahip olmuştu. Muharebe bölgesi olan Ankara, Semerkant'a 3.600-4.000 km mesafededir.

Timur Ordusu 7 yıldır ülkesine çok uzak, iklim şartları değişik, iklim ve ulaşım olanakları daha kısıtlı ve yöre halkı yabancı olan topraklarda savaşmakta olup, yine böyle bir savaşa karşı karşıyaydılar.

b. Harekât Alanının Coğrafi Konumu ve Doğal Coğrafi Yapısı (Kroki:3)

Bu alan, Osmanlı ve Timur ordularının Ankara Meydan Muharebesi (1402) öncesi; Doğu Anadolu sınırından itibaren, Çubuk Ovasındaki muharebe

(42) Öztuna; s.111.

(43) Büyüktay; s.9

bölgesine kadar, Anadolu toprakları üzerinde, yaklaşıma yürüyüşleri, keşif ve oyalama hareketleri yaptıkları araziye kapsar.

(1) Bölgenin Sınırları

Doğu'da; Erzincan'dan itibaren, Kuzeyde; Çemen Dağı, batıya doğru uzanan Kelkit çayının devamı, Tokat kuzey kesimi, Amasya ve Çorum, Kızılırmak üzerinde bulunan Kalecik, Ankara, Çubuk Ovası (Muharebe Bölgesi)'ni güneyde ise; Sivas, Kayseri yöreleri, Kırşehir dolayları, Kızılırmak vadisini takiben kuzeybatıya yön değiştirerek Çubuk Ovası (Muharebe bölgesi)'na ulaşmaktadır.

(2) Bölgenin Yüzey Şekilleri

Günümüzdeki ayırımı göre; İç Anadolu Bölgesi'nin kuzey kesimini içeren bu yöre; ortalama yüksekliği bin metre üstündeki bir bozkır görünümündedir.

(3) Bölgenin Dağları (Kroki:4)

Doğuda Kelkit çayı ile Fırat nehri arasındaki dağlar yoğun ve yüksek, kuzeyde Tokat yöresindeki dağlar ise doğuya nazaran daha alçak fakat aynı yoğunluktadır.

Sivas'tan sonra; güneybatıya doğru, Kızılırmak nehrinin iki tarafındaki dağlar, Erzincan kuzeyinde Çemendağ (2540), batıya doğru Dumanlı Dağ, Kızıl Dağ (2540), Sivas'ın hemen kuyezinde Yıldız Dağı (2537), Sivas batısında Kızılırmak kenarında Akdağ (2742) bölgesinin kuzeyinde Tokat, Amasya yöresinde Deveci Dağı (1892) harekât bölgesinin en yüksek engebeleridir. (44) Batıda Kırıkkale güneyinde Karacadağ (1497) Ankara'nın güneydoğusundaki Elmadağ (1855) ve Çubuk çayı batısındaki Mire Dağı (1611) ile çevrilmiş olan bu bölgenin ortası yayla hâlinindedir. Güneyde Yozgat ve Kırşehir (45) dolayları geniş birer ovayı andırmaktadır.

(4) Bölgenin Akarsuları (Kroki:9, 10)

Doğuda Fırat nehri, batıya doğru kuzeyde Yeşilırmak (416 km), güneyde Kızılırmak (1150 km) bölgede en önemli akarsulardır. Kızılırmak Ankara'nın 40 km kadar doğusunda, büyük bir kavis yaparak kuzey ve kuzeydoğu akışına devam eder. Diğer akarsular ise, Kızılırmak nehrinin kolu olan Delice suyu ile Ankara Kalesi tarafındaki, Hatip çayı, İncesu deresi, kuzeyde Ankara çayı ve onun kolları olup yaz mevsimlerinde genellikle kuru olan Çubuk, Kışlacık ve Kızılcahöy dereleri ile daha batıdaki Ovaçayı ve onun kolları Gök ve Dibek kuru dereleri, doğuda Yeşilırmak'a karışan Kelkit ve Çekerek suları mevcuttur. (46)

c. Bölgenin İklimi "Hava Şartları

Bölgede genellikle kara iklimi hakimdir. Yazın gündüzleri otuz dereceyi bulan sıcaklık geceleri oldukça düşmektedir. Gündüz ve gece arasındaki ısı farkı 10-15 dereceyi bulur.

(44) Suat Ener; *Türkiye'nin Sıradagları*, İstanbul, Akşam Matbaası, 1936, s.32-33.

(45) a.g.e.; s.56,57.

(46) Suat Ener; *Türkiye'nin Havzaları, Ana Yolları, Harp Tarihi ve Askeri Coğrafyası*, Ankara, Ankara Basımevi,

Kışın, gündüzleri normal ısı derecesi eksi beş-sekiz derecedir. Bazen daha da atmaktadır. İklim, doğuya gidildikçe yaşam ve ulaşımı zorlaştıracak derecede sertleşir. (47) Bazen de ulaşımı imkânsızlaştırır. Bölgenin orta ve güney kesiminde yaz sıcak olur, kurak geçer ve uzunca sürer.

2. Harekât Alanının Suni Arızaları (Kroki:3)

a. Şehirler

Bölgede, Erzincan, Kemah, Sivas şehirleri mevcuttur. Sivas'tan sonra esas yaklaşma, yürüyüş ve oyalama hareketlerinin üzerinde yapıldığı; kuzeyde, Tokat, Amasya, Çorum-Çankırı şehirleri ile orta kesimde Sivas'tan sonra Akdağmadeni, Yozgat, Kırıkkale kentleri, bölge güneyinde de Timur ordusunun batıya yürüyüş yolu üzerindeki Sivas, Şarkışla, Kayseri, Nevşehir, Kırşehir, Keskin ve Ankara şehirleri bulunmaktadır.

Ankara, kuzeyinde Gerede, Çankırı şehirleri güneye doğru Mahmutoğlan, Saraycık, Ovacık köyleri, Ravlı, Cuhak ve Esenboğa ile Melekşah ve Kızılcı köylerini içeren muharebe bölgesidir. Bölge doğuda batıya 15 km, kuzeyden güneye 25 km.lik sahayı kapsayan Çubuk ovasıdır. Ankara güneyinde de Gölbaşı, Dikmen köyleri ile Emir ve Mogan gölleri mevcuttur.

Emekli General Ömer Halis Bıyıktaş'ın savaşın geçtiği arazi üzerinde yaptığı incelemeye göre (Kroki:11) Ankara'nın güney ve kuzey bölgesinde; arazide ve haritalarda rastlanan birçok mevki isimlerinin Timur ve devri ile ilgili oluşu, savaşın gerçekten bu bölgede geçtiğini kanıtlamaktadır.

Örneğin; Emir dağı, Emir gölü (Emir; Hükümdar, Komutan anlamına kullanılmakta idi). Mogan gölü (Mogan; Kafkasya'daki Timur Ordusunun ordugâh yeri), Esenboğa (bir çağatay adı), Mahmutoğlan köyü (Yıldırım Bayezit'i esir eden komutanın adı), Mahmutoğlan köyünün hemen kuzeyindeki Cankurtaran tepesi gibi. Hâlen bu yörede yaşayan köylülerin büyüklerinin duyup, işittikleri de savaşın bölgede geçmiş olduğunun belirtileridir. (48)

b. Karayolları "Yaklaşma Yolları" (Kroki :3)

Doğudan batıya yaklaşma istikametleri, Erzincan'dan itibaren, biri güneyde Fırat kıyısını takiben Divriği-Kangal-Sivas istikameti, diğeri Kelkit çayını takiben Suşehri oradan Karabayır geçidini geçtikten sonra Kızılırmak'ı takiben Sivas istikametidir.

Sivas'tan itibaren batıya doğru yaklaşma istikameti ise; Sivas, Hınzır dağları batısı ile Kızılırmak doğusu arasını takip eden Şarkışla-Kayseri istikameti ve buradan Kızılırmak'ın kuzeyine geçerek uzanan Kırşehir-Ankara istikametidir.

(47) a.g.e.; s.19.

(48) Bıyıktaş; s.70-74.

Harekât alanının; batıdan doğuya doğru yaklaşma istikametleri de;

Kuzeyde, Ankara-Çorum-Amasya-Tokat

Güneyde; Ankara-Kırıkkale-Yozgat-Akdağmadeni istikametleridir.

Daha güneyde; Timur'un muharebe bölgesine gelmek için takip ettiği; Kırşehir-Kayseri istikametleri birer yaklaşma yollarıdır.

Erzincan'dan batıya doğru, Erzincan-Divriği-Kangal yolunun çok yeri dar bir boğazdan geçtiğinden, büyük orduların harekâtı için bir engel sayılabilir. Kelkit çayını takiben Suşehri'nden Sivas istikametini takip eden yoldaki Karabayır geçidi de önemli bir engeldir.

Sivas'tan sonra; Tokat, Amasya istikametlerine karşı Yıldızdağ ve Akdağ engebeleri de önemlidir. (49)

3. Doğal Coğrafya ve Suni Arızaların Harekâta Etkisi

Harekât alanının doğusundaki dağların sarp oluşu özellikle atlı birliklerden oluşan Timur ordusunun bu bölgedeki harekâtını oldukça zorlaştırır ve yollara bağlı kılar. Yolların da dar vadilerden geçmesi yaklaşma yürüyüşünü, her iki yönde de önemli derecede yavaşlatır ve güçleştirir. Bölgenin batısındaki Çubuk Ovası ileride daha teferruatlı olarak değinileceği gibi geniş bir düzlüğe sahip bulunduğundan, büyük süvari birliklerinin harekâtına elverişlidir. Fakat, bu vadiden batıya doğru gidildikçe arazi yükselerek, arızalı, sarp kayalık tepeler ve sırtlar hâline dönüştüğünden, ancak yaya harekâta müsaittir. Çubuk kasabasının üç kilometre kadar kuzeyinde de vadi tamamiyle daralmakta, bunun daha kuzeyindeki arazi ise büyük süvari kitlelerinin harekâtına pek elverişli olmayan, arızalı, dalgalı ve kapalı bir hâl almaktadır. Bu ayda Çubuk çayında su mevcut değildir.

Muharebe sahası arazisinin bu günkü hâl ve tabiatına bakılacak olursa, savaş yapıldığı tarihlerde de Ankara-Çubuk ovası bölgesinin oldukça çorak ve çıplak olduğu, savaş alanının daha batısında ve kuzeyindeki arazinin ise, yer yer ağaçlık ve ormanlık olduğu sanılmaktadır.

Erzincan'dan itibaren, Fırat, Kızılırmak ve Yeşilirmak nehirleri, doğudan batıya doğru aktığından, bu istikamette ilerleyecek kuvvetler için engelleyici etkileri azdır. Yalnız Yeşilirmak, Kızılırmak vadileri arasında yapılacak bir harekâtda güneyden kuzeye doğru akan Çekerek ve Delice ırmakları küçük olmalarına karşın harekâtı engelleyici rol oynayabilir. Ankara doğusunda, kuzeye doğru akışını değiştiren Kızılırmak nehri, doğu-batı istikametinde yapılacak iki yönlü harekât için de önemli bir engeldir (Kroki:10).

Bölgede bulunan yerleşim bölgeleri ikmâl ve lojistik destek yönünden önem taşımakta olup, özellikle Ankara şehri Osmanlı Ordusu için önemli bir ikmal merkezi durumundadır.

(49) Ener; *Türkiye'nin Havzaları*, s.7,9.

Bölge yolları üzerindeki, köprü geçit ve tünellerin de kışın engelleyici durumları pek tabii olarak varsa da, yaz mevsimi için yürüyüşü engelleyici vasfı azalır. Yalnız harekât bölgesi batısındaki "Muharebe Bölgesi" ırmak ve çayların akış yönleri değiştiğinden, bölgedeki yollar ve üzerindeki köprülerin önemi artmaktadır.

4. Ülkenin (Harekât Alanı) Nüfus ve Başlıca İskân Yerleri ve Bunların Harekâta Olan Etkileri

a. Genel Nüfus ve Dağılışı, Büyük Şehirler

Yıldırım Bayezit devrinde Osmanlı sınırları içinde yaşayan nüfus hakkında kesin bir bilgi elde edilememiştir. Fakat aynı devirde, Anadolu'da büyük bir anayurt ve bu yurttan yaşayan büyük bir Türk-İslâm çoğunluğu sağlanmış ve ülkede önemli bir nüfus artışı olmuştur. Yalnız bu nüfus artışı sağlanırken, meşru hükümdarlar olan Anadolu beyliklerine karşı yapılan savaşlarla ele geçirilmiş eyaletlerde yöresel duyguların kuvvetli oluşu nedeniyle, bey ve beyliklerine sevgi ve saygıları devam etmekte olan ve Osmanlılara sadakatlerine güvenilmez, oldukça genişçe toplumlar da oluşmuştu.

Fethedilen Rumeli topraklarına Anadolu'dan Türk göçmenler yerleştirilmekle beraber (50) Rumeli'den alınan önemli sayıdaki Hristiyan esirler de Anadolu'ya yerleştiriliyordu. (51)

Timur'dan kaçarak Rumeli'ye sığınan ve Yıldırım'ın Filibe yöresine yerleştiği yüz bin kadar Kıpçaklı Tatarlardan bir kısmı sonradan memleketlerine dönmüşler fakat geri kalan elli bin kadarı yerlerinde kalmışlardı. Gerek buna-
daki Tatarlar ve gerekse daha önce Anadolu'ya gelerek Kayseri-Sivas bölgesine yerleşmiş olan yüz bini çadır halkı olan Karatatarlar (52) bulundukları yörede Türkmenlere ve yerli halka karşı, yağma ve çapulculuk yaptıkları için, Hükümdar Yıldırım tarafından sıkı askerî gözetim altında tutulmaktaydılar.

Ülke çok genişlemiş fakat, boğazlar ve Marmara Denizi egemenliği Osmanlı elinde olmadığı için, yurdun Anadolu ve Rumeli kesimleri arasında ulaşım ve göçmen sevkî güçlükle yapılabiliyordu.

Rumeli'de bazı noktalar gerçek Müslümanların elindeydi. Fakat Rumeli'de çoğunluk olan Hristiyanlardı ve Balkanlar'daki Osmanlı idaresi henüz tam olarak yerleşmediği için yetersiz ve zayıftı.

Ülkenin nüfusu bir taraftan normal doğumlar, diğer taraftan fetihler ve göçlerle gelen unsurlarla durmadan artıyordu. Fakat toplumlar arasında tam bir uzlaşma ve uyum olduğu söylenemezdi.

Yalnız şehirlerin önemi, sosyal yapı ve politik hâkimiyetin sağlanması bakımından giderek daha da artıyordu. Bir şehir fethedilince buraya öncelikle

(50) Cezar-Sertoğlu; s.157

(51) Hammer; s.96.

(52) Hayrullah; Hayrullat Tefendi Tarihî, c.9, İstanbul Matbaası 1281, s.61, 63.

kitle hâlinde Türk-Müslüman ahali getirilip yerleştiriliyordu. Böylece nüfusu çok artmış olan bu yörelerde mevcut üretim ile ihtiyaçlar karşılanamaz hâle geldi. İhtiyaçların başka yerlerden sağlanması düşüncesi yeni fetihleri zorunlu kılıyordu. Fetihlerle beraber toplumun tarımsal ticaret ve sanayi yaşamı da olumlu ve hızlı bir şekilde değişiyordu.

Yeni üretim alanları giderek çoğalıyor, yeniden köy ve şehirler kuruluyor, eski köy ve şehirlerde de gelişme ve yenilikler görülmüyordu.

Örneğin; önceleri İznik, İzmit, Bursa şehirleri stratejik, politik ve ticarî değerlerde merkezler iken daha sonraları Çanakkale, Gelibolu ve Edirne şehirleri, Balkanlar ve Avrupa'ya uzanan yollar üzerinde oluşları nedenleri ile önemli merkezler hâline geldiler. Daha sonra da Ankara, Konya, Sivas ve Erzincan şehirleri de Asya-Avrupa ticaret ve ulaşım yolları üzerinde oluşları nedeniyle çok önemli piyasa merkezleri durumuna geldiler (Kroki:4). (53)

Fakat bu olumlu gelişme ve nüfus artışına paralel olarak ülke topluluklarının etnik yapıları ve dolayısıyla eğilimleri de giderek olumsuz yönde değişiyordu.

b. Toplumsal Yapı ve Eğilimler, Toplumsal Tutum, Genel Yaşam ve Kültür

Etnik yapı bakımından, ülkede hızla artmakta olan nüfusun çoğunluğunu yine de Türk-İslâm toplumu oluşturunuyordu. Fakat bu Türk halkı bile iç duygu ve davranışları itibarıyla iki zümreye ayrılmıştı. Birinci kategoride; Eskişehir, Bursa, Ankara, Amasya Tokat yöre halkı ile Osman, Orhan ve I.Murat devirlerinde ülke topraklarına katılmış olan yörelerin halkı güvenilir idi. Diğerleri de; Yıldırım Bayezit devrinde toprakları ellerinden alınmış, Osmanlılara henüz ısınamamış, başlarındaki beylerin kendi topraklarını geri almak üzere mücadeleye hazırlandıkları bilinen yöresel duyguları ile hâlâ bey ve beyliklerine bağlı düşman olmamaları için özen gösterilen halktı.

Ayrıca, Asya'dan Cengiz istilâsından kaçarak Anadolu'da Kayseri ve Sivas yöresine yerleşmiş olan yüz bin çadırılık Karatatar toplulukları vardı. Bunların da bir harekâtta ne yapacakları pek belli değildi.

Bir de din ve dilleri ayrı olan Anadolu'nun her yöresine, çok azınlıkta olsalar da uzun yıllardır yerleşmiş bulunan Rum, Yahudi ve Ermeni toplulukları mevcuttu.

- Toplumsal Tutum

Osmanlı Devleti'nin, önemli bir coğrafi konum özelliği de ülkesinin her türlü akımın yolları üzerinde oluşu idi. Bu nedenle Devlet batıya başka, doğuya başka bir siyasî uygulama zorunda kalıyordu. Türk beyliklerine ılımlı davranılıyor, Karatatarlar hükümdar emriyle, sıkı askerî disiplin altına alınıyordu. Bu

(53) *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi; c.III, 1 nci Ks., s.94-96.*

durumdaki beylikler halkının ve yukarıda da değinildiği gibi Karatatarların bir harekâtta olumsuz davranışları olabiliirdi. Ülke topraklarının giderek genişletilmesi ve ekonomik gücün yeterli düzeye çıkarılma çabaları sürdürölmekteydi. Osmanlı Devleti artık politik ve stratejik önemi daha da artarak yerleşmiş, gerek Balkanlar'da ve gerekse Anadolu'da birer hinterland sağlamış durumdaydı. Kısacası, Osmanlı Devleti'nin jeopolitik durumu, 1402 Ankara Savaşı öncesinde yüksek bir seviyede bulunuyordu. (54) Fakat, bir harekât için destek görecekt her hangi bir devlet (Sırlar hariç) ile dost siyasî bir ilişki kurulamamıştı.

- Genel Yaşam ve Kültür

Genişleyen ülke sınırları içinde, plânlı bir iskân ve yerleştirme politikası uygulanıyordu.

Göçlerle; doğudan gelen Türk-Müslüman halk arasında, esasen eskiden beri şehir hayatı sürmüş olanlar, Anadolu şehirlerine yerleştiler. Sâmi veya İranî unsurlara mensup Müslümanlar, Türk ekseriyeti arasında çabuk Türkleşiyorlardı.

Şehirlerde, çeşitli din mensupları ayrı mahallerde oturuyorlardı. Fakat yine de şehir hayatı, Müslümanlar ile Müslüman olmayanları kültür bakımından birbirlerine yaklaşıtııyor, kaynaşıtıyordu.

Türklerle beraber yaşayan Rum ve Ermeni ahalisi Türkçe öğrendikleri gibi, Türklerin arasında da bunların dillerini bilenler az değildi.

Türkler, Rum ve Ermeni kadınları ile evleniyordu. Şehirlerdeki halk kültür bakımından hemen hiçbir ayrılık göstermediği gibi, Müslüman ve Hristiyanlar arasında dinî sebeplerden doğma düşmanlık mücadelesi de yoktu.(55)

Hiçbir zaman zorla İslâmlaştırma politikası güdülmemişti. Osmanlılar dinde hürriyet prensibini kabul etmiş bir millettir. Müslüman olmayanlar, Osmanlıların idaresi altında ve kardeşlik havası içinde yaşıyorlardı. (56) Tüm bu olumlu ve ılımlı durumlar Osmanlı Devleti'ne bir harekât için güven veriyordu.

- Timur Devleti'nde Genel Yaşam

Daha önce belirtildiği gibi, Timur idaresi altındaki ülkenin yüz ölçümü ve nüfusu hakkında kesin bir bilgiye sahip değiliz.

Yalnız Timur'un milyonluk ordularını uzun süre emri altında seferden sefere koşturduğuna bakılırsa, bu geniş ülkenin insan nüfusunun da bu seferlere yetecek oranda çok olduğu düşünölebilir.

Coğrafi ve tarihî taksitama göre eyalet ve hâkimliklere ayrılmış ülke idaresi, çoğu Timur neslinden emirzadeler, savaş arkadaş ve komutanlarınca yürütölmekteydi, fakat yetki her zaman Timur'da bulunuyordu.

(54) a.g.a.; s.88.

(55) Fuat Köprülü; *Osmanlı Devletinin Kuruluşu, Ankara, TTK Basımevi, 1959, s.57, 58.*

(56) Gibbons; s.63.

Ülkenin her tarafında emniyetli kervan yolları ile çeşitli ticaret ve sanayi eşyaları Avrupa ve Afrika'ya gönderilmekte ve Akdeniz kıyılarına taşınmaktaydı. Bu yollar ile geniş ticaret pazarlarına bağlanmış olan ülke, zengin ve halkı refah içinde idi. Her taraftan getirilen sayısız ganimetler memleketin ekonomik ve malî durumunu daha da yükseltiyordu. Timur ordusu ile girişilecek her harekât için bunların tümü güven vermekteydi.

Timur kendi adına eyaletleri kontrol ettirir, mutlaka zamanında ve en doğru rapor ve haberleri alarak işlemlerini en kısa zamanda tamamlattırır. Halk üzerinde çok derin etkisi vardı. Fakat bu geniş ülkenin ahalisi, tarih ve coğrafi kültür ve ülkü ayrılıklarının etkisi ile birbirlerine tamamen ısınmış ve kaynaşmış sayılamazdı. Timur bunların bazılarını İslâmî zihniyet, bazı yörelerde de Türk-lük gibi ruhlar üzerindeki birer bağ olan akidelerle tutuyordu. İsyanlar, insan ceset ve başlarından oluşturulan kanlı ve korkunç kulelerin korkusu ve ürkütüsü ile önleniyordu. Timur'un etrafındaki şeyh ve ulema onu kan dökmeye, tahrik ve teşvik ederlerdi. (57) Devlet güçlendikçe, Timur'un istilâ ve zafer hırsı da artıyordu. Bu durum Timur halkını korkutuyor, fakat yine de Timur'a güvenleri sarsılmıyordu.

5. Ülkenin Ekonomik Faaliyet ve Yetenekleri

Doğu ile batı arasında her türlü teması sağlayan başlıca yolların Anadolu'dan geçtiği düşünülürse; Osmanlı ülkesinin, ekonomik durumunun önemi ortaya çıkar.

Devlet ekonomik gücünü tarım, hayvancılık, sanayi, iç ve dış ticaretteki çalışmalarıyla sağlıyor, köylü ekin, bağ ve meyvecilik ile uğraşıyordu. Ticaret büyük şehirlerdeki meydan pazarlarında, ticaret hanlarında, dükkânlarda sürdürülüyordu. Her cins ham madde ve gıdalar için ayrı hanlar mevcuttu. Köylü daha çok malını açık pazarlarda satardı. Devlet köylüyü korur, vergisini hafifletir, halka tohumluk ve çift hayvanları dağıtır, böylece ürün artışı ile zirai üretimden devlet de fazla gelir sağlardı.

Sanayide, dokumacılık, dericilik, hayvan mutabiyesi, maden işletmeciliğinde o devre göre ileri bir gelişme görülmekteydi. Toplumun her türlü sanayi ürününe ihtiyacı da yurt içi imalâttan sağlanıyordu. Ülkede ekonomik ve ticarî hayatta bir canlılık devri yaşanıyor.

Ekonomik koşullar giderek düzeliyordu. Ahali halı, sof, kuru meyve, hayvan, kereste, şap gibi maddelerin pazarlanması ile uğraşıyordu. Zamanla, nakliyeciliği de üstlenerek bu mallarını kervanlarla Bizans pazarlarına taşıma-ya bile başlamışlardı.

Örneğin; İzmit-Bilecik-İznik-Bursa-Alaşehir sanayi şehirleri merkez olmak üzere Türkler ile Rum halkı arasında "Marmara Ekonomik Ünitesi" ismini alan

(57) *Bıyıktaş; s.9-11.*

bir birlik oluşmuştu. Bizans ile Osmanlı Devleti'nin sınır çerçevesindeki şehirler hangi tarafın arazisinde olursa olsun Türklerle-Rumların devamlı alış-veriş ettikleri pazarlar hâline dönüşmüştü. Giderek, Gelibolu-Edirne-Tekirdağ şehirleri ile Konya-Ankara-Kayseri ve Sivas şehirleri de ekonomik ünite merkezleri hâline gelince, Anadolu ve Rumeli'yi içine alan "Büyük Ekonomik Ünite" oluşmuştu. Bu duruma göre; Osmanlı Devleti'nin o devir için kendi kendine yetecek bir ekonomik unsurlara sahip, parlak bir geleceğe doğru yol almakta olduğu ve bir harekât için kendine yeterli olacağı sonucuna varılabilir.(58) Üstelik harekât mevsiminin yaz ve hasat zamanı olması nedeni ile; böyle bir ekonomik durumdaki ülkenin kendi topraklarında yapacağı savaşta, hasmına göre olumsuz güçlüklerle karşılaşmayacağı düşünülebilir.

- Mali İşler

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren, bir bütçesi bulunduğu, gelir ve giderlerin hesap edildiği ve bunun orduya ait olan bölümünün bütçenin askerî kısmında yer almış olduğu anlaşıyor. Devletin ilk maliye teşkilâtı da; Kara Rüstem'in tavsiyesi I.Murat (Hüdavendigâr)'ın onayı ile Çandarlı Hayrettin Paşa tarafından hazırlanan bir malî idare ve kanununa dayanıyordu. Buna göre, ele geçen esirlerden 1/5'inin aynen veya bedeli alınması yoluna gidilmiş ve her esire 125 akçe takdir olunmuştu. Hazine her esir başına 1/5'ni=25 akçe alırdı. Buna "Pençik Akçesi" denirdi. Yıldırım Bayezit devrinde devletin geliri masraflarından fazla olmuştu. Toplanan, bu paradan ulûfe ve aylıklar, yalnız Kapıkulu askerlerine, saray mensuplarına ve ulemaya verilirdi. Vezirler, komutanlar ve devlet büyükleri kendilerine tahsis olunan, has, zeamet ve tımar arazi gelirleri ile geçinirlerdi. Devletin asıl askerî gücünü teşkil eden Sipahiler ise tımar sahiplerinin öşürleri ile geçinirlerdi. Ayrıca fetihler devam ettikçe de bu servetin o nispette artmakta olduğu düşünülürse, devlet hazinesinin genişlecek her türlü savaş masraflarını karşılayacak durumda olduğu kabul edilebilir. Kaldı ki, bütçe muntazamdı ve her zaferden sonra yenik devletlerin vermek zorunda oldukları haraç ve vergilerle hazinenin geliri daha da artıyordu. Yalnız; Vezir-i âzam Ali Paşa'nın teklifiyle Yıldırım Bayezit devrinde bir süre askere ulûfe verilmeyerek, hâzinede oğlanların (hükümdar çocukları) rızkıdır diye titizlikle para biriktirilmişti. Ankara Meydan Muharebesi'nin buhranlı anlarında, Solak Karaça tarafından "Akçeyi harcatmaya kıyamazdın" şeklindeki hükümdar eleştirilmesi meşhurdur. (59)

-Ulaştırma

Zamanın kara taşıt araçları; canlı araçlardan (at, katır, deve) ve arabadan oluşuyordu. Mevcut kara yolları ise; ancak bu araçlara uygun, fakat çok iptidai ve yetersizdi. Gidiş gelişler insan ve hayvan ayağına ve bunun hızına göre yapılıyordu. Örneğin Ankara'dan Niş'e 25 gün, İstanbul'dan Draç'a 17 günde gidiliyordu.

(58) *Türk Silâhlî Kuvvetleri Tarihî; c.III, 1 nci Kısım, s.90-100.*

(59) *Türk Silâhlî Kuvvetleri Tarihî; c.III, Kısım 1, s.727.*

Osmanlılar başlangıçtan beri Anadolu ve Rumeli'de yapmış oldukları harekâtlar için belirli üsler (Bursa-Edirne) kurmuşlardı. Değişik harekât sahalarına doğru, buralardan başlayan ana istikametler tespit etmişler ve seferlerinde ordularını bu ana istikametlerde yürütmüşlerdi. Yıldırım Bayezit, 13 yıllık hükümdarlığında, Edirne-Gelibolu-Bursa mihverini kullanmıştı. İstanbul ve Anadolu bölgelerini istilâ etmiş ve bütün bu harekâtlarda ordusunun önemli bir kısmını beraberinde götürüp getirmişti. Uzun yollar üzerinde yapılan bu seferler sonucu buralara askerî bir yol şebekesinin oluşturulduğu ve bu şebeke üzerinde zamana ve ihtiyaca uygun tedbirler alınarak, büyük askerî birliklerin, kolaylıkla ve süratle hareketleri sağlanmış olduğu kabul edilebilir. Ancak, Bizans, Edirne-İstanbul Boğazı üzerinden ikinci ve kısa mihverin oluşmasına engel oluyordu. Bu durum nedeni ile; Marmara ve Boğazlar muhtemel düşmanlara karşı açık kalıyor ve bu nedenle ülkenin iki parçası (Anadolu-Rumeli) arasındaki ulaştırma emniyeti hayatî bir sorun hâlini almıştı. (60) Bu emniyetin kesinlikle sağlanması gerekiyordu. Bu da ancak İstanbul'un zaptı ile mümkün olabilirdi.

Mevcut yol ve köprülerin inşaat bakım ve onarımları bölgesel olarak Anadolu ve Rumeli Beylerbeylerinin faaliyetleri şeklinde yürütülmüş olup iyi durumdaydılar.

Deniz ve su yolları ulaştırması ise; bu günkü anlamda yok denecek kadar azdı. Çanakkale ve İstanbul Boğazlarından insan, malzeme ve hayvanlar yabancılara ait at gemileri naklediliyordu.

- Ekonomik Koşulların Harekâta Etkileri

Ülkenin mevcut ekonomik durumunun, Osmanlı ordusunca yurttan yapılacak bir harekâta olumsuz etkileri olmayacağı sonucuna varılabilir.

Timur ordusu için, kesin bilgilere sahip değiliz. Zengin ve kalabalık bir ülkedir. Her zaman sefer hâlinindedir. Yakın veya uzak ülkelerin fethine alışmıştır ve hep üstesinden gelmiştir. Girişilecek yeni bir seferde de ekonomik koşulların olumsuz bir etkisi olmayacağı kabul edilmek gerekir.

C. ASKERÎ GÜÇLER

1. Osmanlı Devleti Silâhlı Kuvvetleri

a. Teşkilât, Kurtuluş ve Konuş (Çizelge:1, Kroki:5)

Ankara Meydan Muharebesi öncesinde, Osmanlı Devleti'nin, barış ve seferdeki silâhlı kuvvetlerinin kuruluş şeması Ek:1'de gösterilmiştir. Şema'da izleneceği üzere, bu tarihlerde Osmanlı ordusu yalnız şu kara birliklerinden kurulmuştu.

(1) Kapukulu Ocakları,

(2) Eyalet Askerleri,

(3) Yabancı-Yardımcı Kuvvetler,

(60) a.g.e.; s.308.

(1) Kapıkulu Ocakları

Devlet merkezinde, hükümdarın emri altında, maaşlı, özel eğitim görmüş, daimi muvazzaf orduyu oluşturan kuvvetlerdi. Bu ocaklarda, yaya ve atlı Kapıkulu Ocakları olmak üzere iki grup hâlinde idi. (61) Yaya Kapıkulu Ocakları da kendi içinde şu sınıflara ayrılmıştı.

- (a) Acemi Ocağı
- (b) Yeniçeri Ocağı
- (c) Süvari Ocağı
- (d) Cebeci Ocağı

(a) Acemi Ocağı

Yaya ve Atlı Kapıkulu Ocakları için asker yetiştiren bir eğitim merkezi ilk defa Gelibolu'da kuruldu. Osmanlı Devleti'nin zamanla genişleyen hudutları içinde o zamana kadar, barışta içteki asayiş ve güvenliğin sağlanması, seferde de asker ihtiyacının karşılanması için, yalnız Türklerden oluşturulan, yaya "piyade" ve müsellemler "süvari" teşkilâtı hizmet ve görevlere yetmemeğe başlamıştı.

Tam bu sıralarda, gündeme yeni bir buluş olarak gelen, maaşlı ve daimi bir ordu kurulması fikri de kuvvet kazanınca;

Önce; bu daimi ordu için, asker yetiştirme kaynağı olarak bir merkez açılması düşünüldü. Bu merkeze eleman sağlanması için; savaşta ele geçirilen, erkek Hristiyan esirlerden, uygun yaş ve nitelikte olanların beşte birinin hükümet adına alınarak "Pençik Sistemi" bu merkeze yetiştirilmek üzere gönderilmesi usulü kabul edildi. "I. Murat zamanında 1362" böylece 1000 kişilik ilk Acemi Ocağı Gelibolu'da açıldı. Bu daimi ordu fikrini ortaya atıp, Hükümdara kabul ettiren Karamanlı Molla Rüstem olmuştur. (62)

(b) Yeniçeri Ocağı

Kapıkulu Ocağı'nın yaya sınıfını oluşturuyordu. Pençik usulü ile toplanan ve pençik oğlanı adı verilen erkek Hristiyan esirlerden, uygun yapı ve nitelikte olanlar arasından seçilerek -Fazlaları dil, din ve diğer hususlarda yetiştirilmek üzere Türk çiftçileri yanına gönderilirdi- Önce Acemi Ocağı'na gönderiliyordu. Orada yetişip, olgun ve yetişmiş bir asker olduğuna kanaat getirilenler, "Kapıya çıkma" tabir edilen bir usul ile Yeniçeri "Yeni Asker" adı ile Yeniçeri Ocaklarına (Birliklerine) gönderiliyordu. Buraları ordunun ana unsurunu teşkil eden yepyeni bir asker ocağı idi. İlk zamanlarda orta veya bölük adı verilen yüzer ki-

(61) Suat İlhan; *Türk Ordusu Tarihinden Görüntüler*, 44 No.lu K.K.Dergisi Eki, Ankara, Gınkur.Basımevi, 1974, s.19-30.

- İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Kapıkulu Ocakları*, c.1, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1944, s.4.

(62) a.g.e.; S.5, 85, 144.

İlhan; *Kara Kuvvetleri Dergisi*, S.10, s.31.

şilik birlikler hâlinde olup, Osmanlı Kara Ordusu'nun en kudretli sınıfı olmuştur. Yeniçeri Ocağı; Cemaat, Solak ve Sekban ortaları sınıflarına ayrılmıştı. (*) Bu sınıflar hakkında ayrıntılı bilgi Uzunçarşılı, Kapıkulu Ocakları c.I,II ile Türk Silâhlı Kuvvetleri Tarihi, c.III, 1 nci Kısımdan alınabilir.

(c) Süvari Ocağı

Bu birlikler de, hükümdara bağlı hassa süvarilerden oluşurdu. Önce; Sipah ve Silâhdar olmak üzere iki bölük hâlinde kuruldu. Her bölüğün mevcudu iki bindi.

Sağ ve sol ulufeciler iki bölük "biner kişi"

Sağ ve sol garibler iki bölük "biner kişi" sonradan kurularak "6 Bölük (**)" tümü "8000 oldu." Bölüklerin her biri 20-30 atlıdan ibaret değişik sayıda birliklerden oluşuyordu ve bunlara "Atlı Bölük Yoldaşlar" deniyordu.

(d) Topçu Ocağı

Bu ocakların da kuruluşları Kapıkulu Ocakları'ndan hemen sonradır. Görevleri, top dökülmesi ve muharebede top kullanmaktı. Bunlar iki kısım olarak kurulmuş, Kapıkulu Ocakları'nın yaya bölümü içinde fakat tamamıyla müstakil yeni bir ocak hâlindeydi. Personel ihtiyacını, Acemi Ocağı'ndan kapıya çıkanlar "Yeniçeri yetişip göreve hazır olan er"den karşılamakta idi. I.Murat zamanında kurulmuş ve Osmanlı ordusunda ilk top 1389'da Kosova Muharebesi'nde Haydar isminde bir topçu tarafından kullanılmıştı. (63)

Ocağın top kullanan erleri ilk zamanlarda, katır, beygir ve develerle taşınan hafif toplarla beraber savaşa giderler ve topları istenen yerde kullanırlardı. (64)

Sonradan büyük toplar da dökülmüş olduğundan, Top Arabacıları Ocağı da kurularak, toplar savaşa bu arabalar ile taşınmaya başlandı.

(e) Cebeci Ocağı

Günümüzdeki ordudonatım sınıfının hizmetlerine benzer görevleri, barış ve savaşta yapmak üzere kurulmuştur. Kapıkulu Ocakları'nın kuruluşundan hemen sonra bu ocakların da teşkil edilmiş olduğu söylenebilir. Teknik bir sınıftı. Mevcudu ortalama 700 civarında idi.

Ocak kuruluşundaki lâğımcıların görevleri ise; kale muharebelerinde toprak altından tünel açmak, bu amaçla barutu fitillerle ateşleyip kale duvarlarını yıkmak, kalenin barut depolarını uçurmak. Ayrıca köprü ve kale yapımı işleri de görevleriydi. Gerekirse bu işler için yöreden para ile usta ve işçiler de temin edilebilirdi.

Ankara Meydan Muharebesi'ne katılacak Kapıkulu Ocağı kuvveti şunlardan

(**) Bu birliklere her ne kadar bölük adı verilmekteyse de, gerçekte bu bölüklerin her biri başlangıçta bu günkü bir süvari alayı, sonraları bir tugay kadardı.

(63) Uzunçarşılı; c.II, s.35.

(64) Türk Silâhlı Kuvvetleri Tarihi; c.III, 1 nci Kısım, s.238.

oluşuyordu :

Yeniçeri mevcudu 10-12.000 kadar 192 orta (65)

Süvari mevcudu 8.000 kadar 6 bölük (66)

Cebeciler mevcudu 500 kadar sınıf (67)

Topçu Ocağı (kesin değil) 500 kadar sınıf

Toplam olarak 20.000 kadar.

(2) Eyalet Askerleri

Osmanlı ordusunun asıl gücünü oluşturan "Eyalet Askerleri" adı verilen tımarlı "topraklı" sipahiler idi.

Tımar sahibi olmak için, daha önceki savaşlara katılıp başarı kazanmış olmak şarttı. Başarı sahibine devlete ait miri toprak verilir ve bu topraklardan sağladığı gelirin karşılığı olarak da miktarı önceden belirlenen tam teçhizatlı ve eğitilmiş asker yetiştirilmesi istenirdi. Yetiştirilen bu sipahiler -Cebeli da deniyordu- istenen yer ve zamanda tımar sahibi tarafından hazır bulundurulurdu (Eyalet askerinin, kuruluş şemasındaki türleri hakkında ayrıntılı bilgi, konumuzun IV. Bölüm Personel kısmında mevcuttur).

Eyalet askerlerinin mevcutları hakkında kesin bilgiler elde edilememiştir. Fakat eldeki verilere göre Ankara Meydan Muharebesi'ne katılan eyalet askerlerinin mevcudunu şöyle bir kıyaslama ile ortalama bir rakam ile belirtebiliriz. Genelkurmay Başkanlığı'nın 1453 İstanbul'un Fethi" adlı eserde, İstanbul'un fethi için asker toplanırken barış kuvvetlerine de "Eyalet" kuvvetleri olarak; topraklı süvari miktarı Rumeli'de 20.000, Anadolu'da 20.000, Akıncılar 20.000-30.000, Azablar 20.000, yaya ve müsellemler ise 10.000-15.000 olarak gösterilmiştir. Ancak lojistik birliklerle gönüllü miktarı ise belirtilmemiştir. (68) Biz, 51. sene öncesi için "1402" bu miktarların yarısını alırsak;

Eyalet Askerleri

Topraklı Süvari Rumeli'de	10.000
Topraklı Süvari Anadolu'da	10.000
Akıncılar	10.000
Azablar	10.000
Yaya, Müsellemler	5.000
Gönüllü ve Loj.Birlikler	5.000 "tahmini"

Toplam 50.000 eder ki bu miktarın tamamının Yıldırım'ın Osmanlı ordusu

(65) Uzunçarşılı; s.611.
Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi; c.III, 1 nci Kısım, s.248.

(66) Uzunçarşılı; c.II, s.213.

(67) a.g.e.; s.21.

(68) Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi; c.III, 3 ncü Kısım eki, 1453 İstanbul'un Fethi, Ankara, Gnkur.Basımevi 1979, s.45.

olarak muharebeye katılmış olması düşünülemez. Çünkü yöre ve kentlerin, kalelerin savunmaları ve İstanbul kuşatması için bazı kuvvetler sefere katılmış, görev yerlerinde bırakılmıştır. Bu miktarı 15.000-20.000 kabul edersek, Ankara Muharebesi için toplandığı kabul edilebilecek Eyalet kuvvetlerinin mevcudu da 30.000 civarında olması gerekir. Bu rakama Eyalet kuvvetlerinden sayılan; Lojistik ve Geri Hizmet birlikleri de dahildir. Böylece sefer kuvvetleri mevcudunun; barış kuvvetleri olarak çıkarılabilen daimi Kapıkulu Ocaklarının 20.000 bağlı beylik ve krallık kuvvetlerinin (Sırp) 20.000 ve bir de Tatar ve Karatatarları da 10.000-15.000 kabul edersek 80.000 kadar olduğu savaş sonunda geri çekilebilen Osmanlı kuvvetleri de göz önünde tutularak bu savaşa katılan Osmanlı Kara Kuvvetleri'nin 70.000-80.000 kadar olduğu kabul edilebilir.

(3) Yabancı ve Yardımcı Kuvvetler

Ankara Meydan Muharebesi'nde, muharebenin kaderinin belirlenmesinde önemli rol oynayan Tatar ve Karatatarlardan da kısaca bahsetmek yerinde olacaktır.

Tatarlar : Moğol istilâsından kaçan Kıpçak "Altınordu"lu yüz bin Tatar, Eflâk üzerinden Bulgaristan'a iltica etmiş, I.Bayezit tarafından Filibe yöresinde iskân edilmişti. Zamanla zararlı ve tehlikeli olmaya başlayan bu Tatarların bir kısmı Osmanlı baskısı ile yurtlarına geri dönmüş, elli bin kadarı da askerî bir idare altına alınmışlardı. Ankara Muharebesi'ne Osmanlı ordusu tarafından katılmışlar, fakat savaş esnasında Timur ordusuna geçmişlerdi.

Karatatarlar : Cengiz ordularının Anadolu'ya yaptıkları akınlardan kalıntı olarak, Kayseri, Malatya, Sivas yörelerinde yaşamakta olan yüz on bin kadar Çadır halk, göçebe Anadolu Tatarları idi. Bunlar da pek rahat durmazlar, Türk, Ermeni, Kürt ahali ve aşiretlerinin mal ve hayvanlarını sürüp çapulculuk ederlerdi. Yıldırım Bayezit yöreyi zapt ederek bunları da bir askerî idareye bağlamıştı.

Bu Tatarlar da Ankara Meydan Muharebesi'ne Osmanlı orduları tarafından katıldılar, fakat savaş esnasında Timur ordusu saflarına geçtiler.(69)

b. Osmanlı Devleti Sefer Ordusu (Kuruluş:1)

Yukarıda özet olarak anlatılan Kapıkulu birlikleri, Eyalet kuvvetleri ile bağlı beylik ve krallık kuvvetlerinin seferin yapılacağı yer ve zamana uygun, yer veya yörelerde belirtilen zamanlarda bir araya gelmeleri ile Osmanlı Sefer Ordusu oluşurdu.

Konuş : (Kroki :5)

Barışta; emre hazır daimi ordu olan Kapıkulu Ocakları'na ait kuvvetler, ülkenin başkenti Edirne ve civarındaki kışlalarda bulunur, bunlara ait küçük bir birlikde hizmet ve güvenlik için ilk başkent olan Bursa'da kalırdı. Bu kuvvetler

(69) *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi; c.III, 1 nci Kısım, s.235.*

içindeki yeniçerilerden bir kısmı da diğer büyük şehir ve önemli kalelerde muhafız olarak kalıyorlardı.

Ayrıca; Kapıkulu Cebeci Ocakları'ndan bir kısmı da merkezde, hudut ve diğer büyük şehir ve önemli kalelerdeki cebehane denen depoların bakım muhafaza ve sorumluları olarak daimi görevde bulunuyordu. Kapıkulu'nun acemi ocağı kuvvetleri de, Gelibolu'da kışlarında kalarak eğitimlerine devam ederlerdi. Aynı zamanda yörelerindeki askerî kurumları desteklerler, gerektiğinde de, ocağın sorumluluğundaki hafif deniz araçları ile Rumeli ve Anadolu kuvvetlerinin karşıdan karşıya geçişlerini sağlama görevlerini de yaparlardı.

Eyalet kuvvetlerini oluşturacak mükellefler ise; barış zamanında; kendi memleketlerinde iş ve güçleri ile uğraşırlardı. Bunlardan; yalnız akıncılar gerekince hemen toplanabilecek kadar belirli sınır bölgelerinde gruplar hâlinde hazır bulunur ve işleri ile uğraşırlardı. (70) Ayrıca; beylerbeyi ve sancakbeylerinin barıştan itibaren yanlarında, ücretli olarak "Kapı Halkı" denen bir miktar maiyet askerleri de bulunurdu. Bunlar bir sefer hâlinde, toplanacak eyalet askerlerinin çekirdeğini oluştururlar, barışta da beylerinin komutasında, bölgede vergi toplama, asayiş ve inzibatın sağlanması gibi kamu hizmetleri görürdü. Bir de; bazı kalelerin muhafızlığı ile görevlendirilmiş olan kale azapları mevcuttu.

Osmanlı yurdunda, barışta ancak iç ve dış güvenliğinin sağlanması için, sınırlarda ve kalelerde yurt içindeki önemli kazalarda belirli ve yeter sayıda kuvvetler bulunurdu ve doğal olarak bunların görev yerleri aynı zamanda konuş yerleriydi. Ancak; konumuz olan Ankara Meydan Muharebesi öncesinde bu konuş durumu kısmen değişti, ordunun bir kısmı uzun süredir, Rumeli ve Anadolu seferleri için ve son olarak da İstanbul'un kuşatılması dolayısıyla kısmen seferber edilmiş olduğundan, barış konuş yerlerinde bulunuyorlardı. Geri kalan kısmı da devam edegelen sefer ve fetihler nedeni ile her an seferber edilmek üzere, kendi yörelerindeydiler.

c. Sevk ve İdare, Eğitim

Sevk ve İdare : Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren, idarî ve askerî görevler birbirinden ayrı değildi. Hükümdar, devletin başı aynı zamanda devlet silâhlı kuvvetlerinin, barışta ve seferde başkomutanı idi. Barışta, tüm silâhlı kuvvetlerin kurulması, donatımı maddî ve manevî her tür gereksinimlerin sağlanması ile kendisi meşgul olurdu.

Seferde de; plânların yapılmasını, kararların alınmasını, tüm silâhlı kuvvetlerin, stratejik ve taktik alandaki harekâtını düzenler ve onları muharebe meydanında kendisi sevk ve idare ederdi. Bu durum II. Murat devri sonuna kadar, hükümdarın önemli gördüğü her sefere,

(70) a.g.e.; s.50.

ordusunun başında at üstünde katılması ile devam etti. Böylece en geniş yetkileri kendisinde toplamış olan başkomutan "hükümdar" için savaşı kazanma şansı da daima yüksek oluyordu. Vezir veya Vezir-i Azam "Başvekil" hükümdardan sonra en büyük bir askerî-idarî makam ve hükümdarın mutlak vekili idi. (71)

Osmanlılar, harbin stratejik ve taktik kuralları ve bunların uygulama yöntemlerini iyi bilirler ve Birinci Kosova, Niğbolu, Varna ve İkinci Kosova Meydan Muharebeleri örneklerinde olduğu gibi çok başarılı olacak şekilde tatbik ederlerdi. (72)

Barışta, hazırlanan çeşitli sefer ve harekât plânlarını denemek ve görevlilere vazifelerini öğretmek amacı ile; "Eyalet" askerlerinin de katıldıkları, büyük ölçüde manevra ve tatbikatlar yapılıyordu.

Seferden önce; plânlar yeniden gözden geçirilir, tasarlanan yeri harekâtın harp meclisinde tartışması mutlaka yapılır ve kesin bir karara varılırdı. Alınan karara uygun sefer hazırlık ve hareketlerine hemen başlanırdı.

Yığınak, genel olarak, düşmandan birkaç günlük yürüyüş mesafesi kadar uzakta yapılır, hasmın gelmesi beklenmeden, öncü artçı ve yancı gibi benzeri güvenlik önlemleri alınıp karşılaşmayı sağlayacak yol dikkatle seçilir, kol veya kollar hâlinde yürüyüşe geçilirdi. Yoldaki şehir, kasaba ve kalelerde vakit kaybedilmez, düşman kuvvetinin miktarca üstünlüğüne bakılmaksızın inisiyatifi elden bırakmadan uygun zaman ve tertibat ile hemen taarruz edilip baskın prensibi uygulanırdı. Kuvvetler, genellikle, sağ ve sol kanatlar bir de merkez olmak üzere, üç muharebe grubu (veya kolu) hâlinde tertiplenirdi. Merkez kuvvetlerinin ön safını ekseriya zayıf ve hafif kuvvetler "Azaplar" teşkil eder, merkez gerisinde genel karargâh ve başkomutanlık kuvvetleri büyük bir bölümü oluştururdu. (73) Bunların başında, hükümdar, yanında da vezir-i âzam bulunurdu.

Merkezin daha gerisinde; ekseriya bir şehzadenin komutasında genel ihtiyat birlikleri bulunurdu. Çok daha geride, özellikle seçilen savunmaya elverişli, lojistik ihtiyaçlarının karşılandığı, gerektiğinde çekilme mevzii olarak kullanılmak üzere tahkimli ordugâh yeri bulunurdu. Cenahlar; şehzadelerin komutasında, ekseriya çevik süvari birlikleri ile bağlı beylik veya krallık kuvvetleriyle tutulurdu.

Özellikle Meydan Muharebelerinde şu esaslar uygulanırdı :

- Cesurane hücumlarla düşmanı yapratmak, kısa sürede "iki saat" savaşta üstünlük yaratıp, baskınla kesin sonucu elde etmek.

(71) *Türk Silâhlı Kuvvetleri Tarihi; c.III, 1 nci Kısım, s.188, 189.*

(72) *Türk Silâhlı Kuvvetleri Tarihi, c.III, 3 ncü Kısım, Eki, s.41.*

(73) *Türk Silâhlı Kuvvetleri Tarihi; c.III, 2 nci Kısım, Garp Ordusu, Ankara, Gınçur.Basmevi, 1981, s.58-60.*

- Cephenin bir kanadını doğal bir engele dayamak, diğer kanat üzerinden şiddetli hücumlarla düşmanın kanat veya yanını kuşatarak yenilgiye uğratmak.

- Düşmanı cepheden; kendi içine çekerek iki yandan kuşatma manevrası ile çember içinde imha etmek.

- Cephenin merkezini çok kuvvetli tutup, düşmanın gücünü burada kırmak, yanlarındaki çevik süvari birlikleri ile iki yandan kuşatarak yenmek.

Osmanlı Silâhlı Kuvvetleri, Birinci Kosova Meydan Muharebesi'nden beri (1389) on yılı aşan bir süredir hemen hemen devamlı sefer hâlinde idi ve bu sürede Başkomutan "Hükümdar" Yıldırım Bayezit emrinde, Anadolu ve Rume-li'de çok oynak muharebelere girmişti.

Yıldırım Bayezit, hırslı, hiddetli ve gururlu bir kişiliğe sahipti.

Hükûmet ve Askerî sevk idaresinde de sertlik ve sürati sürdürüyordu.

Emir ve isteklerinin kesinlikle yerine getirilmesini ister ve arar, gevşeklik gösterenleri şiddetle cezalandırırdı. Belirlenen yer ve zamanda savaş için hazır olunmasını ister ve mutlaka uygulatırdı. Yıldırım lâkabını almış oluşu da, bu üstün niteliğinden idi.

Yukarıda belirtilen on yılı aşan en başarılı olduğu kısa denecek sürede; Anadolu'daki dokuz Türk beyliğini işgal ve topraklarını ülkeye katmıştı. Dulka-dir Beyliği'ni ortadan kaldırıp, Osmanoğlu doğu sınırını Fırat nehri dirseğine kadar uzatmıştı. Rumeli'de Batı Bulgaristan, Selânik ve Teselya'yı zapt etti. Bizans, Eflâk ve Arnavutluk'u dize getirdi ve bir ara gücünü Ege Denizi'nde bile denemişti.(74)

Ankara Meydan Muharebesi'nin en önemli faktörü, iki büyük Türk devleti'nin ve güçlü ordularının başkomutanlarının kişilikleri olduğu tüm tarih yazarlarının ortak kanıdır.

Bu sebeple, sırası gelmişken bunların yaradılış, kişilik ve davranışlarının bazı örneklerle belirtilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir :

I.Bayezit "Yıldırım" azim ve iradeli, cesur, hırslı, hızlı, hiddetli ve gururlu, güçlü bir kişiliğe sahipti.

Kendi onuru ile; ülkesinin ve ulusunun onurunu temsil ettiğine inanırdı. Nitekim, tutsak olduğu en güçsüz durumu ile dahi, kıskanç, yenilmez, dünyaya kendisinin hâkim olduğuna inanan, kendini beğenmiş Timur'un bile saygısını kazanmıştı.

Milletine hizmet gören, asker ve sivil tüm idareciler için iki önemli koşulu vardı; yalancı ve hain olmamak! Emir ve isteklerinin kesinlikle, süratle ve zamanında yerine getirilmesini isterdi. Üstün askerî yeteneğe sahipti. Sert bir ko-

(74) Cezar-Sertoğlu; Mufassal Osmanlı Tarihi, c.I, s.180.

mutan, âdil bir hükümdardı. "Yıldırım" lâkabını, kendisine savaşlardaki sürat ve cesaretinden dolayı halkı ve askeri vermişti.(75)

Âdil, bilginlere karşı mütevazı bir hükümdardı. Mısır'ın, değerli Tarihçilerinden, İbni Hacer, Bayezit için; "Osman oğlu Bayezit; dünyadaki kralların en iyilerinden biridir, kendisinden korkulur, ilmi ve ülemâyı sever, halkının istek ve şikâyetlerini kendisi dinler, derhal çözümlerdi. Ülkesinin her yerinde can ve mal güvenliği mevcuttu" demişti.

„Yıldırım Bayezit'i; St.Deniz Papazı da; "Uzağı gören, hak tanır, Allah'tan korkan bir Prens" olarak nitelerdi.

Batı yabancı yazarlar ile bir kısım eski Osmanlı Vakanüvisleri de, mağrur, kibirli ve bencil bir hükümdar olarak niteledikleri Yıldırım'ın, eşinin ve veziri Ali Paşa'nın etkileri ile içki ve sefahata fazlasıyla meylederek, devlet işlerini ihmâl ettiğini ve bu nedenle de bazı devlet erkânının kendisine acı uyarılarda bile bulunduklarını, örneğin Bursa Kadısı Şemsettin Muhammet Fernari'nin, bir muhakemede tanıklığa gelen Yıldırım Bayezit'in; cemaatle namaz kılmayı unuttuğu için yapacağı tanıklığı geçerli saymayarak kabul etmediğini yazabilmişlerdi.

Hatta, bazı yabancı yazarlar daha da ileri giderek; Niğbolu Zaferi'nden sonra; hükümdarın, kendisini büsbütün zevke, içki ve sefahata vererek, yaptığı harcamaları karşılamak üzere ordu masraflarını kısmak gibi büyük idarî hatalara düştüğünü bu nedenle de Ankara Muharebesi'ni kaybederek tacından ve tahtından olduğunu dahi yazmışlardı. (76)

Bunlar, Yıldırım Bayezit hakkında Ankara Muharebesi yenilgisi için yakıştırılmış uydurma sebepler de olabilir.

Elbetteki; hükümdar da zamanında eğlenmiş ve iştret etmiştir. Fakat, yılda üç beş defa Rumeli ve Anadolu'daki seferlerde bizzat ordusunun başında savaşan bir hükümdarın söylendiği kadar eğlenceye uzun zaman ayırmış olacağı düşünülemez. Bursa kadısının, tanıklığını kabul etmemesi belki doğru olabilir. Bu olay da bize, kadının bu davranışını cezalandırmamış olan Yıldırım Bayezit'in ilme ve adalete olan saygısını gösterir.

Yıldırım Bayezit babası I.Murat "Hüdavendigâr" muharebe meydanında şehit edilince, babasının yerine geçerek, 29 yaşında Osmanlı Devleti'nin hükümdarı olmuştu.

1390'dan itibaren, Osmanlı ordularının başında; önce Osmanlı ülkesinin, ortasında çıban başı gibi kalmış olan Bizans Devleti'ni yok etmek üzere İstanbul'u kuşatmış, Türkleri bir bayrak altında toplamak için Rumeli, Doğu ve Kuzey Anadolu'ya seferler yapmış, bu seferlerde, yüksek zekâ ve üstün sevk

(75) a.g.e.; s.207.

(76) a.g.e.; s.207.

ve idaresi ile sürekli başarılar kazanarak ülke topraklarını, Avrupa'da Tuna kıyılarına, Anadolu'da Fırat nehri dirseğine kadar uzatmıştır.(77)

Babasından devralmış olduğu 95.000 kilometrekarelik ülke topraklarını beş misli genişleterek 500.000 kilometrekareye çıkarmıştır.

Yıldırım Bayezit, Niğbolu Savaşı'nda 36 yaşında idi. (78) Bu muharebede, kazanılmış olan emsalsiz zafer özellikle Batı da Yakın Doğu, Uzak Doğu ve Afrika ülkelerinde derin etkiler yapmıştır. İmparatorluk saygınlık ve otoritesi ile o dönemin en büyük devletlerinden iyi durumuna gelmiştir.

Zaferin büyüklüğü, aynı zamanda Yıldırım Bayezit'in mevcut olan gurur ve azametini de artırırken, diğer taraftan ihtiraslarına karşı duramayan, kendisinin dünyanın tek hâkimi olduğu iddiasındaki Timur'un da Osmanlı Hükümdarı Yıldırım Bayezit'a karşı mevcut olan kıskançlık ve öfkesini de artırmıştır.

Ankara Meydan Muharebesi'ne, başta Vezir-i Azam Ali Paşa olmak üzere, ordunun sevk ve idaresinde görevli tümü savaş meydanlarında yetişmiş olan tecrübeli komutan, şehzade ve silâh arkadaşları katılmıştı.

- Osmanlı Ordusu Komutan ve Beyleri I.Bayezit (Yıldırım) Hükümdar (Resim:1)

Çandarlı Ali Paşa: Vezir-i Âzam

Süleyman Çelebi

Mehmet Çelebi Şehdaderler (Yıldırım Bayezit'in oğulları)

Musa Çelebi

İsa Çelebi

Kara Timurtaş Paşa : Anadolu Beylerbeyi

Saruca Paşa : Rumeli Beylerbeyi

İstefan Lazaroviç : Sırp Kralı ve Sırp Birlikleri Komutanı

Ağa ve Beyler : Firuz Hoca-Hasan Ağa (Yeniçeri Ağası)

Bayezit Bey (Çelebi Mehmet'in Lalası)

Eyme Bey (Balıkesir Sancak Beyi)

Mînnet Bey (Kapıkulu Silâhlar Bölüğü Ağası)

Yakup Bey (Ankara Kalesi Komutanı)

Şahin-Evrenos-Yahşi-Ahdi-Balaban-Davut Bali-Alagöz-Ahmedi-Beşir-Tahir-Mehdi Beyler ve Paşacık. (79)

(77) Danışmend; s.71, 74, 142.

(78) Öztuna; c.3, s.84.

(79) Hoca Sadettin; Tacüt, tevarih, c.I, İstanbul, Matbaa-i Amire, 1279, s.169.

Eğitim Durumu : Daimi ordu Kapıkulu Ocakları için, savaşta ele geçirilen esirlerden seçilen Acemi oğlanları daha önce de kısaca bahsedildiği gibi evvela Türk çiftçilerinin yanlarına gönderilirler, orada birkaç yıl dil ve din eğitimi görürlerdi.

Bunlardan başarılı olanlar; Gelibolu'daki "Kapıkulu Acemi Ocağı'na" gönderilir, orada sıkı bir askerî eğitime tâbi tutulurlar, ayrıca bir sürede oradaki karşıdan karşıya taşıma yapan at kayıklarında hizmet gördükten sonra, olgun birer savaşçı olarak yetiştiklerine kanaat getirilenler, kapıya çıkma tâbiri denen esas "savaş" birlikleri olan Kapıkulu Ocakları'na asker olarak gönderilirdi.

Edirne başkent olunca (1368) acemi oğlanlarından seçilen bir bölümü sayrılarda hizmet görecektir şekilde yetiştirilmek üzere Enderun koğuşlarına alınır ve saray eğitimi görürlerdi.

Kapıkulu Ocakları, birer savaş birliği olmaları nedeni ile; avcılık ve atıcılık eğitimine çok önem verirlerdi. Fizikî güç, kılıç, kalkan, topuz kullanarak ve sporla şekillenirdi. Sürat ve mukavemet koşulları (bu günka pentatlon) gibi oyunlar, güreş yapmak, ok atmak gibi spor eğitimleri aralıksız yapılıyordu.(80)

Kapıkulu Ocakları'nda; daha ilk kuruluş günlerinden başlayarak çok uzun yıllar devam ettirilmiş olan, üstün bir askerî eğitim ve disiplin anlayışı ile yetiştirilme, özellikle; yeniçerilerin devrinde dünyanın en yetenekli savaşçı askerleri unvanını almalarını sağlamış ve tüm yabancıların Osmanlı ordusundaki, emir ve komutanın en belirgin gereği ve disiplinin temeli olan askerler arasındaki kıdem anlayışı ve inanişine daima hayranlık duymuşlardır. O zamanki bu anlayış, bu gün dahi ordumuz bünyesinde devam ettirilmektedir.

Eyalet kuvvetleri de bu eğitimlerini milletçe benimsemiş olan, cirit oyunu, atıcılık, binicilik faaliyetleri şeklinde sürdürüyordu.

Hemen her yıl savaş yapıldığı için; bu ihtiyat kuvvetleri de muharebe meydanlarında pratik olarak yetişmekte ve kısa sürede ekserisi kanlarında var olan cevherle birer profesyonel savaşçı oluyorlardı.

Özet olarak Osmanlı ordusu eğitimi, barış ve sefer askerleri için iyi idi; nitekim savaşa hazırlık derecesi ve hareket kabiliyetlerinin üstünlüğünü 1389 Kosovo ve ondan sonra da Anadolu ve Rumeli'de sürdürülen ve başarı ile sonuçlanan muharebelerde göstermiş oldukları gibi, Niğbolu Meydan Muharebesi başarısı da bu yeteneğin en yakın ve belirgin örneği idi.

d. Personel Durumu

Osmanlı ordusunun, Ankara Meydan Muharebesi'ne toplam olarak 75.000 mevcut ile girmiş olabileceği askerî güçler kısmında ayrıntılı olarak belirtilmişti. Bazı yabancı ve Osmanlı tarih yazarları, duygusal etkilerle olacak, bu savaşa

(80) *Uzunçarşılı; Kapıkulu Ocakları, c.I, s.34-36.*

- Türk Silâhları Kuvvetleri Tarihî; c.III, 3 ncü Kısım, s.42.

katılan Osmanlı ordusunun mevcudunu abartılmış olarak göstermişlerdir. Örneğin, Hayrullah Efendi 300.000, Neşri ve Aşıkpaşazade 130.000, Ahmet Rasim 180.000, Timur Tüzükatı'nda 400.000 ve Hammer'de 120.000 olarak belirtmişlerdir.

Hoca Sadettin, Tacüt, tevarih, Heşt Behişt ve Mufasssal Osmanlı Tarihlerinde bu kuvveti doğruya en yakın bir rakam ile 70.000-90.000 arasında olduğunu yazmaktadırlar.

Bu kuvvetin 100 binin üzerinde olması imkânsızdı. Çünkü Osmanlı ordusu bu tarihten 50 yıl sonra İstanbul'u fethederken dahi kuvvetleri yüz bin olmamıştı.

Osmanlı ordusu ancak Yavuz Selim zamanında 100.000 mevcuda ulaşabilmişti.

Yerli tarihçilerden 70-90.000 arası yazanlar da bu rakamları muharebe geçesi kıtaların muharip mevcutları olarak göstermişlerdi. Bu miktar ancak kuvvetin ilk yığınak yerinde doğruya hareket anındaki mevcudu olabilir.(81) Osmanlı Ordusu 80.000 mevcutla Ankara'ya, oradan da Sivas'a gidip gelmiş, dönüşü cebri yürüyüşle yolda susuzluk çekerek (6000) kayıp vermiş, Ankara Çubuk Ovası'na yorgun bitap ulaşmış, ertesi günü de 74.000 mevcutla savaşa girmiştir.

Bu mevcuttaki Osmanlı ordusunda ilk öncelik kapıkulu, yeniçeri ve süvaride olmak üzere, sonra Eyalet Tımarlı.Sipahileri'nde, daha sonra da sefer zamanı ihtiyaca göre toplanan Azaplar ve diğer grup akıncılar ile yardımcı sınıf görevli askerleri gelirdi. Kapıkulu Ocakları; orta veya bölük teşkilâtı hâlindeydi. Bin kişi; yüzer kişilik on birliğe bölünerek her birisine orta veya "bölük" denirdi. (82) Bu yeniçeri ortalarının yattıkları yerlere de "Oda" adı verildi. Bu oda tabiri dışındaki tüm birlikleri orta kuruluşu olarak ifade edildi. Tüm yazarlar orta terimin bu günkü bölük, takım, alay kuvvetinde olup olmadığına fikir birliğine varamamışlardır.(83)

Zamanla bir ortadaki asker adedi yüzden az veya çok daha fazla "700, 2000, 3000" olmuş ve orta adetleri de çok artmış ve her ortaya ayrı bir numara ve ad verilmişti.(84)

"Ankara Muharebesi'ne katılan, yeniçeri ve kapıkulu süvarileri dışındaki orta bölükleri yüzer kişi olarak kabul edilerek, mevcutlarına göre orta adetleri kuruluş şemasında belirtilmiştir.

Kapıkulu, sipahi, silâhtar ve diğer ulûfeci ve garip birlikleri her ne kadar bölük adı ile söylenmekte ise de aslında bir bölük en az bir süvari alayı ve hatta süvari tugayı mevcudundadır. Nitekim 6 Bölük tümü 8000

(81) *Buyıktay*; s.66:67.

(82) *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihî; c.III, 1 nci Kısım, s.210.*

(83) *Ahmet Cevdet; Tarih-i Osman, c.II, s.32.*

(84) *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihî; c.III, 1 nci Kısım, s.211.*

mevcut olduğuna göre, her bölük 1300-1400 atlı demektir. Yalnız bir yazar "en büyük birliğin tabura muadil ortadan ibaretti" demiştir.(85)

Sefer için toplanan Eyalet Askerleri ise, bölgenin büyüklüğüne göre değişik miktarda tımarlı "cebelû" çıkarıldığı için kendi sancak beyleri emrinde toplu bir sancak kuvveti olarak mevcuduna göre sefer kuruluşuna dahil edilirdi. Azaplar, ordular ve diğer hizmet birlikleri de böyle hesap ediliyordu. Akıncılar ise Akıncı Beyi'nin ismi ile birlik olarak sefere katılıyordu. Bağlı beylik ve devlet kuvvetleri de kendi devlet ismi ile "Örneğin Sırp Krallığı kuvvetleri 20.000 mevcuttu" adet olarak hesaplanırdı. Bu şekilde Ankara Meydan Muharebesi'ne katılan personel mevcudu bulunurdu. Bu mevcuttaki bir ordunun, Timur ordusu ile bir muharebeye tutuşmak için yeterli olup olmadığı hususuna gelince; buna, kesin bir sonuçla, "eveş yeterliydi" denmesi ne kadar doğru olamazsa, yetersizdi denmesi de gerçeğin ifadesi değildir; evet, Timur ordusunun, hele sūvari birlikleri ile hatta mevcut itibariyle de çok üstün "en az iki misli" olduğu doğrudur.(86)

Fakat; Yıldırım Bayezit'in da; bu savaşa giren mevcuttan çok daha az kuvvetlerle; Avrupa'da Kosova ve Niğbolu gibi üstün sayıdaki bağlaşıklık kuvvetlere karşı başarılar kazanmış olduğu da gözardı edilmemelidir.

Osmanlı ordusu saflarındaki; Türk Beylikleri kuvvetleri ile Karatatarların ihanetleri olmasaydı belki de, mevcut kuvveti ile, iki misli güçte olan Timur ordusuna karşı konabilir ve fırsatlar iyi değerlendirilerek yenilgiye bile uğratılabilirdi.

Bu kuvvet yeterlilik konusuna, Timur Devleti'nin bu muharebeye katılan askerî gücünün incelenmesinden sonra tekrar değinilecektir.

e. Lojistik Durum

Silâh, cephane, donatım, giyecek ve yiyecek maddelerinin, cins ve miktarı ve yeterlilik derecesi :

O zaman orduda esas silâh ok ve kılıç olmak üzere; sınıfına göre, kalkan, hançer, yatağan, bıçak, meç, mızrak, cirit, pala gibi çeşitli savaş araçları da kullanılıyordu.(87)

Yeniçerilerin az bir kısmı zırh da giyerdi. Yeniçerilerle Azaplar yaya, sipahi ve tımarlılar atlı olarak muharebe ederlerdi; Yeniçerilerle sipahiler ordunun en kıymetli gözde askerleriydi.

Tüm askerin; kılık kıyafeti çok iyi, teçhizatları da güzeldi, askerin bütün ihtiyaçları büyükçe orduları teçhiz edecek kadar ve kolaylıkla yurt içinden karşılanıyordu. (88)

(85) *Buyuktay; s.18.*

(86) *Buyuktay; s.68, 71.*

(87) *Türk Silâhlı Kuvvetleri Tarihî; c.III, 1 nci Kısım, s.232, 240.*

(88) *Buyuktay; s.12, 19.*

İlk zamanlarda; ancak, kale onarımında ve basit suların geçilmesinde duyulan teknik hizmet için eleman ihtiyacı 1390'dan itibaren, Gelibolu, kale, liman ve tersane yapımı nedeni ile arttı. İstanbul kuşatması, Kosova ve Niğbolu Savaşları'nda mevcudu artırılmış olan teknik elemanların yüksek dağ ve geçitleri aşmada ve büyük sulardan geçişlerde çok yararlı hizmetleri oldu. Osmanlı ordusunda top ilk defa Birinci Kosova Muharebesi'nde, sonra Niğbolu Savaşı ve İstanbul kuşatmasında kullanıldı, bunlar hafif toplar olduğu için, katır, at ve develerin sırtında taşınırdı. (89)

Osmanlı ordusunda, topun tüfekten evvel kullanıldığı bilinmektedir. Şu hâlde top dökümünü başaran, elbetteki yevli olmayan ağızdan dolma da olsa bu topun, taş demir veya herhangi bir madenden yapılma gülesini de atabilmek için bu ateşli silâhın barunutu da düşünmüş, imâl ve ikmâlini bir esasa bağlamıştı. O devir için, cephane ve mühimmat hakkında yeterli bilgiye sahip değiliz. (90)

Bazı eserlerde; askerin teçhizatından bahsedilirken palaska, barutluk, fişeklik gibi cephane taşımaya yarayan şeylerden bahsedilmesine karşın, bunların hangi tarihte, ne cins silâh "tüfek"lere ait olduğu cins, etki ve miktarları hakkında hiçbir bilgiye de rastlanmamıştır.

Yalnız, her sınıfın, hizmette kullandığı sınıfın özelliğine ait donatım, ordular "gerektiğinde bunlar da muharebeye katılırlardı" tarafından yeteri kadar, sağlanarak sefere katılan askerlérin kendilerine kadar ulaştırılarak tevzi edilir ve savaş sırasında zayı olanların bile ikmâli savaşçının yanına kadar yiyecek, içecek ve diğer tüm ihtiyaçlar aksatılmadan karşılanırdı. (91) Ankara Meydan Muharebesi için ordunun lojistik durumu yeterli idi.

f. Moral Durumu

Yarım asırdanberi, her gittikleri yerde, kendilerinden çok üstün orduları, mağlup ve perişan etme başarısını göstermiş olan Osmanlı Ordusu'nun, fertlerinde, tüm güçlükleri yenmek azim ve iradesi değişmez bir karakter hâline gelmişti.

Hükümdarları, Yıldırım Bayezit'in en güç zamanlarda her tarafa yetişerek bütün zorlukları ortadan kaldıracığı kanaâti hasıl olmuştu.

Son yıllarda, Kosova ve Niğbolu Muharebeleri'nde büyük başarılar elde edilmesi, Bulgaristan'ın ilhâk edilerek Avrupa'da ülke sınırlarının Tuna nehrine kadar uzatılmış olması, Osmanlı ordusunda maneviyatı çok artırmış görünüyordu. (92)

Ankara Meydan Muharebesi öncesi belirmeye başlayan olumsuz hareketler ise, ülkeye yeni katılan Türk Beyliklerinin, henüz Osmanlı idaresine ısın-

(89) *Türk Silâhlı Kuvvetleri Tarifi; c.III, 1 nci Kısım, s.233, 240.*

(90) *a.g.e.; s.254.*

(91) *a.g.e.; s.233.*

(92) *Buyuktaş; s.19.*

mamış olan halklarının, Timur tarafına kaçmış olan beylerinin Osmanlılar hakkında yapmakta oldukları kötü propaganda ile zehirlenerek Türk idaresine karşı gelmek üzere işaret bekler hâle gelmiş olmaları ile yine bu beyliklerden, bu muharebe için orduya alınmış olan askerlerin isteksiz ve bu savaşta ne yapacakları endişesi idi.

Bu endişeyi kuvvetlendiren bir husus da, bu Türk beyliklerinin beylerinin Timur'a sığınıp, Yıldırım Bayezit'tan şikâyetçi olmaları ve ellerinden zorla alınan beylik ve topraklarının kendilerine geri verilmesini istemiş olmaları idi.

* Ayrıca; Eyalet Askerleri ile beraber bu muharebe için askere alınmış olan, Tatar ve Karatatarlar da bir sorun yaratabilirlerdi, çünkü bulundukları bölgelerdeki kötü davranışları nedeni ile Yıldırım Bayezit tarafından sıkı bir askerî idare altında bulunduruldukları için, tedirgin ve kırgındılar. Ne yapacakları belli değildi. Bu durumda karşı tarafa bile geçebilecekleri düşünülebilirdi. İşte tüm bu olumsuz ve hoşnutsuzluklar nedeni ile ordu biraz tedirgin, fakat morallerin savaşa girilemeyecek kadar bozuk olmadığı sonucuna varılabilir.(93) Bütün bunlara ilâveten; Yıldırım Bayezit'in vezir ve komutanlarla arasında, harbe giriş ve harekât tarzı üzerinde fikir çatışması vardı. Vezir Ali Paşa; harbe girmeme barişiyle bunu halletme taraftarı idi. Eğer mutlaka harbe girilecekse; Timur ordusu ile; açık yerde bir meydan muharebesi değil, Timur ordusunu, dağlık bir bölgeye çekmek, yormak, yıpratmak, baskınlar yaparak zayıflatmak, sonra gerekirse taarruzla işini bitirmek taraftarı idi.

Rumeli Beylerbeyi Firuz Bey ise doğrudan düşman üzerine gidilerek, Anadolu topraklarını Timur ordusuna çiğnetmemek düşüncesindeydi. Yıldırım Bayezit da bu fikirdeydi.

Hükümdarın fikri geçerli olacaktı, fakat böyle bir ayrı düşünce sonradan ordu üzerinde olumsuz etkisini göstermişti. Nitekim, muharebe devam ederken denge bozulmaya başlayınca ilk fikirde olan vezir ve şehzadeler, hükümdarı merkezdeki az bir kuvvetle yalnız bırakıp, bazı kuvvetlerle muharebe meydanını terk ederek yurt içinde çeşitli yörelere kaçmışlardı.

2. Timur Devleti Silâhlı Kuvvetleri

a. Barış, Teşkilât, Kuruluş ve Konuşu (Çizelge:2,3)

Timur ordusunun teşkilât ve kuruluşu hakkında yerli ve yabancı kaynaklarda, yeterli bilgilere rastlanmamıştır. Timur çoğu Türk olan, ordusunu kendi zamanında, esaslı atlı olan birliklerden kurmuştur.

Hükümdar olduktan sonra, Ankara Meydan Muharebesi'ne (1402) kadar geçen 30 yıllık sürede, çevresindeki Asya'da ve Asya Batı uçlarındaki sayıları onu geçen kendisine düşman devletlere ayrı ayrı giriştiği seferlerde kazandığı başarılar göz önünde bulundurulursa, Timur Devleti'nin oldukça büyük bir

(93) *Türk Silâhlı Kuvvetleri Tarihi; c.III, 1 nci Kısım, s.235, 236.*

daimi orduya sahip olduğu sonucuna varılabilir. Çoğu yöresel halktan oluşan atlı birliklerden başka, gerektiğinde atlı görevleri de yapabilecek şekilde eğitilmiş bir miktar da yaya kuvvetleri mevcuttu. En küçük birlik on atlıdan oluşan Onar, Onar'ın teşkil ettiği birlik Koşan veya Sad "Yüzler", On Koşan "Yüzler"dan kurulan birlik Hezar "Binler" ve On Hezar'ın birleşmesi ile "Tümen" Tuman adı verilen onarlı teşkilât uygulanmakta idi. (94) Böylece bir tumanın mevcudu on bini buluyordu. Barışta, büyük merkezleri olan, Semerkant, Kandihar, Herat, Delhi, Rey (Şimdiki Tahran), Tebriz, İsfahan, Şiraz ve diğer bazı yerlerde oldukça çok mevcutlu orduları bulunuyordu. (4 tumanlı bir ordu 40.000) (Kroki:4). Aynı yerlerde, daha büyük mevcutlar için, ihtiyacı karşılamak üzere silâh teçhizat depoları da vardı. (95) Bu ordu birlikleri ve depoların yerleri, adetleri ve mevcutları hakkında kesin bilgilere sahip değiliz. Bu nedenle, Timur Devleti'nin, tüm askerî gücünü, bir rakam veya ordu veya tümen adedi olarak dahi elde edemedik.

Ancak; Timur yedi sene sürecektir son Batı Seferi için; Türkistan ve Horasana'da iki büyük ordunun seferber olmasını ve üçüncü bir ordunun (Bunu bazı kaynaklar iki ordu olarak bildirirler) da Semerkant yöresinde toplanıp emir beklemesini emretmişti. Seferberliğin çabuk ve eksiksiz olmasını buyurduğu da göz önünde tutulursa, Ankara Meydan Muharebesi'ne katılan Timur birliklerinin bu üç ordu ile, Doğu Anadolu'da kendisine bağlı Erzincan, Diyarbakır ve Şirvan beyliklerinden aldığı toplam 30.000 kişi ile 150.000 mevcuda ulaştığı kabul edilebilir (Kuruluş:3).

Timur ordusu kuruluşunda yukarıda belirtilen muharip birliklerden başka yardımcı, istihkâm, lağımçı, köprücü, dağcı ve kuyucu sınıf birlikleri ile çukurgan adı verilen amele kıtaları da mevcuttu. Orduda; teknik sınıflara çok önem verilmekte idi. İstihkâm ve lağımçı birlikleri, en kuvvetli kale ve surları yıkacak veya gedikler açacak bilgi ve malzemeye sahipti. Çok geniş nehir üzerine büyük orduların geçebilecekleri köprüleri kurabiliirdi. Kuyucu birlikleri ise, mola, konak ve ordugâhlarda kuyular açarak birliklerin su ihtiyacını sağlarlar, gerektiğinde de düşmanın faydalanacağı kuyuları, pınarları körletirler veya suyunu içilmez hâle getirirlerdi. Ayrıca; Timur ordusunda, hekimler, veterinerler, levazımcılar ve mal memurları olduğu bazı kaynaklarda konu edilmişse de, ayrıntıları bilinmemektedir.

Hint'ten ganimet olarak alınan filler, Timur ordusunun özelliklerinden birisi idi. Filler üzerlerindeki savaşçılar, ok, ateş atarak muharebeye sokulur, hücum safları önünde bu günün tankları gibi, hortumu ve ağırlığı ile hasmı kaldırıp yere vurur ve ezici güçleri ile de moral yıkacak derecede etkili olurlardı.(96)

(94) Hammer; s.22.

- Büyüktay; s.13.

(95) a.g.e.; s.16, 26.

(96) a.g.e.; s.13, 14.

Timur ordusunda; aynı renk ve biçimde üniforma giyen, silâhları, elbiseleri, insan ve hayvan donatımları aynı renk olan, aynı çeşit zırhlar giydirilmiş bazı özel birlikler de vardı.

b. Sefer Teşkilât ve Kuruluşu (Çizelge: 2,3)

Timur ordusunun barış ve sefer teşkilâtları arasında belirgin bir fark olmadığı söylenebilir. Timur hükümdar olunca ordusunu kurmuş ve çeşitli yörelerde defalarca ve devamlı seferlerine başlamıştı. Milis teşkilâtı şeklindeki ordunun büyük bir kısmı daimi sefer hâlinde idi. Kış mevsimi belirli yerlerde birlikler ordugâhlara çekiliyor, kış süresince bir kısmı memleketlerine gönderiliyorlardı. Baharda yeniden ordugâha dönerler, tabii bir kısım takviye birlikleri alınıp hazırlıklar tamamlanınca yeniden sefer başlardı.

Yürüyüşte birkaç tuman bir kol hâlinde birleştirilir. Savaşta cenahlar ve ihtiyaçlar yine birkaç tumandan oluşurdu. (97) Örnek olarak; Ankara Meydan Muharebesi'ne Timur'un kendi ordusundan katıldığı düşünülen üç ordulu kuvvetleri, Kuruluş:2,3 çizelgelerde gösterilmiştir. Barış konusu, orduların bulundukları evvelce belirtilen yörelerdi. Sefer birlikleri olarak kabul edilenler kendi yörelerinde toplanmışlar, önce, burada konuşa geçmişlerdi. İki ordu Semerkant bölgesinde, bir ordu Horasan'da ve bir ordu da Şiraz'da idi. Timur ordu yandaşları, İsfahan, Azerbaycan, Şirvan, Erzincan ve Diyarbakır kuvvetleri de kendi bölgelerinde idi (Kroki:4).

c. Sevk İdare, Eğitim Usulleri

Timur devletin kurucusu ve tam yetkili hükümdarı olduğu gibi; ordunun da barış ve seferde komutanı idi. Bu nedenle; Türklük için çok önemli sonuçları olan, Ankara Meydan Muharebesi'nin; başlatılma sebepleri, her iki Türk hükümdarının kişiliklerinin iyice incelenmesi ile doğruya daha yakın bir sonuca varılacağı düşüncesi ile birinci bölümün başında kısmen belirtilmiş olmasına karşın, hasım devletin sevk idaresinin başı olan, Timur'un davranış ve özellikle uygulamalarından örnekler vermekte yarar vardır. Timur, soğukkanlı, sabırlı, çok haris ve inatçı bir yaradılıştaydı.

Kendisinin anlattığına göre; gençliğinde harap bir evde saatlerce bir karıncanın hareketlerini sabırla seyretmiş; karınca kendisinden büyük bir buğday tanesini bir tümseğin üstündeki yuvasına çıkarmaya çalışıyormuş; buğday tanesi altmış dokuz defa düşmüş, fakat karınca her defasında teşebbüsünü tekrarlamış ve yetmişinci de isteğine ulaşmış, Timur bu dersi hayatının sonuna kadar unutmamış, (98)

Genç denecek yaşta, Türkistan ve Orta Asya'ya hükümdar olur olmaz, Cengiz döneminin acımasız kuralları ile, her biri birer savaşçı olarak yetişmiş

(97) a.g.e.; s.13.

(98) General Fernard; Asya'nın Gelişimi ve Düşüşü, s.70,71.

olan üstün yetenekli Türkistan halkından çok güçlü yeni bir ordu kurdu. (99) Kendi kafa ve kılıcı ile Timur Devleti'ni kurup, güçlü ordusunu da yarattınca, kabına sığmadı.

Cengiz yasalarına tutkun olan Timur; bu yasaları "Timur Tüzükatı" adı altında ülkesinin kanunu hâline getirmişti. "Gökyüzünde tek bir Tanrı olduğu gibi, yer yüzünde de tek bir hükümdar olmalıdır. Hem kürre-i arz bir hükümdar için büyük müdür ki" diyecek kadar hayale ve büyüklüğü kapılarak, beyninde oluşturup, o devrin dünyasını şekillendirdiği bu ülküsünü gerçekleştirmek amacı ile harekete geçmişti.

36 sene, durmadan, usanmaz ve eksilmez bir azim ve iman ile, ordusunun başında; önce Asya'da Harizm, Afganistan ve İran'ı sonra Asya batısındaki, Kafkas, Azerbaycan, Kıpçak "Altınordu", Irak ve Suriye'ye tekrar tekrar seferler yaptı. Girdiği her ülkeyi, istilâ etti, yıktı, yaktı, yağmaladı, korku, dehşet, sefalet ve kargaşaya sürükleyerek terk edip yeni fetih ve istilâlara yöneliyordu. Kısa denecek sürede, ülke sınırlarını, Volga'dan Şam'a, Ganj'dan Akdeniz ve Ege kıyılarına kadar götürmüş, (100) dünyanın en güçlü devleti olduğunu kanıtlayarak kendi şan ve şöhretini tüm evrene duyurmuştu.

İşte böylece eriştiği, şöret, azamet ve gurur ile, zamanında ordusu ve hükümdarı ile karşısına çıkabilecek güçte kendisine tek rakip olarak gördüğü, Osmanlı İmparatorluğu ve onun Avrupa'yı dize getiren hükümdarı Yıldırım Bayezit ile dünya kozunu paylaşmak üzere dördüncü Yakın Doğu seferi için Kafkas yöresine ordusu ile gelmişti. Timur ordusunda; yürüyüşte, konmada ve savaşta; keşif, örtme, emniyet işlerine çok önem veriliirdi. Cüretkar düşman yakınında, kısa yürüyüşler yapılır, toplu konuluş, gece hazırlıklı bulunulur ve gereken yerlerde tahkimat yapılırdı. Her türlü savaş hilesi düşünülür ve uygulanırdı. Her şeyden evvelden düşünülüp plânlanır, şans ve tesadüflere bırakılmazdı. (101) Savaş için ordu, sağ kanat, sol kanat, merkez grupları ile bunların ihtiyatları ve bir de genel ihtiyat olarak ayrılırdı. (102)

Gruplar birkaç tümenin birleştirilmesinden oluşur, düşman yakınında savaştan önceki gecelerde ordugâh etrafına derin hendekler ve siperler yapılırdı. (103) Savaş meydanında, tertibat alındıktan sonra; fazla dönüşlü, çarklı, manevralar yapılmazdı. Hele mevzilenmiş bir düşman karşısında buna çok dikkat edilirdi. Büyük savaşlarda, kanatlar daha derin, merkezin cephesi daha geniş olurdu. Kuvvetli ihtiyatlardan başka, başkomutanlık emrinde de ayrıca süvari birlikleri bulunurdu.

Tek tek kolların taarruzları ile, düşmanı sarsar, hasmında sarsılma belirtileri görülünce, genel hücum ile sonuç alınırdı. Timur ordusunda; ok atışından ziya-

(99) *Buyk'tay; s.13-15.*

(100) *Timur Tüzakatı; çev. Mustafa Rafımi, İstanbul Matbaayı: Amire, 1399 (1923), s.31.*

(101) *Buyk'tay; s.13, 17.*

(102) *Hammer; c.II, s.23.*

(103) *Buyk'tay; s.13.*

de atlı taarruza, kılıç ve mızrakla saldırışa önem verilirdi. Timur; önceleri yaptığı küçük savaşlarda tecrübe ederek elde ettiği bu temel kuralları daha sonraki her savaşında da uygulamıştı.

Düşmanın bazı kuvvetlerini ayartmak ve kazanmak, düşmanı beklemediği yer ve zamanda vurmak, düşmanla çarpışılırken sonuna kadar dayanmak uyguladığı kurallardandı. Timur ayrıca; ordu üzerindeki manevi etki yapacak şeylerden de yararlanırdı. Örneğin, Kuran ve yıldız fallarını zafer görünürse, bunu hemen bütün orduya yayınlardı (Anadolu seferinde olduğu gibi).

Yanındaki din adamlarından birisine (Örneğin, Altınordu "Toktamış" savaşında Seyit Bereket'e yaptırdığı gibi) düşman üzerine doğru okutur, üfletir, bir avuç toprak o tarafa atar ve güya zafer yolunu herkesin gözü önünde açmış olurdu. (104)

Savaşta, taarruz emrini vermeden önce, ordusunun karşısında namaz kılar, dua eder ve ondan sonra atına biner ve taarruzu başlatırdı.

Timur, bu davranışlarını belki de gerçek inanışından dolayı değil de ordunun üzerinde moral etkisi için yapardı (Nitekim bazı savaşlara yıldız veya başka fala baktırmadan da girmişti).

Savaştan sonra mutlaka takip yapılır, bazen bu takipler amansız ve uzun hedefli olurdu.

Kışın ordu; kış ordugâhlarına girerdi. Nitekim, ülkenin batısındaki, kışları hafif geçen, su, yem, yiyecek bakımından zengin olan "Mugan ovası-Karabağ" bölgesi bu maksatla kış ordugâhı seçilmişti. Batıdaki hareketlerden önce ve sonra kış burada geçirilirdi. (105)

Ankara Meydan Muharebesi'ne katılan, Timur'un oğulları ve yakınları ile komutanları şunlardı :-

Timur: Hükümdar, Başkomutan (Resim:2).

Sultan Mahmut; Çağatay Hanı, Timur'un Baş Yardımcısı.

Timur'un oğulları; Ömer Şeyh, Miran Şah, Şahrüh.

Timur'un Torunları : Muhammat Mirza, Ebu-bekr Mirza, Pir Muhammet, Iskender Mirza, Süleyman Şah, Sultan Hüseyin, Sultan Halil.

Emirler : Celal İslâm, Burunduk, Şeyh Nureddin, Cihan Şahin,

Hekimler : Karayölük Osman, Tahirten (Mutahharetin).

Anadolu Türk Beyleri : Karamanoğlu, Aydınoğlu, Menteşeoğlu, Germiyanoglu, Candaroğlu, Saruhanoğlu.

(104) *Timur Tüzükatı*; s.13.

(105) *a.g.e.*; s.17.

Askerler ve Komutanlar : Kafkasya Azerbaycan, Irak ve Kürdistan kuvvetleri. (106)

Emir Rüstem; Fars eyaleti emiri.

Timur ordusunun eğitimi hakkında, yerli ve yabancı kaynaklarda, ayrıntılı bilgilere rastlanmamıştır. Ordunun büyük bir kısmı, Türk olup doğuştan yiğit ve askerliğin her türlü zahmet ve yoksulluklarına alıştı. Kuruluşlarından beri harp içinde yetişmişler ve savaşın özelliklerini yine savaşarak öğrenmişlerdi. Bununla beraber, Timur'un kendi özel, usul ve kaideleri ile muharebelerden alınan dersler talim ve tatbik edilerek öğretiliyordu. Subaylar kendi birliklerini milli terbiye icabı, iyi binici, atıcı ve kesici olan gençleri zamanın basit ordu silâhlarında yetiştirmekte çok kolay ve başarılı oluyordu. Ordudaki eğitim ve disiplin çok iyi idi denebilir. (107)

d. Personel Durumu

Timur ordusunun tümünün personel mevcudunu kesin bir rakam ile belirtmek olanaksızdır. Askerî güçler bölümünde belirtilmiş olduğu gibi Ankara Meydan Muharebesi'ne; üç ordu ve doğu bölgesinde kendisine tâbi, Erzincan, Diyarbakır ve Şirvan beyliklerinden gelen onar bin yardımcı kuvvetlerle birlikte toplam 150.000 mevcutla Osmanlı sınırını geçtiği düşünülebilir. Bunun Anadolu'da giriştiği çeşitli hareketlerdeki kaybının en az on bin kişi olduğu kabul edilirse, 140.000 mevcut ile; Ankara Meydan Muharebesi'ne başlamış olduğu sonucu elde edilebilir. Yerli ve yabancı tarihçilerin bir bölümü bu miktardaki kuvvete yakın ifadeler kullanmışlardır. Bir kısmı da, bu mevcudu abartmışlar, bu miktarı dört yüz bin ile sekiz yüz bin arasında göstermişlerdir ki böyle bir kuvvetle Timur'un Anadolu harekâtına başlaması olanaksız görülmektedir.

e. Lojistik Durum

Çok geniş olan ülkenin, büyük şehir ve önemli merkezlerinde ordunun her türlü ihtiyaçlarını fazlası ile karşılamak üzere silâh, teçhizat depoları kurulmuştur. Sefer hâlinde buralardan kısa sürede her ihtiyaç tamamlanırdı. İaşenin büyük bir kısmı güzergâhtan sağlanacağı için teşkil edilecek ağırlık ve kollar çok küçük tutulur. Yalnız silâh ve teçhizata ait malzeme beraber götürülürdü. İstirahat ve molalar, büyük şehirlere, bol su, yakacak ve diğer ihtiyaçların sağlanabileceği yerlere yakın seçilir ve buralarda önceden her türlü hazırlık yapıldı. Ordunun kılık, kıyafeti çok muntazam ve hepsinde birlik göze çarpardı. Bazı birliklerin tüm teçhizat ve elbiseleri aynı renkte idi, ayrı alâmet, işaret ve bayrakları vardı, bazıları zırhlı idi. (108)

Çok zengin kaynaklara sahip bulunan ülkede ordunun her türlü ihtiyacı içinden karşılanıyordu. Senelerden beri devam edegelen seferlerde, çoğu, yöre-

(106) Nizametdin Sami; s.304, 305.

(107) Buhk'tay; s.15.

(108) Buhk'tay; s.16.

den zor alım ve yağma ile elde edilen ganimetler ülkeyi daha da zenginleştirip güçleniyordu. Bu nedenle, lojistik bakımından Timur ordusunun Ankara Meydan Muharebesi'nde yeterli olduğu kabul edilebilir.

f. Moral Durumu

Timur kendisini askerlerine o kadar sevdirmiş, onların güvenlerini o derecede kazanmıştı ki, her istediği zaman, canlarını, mallarını, ganimetlerini ona feda ederlerdi.

* Timur her fırsatta, ordusuna merasim duruşu ve geçişi yaptırır, askere heybetini göstermesini severdi. Bu merasim geçişinde komutanlar atlarının dizginlerini ellerine alarak diz çökerler ve âdet olan duayı okuyup birkaç övgücü ve kutlayıcı cümleden sonra yeri öperlerdi. Timur da bu suretle, oğullarının, torunlarının ve diğer komutanlarının bağlılık ve dileklerini kabul ile birliklerinin gösterdikleri intizam ve mükemmeliyetten dolayı tebrik ederdi. Timur, savaşta başarı sağlayan komutanlarını, hediye ve taltiflere boğar, çoğuna "Tarhan" ünvanını verirdi. bu ünvanı alan kimse günün her saatinde hükümdarın huzuruna girebilirdi. (109)

Timur'un duyduğu, büyük suç işleyen her kim olursa olsun, cezasını görürdü. Askeri mahkemelerden dayak cezası alan emirzadeler ordudan atılarak muhtaç ve sefil olmuşlardır. Çin sınırında sapa bir kaleye sürülmüş tümen komutanları olduğu gibi, olağanüstü yararlılığından dolayı çok varlık kazanmış er ve subaylar da olurdu. Böylece iyi kötü her hareketinin karşılığını mutlaka göreceklarını bilen her fert varlığının ve kabiliyetinin tümünü harcamak zorunluluğunu duyuyordu. İşte Timur'un gerek Orta Asya'daki ilk mücadelelerinde ve gerek sonraki savaşlarında, birçok kez az kuvvetle her türlü güçlük ve mahrumiyetlere karşın inanılmaz ve anlaşılmaz başarılarının sırrı, hikmeti, askerlerine aşıladığı bu anlayışta saklı idi.

Timur'un başarıları giderek arttıkça onun adı ve kudreti Asya'yı baştanbaşa sarmış ve ordusunda öyle bir kanaat hasil olmuştu ki, her fert onun komutasında yapılacak savaşların mutlaka zaferle biteceğine inanıyor ve onu insan üstü bir yaratık gibi görüyordu Ordunun üst kademesindeki komutanından, en ast rütbedeki erlere kadar herkes Timur'a karşı derin bir saygı ve aynı ölçüde korku ile bağlanmışlardı. (110)

(109) Hammer, s.11, S.20-22.

(110) Büyüktaş, s.15-16.

İKİNCİ BÖLÜM

SEFER PLÂNI, SEFERBERLİK VE YİĞİNÂK PLÂNLARI VE UYGULAMALARI

A. SEFER PLÂNI

1. Osmanlı Ordusu Sefer Plâni

Osmanlı Devleti'nin Hükümdarı, Yıldırım Bayezit'in Sefer Plâni, ana hatları ile şöyle özetlenebilir :

- a. İstanbul kuşatmasını derhal kaldırmak,
- b. Orduyu seferber ederek Bursa yöresinde toplamak,
- c. Sırp devlet kuvvetlerini celbetmek,
- d. Bursa'da toplanacak ordu ile Ankara'ya intikal etmek,
- e. Ankara'yı hareket üssü ve ikmal merkezi yapmak,
- f. Ankara'dan doğuya yürüyerek, Timur ordusunu mümkün olduğu kadar ileride karşılamak,
- g. Düşmanı, doğudaki, dağlık yörede savaşa zorlayarak, önce oyalama ve savunma muharebeleri ile yormak, yıpratmak ve ikmal güçlükleri ile bunaltmak,
- h. Uygun zamanda, genel bir taarruz ile, Timur ordusunu yenilgiye uğratıp imha etmek,
- j. Bütün bu hareketleri, süratle ve tam bir gizlilik içinde uygulamak.

(111)

2. Timur'un Sefer Plâni

Yerli ve yabancı kaynaklarda, Timur tarafından bu savaşa ilgili bir sefer plâni bilgilerine rastlanmamıştır.

Ancak; harekâtın seyrine bakılınca, Osmanlı Devleti ile savaşa karar veren Timur'un kendi komutanları ve kendisine sığınmış olan Anadolu Beyleri ile yapmış olduğu görüşme sonunda; Anadolu harekâtı için, tasarlayıp uygulamaya koyduğu sefer plânının muhtemel ana hatlarını şöyle özetlemek mümkündür :

- Avnik bölgesinde toplanmış olan üç ordu ve bağlı birlik kuvvetleri ile, Osmanlı sınırını geçip, batıya yürümek,
- Önce Kemah'ı ele geçirmek ve daha sonra Sivas'a yönelmek,
- Sivas'tan sonra, güneydeki yolu takip ederek batıya yürüyüşe devam etmek,

(111) *Büyüktay; s.57-59.*

- Osmanlı ordusuna rastlandığında; oyalama muharebeleri yaparak çoğu yaya olan Osmanlı ordusunu uzun yürüyüşlere zorlayarak, yorup yıpratmak,
- Osmanlıların hareket üssü olan Ankara'yı ele geçirmek. (112)
- Genel bir taarruzla; Osmanlı ordusunu yenilgiye uğratıp imha etmek olabilir.

Tarafların Sefer Plânları ve Uygulamaları Üzerinde Görüş ve Düşünceler Osmanlı Sefer Plânı Hakkında

Devrinde kendi ayarında bir kudretin mevcudiyetine tahammül edemeyen, Timur'un Anadolu ve Osmanlı üzerinde gittikçe ağırlaşan istekleri, harbi kaçınılmaz bir duruma getirmiştir.

Osmanlı Hükümdarı Yıldırım Bayezit'in, durumu görüşmek üzere karargâh ve komutanları ile yaptığı toplantıda; Vezir-i Azam Sadrazam Ali Paşa ve bazı erkânı, Timur ile muharebe edilmemesi; anlaşmazlığın barış yolu ile halledilmesini, eğer harbe karar verilerse, Ankara'da beklenmesini, ovada verilecek bir meydan savaşından, Timur ordusunun sayıca fazla ordusunda, fillerin mevcudiyeti ve süvari gücünün de üstün olması nedenleri ile kaçınılması, bunun yerine düşmanın memleket içine çekilerek, ayrı ayrı gruplar hâlinde, engebeli arazide, geçitlerde ve ormanlık bölgelerde, muharebeye zorlanıp kayıplar verdirilmesi, ikmal bunalımına sokulması, iyice yorup yıpratıldıktan sonra genel bir taarruz ile yenilgiye uğratılması fikri önerilmiştir.(113)

Yıldırım Bayezit, bu fikre şiddetle karşı çıkmış, Timur ordusunu Osmanlı topraklarına daha fazla sokmamak ve mümkün olduğu kadar ileride karşılamak ve bir meydan muharebesi vererek yenmek isteğinde ısrar etmiş ise de daha sonra bu kesin düşüncesinden vazgeçmiş olduğu görülmektedir. toplantıda verilen savaş kararı üzerine; Yıldırım Bayezit çok akılcı ve hesaplı bir düşünceye dayanan ve duruma en uygun bir sefer plânı yaparak süratle uygulamaya başlamıştır. şöyleki;

İstanbul'un kuşatılması derhal kaldırılmış, buradaki kuvvetlerin çoğu ve sefer edilen diğer kuvvetler (tâbi devletlerden gelen birlikler) kısa sürede Bursa yöresinde toplanmıştır. Toplanan tüm Osmanlı Sefer birlikleri Ankara'ya gelmişlerdir. Ankara harekât üssü ve ikmal merkezi yapılmıştır.

Ankara'dan doğuya, hemen iki kol hâlinde yürüyüşe devam edilerek, Timur ordusunu, Sivas batı çevresinde durdurmak esas olarak düşünülmüştür. Bu maksatla, sefer plânında belirtildiği üzere; Sivas kuzeybatısında, Timur'un çoğu atlı olan birliklerinin harekâtını zorlaştıracak dağlık bir yörede en uygun bir mevzi seçilerek savaş için hazırlanılmıştır. Görüldüğü üzere; bu evreye

(112) a.g.e.; s.61, 62.

Hayrullah; s.65, 66.

(113) Hammer, *Devlet-i Osmaniye Tarihî, c.II, s.61.*

Buyuktaş; s.59.

kadar tasarlanan sefer plânı ve mükemmel denecek şekil ve zamanlama ile uygulanmıştır.

Timur Sefer Plânı Hakkında

Timur, Yıldırım Bayezit ile savaşa karar verince; öncelikle; ona yardım edebilecek çevredeki tüm güçleri yok etmeyi plânlanmış ve bunu savaştan önce başarı ile uygulamıştır.

Timur bu maksatla 27 Ağustos 1400 tarihinde başlattığı ilk seferinde Sivas, Elbistan ve Malatya'yı ele geçirmiş, buradan Suriye ve Bağdat'a ilerleyerek bu bölgeleri kendisine bağlamıştı. Aralık 1401 tarihinde döndüğü Karabağ'da kışı geçirerek 1402 yılının Temmuz ayında Yıldırım'ın orduları ile savaşmak üzere tekrar Anadolu'ya girmiştir.

Timur bu seferinde de yan ve gerilerinde kendisine karşı herhangi bir hareket yapabilecek kuvvet bırakmamak üzere, Yıldırım'ın tekrar ele geçirdiği Ho-zistan, Bağdat, Irak ve Elcezire yörelerine kuvvetler göndermiş ve her birini ayrı ayrı ezerek kıpırdamayacak duruma getirmiştir.(114)

Görüldüğü gibi; Timur, Anadolu harekâtı için; kendisinin tasarlamış olduğu sefer plânının ilk bölümünü tam bir başarı ile uygulamıştır.

Timur'a sığınan Anadolu beylerinden, Kastamonu Beyi İsfendiyar Bey, Anadolu halkının, Osmanlılara karşı eski dirlik, bağlılık ve güvenlerinin kalmadığını, kalben onların tarafından olmadıklarını, sadece Osmanlıları oyalamak için taraftarmış gibi göründüklerini; bu nedenle, Osmanlı askerlerinin gücünün çokluğuna bakılmamasını, çoğu baskı altında tutulduklarından savaş meydanında küçük bir taarruz karşısında dağılacaklarını, hatta kendilerinin eskiden beri büyük saydıkları beylerin, Timur tarafında olduklarını görüp öğrendikleri takdirde, onların da Timur tarafına geçeceklerini bildirmiştir.

Önerilerine devam eden diğer beyler de, yapılacak bir harekâtın Anadolu'da Osmanlılardan hoşnut olmayan yörelerde yapılmasının da faydalı olacağı teklifinde bulunmuşlardır.

Bazı sözcüler de, bu günlerde gökte gözüken bir kuyruklu yıldızın, Timur ordusunun savaşı kazanmasına bir işaret saydıklarını ileri sürerek savaşın yapılmasını kışkırtmışlardır.

İşte bu önerileri ve görüşleri dikkate alan Timur'un sefer plânını kendi yanındaki, Karaman, Hamit ve Aydın beylerinin ülkelerinden geçecek şekilde yapmış olduğu düşünülebilir.(115)

Tabii bu arada, Doğu Anadolu'da kendisine bağlı olan beyliklerin seçkin kuvvetlerinin de kendi ordusuna katılmalarını emretmiştir.

(114) a.g.e.; s.47-48.

(115) Hayrullahî; s.65, 66.

B. SEFERBERLİK PLÂNLARI VE UYGULANMASI

1. Osmanlı Ordusu Seferberliği

Osmanlı ordusunun seferberliği, dayanmış olduğu iki kaynağa göre yapılıyordu.

a. Daimi Ordu; Kapıkulu Askerinin Seferberliği

Kapıkulu askerinin, barış ve sefer mevcutları aynı olduğundan sefere geçişleri, Kapıkulu Ocakları'na geçme sırası gelenlerle tamamlanarak kolayca yapılıyordu. Bu yüzden, bu ocak askerleri her an sefere hazır kabul edilebilirdi. Zaten, Hükümdar Yıldırım Bayezit, uzun bir süredir, Anadolu ve Rumeli'de savaşıyordu. Timur tehlikesi belirlediği zaman da; İstanbul kuşatmasında ve sefer hâlinde idi. Kısa sürede noksanlarını giderir ve yeni seferler için emre hazır olabiliirdi. (116) Nitekim uygulama böyle yapılmıştır.

b. Eyalet Askerinin Seferberliği

Hükümdar tarafından İstanbul'un kuşatması için verilen seferberlik emri ile, zaten bir kısım eyalet askerleri seferber edilerek, kuşatma birliklerine katılmıştır. Bunların çoğu yeni sefer için yığınak yerine sevk edilmişlerdi.

İhtiyaca göre, diğer eyalet askerinin seferberliği de önceden tespit edilmiş ve seferberlik defterlerine yazılmış esaslar dahilinde yapılırdı.

Hangi bölgeden ne miktar askerin seferber edileceği, hangi birliklere verileceği, ne zaman nerede toplanacakları, nereye gidecekleri "İlk toplanma yerlerine uzaklıklarına göre hareket zamanları hesaplanarak düzenlenmiş plânlar mevcuttu. Bu plânlarda belirtilen miktardaki asker beyler tarafından toplanıp donatıldıktan sonra "cebelu" zamanında istenen yerde hazır bulundurulurdu. Bu plân, bu sefer için de, seferberliğin ilânı ile aynen uygulanmıştır.

Böyle bir sistem o devir için çok uygundu. (117)

Yıldırım Bayezit, Ankara Savaşı için hazırlanacak ordunun, İstanbul kuşatmasındaki ordudan çok kuvvetli olmasını emretmişti. Sırlardan da güçlü bir birlik istemiş, Anadolu ve Rumeli'den, Azapların da silâh altına çağrılmasını emretmişti.

2. Timur Ordusu Seferberliği ve Uygulanması

Timur Devleti'nin, bir sefer halinde; Semerkant, Kandamar, Herat, Delhi, Rey (Tahran), Tebriz, İsfahan, Şiraz gibi memleketin büyük merkezlerinde bulundurulmuş barış kuvvetlerine, ilâve olarak yine bu bölgelerde kurulmuş bulunan sefer, silâh ve malzeme depolarından dağıtılan, donatım ile ordular meydana getiriliyordu. Seferberlik her tarafta (genel) ilân edilince; her ev veya çadırdan birer asker alınmak suretiyle mevcutlar seferi miktarlara yükseltilir ve ordu hangi yöreye gönderilecekse, değişik yollardan o tarafa yürütülürdü.

(116) Muzaffer Kan; *(Yavuz Sultan Selim'in Mercidabık ve Ridaniye Muharebeleri, (1516-1517), Askerî Tarih Bülteni, sayı-6, Eylül 1978, s.10.*

(117) a.g.e.; s.10.

Timur, ileri görüş üstünlüğü ile son ve dördüncü Anadolu seferini de dahil ettiği 7 yıl sürecek bir harbe başlamadan önce; ülkenin çevresindeki irili ufaklı tüm devlet ve beylikleri değerlendirmişti.

Bunların durumlarına uygun tertip ve önlemleri alarak ordusunun yan ve gerilerini emniyet altına almıştı.

Bu hareketler için, Türkistan ve Horosan'da iki büyük ordunun seferber olması ve üçüncü bir ordunun da Semerkant'ta toplanıp, beklemesini emretmişti. Seferber edilen iki ordu ile 1400-1402 devresi sonunda Irak'ı zapt etmiş ve Karabağ'daki Ordugâha dönmüştü. Diğer bir ordu da sefer için hazırды. Timur, Osmanlılarla savaşabilmek için, İmparatorluğun tüm kuvvetleri ve kendisine tâbi olan devletlerin hükümdarlarını askeriyle birlikte bu sefere katılmalarını emretmiştir. Özellikle Türkistan'daki en seçkin birliklerin başında bulunan torunu Mehmet Sultan'ı yanına çağırılmıştı. (118) Kış Karabağ ordugâhında geçiren birlikler 1402 Mart ayından itibaren yürüyüşe geçerek Bingöl-Avnik yığınak bölgesine kaymışlardı.

C. TARAFLARIN YIĞINAK PLÂNLARI (Kroki:4-5)

1. Osmanlı Yığınak Plânı ve Uygulanması

Yıldırım Bayezit ordunun, İzmit-İznik-Bursa yığınak bölgesinde toplanmasını emretmişti. Bunun için, İstanbul'daki kuşatma birliklerinin çoğu ile Rumeli'de hazırlıklarını tamamlayan eyalet askerlerinin çoğu ile Rumeli'de hazırlıklarını tamamlayan eyalet askerlerinin Gelibolu üzerinden Çanakkale Boğazı'nı geçmeleri ve Bursa yöresinde Anadolu birlikleri ile birleşmeleri plânlanmıştı. Anadolu eyalet kuvvetleri ve bağlı devlet kuvvetlerinin (Sırp) de toplanma yeri olarak Bursa yöresi belirlenmişti.

Nitekim bu plâna göre, bu savaş için seferber edilen Osmanlı ordusu 1402 Haziran ayı ortalarında belirlenen yığınak bölgesinde toplanmıştı. (119) Bursa'da toplanan kuvvetin 60.000-80.000 kadar olduğu tahmin ediliyordu.

Sefer ordusu buradaki tertip ve düzenini hükümdarın vereceği bir konuş ve kuruluş emrine göre alırdı. Başlarında görevlendirilen vezir, şehzade ve kumandanların sevk ve idaresinde ve hepsinin başında da hükümdar olmak üzere alınan karara uygun sefere başlanırdı. Yığınak bölgesinde zamanında toplanan Osmanlı ordusu, 15 Haziran 1402'de iki kol hâlinde, İzmit-Bolu-Gerede ve Bursa-Geyve-Beypazarı üzerinden Ankara yönüne yürüyüşe başlamış, Haziran sonunda da Ankara yakınına ulaşmış ve çadırılı ordugâha geçmişti. (120)

(118) *İslam Ansiklopedisi*, c.II, s.382.

(119) *Buyuktaş*, s.57.

(120) *Muzaffer Erendil*, (1402 Ankara Savaşı), *Askeri Tarih Bülteni*, sayı (No: 10), Ağustos 1980, s.8.

2. Timur Yiğınak Plânı ve Uygulaması (Kroki:4,5)

Timur ordusu seferberlik plânında belirtilmiş olan büyük merkezler, yöredeki orduların aynı zamanda "toplanma ve yiğınak yerleriydi." Buralarda toplanıp hazırlıklar tamamlanır, düşman ve harekât sahası, savaş yeri hakkındaki bilgiler burada değerlendirilir, son politik durum da gözden geçirilerek verilecek karara göre sefer harekâtına buralardan başlanırdı.

Harekât yapacak ordu için bir üs olacak bu merkezlerde her sınıf için yedek silâh, donatım ve ağırlıklar bulunurdu. Bu merkezler zamanında ülkenin her tarafı ile siyasî-askerî ulaşım merkezi oluyordu. Örneğin, Kafkaslardan kuzeye veya Anadolu'ya, Mısır ve Irak'a doğru yapılacak seferler için bu merkez, Tebriz bölgesi oluyordu. (121)

Daha önce de belirtildiği üzere Timur bu dördüncü Yakın Doğu seferi için ana yurttaki iki ordusunu daha sonra da Semerkant'taki ordusunu zaten seferber etmiş durumdaydı. Bu ordular şimdiye kadar yaptıkları harekâtlarda tecrübe sahibi olmuşlar ve tüm eksikliklerini, kayıplarını Azerbaycan'dan tamamlayarak Karabağ ordugâhında toplanmış durumdaydılar. Timur'un başlangıçta 120.000 olan bu üç ordu mevcudu, Beylik kuvvetlerinin gelişi ile 150.000'i bulmuştur.

Timur bir yandan da Yıldırım Bayezıt'ın durumunu takip ediyor ve onun hizmetindeki Karatatarlar ile görüşmelere girişiyordu. Onlara Osmanlı ordusundan ayrılıp kendi taraflarına geçmelerini önererek Anadolu'da büyük beylikler vadediyordu.

(121) *Buyıktay*, s.50-51.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HARBİN İLÂNI VE MUHAREBELER

A. TİMUR'UN SAVAŞ ÖNCESİ, YAN VE GERİLERİNİN GÜVENLİĞİNİ SAĞ- LAMA AÇISINDAN GİRİŞTİĞİ HAREKÂT VE MUHAREBELER

Timur, Osmanlı Devleti'yle savaşa karar verdiği zaman, öncelikle yan ve gerisini emniyete almayı plânlamış ve plâna göre de harekete geçmiştir.

1. Timur'un Sivas'a İlk Yürüyüşü ve Sivas'ı Zaptı (27 Ağustos 1400) (Kroki:5)

Timur ordusu ile Karabağ Ordugâhı'nda iken; Yıldırım Bayezıt'a gönderdiği ilk mektubuna sert ve olumsuz bir cevap alınca, çok kızmış ve Osmanlıya karşı ilk saldırıyı 22 Ağustos 1400'de ordusu ile Osmanlı ülkesine yürüyerek başlatmıştı. (122) Bu hareketinde;

Önce Erzincen Beyliği'ni kendisine bağlayıp, hükümdarı Tahirten ve Akkoyunlu Karayölük Osman'ın kılavuzluğunda hiçbir direniş ile karşılaşmadan Sivas'a gelmişti. (123)

O sırada Sivas Sancak Beyi Yıldırım'ın büyük oğlu Süleyman Çelebi idi. Timur tehlikesinden babasını haberdar etmiş ancak babasından bir cevap alamayınca, bu kaleyi savunmaya karar vermişti. Fakat, Timur'un güçlü ordusu ile baş edemeyeceğini anlayınca, Sivas'ı kaderi ile başbaşa bırakıp, askeri ile kuzeybatı yöresine çekilmişti. (124) O sırada Küçük Şehzade Ertuğrul Çelebi ise kalede bulunuyordu.

Sivas, o tarihlerde Asya'nın yüz binden çok nüfusu olan kalabalık şehirlerden ve en tahkimli kalelerinden biriydi. Şehir yüksek kale duvarları ve geniş bir sulu hendek ile çevrilmişti.

Kale duvarı, temelde 11.8 m. üst kısmında 7.2 m. kalınlıkta olmak üzere yüksekliği 23.7. m. kadardı. Kale içindeki garnizon da her bakımdan çok kuvvetli idi. Bu hâli ile de kalenin zaptı imkânsız gibi görünüyordu. (125) Ancak, kalenin bazı taraflarında hendek yoktu. İşte, Timur'un taarruz ve tahrip ettiği yer, aşağıkale denen bu taraftı. (126) Kalenin, doğu, kuzey ve güney yönlerinde içinden bol su çıkan büyük ve su dolu hendek vardı. Bu sebeple bu yönlerde lâğım kazmak olanaksızdı. Fakat Timur ordusunun mevzilendiği batı yönü lâğım açmağa elverişliydi. (127) Nitekim, Timur ordusu bu taraftaki istihkâmların altına lâğımcıları sokarak, dehlizler açtırmış, gerekli lâğımlar yer-

(122) *Hammer*; s.42,43.

(123) *Buyuktaş*; s.33.

(124) *Gibbons*; s.222.

(125) *Hammer*; s.43.

(126) *N. Sevgi*; *Anadolu Kaleleri*, 1959, *Türk Tarih Kurumu*.

(127) *Nizamettin Sami*; s.265.

leştirilerek patlatılmış ve üstteki istihkâmlarla kuleler yerle bir edilmişti. Böyle 18 gün süren muharebe sonunda şehir ahalişi direnişin faydasız olduğunu görüp Timur'un merhametine sığınıp teslim olmuşlardı.

Timur kuvvetleri şehri yağmalamış, yıkmış, yakmış ve bir hayli de katliam yapmıştı. Öldürülenlerin arasında, Yıldırım Bayezit'in oğlu Ertuğrul Çelebi de vardı. Timur Kale Komutanı Malkoçoğlu'nu öldürmemiş, ona "Git gördüklerini efendine anlat, yakında kendisi ile görüşeceğim" diyerek Yıldırım'a yollamış ve barış teklifinde bulunmuştu. (128)

Malkoçoğlu gördüklerini Osmanlı Hükümdarı'na anlatmış, o da "Bu zalimle barış yapmak hatıra gelmez" diye Malkoçbeyi susturmuştu. (129)

2. Timur ve Osmanlı Kuvvetleri Arasındaki İlk Çatışma (Kroki:6)

Yıldırım Bayezit Timur'un Kayseri yöresine yürüyeceğini düşünerek ona bir baskın yapmak üzere oğlu Çelebi Mehmet komutasında bir kuvveti Kayseri yöresine göndermişti. Timur bu kuvvetin gönderildiğini haber almış ve güçlü bir kuvveti daha önce Kayseri yöresinde bulundurmuş ve bu ilk çatışmada Çelebi Mehmet kuvvetini yenilgiye uğratmıştı. (130)

3. Timur'un Elbistan ve Malatya'yı Zaptı (Kroki:6)

Timur, ordusu ile Sivas'tan Suriye'ye yönelmeden önce Elbistan'ı zapt edip yağmalamış (14 Eylül 1400) oradan Malatya üzerine yürüyerek 15 Eylül 1400'de şehri işgal edip yağma ettirmişti. (131)

Timur'un Mısır Hükümdarı Fereç'e yolladığı Mektup :

Timur Malatya'dan Fereç'e şu mektubu göndermiştir. "Babanız zamanında, bazı uygunsuz hâller olmuş, elçilerimiz öldürülmüş, memurlarımız tutuklanmış, bunun soru ve cevabı ahrete kalmıştır. Umarım ki, siz merhamet edersiniz ve Atılmış'ı (Kara Yusuf'un Avnik Kalesi'nden esir alıp, Mısır Sultanı'na gönderdiği komutan) bize gönderirsiniz, aksi takdirde ordumuz Şam ve Mısır'a yürüyecek, dökülen Müslüman kanının günâhı sebep olanların boynuna olacaktır."

Fereç'in bu mektubu getirenleri bağlatıp, tutukladığını öğrenen Timur, Bayezit ile hesaplaşmayı sonraya bırakarak bütün hışmı ile Suriye üzerine yürümüştü. (132)

4. Timur'un Behisni'yi Zaptı

Timur Suriye üzerine yürümeden Behisni'yi zapt ederek yöreyi Kara Osman'a bırakmıştı. Böylece yörede ilk Akkoyunlu Devleti'nin temeli de atılmış oluyordu. (133)

(128) Hammer, s.44.

(129) Hayrullah, s.64.

(130) İslâm Ansiklopedisi, c.II, s.380.

(131) a.g.e.; s.385.

(132) Nizamettin Sami, s.265.

(133) Hammer, s.46-54.

5. Timur Sivas'ı İşgalden Sonra Neden Anadolu İçlerine Yürümedi

Timur'un Sivas'ı işgal ettikten sonra Yıldırım Bayezit'in ordusu ile Rumeli'de meşgul olduğunu bildiği hâlde, Anadolu harekâtını devam ettirmeyişi hakkında çeşitli görüş ve düşünceler mevcuttur. Bunlardan bir kısmına özetle değinelim.

Bir yazar, Timur'un bu hususta Yıldırım Bayezit'a bir mektup göndererek ona, "Anadolu'ya yürümek, Şam'a gitmekten daha kolaydı, fakat ben hem ülkenizi tahrip etmek istemedim, hem de o sırada sizin rahatsız olduğunuzu duydum ve Suriye'ye yürüdüm" dediğini nakletmektedir.(134)

Bu husustaki başka bir düşünce de şöyledir. Timur Sivas'a taarruz ederken; Mısır ordusunun Halep'te toplandığı (135) haberini almıştı. Bunun üzerine önce güneyde beliren bu tehlikeyi savuşturmak ve hatta böylece aynı zamanda kendisine karşı olası bir Osmanlı-Mısır bağlaşmasını yapılmadan önlemek düşüncesiyle Suriye'ye yürümüş olduğu ileri sürülmektedir.

Hayrullah Efendi'ye göre de Timur; iki elçisinin öldürülmesi ve bir komutanın (Atlamış Han) Mısır hükümdarı tarafından tutuklanmasına çok kızdığı için Suriye'nin istilâsını Yıldırım ile savaşıma tercih etmiştir.(136)

Yazar Uzunçarşılı ise bu hususta; Timur Sivas'tan sonra Anadolu içlerine dalmadı, çünkü ajanlarından Osmanlılar ve Yıldırım Bayezit'in güçlü askerî kuvvetleri hakkında tatmin edici bilgileri almamıştı. Zaten iki hükümdar arasındaki haberleşmeler de devam ediyordu" diye yazmaktadır. (137)

Görülüyor ki Timur'un Sivas'tan sonra Anadolu içlerine istilâ harekâtını devam ettirmeyişi çeşitli nedenlere bağlanmaktadır. Gerçek pek çözülmüş değildir, belki de asıl sebep o tarihlerdeki elindeki kuvvetin Osmanlı ordusu ile karşılaşacak kesin sonuçlu bir savaşa yeterli olmadığıdır.

Bu arada gerçek olan diğer bir husus da; Yıldırım Bayezit'in, Timur'un ordusu ile Suriye ve Mısır üzerine yürümesinden sonra artık bir daha geri dönerek Anadolu'ya gelmeyeceğine inanması ve az da olsa o yörede toplamış olduğu askerleri terhis etmiş olmasıdır. Bu büyük bir yanılgı idi. (138)

Timur, Sivas'ta Osmanlı ordusuna rastlayacağını düşünerek, Erzincan Hâkimi Tahirten'in kuvvetlerini de beraberinde getirmiştir. Fakat, Sivas'ta Yıldırım'ın ordusunu bulamayıp, bu sırada Suriye'deki ajanlarından Mısır-Suriye ordularının hazırlanmakta oldukları haberini de alınca ordusu ile Suriye'ye yönelme kararını vermiştir. Bu arada Tahirten'e kuvvetleri ile geri dönerek Osmanlı sınırını gözetlemesi görevini vermiştir.

(134) Feyzi Mazhar; *Haber-i Safiî*, c.II, İstanbul, Hacı İzzet Ef. Matbaası, 1293, (1877), s.212.

(135) Aşıkpaşazade; *Tevârif-i Âl-i Osman*, c.I, İstanbul Matbaası Amire, 1332 (1916) s.122-124.

(136) Hayrullahî; s.5-7.

(137) Uzunçarşılı; *Osmanlı Tarihî*, c.I, s.162.

(138) Hayrullahî Efendî; s.V, s.65.

6. Timur'un Suriye'ye Girişi, Halep ve Şam'ı Zaptı (Kroki:5)

Timur, Eylül 1400'de Antep (Ayıntap) civarından Suriye'ye girmiş, Halep yakınında Mısır ordusunu yenilgiye uğratıp, 30 Ekim 1400'de Halep'i zapt ederek, oradan Şam üzerine yürümüştür.

2 Ocak 1401'de Şam'ı ele geçirerek Suriye'yi istilâ eden Timur, Halep, Şam gibi büyük şehirleri yağma ve tahrip ettirmiş ve birçok da katliam yapmıştır. (Kroki : 6-7)

7. Timur'un Suriye'de İken Yıldırım Bayezit'a Bir Tehdit Mektubu Göndermesi

Mektupta kendi zaferlerini sayıp döktükten sonra, cihangirlik davasında haklı olduğunu, ordusunun Yıldırım Bayezit'ın iddiasına karşın halis Müslümanlardan kurulu olduğunu Yıldırım'ın kendisine itaat etmesi gerektiğini yazmıştır. Yıldırım Bayezit, Yakup Bey ile gönderdiği cevapta kendisini ve Osmanlı Hanedanı'nı övdükten ve zaferlerini hatırlattıktan sonra, zulüm yolunu tutsaydı, kendisinin de birçok ülkeler zapt edebileceğini ne yalpaklık ne de iki yüzlülük ve hile yoluna sapmadan karşısına çıkacak düşmana karşı savunmaya hazır olduğunu bildirmiştir.

Yıldırım Bayezit'ın elçisi ile görüşen Timur bir mektup yazarak önce barış ve dostluk eğilimi göstermiş, beraberce kâfirlere karşı İslâm'ın gücünü artıracaklarından bahsetmiştir. Fakat sonra Yıldırım'dan oğullarından birini rehine olarak kendisine göndermesini istemiştir. Ayrıca Yıldırım Bayezit'a kendisine bağlı olduğunu belirten hilât ve teşrif göndereceğini de bildirmiştir.

Osmanlı Hükümdarı'nı bu isteklere gerekli red cevabını vermiş olduğu, şehzadelerden hiçbirinin Timur nezdine gönderilmemiş olduğundan anlaşılmaktadır. (139)

8. Timur'un Mardin Kalesi'ni Kuşatması ve Şehri Yağmalaması (1402) (Kroki:7)

Mısır ordusunu yenilgiye uğratıp, Şam'ı tahrip eden Timur, ordusu ile Halep'e gelmiş oradan da Fırat'ı geçerek Urfa üzerinden Mardin-Diyarbakır yönüne yürümüş ve bütün ordu bu bölgede toplanmıştır. Mardin Kalesi'ni kuşatıp zorlamışsa da, vazgeçip şehri yağma ederek, yöreyi Kara Osman'a teslim etmiştir. (140)

Bu sırada Suriye'den sonra Timur'un kendi üzerine yürüyeceğini düşünen, Yıldırım Bayezit elindeki kuvvetlerle Kayseri'ye gelmiştir.

Halbuki, Timur Yıldırım Bayezit ve ordusunun yenilgiye uğratmak için elindeki kuvveti yeterli görmemiş, Anadolu'ya girmekten vazgeçerek Bağdat'a yönelmiştir. (141)

(139) *İslâm Ansiklopedisi*; s.381.

(140) *Buğrıkay*; s.43.

(141) *İslâm Ansiklopedisi*; s.382.

Mısır, bu kuvvetleri, Timur çekip gittikten sonra da yeniden bölgesine toplayabilir ve Yıldırım Bayezit ile işbirliği yapabiliirdi. Çok muhtemeldir ki Timur, böyle bir olasılığı düşünerek, Mısır ordusunun böyle bir maksatla yakın gelecekte kullanılmasını önlemeyi düşünmüş ve Suriye'yi bu maksatla geniş ölçüde tahrip etmiştir.

Yine, Timur Kara Osman'ı Mardin bölgesine böyle bir Mısır-Osmanlı işbirliğine karşı güvenlik unsuru olarak bırakmış da olabilir.(142)

9. Timur'un Bağdat'ı Zaptı (Kroki:6)

Timur, Emirzade Rüstem komutasında; Ordunun büyük kısmını Mardin bölgesinden, Bağdat yönüne yürütmüş, kendisi de bir kısım kuvveti ile bu kolu takip etmiştir. Bağdat Kalesi'ni uzun (40 günü aşan) ve kanlı bir kuşatmadan sonra 9 Temmuz 1401'de zapt ile tahrip etmiş ve halkını kılıçtan geçirmiştir.

10. Timur Ordusu'nun Ordugâha Dönüşü (Kroki :7)

Timur bundan sonra ordusunu Bağdat'tan Nahcivan-Gence yolu ile Karabağ'a yürütmüş (10 Aralık 1401) ve buradaki kışlık ordugâhına yerleştirmişti. Kendisi de bir süre Tebriz'de kaldıktan sonra Nahcivan üzerinden Karabağ'a Ordugâha gelmişti. (143)

Yıldırım'ın ordusunu toparlayarak, Sivas'a doğru ilerlediğini Arran (Timurların bu ordugâh bölgesine verdikleri coğrafi ad)'da haber alan Timur, şehzadeleri ile komutanlarından bazılarını Şahrüh maiyetine verip, onu Yıldırım'ın muhtemel taarruzunu durdurmakla görevlendirmiş, kendisi de tüm kuvvetleri ile Nahcivan'a gelmişti. (144)

Başka bir söylentiye göre; Timur yolda Tebriz civarında Uçan'da iken "Yıldırım Bayezit'in doğuya doğru ilerlediği" haberini almış, bunun üzerine Şahrüh komutasında bir ordusunu geri dönerek Avnik bölgesine gelmesini ve Gürcistan'a göndermiş olan kuvvetlerine de Avnik'e gelerek Şahrüh ordusuna katılmasını emretmişti.

11. Taraflar Arasında Barış Girişimi

Ordu Avnik'te toplanırken Tahirten'in yeğeni Şeyh Ali gelerek "Yıldırım'ın ilk hareketinin asılsız olduğunu, geçmişinin unutulmasını, Müslümanlar arasında güvenlik ve doğruluk ricasında bulunduğunu" söylemesi üzerine Timur, Yıldırım Bayezit'a karşı aldığı tertipten vazgeçmiştir. (145)

Timur'un son zaferlerinden ve özellikle, Sivas, Suriye ve Irak felâketlerinden dehşete düşen Osmanlı Komutanları, barış eğiliminde bulunuyorlardı. Vezir Ali Paşa da bunların başında idi. Bu barış taraftarlarının etkisi

(142) *Bunıktay; s.43.*

(143) *Hammer; c.II, s.44-45.*

(144) *İslâm Ansiklopedisi; s.382.*

(145) *Bunıktay; s.45.*

ve belki de Tahirten'in aracılığı ile Yıldırım Bayezit, Timur ile anlaşmaya karar vermişti. O sıralar da Tahirten Erzincan'da bulunan Sinop Beyi İsfendiyar Beyi de yanına alarak görüşmüştü (Timur tarihçilerinin söylentilerine göre). Yıldırım Bayezit adına Timur'dan özür dilemiş ve onun barış hakkındaki dileklerini ileterek Timur'un öfkesini yatıştırmış ve onu barışa yöneltmiştir. (146)

Böylece; Timur Nahçıvan'da iken, Osmanlı sınırını geçmekten vazgeçerek ordusu ile birlikte Nahçıvan'dan hareketle Gence Berda üzerinden 1401 yılı Aralık ayında Karabağ ordugâhına gelerek yerleşmiştir.

Burada Kıpçak üzerine yürümeye niyetlenmiş ve bu maksatla Derbent yöresini önemli bir kuvvetle tutmuş iken, Kıpçak Hanı'nın, kendisine itaatini bildiren bir elçi göndermesi üzerine Kıpçak seferinden de vazgeçmiştir.

12. Timur İhtiyat Ordusunun Ordugâha Katılışı

Semerkan'tan evvelce hareket etmiş olan takviye ordusu da bu sıralarda Karabağ'da Timur emrine girmiştir. (147)

Hükümdarlar Arası Yeni Mektuplaşmalar : Timur'un Suriye dönüşünden sonra da Yıldırım Bayezit ile mektuplaşması, aradaki gerginliği azaltacak şekilde devam etmişti. Yıldırım, Timur'a saygı duyduğunu şimdiye kadar olan bazı aksiliklerin tekrarlanmayacağını bildirmiş, Timur'da gelen elçilere karşı barış eğilimli davranmış ve "daima kâfirlere karşı; cihat veren Yıldırım Bayezit'a karşı savaşmayı hiçbir zaman arzu etmediğini, Frenklerle savaşan ve büyük başarı gösteren Anadolu halkını zayıf düşürmek istemediğini" bildirmiş, fakat yine de, Ahmet Celayir ve Kara Yusuf'un Osmanlı ülkesinden çıkarılmasını veya öldürülmelerini istemiştir. Ayrıca elçilere av partisi tertipleyip, ordusunun gücünü göstermiş, daha sonra da "Gede" adlı elçisi ile de şartların yerine getirilmesi mektubunu göndermiştir. (148)

B. YILDIRIM BAYEZİT'İN SAVAŞ ÖNCESİ GÜVENLİĞİ BAKIMINDAN YAPTIĞI HAZIRLIK VE HAREKÂT (Kroki : 5)

1. Timur Tehlikesinin Sivas Felâketi ile Kesinlik Kazandığı Sırada Osmanlı Ordusu'nun Durumu

Rumeli'de: Yıldırım Bayezit, yıllardan beri süre gelen Bizans sorununu bir an önce sonuçlandırmak amacı ile, önemli kuvvetlerini; dördüncü İstanbul kuşatmasında kullanıyordu. Kuşatma harekâtı başarılı geçmesine karşın Sivas felâketi üzerine, kuşatma kuvvetlerinden çoğu alınmış kuşatma zayıflayarak ablukaya çevrilmiştir.

Akıncı kuvvetler, çeşitli Balkan bölgelerinde ve Mora da akınlar yapmakta idi.

(146) *İslâm Ansiklopedisi*; c.II, s.382-383.

(147) *Buñkay*; s.46.

(148) *Buñkay*; s.49.

Cezar-Sertoğlu; s.188, 189.

Bazı önemli birlikler Arnavutluk harekâtındaydı.

Anadolu'da; Sivas Sancak Beyi Süleyman Çelebi, Sivas bölgesinde 4.000 kişilik bir garnizon kuvveti bırakmış, emrindeki diğer kuvvetlerle kuzeybatı yönünde geri çekilmek zorunda kalmıştı.

Yıldırım Bayezit, Mehmet Çelebi ve Anadolu Beylerbeyi Timurtaş Paşa komutasında toparlayabildiği kuvvetleri Timur'a karşı Sivas yönünde ileri sürmüşse de bu kuvvetler Kayseri civarında üstün Timur kuvvetlerine rastlamışlar ve yenilgiye uğramışlardı. (Kroki :6)

Yıldırım Bayezit; Timur'un Sivas'tan sonra, Batı Anadolu'ya doğru harekâtına devam edeceğini sanarak yeniden bazı kuvvetleri silâh altına toplamaya teşebbüs etmişse de, bunun için zamana ihtiyacı vardı. Zaten Timur da batıya değil güneye Suriye'ye yönelmişti. Görülüyorki, 1400 Sivas felâketi sırasında ve hemen sonrasında Yıldırım Bayezit emrinde işe yarayacak hazır ve yetecek kadar kuvvet yoktu.

2. Yıldırım Bayezit'in Kayseri'de Kuvvet Toplaması (Kroki :6)

Timur ordusunun Suriye'ye girdiğini ve 1400-1401 kışını Şam civarında geçirdiğini öğrenen Bayezit; Rumeli ve Anadolu'dan eline geçirebildiği kuvvetleri Kayseri bölgesine göndermiş ve kendisi de 1401 baharında genel karargâhı ile beraber Kayseri'ye gelmişti. Yıldırım Bayezit'in niyeti, Suriye'den dönüşte Anadolu'ya tekrar girmek isterse Timur'la savaşmaktır. Fakat; Kayseri'ye geldikten bir süre sonra, Timur'un Bağdat'a gittiğini öğrenen Yıldırım Bayezit, Timur ile aralarındaki düşmanlığın başlıca sebebi saydığı; Tahirten'in üzerine yürümeye karar verdi.

3. Sivas Bölgesinin Geri Alınması, Erzincan'ın Osmanlılar Tarafından Zaptı (Kroki : 6)

Kayseri'de, Suriye'den dönecek Timur ordusunu bekleyen Osmanlı ordusu, Sivas intikamını almak için önce Erzincan üzerine yürümüş, 1401 Temmuz sonunda şehri kuşatmıştır (Orduda Osmanlılara sığınan Ahmet Celayir ile Kara Yusuf da bulunuyordu).

Şehir kısa zamanda düşmüş, iç kaleye çekilen Tahirten de teslim olmuştu. Yıldırım Bayezit Kara Yusuf'un şefaati ile Tahirten'i kendisine bağlı olmak koşulu ile yine yerinde bırakmış, yalnız ailesini rehine alarak Bursa'ya göndermişti.

Bu başarı üzerine, Erzincan Hükûmeti'ne bağlı şehirler de Yıldırım Bayezit'a teslim olmuştu.

Kalesi ve hazinesi Yıldırım tarafından zapt edilmiş olan Tahirten, Bayezit'in Müslümanlığa aykırı davranışını Timur nezdinde şikâyetle bulunmuştu.(149)

(149) Hammer, c.II, s.42.

4. Yıldırım Bayezit'in 1401 Doğu Seferi Sonucu

Yıldırım Bayezit'in başarılı geçen bu Ağustos 1401 doğu seferleri sonunda, taraflar arasındaki barış görüşmeleri ve yeniden mektuplaşmalar başlamıştır. Yezdi'ye göre; Yıldırım Bayezit Timur'a Yakup Beyi elçi göndermiş ve mektubunda "eğer Timur kadar kan dökseydim daha büyük cihangir olabilirdim" ifadesini kullanmış, Timur da verdiği cevapta; "İki büyük İslâm devletinin çarpışmasının hiç uygun olmayacağını, barış isteğini kabul etmesini, ancak kendisine pek inanılmayacağını, bu nedenle bir oğlunun rehin gönderilmesini, ona baba evinden daha iyi bakılacağını" bildirmiş, fakat Yıldırım Bayezit bu isteklerin tümünü geri çevirmişti.

5. Ahmet Celayir ve Kara Yusuf'un Ülkelerine Gönderilmesi

Timur, Irak'tan çekilince, Yıldırım Bayezit da Ahmet Celayir ile Kara Yusuf'u kendi ülkelerine göndermiş ve onlara Timur tarafından ellerinden alınmış olan toprakları geri almaları görevini vermişti. (150)

Ahmet Celayir, Erzincan seferinden dönüşte Kayseri'de Yıldırım'dan ayrılarak Fırat yolu ile Bağdat'a gitmiş, (151) derhal kaleyi onarmaya, orduyu kuvvetlendirmeye, dağılmış subay ve erleri toplamaya başlamıştı. (152) Yıldırım Bayezit'in kendilerine verdiği direktife göre Sultan Ahmet Celayir Irak'ı tekrar zapt ederek, Timur kuvvetlerini arkadan vuracak, Kara Yusuf da, Anadolu'nun doğusunda karışıklık çıkaracak ve Timur'un Azerbaycan ve Arran'ın çeşitli kalelerinde bırakmış olduğu muhafız kuvvetlerini taciz edecekti. Nitekim Timur bunların hepsini haber almış, daha önce de belirtildiği gibi Osmanlı ile savaşa başlamadan önce İran ve Bağdat yörelerine ayrı ayrı kuvvetler göndererek buraları ya tamamen tahrip ve yağma ederek, yahut Bağdat'ı yaptığı gibi zapt ederek etkisiz duruma getirmişti. (153)

C. HARBİN İLÂNI

1. Timur'un Osmanlı Sınırını Geçerek Savaşın Başlatılması

Osmanlı Devleti ile Timur Devleti arasında olumsuz yönde gelişen ilişkiler, her iki devlet hükümdarlarının uzlaşma yollarını kapayan tutum ve davranışları iki devleti 1402 yılının Temmuz ayında bir harbin eşiğine getirmişti.

Timur, Osmanlı Devleti'ne karşı tasarladığı sefer hazırlıklarını tamamlayınca, savaşı kaçınılmaz bir duruma getirmek için, daha da arttırıp sertleştirdiği isteklerini bir mektupla Yıldırım'a iletmıştir. Bu mektupta Yıldırım'ın kendisine tâbi olmasını, Ahmet Celayir ile Kara Yusuf'un ve Kemah Kalesi'nin derhal tarafına teslim edilmesini ayrıca oğullarından birinin rehine olarak yanına gönderilmesini istemiştir. (Sadeddin, 167-168)

(150) Öztuna; s.105.

(151) Sadedtin; c.I, s.165.

(152) Bıyıktaş; s.47.

(153) İslam Ansiklopedisi, c.II, s.382.

Timur, ordusu ile Avnik bölgesine yanaşıp iki ay kadar beklemiş fakat Osmanlıdan bir haber alamayınca "Türkmen" kafası doğru yola, barışa yanaşmıyor, elçileri bu tarafa göndermiyor ve muharebe arzusundan vazgeçmiyor. Biz de üstüne asker sevkine mecbur kalacağız. Onun mal ve mülkünde hiç de gözüm yoktur. Allah'ın takdiri nedir bilinmez" diyerek (154) ordusu ile Osmanlı sınırını geçip batıya yürümüşür.

O günlerin koşullarında bu son mektup tam anlamı ile harp ilanı demektir.

Timur ordusu ile Bingöl-Avnik'deki yığınak bölgesinden Erzurum'a yürümüş, orada Irak'tan dönen kuvvetlerle birleşip, (155) buradan son mektubunda kesin olarak kendisine teslim edilmesini istediği Kemah Kalesi önüne gelmiştir. İşte Timur'un sınırı geçip Osmanlı elinde bulunan Kemah Kalesi'ne saldırması Timur Devleti'nin Osmanlı Devleti'ne karşı resmen harp ilanı demektir. Böylece Kemah Kalesi'nin kuşatılması ile savaş başlatılmış oldu..

Osmanlı tarafına gelince; Yıldırım Timur'a Karabağ'da iken gönderdiği son mektubunda uzlaşma teklifinde bulunmuş şimdiye kadar olanların unutulmasını istemişti. Fakat Timur yine eski isteklerinde ısrar edince artık savaş çıkmasını istediği ve orduları ile Osmanlı ülkesini işgal ve tahrip etmek amacı ile sınırı geçmek üzere olduğunu öğrenmişti. Tam İstanbul'u düşürmek üzere iken Timur'un buna engel olması ve barışı bozacak mektupları Yıldırım Bayezit'i da çok kızdırmıştı. Artık savaş zorunlu idi. Derhal Erkânı topladı, savaş kararını bildirdi. Fakat erkândan Timur gibi kudret ve servetinin zirvesinde olan bir devlet ile muharebenin iyi olmayacağı cevabını aldı. Yıldırım hiddetlendi, savaş kararının kesin olduğunu belirtti.

2. Kemah Kalesi'nin Zaptı (Kroki: :7)

Bingöl, Avnik'deki yığınak bölgesinden ilerleyerek Erzurum yolu ile Kemah Kalesi önüne gelen Timur, on gün süren bir kuşatmadan sonra Kemah Kalesi'ni ele geçirmiştir.

Timur Kemah Kalesi önüne geldiği zaman, evvelce Anadolu'ya gönderdiği kendi elçisi ile Osmanlı elçilerinin de oraya geldiklerini görerek ordusunu toplamış ve bir merasim geçişi yaptırarak, ordusunun kuvvet ve azametini Osmanlı elçilerine gösterdikten sonra; "Yıldırım Han'a deyin ki, sert yazılar göndererek bizimle düşman olması doğru değildir. Biz yumuşak davrandıkça o haşın oldu ve sabrımızı tüketti. Barış yolu ile anlaşmak için haberler gönderdik, fakat her defasında aldığımız cevap beklediğimizin aksine çıkıyordu. İsteklerimiz üç şeydi:

Biri Kemah Kalesi idi ki, şimdi en kolay yoldan bu isteğimiz oldu. Öteki ikisi ise; geriye vermeye değmez (Ahmet ve Yusuf) eğer Yıldırım Bayezit oğulların-

(154) *Buyuktaş; s.49:51*

İslâm Ansiklopedisi; s.384.

(155) *Buyuktaş; s.51.*

dan birisini buraya göndererek özür dilerse düşmanlığımız sona erer ve o (Yıldırım'ın oğlu) bizim şehzade evlatlarımızdan ziyade riayet bulur" tarzında konuşmuş ve elçilere geri gitmelerine izin vermiştir. (156)

Timur, Kemah Kalesi'ni ele geçirince, Yıldırım Bayezit'a karşı güzel bir propaganda fırsatı elde ettiğini düşünerek her tarafa fetihnameler göndermek suretiyle olayı duyurmuştur. (157)

Daha sonra, Kemah Kalesi'ni ve Erzincan Beyliği'ni yine Tahirten'e bırakarak ordusu ile Sivas yönünde Anadolu içlerine doğru yürüyüşüne devam etmiştir. (158)

3. Timur'un Karatatarları Kandırması

Timur, Erzincan'dan Sivas'a doğru ilerlerken, bir taraftan, Yıldırım Bayezit'ın hizmetine girmiş olan, Karatatarlar ile gizlice görüşmelere girişmiş, başbuğlarına ajanlar göndermiştir. Bu ajanlardan komutan Fazıl, Karatatarlara Türkmen olan Osmanlılardan ayrılarak kendilerine katılmalarını tavsiye ederek, karşılığında fethedeceği Anadolu'da büyük beylikler vadetmiştir.

Bu sırada yürüyüşüne de devam eden Timur Sivas ovasına gelmiştir. (159)

4. Osmanlı Ordusu'nun Timur Kuvvetlerinin İlerlemesini Önlemek İçin, Doğru İstikametinde Yürüyüşü (Kroki :7)

Yıldırım Bayezit prensip itibarıyla sınır boyuna kadar gitmemeyi, araziden yararlanarak alacağı savunma tertibiyle kuvvet dengesini sağlamaya karar vermiştir. Fakat Timur'un Kemah Kalesi'ni zapt edip Sivas üzerine yürüdüğü haberini alınca; Ankara'da bekleyememiş, fazla ağırlık ve lojistik teşkilleri Ankara Kalesi'nde bırakarak süratle emrindeki kuvvetlerle Ankara, Çorum, Amasya yolu ile gelmiştir.

Yıldırım Bayezit'ın niyeti, Ankara Kalesi'ni bir üs gibi kullanarak, düşmanı mümkün olduğu kadar ileride karşılamak ve 1400 yılında olduğu gibi memleketin lüzumsuz istilâlarına uğramasını ve harap olmasını önlemektir.

Bu amaçla, Çelebi Mehmet komutasındaki, Tokat-Amasya bölge kuvvetleri ile Yıldız Dağı geçitlerini tutarak, Sivas batısında bir örtme hattı meydana getirmiş, bunun himayesinde Ankara'daki kuvvetlerle orta yoldan Akdağ madeni-Kadişehir-Ortova bölgesine yavaşmıştır. (160)

5. Sivas Bölgesinde Elçilerin Teması (Kroki :7)

Hammer'e göre, Timur, ordusunun başında Sivas'a vardığı zaman, Tatar elçisi Gede'yi getirmekte olan Osmanlı elçileri ile karşılaşmıştır.

Bu osmanlı elçileri, Yıldırım Bayezit'ın Timur'a son karşılıklı savaşma mek-

(156) Saadettin; s.167,168.

(157) Nezmi-Zade; Tarihî Timurlenk, İstanbul, İbrahim Müteferrika Matbaası, 1695 (111), s.137.

(158) Hammer; c.II, s.58.

(159) Nizamettin, Sami; s.300

(160) Bıyıktaş; s.59.

tubunu getirmektedirler.

Timur önceki mektuplarında, diplomatik terim ve gereklerine uyarak, Yıldırım'ı kendisi ile aynı seviyede tutmuş ve adını da aynı derecede tutmağa özen göstermiş, sadece kendi adını Bayezit'in adından önce yazmıştı. Yıldırım ise mektubunda, kendi adını altın yıldız ile, Timur'un adını ise onun altına kara mürekkeple yazmıştı. Timur, diplomasiye aykırı bu durumu görünce "Murat oğlu çıldırmış" diye haykırmış, Bayezit'in kendisini karısından mahrum edeceği hakkındaki satırları okuyunca, hiddeti daha da artmıştı. Çünkü; Tatarlar indinde bir adamın karısından söz etmek onun kişiliğine hakaret sayılmaktaydı.

Bayezit'in göndermiş olduğu hediyeleri (at, av kuşları) de geri çevirmişti. Çünkü bunlar da tahrir anlamında onar tane gönderilmişti (Dokuzar olması gerekirken), Tatarlar indinde dokuz sayısı kutsal sayılıyordu.

Timur Osmanlı elçisine, "Eğer elçilerin dokunulmazlığı olmasaydı, başlarını kestireceğini, Yıldırım Bayezit'in sözünden döndüğü için kendi hükmünü kendisinin vermiş olduğunu ve bunun sonucu olarak Osmanlı eyaletlerinin, Timur'un yenilmez orduları tarafından tahrip ve yağma edilmesine hazır bulunması gerektiğini söylemiştir.(161)

Timur, Sivas ordugâhında dinlendiği sırada, Osmanlı ordusunun da batıdan Tokat'a gelmiş olduğunu haber almıştı ki, bu suretle iki ordu arasında ilk temas meydana gelmiş oluyordu. (162)

Timur, Sivas ordugâhında iken, batı yönünde yaptırdığı keşiflerle arazinin dağlık, arızalı yer yer ormanlık, yol ve geçitlerin tamamen Osmanlılar tarafından tutulmuş olduğunu da öğrenmişti. (163)

Yıldırım Bayezit, Tokat üzerine yürürken, "Timur'un idaresi altındaki memleketlerden topladığı büyük bir ordu ile Sivas'a geldiği, Şirvan, Geylan, Diyarbakır, Sistan ve Bedehşan Beyleri ile Türkistan'dan yirmi beyin ve kendi oğulları ile torunlarının da maiyetinde bulunduğu, Tokat yolundan yürümeyi tasarladığı, askerlerini de buna göre tertiplemediği" haberini almış ve Tokat'a vardiktan hemen sonra önlem alarak, dağ geçitlerini tutturmuş, düşmana karşı Tokat yönünü örtmüştü. (164)

Yıldırım Bayezit'in niyeti, Akdağ Madeni-Kırşehir dağlık bölgesinde mevzi lenmek suretiyle piyadesi çok olan kendi ordusu ile süvarisi çok olan Timur ordusu arasında denge sağlamaktı.

6. Timur Ordusunun Batı Yönünde Yürüyüşe Devamı ve Hafik Kale-

(161) Hammer; s.58-59.

(162) a.g.e.; s.60.

(163) Büyüktaş; s.60.

(164) Sadıddettin; c.I, s.168.

si'nin Zaptı (Kroki : 3, 7)

Yıldırım Bayezit ile Timur kuvvetlerinin öncüleri, Sivas-Tokat bölgesinde temas etme durumuna gelmişlerse de, bu dağlık ve ormanlık yörede savaş yapılmasını kendisi için tehlikeli gören ve Osmanlı kuvvetleri hakkında esaslı bilgi edinen Timur, yaya olan Osmanlı ordusunu peşine takıp uzun bir yürüyüşe zorlamak ve neticede susuz bırakarak yormak amacı ile, Kızılırmak vadisini takiben Sivas-Şarkışla yolu ile Kayseri istikametinde yürüyüşe karar vermişti. (165)

• Hafik Kalesi'nin Zaptı

Timur bu esnada, büyük komutanlarından Şeyh Nurettin ve Burunduk'u da önemli kuvvetlerle Hafik Kalesi'nin zaptı ile görevlendirmiş, kale şiddetli bir kuşatmadan sonra Timur kuvvetlerinin eline geçmişti. Ayrıca komutanlarından Süleyman Şah'ı da Kayseri'ye akına göndermiş, kendisi de ordunun büyük kısmı ile, onun peşinden yürüyerek altı gün sonra (11 Temmuz 1402) Kayseri'ye varmıştır. (166)

(Zafernameye göre Timur, Süleyman Şah'ın Kayseri bölgesindeki başarı haberini aldıktan sonra ordusu ile Sivas'tan yola çıkmış ve Kayseri'ye gelmiştir).

Hafik ve Kayseri, öz İslâm toprakları olduğundan, Timurlar tarafından fazla zarara uğratılmamış olmakla beraber Timur Kayseri'de halkın yeni toplamış olduğu ürüne ordusu için el koymuştur. (167)

Kayseri'de dört gün dinlenen Timur, Ebubekir Bahadır ve Şeyh Nurettin kuvvetlerini emniyet için görevlendirerek Osmanlı ordusunun güneyinde ve ona paralel bir (168) yürüyüşle Kırşehir'e yaklaştığı sırada Osmanlıların kendi üzerine doğru geldikleri hakkında bir haber alınca, durumun kendisi için elverişli olmadığını düşünerek telaşa kapılmış, durumu inceledikten sonra süratle ileri gitmeyi, Osmanlıları geride bırakmayı uygun görerek Kırşehir-Ankara yönünde yürüyüşe devam kararı vermiştir. (169)

Üç gün sonra Kırşehir'e varan Timur, Kırşehir'de az bir kuvvet bırakarak, Kızılırmak batısından Ankara'ya yönelip, güneyden Mogan ve Emir gölü çevresine ulaşmıştır. Burada ordusu için savaş yeri olarak seçtiği mevziin gerisinde Ankara çayı güneyinde; gruplar hâlinde ordugâha yerleşmiş, gerekli emniyet tedbirini de (Kuyrukcu dağında) alarak ordusunu istirahatata geçirmiş. (Kroki:11) ve Yıldırım Bayezit bölgeye yetişmeden ele geçirmek maksadıyla Ankara Kalesi'ni kuşatmıştır. (170)

7. Ankara Kalesi'nin Kuşatılması (Kroki :9)

(165) *Uzunçarşılı; c.I, s.164.*

(166) *İslâm Ansiklopedisi; c.II, s.385. (I.Bayezit).*

(167) *Öztuna; s.19, 20.*

(168) *Nizamettin, Sami; s.302.*

(169) *Uzunçarşılı; c.I, s.166.*

(170) *Hammer; c.II, s.62.*

Hatip çayı ile İncesu deresi arasında ileri doğru uzanmış sarp bir burun üzerinde inşa edilmiş ve o zamanın ordularınca ele geçirilmesi pek de kolay olmayan Ankara Kalesi'nin milâttan evvelki devirlerde kurulduğu ileri sürülürse de arkeolojik araştırmalarda böyle bir belgeye rastlanmamıştır.

Milâttan sonra 220-260 yılları arasında İmparator Severus İran'a yenilmesi üzerine diğer Anadolu şehirleri gibi Ankara'da Perslerin yağmasına uğramıştı. Bu devirlerde kale kazılar sonucu açılmış olan Augustus Tapınağı civarında (Hacı Bayram Camii yanı) bulunuyordu. Kalenin yenilenmesi ve onarımı VII. yüzyılın ikinci yarısından sonra Arapların Bizans'a yaptıkları baskı zamanına rastlamaktadır.

1073'te Ankara, Selçukluların eline geçmişse de bu devirdeki kalenin durumu hakkında bilgi yoktur.

1101'de, Haçlılar Ankara Kalesi'ni Selçuklulardan almışlardı. 1219-1227'de, I. Alâeddin Kaleyı yeniden onartmış, 1241-1250'de de II. Keykâvus kaleye ilâveler yaptırmıştı.

Osmanlılar zamanında kale çok ihmâl edilmiş, sadece kalenin dış surları genişletilmişti. Yıldırım Bayezit devrinde de kalenin genel durumunun da böyle olduğu sanılmaktadır.

Türk Ansiklopedisi'ndeki açıklamalara göre Ankara Kalesi; iç kale, dış kale ve bir de şehrin etrafını saran surlar olmak üzere üç kısımdan oluşmuştur.

Eski Osmanlı İslâm eserlerinde Kale-i Selasil adı ile anılan Ankara Kalesi, Osmanlı ordusu için bir harekât ve ikmâl üssü rolünü üstlendiğinden Yıldırım için çok önemliydi. (171)

Ankara önünde ordugâhını kuran Timur, daha önce şehrin surlarını onartmış ve savunmaya hazırlanmış olan kale komutanı Yakup Bey'den kalenin teslimini istemiş, red cevabını alınca da derhal kalenin kuşatılmasını emretmişti. İlk önce kale duvarlarının altına lâğım açtırmış ve şehrin suyunun sağlandığı Hatip Deresi yatağını değiştirmeye başlamıştı. (172)

Timur, kuşatma esnasında ayrıca o civardaki çeşmeler ve Ankara çayına,, Kızılcağöy deresi, İncesu ve Bend derelerine de zehir döktürerek yalnız Osmanlıları susuz bırakmakla kalmamış, ordusunun gerisini Çubuk suyuna dayamak suretiyle kendi suyunu güvenceye almıştı. Aslında, ordusunda mükemmel bir su teşkilâtı da mevcuttu. (173)

Timur Ankara Komutanı Yakup Bey'in kale dışındaki birliklerini kaleye kapamaya zorlayarak Ankara Ovası'na hâkim olmuştu. Yıldırım Bayezit'in ordusu ile, kendi arkasından geleceğini düşünerek, bu yol üzerinde emniyet tertibatı aldırış ve tahkimat yaptırarak Ankara Kalesi'nin, öncelikle kuzeydoğu

(171) *İslâm Ansiklopedisi*; c.I, s.440 ve 449, 450.

(172) *Hammer*; s.62.

(173) *İztuna*; s.21.

yanında bulunan içkale tarafını Osmanlı ordusu gelmeden önce zapta çalışmıştı. (174) Fakat, kuşatma faaliyetlerini bir hayli ilerlettiği sırada Bayezit'in ordusu ile kuzey istikâmetinden Ankara'ya yaklaştığı haberini alınca kuşatmayı kaldırmış ve askerini Çubuk ovasına kaydırmıştı. (175)

8. Osmanlı Ordusu'nun Tokat Bölgesinden Ankara İstikametine Geri Dönüşü (Kroki :4)

Tokat bölgesinde Timur'u bekleyen Bayezit onun gelmediğini, Sivas'tan ordusu ile Kayseriye gittiğini oradan da Kızılırmak boynunu izleyerek batıya yürüyüşe devam ettiği haberini almıştı. Yeni durumu görüşmek üzere, harp meclisini toplamış, Vezir-i Azam Ali Paşa ve bazı komutanlar "Dağlara çekilmek ve Timur ordusuna bir taraftan süvari hücumları yapmak, diğer taraftan kale ve şehirlerde mevzii savunmalar yaparak yıpratmak ve sonunda, uygun bir zaman ve yerde taarruz ile yok etmek" fikrini ileri sürmüşlerse de, Hoca Firuz Timur ordusunun Anadolu'daki mezalimini önlemek için, süratle üzerine yürümesini teklif etmiş ve bu teklif meclistekilerin çoğunluğu ve özellikle Yıldırım tarafından kabul edilmişti.

Bunun üzerine Yıldırım Bayezit hemen Tokat'tan ordusu ile batıya hareketle Timur'un yolunu kesmeye ve Kızılırmak kenarında ona yetişmeye çalışmışsa da başaramamış ve sonunda, Ankara'nın kuşatıldığını duymuştu. Ankara'yı Sivas'ın uğradığı felâkete uğratmamak için, Akdağ Madeni-Yozgat-Delice Vadisi-Kalecik üzerinden süratle ilerliyerek 27 Temmuz 1402'de Çubuk ovasında Timur ordusunun karşısına çıkmıştı. (176)

D. ANKARA MEYDAN MUHAREBESİ

1. Muharebenin Yapıldığı Yer

Bu konuya; coğrafi ve topografik durum bölümünde ayrıntılı olarak değinilmiş, belgeler yardımı ile de bu savaşın; Ankara, Çubuk ovasında yapılmış olduğu sonucuna varmıştık.

Meydan Muharebesi acaba bu ovanın neresinde yapılmıştır. Şimdi onu inceleyelim (Kroki :3).

Savaşın Çubuk ovasının; neresinde yapıldığı hakkında da çeşitli yazılar mevcuttur. Örneğin; bazı tarihçiler, bu muharebenin; tamamen Çubuk çayının doğusunda, yani Çubuk çayı ile Kızılırmak nehri arasındaki sahada yapılip Çatal Tepe'de son bulduğunu yazdıkları gibi bazıları da; Çubuk çayı (177) muharebenin yapıldığı mevsimde akmadığı için Timur'un ordusunu savaş başlangıcında bu çayın iki tarafında mevzilendirdiğini (Yani ordusunu iki gruba ayırıp dereyi bu kısımlar arasına almış); taarruz esnasında da kuvvetlerin bir kısmını

(174) *Uzunçarşılı; s.166.*

(175) *İslâm Ansiklopedisi; s.385.*

(176) *İslâm Ansiklopedisi; s.385.*

(177) *Buyuktay; s.74.*

derenin doğusunda yürütüp savaş alanına getirmiş olduğunu yazmaktadırlar.

Her iki durum da gerçeğe uymamaktadır.

Bu savaş; baştan sonuna kadar Çubuk çayının tamamen batısında başlayıp, yine aynı yörede devam etmiş ve Çatal Tepe'de son bulmuştur. (178) Tabii iki taraf'da kendi güvenleri için, Çubuk çayının doğusunda, emniyet birliklerini de görevlendirmişlerdir.

2. Muharebenin Yapıldığı Tarih ve Süresi

Bu savaşın yapıldığı yıl, ay ve gün bıkımlarından farklı tespitler varsa da çoğunluk 1402 yılının Temmuz 20-28 günleri arasında birleşmektedir. Hammer'e göre; 20 Temmuz 1402 Perşembe günü (179)'dür. Timur Tüzükatı'na göre 16 Haziran 1402 Cuma günü (180)'dür. Osmanlı kaynaklarına göre; Timur ordusu 27 Temmuz Perşembe günü sabahı gelerek sulu bir bölgede ordugâha yerleşmiş, Bayezit ordusu da aynı gün öğleden sonra kuzeyde susuz bir yörede ordugâhını kurmuş, iki taraf orduları karşı karşıya gelmişlerdir. Timur o gece sabaha kadar, evvelce doğuya karşı olan cephesinin tertibini kuzeye çevirmeyi başarmış ve cephesinin önüne hendek bile kazdırmıştır. Ertesi gün Cuma sabahı iki taraf da namaz kılarak savaş durumunu almaya başlamıştır. (181) Bu muharebede görgü tanıklığı yapan bazı tarihçiler de, savaşın erkenden başlayıp akşam geç vakte kadar sürdüğünü yazmaktadır.

Günü için 14-20-28-29 Temmuz tarihleri gösterilmiştir. Bize göre de, bu savaş 1402 yılının 28 Temmuz Cuma günü 6.00-21.00 arasında cereyan etmiştir. (182)

Bu durumda savaş 15 saat kadar sürmüştür.

3. Muharebe

a. Çubuk Ovasında Karşılaşma ve Savaş Hazırlıkları

Daha önce de bahsedildiği gibi Timur Osmanlı ordusunun, kendi ordusunun geldiği Kırşehir-Ankara yolunu takip ederek, daha geç geleceğini düşünüyordu.

Bu düşünce ile, Ankara güneyindeki göller bölgesine gelince; bir kısım kuvvetle kalenin kuşatılmasını emretmiş, diğer kuvvetleri ile de cephesi doğuya doğru olmak üzere 27 Temmuz 1402 Perşembe günü tüm düzeni almıştı.

Osmanlı ordusu ise; Tokat'tan kuzey yolunu izleyerek ve cebri bir yürüyüş ile Timur'un hiç beklemediği, aynı gün (27 Temmuz) ikindi vakti ve çubuk ovası kuzeyinde Melikşah civarına gelmiş ordugâha geçmişti.

Böylece baskına uğramış olan Timur, ordusu için çok tehlikeli olan bu duru-

(178) a.g.e.; s.71, 72.

(179) Hammer; c.II, s.120.

(180) Timur Tüzakatı; s.22.

(181) Aşıkpaşazade; s.35.

(182) İslâm Ansiklopedisi; s.286.

mu serinkanlılıkla düzeltmek üzere harekete geçmişti.

Öncelikle Ankara kuşatmasını kaldırarak, (183) güneydeki birliklerini Ankara kuzeyine intikâl ettirmiş ve o gece (27/28 Temmuz) sabaha kadar hem doğuya dönük olan cephesini kuzeye çevirmiş, hem de yeni cepheye göre tertip ve düzenini tamamlamış, hatta cephe önüne tahkimat dahi yaptırmıştır. (184)

Çubuk çayını da ele geçiren Timur, Osmanlı ordusunu su sıkıntısına bile düşürmüştür. Zaten sıkı yürüyüşle yorgun düşmüş olan Osmanlı ordusunun, susuzluk ve karşısındaki Timur ordusunun çok abartılmış sayıca ve güç bakımından üstün haberleri ile moralleri kırılmaya başlamıştı.

Fakat karşılarındaki, Timur askerleri de, secaat ve cüretlerini öteden beri duydukları Osmanlı askerlerinden çekiniyorlardı, onların da moralleri pek iyi sayılmazdı.

Timur'un Çubuk ovasına getirdiği ordu, o zamana kadar savaşlara soktuğu ordularının hepsinden hem sayı hem de silâh ve donatım bakımından üstündü. (185)

Hammer; "Timur Osmanlı ordusunun Ankara'ya üç fersah (9 mil 17 km.) yaklaştığını haber alınca, kuşatmayı kaldırarak ordusunu acele Çubuk çayının diğer yakasına (Batı yakası) geçirmiş ve orada bir hendek ve sarp bir araziye dayamış, bunların gerisinde mevzie girerek/kendisini emniyete almış ve Osmanlı ordusunun hareketini beklemişti" demektedir.

Aynı gün Bayezit; bundan evvelki başarılarının verdiği gurur ile Timur gibi ihtiyat tedbirlerine başvurmamış, aksine düşmanına önem vermediğini göstermek için ordugâhını, Timur'un bulunduğu yerin kuzeyine kurarak o civarda büyük bir av yapılmasını emretmiştir. (186)

Her iki taraf da geceyi karşılıklı keşif ve emniyet tedbirleri alarak büyük kırsımları güvenlik ve sükûn içinde geçirirlerken, tarafların ileri karakol ve keşif kolları arasında bazı çarpışmalar olmuştur. (187)

b. Tarafların Kuruluş ve Muharebe Tertipleri

(1) Osmanlı Ordusu'nun Kuruluş ve Tertibatı (Şema :1)

Osmanlı Silâhlı Kuvvetleri'nin sefer kuruluşu Kuruluş:1'de gösterildiği gibidir.

Yıldırım Bayezit Timur'la mücadelesi sırasında, fırsattan yararlanarak başkaldıran Eflâk Beyi Mirça'nın karşısına bir kısım kuvvet bırakmış, ayrıca, Macarların saldırısına karşı da sınır kalelerine yeteri kadar savunma kuvveti ayır-

(183) *Uzunçarşılı; s.166.*

(184) *Oruç Bey Tarifi (Babinger Neşri), Berlin, 1925, Türküyat Enstitüsü, No: 4306, s.35.*

(185) *İslâm Ansiklopedisi; s.385.*

(186) *Hammer; c.II, s.120.*

(187) *Buğktay; s.84.*

mişti. O devirde ezici çoğunluğu Hristiyan olan Rumeli şehirlerinin hepsine de muhafızlar bırakmıştı. Bunlardan başka Anadolu şehir ve kasabalarında da daha önce muhafız olarak ayrılmış olan kuvvetleri de yerlerinde bırakmak zorunda kalmıştı.

Görülüyor ki, sınır ve yurt içine bu kadar kuvvet ayırmış olan Osmanlı ordusunun, bazı tarihçilerinin abartmalı rakamlarla bildirmiş oldukları gibi Timur'un karşısına, yüz binleri bulan kuvvetle değil, Timur'un da zaferi kazandıktan sonra Semerkant'a gönderdiği fetihnamede de bildirdiği gibi, 70.000-80.000 kişilik bir kuvvetle çıkmıştır.

(2) Osmanlı Ordusu'nun Muharebe Tertibatı (Şema :1)

Yıldırım Bayezit, muharebe için tertiplenirken arazinin engebeli durumundan yararlanmayı düşünmüş ve kuvvetlerini en çok engebeli olan Kızılcaedere'nin kuzeyine yerleştirmiştir. Yıldırım'ın seçip üzerinde savunma yaptığı mevzi harita incelenmesinden de anlaşılacağı üzere, üstün kuvvetlerle karşı bölgede tutulabilecek en uygun bir mevzidir.

Yıldırım bu mevziyi seçerken;

Timur'un kuvvetlerinden bir kısmını, Ankara Kalesi'ne, bir kısmını da kendi ikmâl menzillerinin muhafazasına memur etmek suretiyle asıl görevlerinden uzaklaştıracığını,

- Hemen hepsi atlı olan, Timur birliklerinin uzaklardan bile dolaşarak, kendi mevzi ve birliklerinin yan ve gerilerini kuşatma ve sarmasına meydan vermemesini,

- Hasım ordusunun, mutlaka; kendini iyi okçular ve kudretli silâhlarla savunduğu cepheden veya görülerek çabuk cephe alınabilecek kadar uygun bir istikametten saldırı yapmaya zorlayarak karşılamayı,

- Böylece; kuvvetli cepheye çarpacak kuvvetleri yorarak yıpratmayı,

- Yıpranmadan hasmı, mukabil taarruzla;

- Ankara Kalesi'ne veya Kızılırmak nehrine doğru atarak imha etmeyi düşünüp plânlamıştır. Seçtiği bu mevzide yerleşme ve tertibatını da buna göre almıştır. Cepheyi; Melikşah Köyü hemen güneyinde kuvvetli ve hâkim bir arazide Yeniçeriler tutuyordu (Kroki :10). Hemen geride kuvvetli ihtiyatını da tahkim edilebilir ve savunmaya çok müsait bir araziye yerleştirmişti. Cephenin sağ cenahı, Timur atlarının geçemeyecekleri Kaplı Boğazı ve Mira dağına dayatılmış, ayrıca Ova çayı vadisini gzetlemek için de tertibat almıştı. Mire dağı ile asıl cephe arasındaki Böyreğ tepelerine kuvvetli okçularını mevziledirmişti. Sol cenah, nispeten düz ve açık bir saha olup manevraya müsaitti.

Cephedeki arazinin hafif dalgaları, Mira dağından Çabuk çayına doğru

gelen su yarınları kıtaları düşmandan gizliye biliyordu. Yalnız muharebe sahası yakınlarında su çok azdı ve bu mevsimde Çubuk çayı akılmıyordu. Kuyu kazılarla yeterli su sağlanamıyor, bazı taban yerlerde yer yer oluşan gölcüklerden sakaların taşıyacağı su ise; muharebe heyecanı ve temmuz yakıcı güneşi altında çarpışan koca bir orduya elbetteki yetmiyordu. Öğle üzeri, karşıdan gelen güneş de nişan almayı güçleştiriyordu. Cephenin 4 km. gerisindeki Çatal Tepe (Yarbayırları) ordugâh mevkii, hafif tahkim edilmiş ağırlıklar ve bir kıta muhafazasındaydı. Burası; Ova çayı boyundan dolaşarak gelecek düşmanı durdurmaya ve cepheden geriye giden yolları tıkamaya elverişli dik yamaçlı bir araziydi. Zaruret hâlinde bu tepe ve devamı ikinci, daha dar bir mevzii olabilir.

Bu seçilen mevziden, kuzeydoğuya Çankırı'ya, kuzeye ve kuzeybatıya Gerde'ye giden istikametler; dağlık, ormanlık ve arızalı olup, çekilme, savunma ve oyalama muharebesine çok müsaitti. (188)

Muharebe sahasındaki arazi kuzeye doğru daha da dikleşiyordu

Yıldırım Bayezit, ordusunun gerisini kuzeydeki bu dik arazi kesimine vermekle, hem gerisini emniyete almış hem de Timur'u bir gecede cephe değiştirerek atlı olan birlikleri için hiç de müsait arazi olmayan engebeli bir arazi kesimine çekilerek orada mevzilenmek zorunda bırakmıştı.

Osmanlı ordusunda, Şehzadelerin komutanlığı bir geleneğin yerine getirilmesi, başka bir deyimle bir merasimden ibaretti. Gerçekte sağ kanat (Anadolu) Komutanı Kara Timurtaş Paşa, sol kanat (Rumeli) Komutanı da Hoca Firuz Bey idi. Yıldırım Bayezit Mustafa, Musa ve İsa Çelebiler, Kapıkulu askerlerinin başında Vezir-i âzam Ali Paşa ile birlikte merkezde bulunuyorlardı.

Rumeli'nin akıncı birlikleri ile Timur'un kılıcından kaçarak Rumeli akıncılarına katılmış olan, Kıpçaklar ile Anadolu'daki Kara Tatarlar ve Türkmenler Osmanlı ordusuna öncülük yapıyorlardı.

Anadolu ve Rumeli'den toplanan, ücretli askerler (cerahorlar) de ihtiyatı teşkil ediyordu.

Şerafettin Yezdi'ye göre, Yıldırım Bayezit ordusunu şöyle tertiplemişti. Sağ cemahta, demir zırhlı siyah elbiseli yirmi bin süvariden oluşan Sırp kuvvetlerinin başında, kayınbiraderi Pezirlas, sol cemahta oğlu Çelebi Mehmet, merkez de kendisi bulunuyordu. (189)

Yıldırım Bayezit, şüphesiz, taktik düşünce ile Osmanlı ordugâhını, tutulan savunma mevziinin gerisinde Yarbayırı-Çataltepe (1286) civarında kurdu ve burasını tahkim ettirerek ağırlıklar ile beraber bir muhafız kıtasını burada bırakmıştı.

Burası, Ova çayı boyundan dolaşarak gelecek düşmana karşı olduğu kadar

(188) *Bıyıktaş*; s.70,74.

(189) *Timur ve Tüzüğü*.

cepheden geriye uzanan birkaç yönü de kapatıyordu. Dik yamaçları ile bu ordugâh mevkii, savunmaya çok elverişli bir durumda idi. Bunalım hâlinde bu tepe, daha dar bir mevzii olabilirdi. (190)

Hoca Saadettin'e göre, Sağ kanat Anadolu askerlerinden oluşmuştu, Sırp- lar da bu kanadın ihtiyatı olarak görevlendirilmişlerdi.

Şehzade Süleyman ise, Rumeli askerlerinin komutanı olarak sol kanatta bulunuyordu. (191)

Şehzade Mehmet Çelebi emrindeki Amasya bölgesi kuvvetleri ile, başlan- gıçta cephe ilerisinde keşif ve emniyet ile görevlendirilmişti. Sonra da cephe gerisinde, genel ihtiyat olarak yerini almıştır. İncelemeler sonunda; çok çelişkili olan, tarafların muhtemel muharebe tertiplerinin Şema:1'de belirttiği şekilde olduğu daha fazla olasıdır.

(3) Timur Ordusu, Kuruluş ve Tertibatı (Şema :1)

Timur ordusunun, belirli bir kuruluşuna hiçbir eserde değinilmemiştir. Elde edilebilen verilerle 2 ve 3 No.lu Kuruluş çizelgesi, Ankara Meydan Muharebe- si'ne katılan Timur ordusunun mevcut ve genel kuruluşu olarak belirlenmiştir.

Bazı tarihçilerin çok abartmalı olarak göstermiş oldukları Timur ordusunun savaşa katılan mevcudu 140.000-150.000'den fazla değildi.

Bu konuda Yusuf Ziya Özer'in açıklaması dikkate değer, Yusuf Ziya açıkla- masında; "Timur ilk Sivas harekâtına iki ordu yani 80.000 kişi ile katılmıştır, bu kuvvetle Yıldırım Bayezit'in üzerine saldırmayı yetersiz ve tehlikeli görmüş, er- tesi yıl Asya'dan gelen ordusu ile beraber 150.000-160.000'ni aşmamıştı. Ana- dolu'da 800.000 kişilik bir kuvvet bulundurduğu yolundaki söylendiler, tama- miyle abartılmıştır. Timur en büyük seferlerinden birisi olan Hindistan seferinde bile ancak 92.000 kişilik bir kuvvet kullanmıştı. Çin seferi gibi en büyük seferini yaparken de kısıtlı kuvvetle hareket etmiştir" demektedir.(192)

Osmanlı ve Timur orduları kuruluş çizelgelerinde belirtilen ve daha önceki Askerî güçler bölümünde, ayrıntılı olarak açıklanmış olduğu üzere Ankara Meydan Muharebesi'ne katılan Timur ordu kuvvetlerinin tümü 140.000-150.000, Osmanlı ordusu kuvvetleri ise 70.000-80.000 kadar olduğu kabul edilmek gerekir.

Buna göre; Timur kuvvetleri Ankara'da Osmanlıların iki katı kadardır. (193)

Timur ordusunda 40 kadar da savaş fili bulunuyordu. Timur'un Muhammet Sultan komutasındaki birlikleri tamamiyle zırhlı süvarilerden oluşmuştu. Şirvan hükümdarı ve Tahirten başta olmak üzere kendine tâbi 20 kadar emir kuvvet- leriyle Timur'un yanındaydılar. Timur'un büyük komutanlarından Şeyh Nuret-

(190) *Bıyıktaç*; s.74.

(191) *Sadettin*; c.I, s.169.

(192) *Yusuf Ziya Özer*; *Belleten*, c.IX, s.36, *Dipnot*, s.462.

(193) *Bıyıktaç*; s.75.

tin, Burunduk, Cihan Şah, Melik Şah ve Süleyman Şah da orduda bulunuyorlardı(Şema :1). (194)

Birlikler, sağ ve sol kanatlarda Timur'un oğulları ile torunlarının, merkezde de kendisinin komutasında olacak şekilde tertiplenmişti (Şema :1). (195)

c. Savaş Öncesi Tarafra Son Bakış

Muharebe gecesı, her iki taraf ordusunun büyük kısımlarında son hazırlıklar yapılırken, ileri karakol ve keşif kolları arasında bazı çarpışmalar oldu. Timur ordusundaki cephe ve düzen değışmeleri ile tahkimat sabaha kadar devam etti.

Ankara Kalesi'ne doğru olan arazi kuvvetli kıtalarla emniyete alındı. Bu sırada civardaki çeşme, pınar gibi su kaynakları istifade edilemez hale getirildi. İki taraf ordusu arasında muharebe düzeni şemasında da görüleceğı gibi önce üç fersah (12 km.) kadar bir mesafe vardı (Şema :1, Kroki :10). Bu mesafe, taarruza kalkmadan önceki, tarafların cephelerini tespit ve tertibatlarını aldıkları yerlerin arasındaki mesafedir. Kroki :2 kenar yazısında; her iki taraf cephanelerinin kanat, merkez ve ihtiyat birlikleri ile komutanları No.ları ile belirtilmiştir. Yıldırım Bayezit; durum aydınlığa kavuşuncaya kadar beklemeye, bunun için de başlangıçta savunmaya karar vermişti. Muharebe düzenini de savunmaya en elverişli arazi kesimlerinde, Kroki :14 'te görülen sırtlarda, tepelerde almış ve gerekli yerlerde özellikle merkezindeki piyadelerin bölgesinde tahkimat bile yaptırmıştı.

28 Temmuz 1402 Cuma sabahı; Şema:1'deki savaş düzeni alınarak; önce bayraklar açıldı, mızıklar çalındı, Yıldırım, ordusunun yüksek hizmet, sadakâtinden ve kahramanlığından bahseden bir söyleşide bulundu, Osmanlı ordusu artık savaşa hazırıldı.

Timur da ordusunu sabahın erken saatlerinde Ankara'nın 4-5 kilometre kuzeyindeki sırtlara yanaştırmış, birinci hatta dört, sağ ve sol kanatlar gerisinde birer merkez gerisinde iki (hepsi sekiz süvari grubu ve filler) olmak üzere gruplar hâlinde son tertibini almıştı. (196)

Timur, o sabah, âdeti olduğu üzere ordusuna hitap etmiş, askerleri karşısındaki iki rekât namaz kılıp toprağa yüz sürmüş ve atına bindikten sonra 28 Temmuz 1402 sabahı saat 06.00'da ordusuna, karşısındaki Osmanlı ordusuna taarruz etmek üzere ileri emrini vermiş ve Ankara Meydan Muharebesi'ni başlatmıştı.

d. Muharebenin Evreleri

(194) *İslâm Ansiklopedisi*; s.385.

(195) *a.g.e.*; s.386.

(196) *Kemal Paşa Tarifi, A.Ali Emiri, No.30, Yazma, s.146.*

(1) Birinci Evre (Şema : 1, Kroki: 10,13)

(Sabahtan Öğleye,Kadar Olan Harekât)

28 Temmuz 1402 Cuma günü sabahı saat 06.00'da ileri hareketle, Osmanlı cephesine saldırı mesafesine ordusunu yanaştırmış olan Timur, sağ kanat birlikleri ile taarruzu başlatmıştı.

Timur Ordusunun Sağ Kanat Harekâtı Osmanlı Ordusunun Durumu Karatatarların İhaneti

Bu kanatta; Timur'un oğlu Miranşah komutasındaki kuvvetler birinci hatta, Mirza Ebubekir kuvvetleri ile Akkoyunlu Hükümdarı Kara Osman Bayındır birlikleri, geride ikinci grupta idi. Çubuk vadisi boyunca (Kroki :11) ilerleyerek, başlarında Vezir, Hoca Firuz ve Şehzade Süleyman Çelebi'nin bulunduğu Osmanlı ordusunun sol kanat cephe ve yanlarına (bu kanadın hemen gerisinde ikinci hatta, Karatatarlar kanadın ihtiyatı olarak bulunuyordu) taarruz ettiler.

Bu ilk saldırıyı, Osmanlı Rumeli tımarlı askerleri kahramanca karşıladılar, kıyasıya dövüşerek Timur askerlerinin bir kısmını kırdılar, çoğunu da geri kaçırttılar. Bu kanattaki savaş, uzun bir süre Osmanlı kuvvetlerinin direnmeleri; Timur birliklerinin tekrar tekrar saldırıları hâlinde dengeli bir şekilde devam ediyordu. Fakat bu sıralarda Timur askerlerinin bir kısmı Osmanlı sol kanat gerilerine sarkmayı başarmışlar ve ikinci hat birliklerimizle temase geçmişlerdi (Kroki:11). (197) Savaşın en şiddetli anında, Osmanlı ordusu saflarında, sol kanat ihtiyat görevindeki ikinci hatta yer almış olan Karatatarların, ihanetle kendi önlerindeki, Timur kuvvetleri ile savaşmakta olan Osmanlı askerlerine, arkalarından hücum edip düşmanca davrandıkları görüldü. (198) Böylece; iki yönlü saldırı karşısında kalmış olan Osmanlı sol kanat birinci hattındaki askerler arasında, şaşkınlık, korku ve endişe ile bozguna dönüşebilecek bir karışıklık meydana geldi.

Osmanlı Ordusu Genel İhtiyatının Osmanlı Sol Kanadına Yardımı

Bu bozuk durumu dehşetle bulunduğu yerden izlemekte olan, Osmanlı ordularının cephe genel ihtiyat kuvvetleri komutanı Çelebi Mehmet, emir beklemeden, duruma müdahale edip önlemek üzere kuvvetleriyle sol kanada yetişti ve bu kanatta karşı taarruza geçti. Bozulan durumu, şecaatle ve azimle çarpışarak düzeltmeye çalıştı. Fakat, bu beklenmeyen ihanetin, askerlerin morali üzerindeki etkisi, ve Karatatarların düşman tarafına katılması o kanattaki taraflar arası kuvvet dengesinin Osmanlı ordusunun aleyhine değişmesine neden oldu. Düşman ihtiyat birliklerinin de bu kanadı takviye etmesi nedenleri ile, Osmanlı karşı taarruzu başarılı olamadı, sol kanadın bozulan durumu düzeltilmediği gibi, artan güçte tekrarlanan düşman baskıları altında bu kanatta daha gerilere çekilmek zorunda kalınmıştı. Bu kanattaki Timur kuvvetlerinin saldırıları

(197) *Bıyıktaç; s.84.*

(198) *Nazmizade; Tarifi Timur Gürgani, s.76.*

ancak öğleye doğru Bahadır tepe önlerinde durdurulabildi (Kroki:13). Böylece; savaşın bu evresinde, Timur kıtaları krokide görüleceği üzere, sol kanadın çok gerilere çekmek zorunda kalan, Osmanlı ordusunun sol gerilerine doğru bir hayli ilerlemiş (199) ve cephe için çok tehlikeli ve üstün bir durum almışlardı (Kroki:11).

Timur Ordusunun Merkez Harekâtı Osmanlı Ordusunun Merkez Durumu

Timur ordusunun birinci hatta bulunan, Emir Mahmut oğlan komutasındaki merkez grupları (Timur'un oğlu Mirza Ömer Şeyh ve Timur'un torunu Mirza Celal İslâm'ın başlarında olduğu iki grup Osmanlı cephesinin; Azaplar, Akıncı ve Yeniçeri Ağası Hasan Ağa komutasındaki Yeniçeri askerlerinin bulundukları merkez grubu cephesine taarruz etmişlerdi. Burada başlangıçta kuvvetli bir direnişle karşılaşan daha sonra da Osmanlı ordusunun karşı taarruzuna maruz kalan Timur kuvvetleri, öğleye doğru güneye geri çekilmek zorunda bırakılmıştı (Kroki : 11).

Timur merkez kuvvetlerinin bu fena duruma düşüşünü, izlemekte olan, merkez ihtiyat kuvvet komutanlarından; Mehmet Sultan, başkomutandan derhal bu durumu düzeltmek üzere kuvvetleri ile savaşa katılmak için izin istemiş, ancak Timur, o anda; Osmanlı karşı taarruzu ile bozulup, geri çekilmekte olan sol kanat birliklerinin durumunu daha vahim olarak değerlendirerek Sultan Mehmet'e merkeze değil, birlikleri ile derhal sol kanattaki Sultan Hüseyin kuvvetlerinin yardımına gitmesini emretmiştir. Kroki:13'te görüleceği üzere, savaşın bu evresinde, Osmanlı merkez grup kuvvetleri, önce düşman saldırılarına ve fillerin ezici güçlerine göğüs gererek direnmiş ve tam zamanında başlattığı şiddetli bir karşı taarruz ile de düşmanı geri çekilmeye mecbur ederek, öğleye doğru Timur merkez grubu birliklerine karşı başarı ve üstünlük sağlamış, durumda bulunuyordu.

Timur Ordusunun Sol Kanat, Osmanlı Ordusunun Sağ Kanat Harekâtı

Timur ordusunun, sol kanadında Şahruh (Timur'un oğlu) komutasındaki birinci hat kuvvetlerinden Emir Sultan Hüseyin (Timur'un torunu) birlikleri, (Bu kanatta yine Şahruh'a bağlı Emir Süleyman Şah kıtaları da görevli idi); karşılarındaki Osmanlı sağ kanadında, Karatimurtaş Paşa komutasında birinci hatta ki Anadolu Tımarlı askerlerine, (bu kanadın ikinci hattında Sırp Despotu Stafan Lazoroviç "Yıldırım Bayezit'in kayınbiraderi"nin emrindeki Sırp kuvvetleri bulunuyordu) karşı taarruza başladı. Bu kuvvetli düşman saldırılarına karşı Anadolu Tımarlı okçularının, isabetli ve yoğun atışları sonucu kısa sürede, Timur atlılarından birçoğunun saf dışı edilmesi ile, taarruz tertip ve düzeni bozuldu. Bu durumu çok iyi değerlendirerek, ihtiyat Sırp kuvvetlerinin de katılması ile tam zamanında karşı taarruza geçen Osmanlı birliklerinin amansız saldırılarına daha fazla direnemeyen, ve aşırı zayıf vererek çok kötü duruma düşmüş

(199) *Bıyıktaç*; s.85.

olan, Timur sol kanat Emirzade Hüseyin kuvvetleri güneye geri çekilmek zorunda bırakılmışlardı (Kroki :12). (200)

Timur Ordusu İhtiyat Kuvvetlerinin ve Fillerinin Kullanılması

Osmanlı ordusunun, merkez ve kanat birliklerinin karşı hücumları o kadar şiddetli olmuş ki, Timur kuvvetleri yukarıda belirtildiği gibi ilk hamlede sarsılmış, geri çekilme zorunda kalmışlar, tamamen bozguna uğramalarına ramak kalmıştı. Ancak Timur, Osmanlıların bu şiddetli saldırılarına karşı tedbir olarak öne birbirine zincirlerle bağlı savaş fillerini ve Maverâünnehir'den yeni gelmiş zırhlı, süvarileri (öğleye doğru) bu kanat birliklerinin desteğinde kullanarak, saldırıları durdurabilmiş, cephedeki çok tehlikeli olan bu durumu ancak öğleye doğru giderebilmişti. Sonra karşı taarruza bile kalkarak durumu ordusu lehine çevirebilmişti.

(2) İkinci Evre (Kroki : 12)

(Öğleden Sonraki Harekât-ikindiye Kadar)

Osmanlı ordusu için öğle zamanı bu savaşın dönüm noktası olmuştu. İki, üç saat içinde büyük meydan muharebeleri kazanmaya alışık olan Osmanlı ordusu, bütün koşulların ve zamanın düşman yararına çalışması nedenleri ile, öğleden sonra her geçen saatte daha kötü durum ile karşılaşmaya başlamıştı.

Osmanlı Ordusu Sağ Kanadındaki Anadolu Tımar Askerleri İhaneti

Savaşın bu şekilde şiddetle devam ettiği kritik bir anda (201) Timur ordusu ile beraber bulunan; Germiyan, Saruhan, Aydın ve Menteşe Beyleri; cephede kendi bayrakları ile görünerek, karşıda Osmanlı saflarında savaşmakta olan kendi beylikleri Tımarlı askerlerine ve başlarındaki kumandanlarına isimleri ile seslenerek Timur tarafına geçmeleri için çağrılarda bulunarak Anadolu askerlerinin ruhları ve moralleri üzerinde etkili oldukları görüldü.

Bu çağrılar üzerine Osmanlı safındaki Anadolu Tımarlı Süvarilerinden bir kısmı, (yeni katılmış oldukları Osmanlı Devleti'ne henüz ısınamamış olduklarından) karşılarında kendilerine seslenen eski beylerinin çağrıları ile bayraklarından etkilenip, Osmanlı arkadaşlarını savaş meydanında terk ederek, üstün güçte olduğunu sezdikleri, Timur ordusu tarafına geçmeye başladılar. (Kroki:13) Diğer taraftan; Timur ardırası kesilmeden bu kanada yeni kuvvetler göndererek taarruzları şiddetleniyordu. Bir süre devam eden; ileri geri dalgalanmalar sırasında bu kanattaki, bir hayli kayıp vermiş olan Anadolu Tımarlı Süvarileri; karşı tarafa geçişlerin başlaması ile iyice azaldı. Bu durum, direnen Osmanlı ve Sırp askerleri üzerinde çok olumsuz bir etki yaratmıştı. Yarı mevcuda inmiş olan, bu kanat kuvvetleri (çoğu Sırp olan) bir de devamlı düşman

(200) *Buyuktaş; s.85.*

(201) *a.g.e.; s.85.*

baskısı altında, geri çekilmek zorunda kalmıştı (Kroki:12). (202)

Sırp Kuvvetlerinin Savaş Alanını Terk Etmeleri

Bir ara; Yıldırım Bayezit'in yanına gelen; Sırp Despotu Lazoroviç, artık savaşın kaybedilmiş olduğunu söyleyerek çekilme teklifinde bulunmuşsa da, hükümdar bu teklifi kabul etmemiş ve sonuna kadar savaşa devam kararı vermişti.

Sağ kanattan kuzeye doğru çekilen kuvvetler arasındaki Sırlar, bir süre sonra da sol kanattan geri çekilmekte olan Süleyman Çelebi kuvvetlerinin peşine takılarak muharebe meydanını tamamen terk etmişler ve Rumeli'ye geçerek Sırbistan'a dönmüşlerdir (Kroki :12).

Osmanlı Cephesi Merkezindeki Yeniçeri ve Azapların Direnişi

Bu sırada merkezde azda olsa düşmanı geriletmiş ve başarı sağlamış olan Osmanlı cephesindeki Yeniçeriler ve Azaplar, etrafa dehşet saçan 40 savaş fili himayesindeki Timur ordusunun en kuvvetli zırhlı süvari alayları desteğinde çephelelerden yaptığı hücumlarını kanlı bir şekilde durdurmağa çalışıyordu. Osmanlı kanatlarının korkunç ihanetleri zayıflayıp geri atılmaları sonunda yanlarının açılmış olmasına karşın merkez cephesi ölüm yağdıran okları ile düşmana binlerce kayıp verdiriyordu. Ancak, ikinci vaktine kadar direnmiş oldukları yerlerden artık geri çekilmek zorunda kalmışlardır. (203)

İkinciye doğru başlayan, Osmanlı merkez birliklerinin geri çekilme hareketi düşman ordusunun bütün hatları ile başlatmış olduğu karşı taarruza rastlamıştı. Yanlardaki Osmanlı yayalarından çokları düşman süvari saldırılarına uğrayarak şehit olmuşlardı. Osmanlı ordusu ihanetin kurbanı olmuş, dağılmaya başlamıştı.

Osmanlı Sol Kanat Kuvvetlerinin Savaş Terk Etmeleri

Osmanlı sol kanadının (Karatatarların ihaneti ile zayıflayıp geri çekilmek zorunda kalan kanat) durumunu düzeltmek üzere yetişen Çelebi Mehmet komutasındaki ihtiyat kuvvetlerinin müdahalesi ve karşı taarruzları da bu kanadın daha gerilere çekilmesini önleyememişti. Bu durumu gören Veziri âzam Ali Paşa, Yeniçeri Ağası Hasan Ağa, Karesi Subaşı Ayna Beyi ve bazı komutanlar savaşın artık kaybedilmiş olduğuna karar vererek "namusu devleti kurtarmak bahanesi ile" büyük şehzade Süleyman Çelebi'yi de yanlarına alarak ellerinde kalan Rumeli askerleri ile savaş meydanını terk edip kuzeye doğru çekilmişlerdi (Kroki :13). Mehmet Çelebi de yapmış olduğu karşı taarruzunda başarılı olamayıp Timur kuvvetlerinin bu kanat üzerindeki baskılarını daha da arttırması ve Rumeli tımarlıların savaş meydanından çekilmeleri üzerine, Lalası Bayezit Paşa ve diğer ümeranın teşviki ile

(202) a.g.e.; s.85,86.

(203) a.g.e.; s.86.

kendi sancak askerleri (Amasya-Tokat-Sivas tımarlarından sağ kalmış olan bin kadar) ile beraber, Amasya'ya gitmek üzere savaş, meydanını terk etti (Kroki :13).

Başsız kalan sol kanattaki diğer Rumeli askerleri de, Süleyman Çelebi grubunun gittiği yoldan Mire Köyü istikâteminde akıyordu (Kroki :13). (204)

Yalnız Kalan Osmanlı Ordusu Merkez Kuvvetlerinin Savaşları

İkinciye doğru, Osmanlı cephesinde; sağ ve sol kanat diye birşey kalmamıştı. Yalnız merkezde üstün düşman saldırıları karşısında dövüşe dövüşe, adım adım geri çekilen Kapıkulu kuvvetleriyle, bunların hemen gerisinde, Yıldırım Bayezit'in genel karargâhı ve bir avuç muhafızları kalmıştı.

Düşman kuvvetleri de hem cepheden baskısını artırmaya ve hem de Yıldırım Bayezit grubunu her taraftan kuşatmaya çalışıyordu.

Bu sırada, Silâhtar Ağası Minnet Bey gelerek, Yıldırım Bayezit'a "etrafta kimse kalmadı, düşman size fena bir kasıta bulunabilir, en iyisi kıyafet değiştirerek acele bu tehlikeli durumdan dışarı çıkınız, ben Yeniçeriler ve diğer yakınlarınızla başkomutanlık sancağı altında daha bir süre kalırım, tabii siz bir süre içinde selamete ulaşırsınız" demişti, fakat Yıldırım, bu teklifi de kabul etmedi. (205)

Bu hiyanetlerin ruhunda yarattığı nefretle, cepheden firar edenlerin yollarının kesilerek durdurulmaları için hemen atlılar saldırdı, kendesi de evvelce ordugâhının bulunduğu Çataltepe'de (Yarbayırları) yeniden savunmaya geçip düşmana karşı koymaya karar vererek, tepeye yöneldi. (206)

Osmanlı Hükümdarı Yıldırım Bayezit'in Çataltepe Savunması

Yıldırım Bayezit; Çataltepe'den (Kroki :13) savaş meydanının tamamını görüyordu. Meydanda sağ kanat diye birşey kalmamış, her tarafta Timur kuvvetleri hâkim olmuş durumda idi. Hükümdar, cephe ve kanatlardan geri çekilmekte olan askerlerinin yanına toparlayabildiği, süvari, yaya ve yeniçerilerle Çataltepe'de savunma tertibi alarak zirveye kendi bayrağını dikti. Bayrağı gören Timur kuvvetleri ise bu tepeye yaptıkları saldırılarını daha şiddetlendirdiler. (207) Bu anda Padişahın yanında toplanan asker sayısı sadece 5.000 kadardı. (208)

Bu esnada yeniçeriler Bayezit'a Sen içimizden çıkma, zoraki gayretle şuuru şevketi (Devletin azametini) yıkma, basup duralım (dayanalım). Sen biza arka ol, biz önde kılıç vuralım, düşman bizim tûfengimize, zembereğimize

(204) a.g.e.; s.86.

(205) İdrisi, Bitlisi; *Hestehiş* (Çev.Sad), *Süleymaniye Kütüplüğü, Hamidiye Kısmı No: 928, yazma, s.277-6.*

(206) *İslâm Ansiklopedisi; s.386.*

(silâhlarımıza) kendüyu üra olmaz (karşı duramaz). Onun filleri dağlardan inen sel olsalar dahi içimize yol bulamaz, akşam yaklaştı, biz yerliyiz, onlar gariptir (yabancı). Akşam olunca çekilelim gidelim, selâmete çıkalım, peşimizden gelmeye ikdam "cüret" edemezler" (209) demişlerdir. Zaten Yıldırım Bayezit, savunma tertibi aldığı zaman ikinci vakti olmuştı.

(3) Üçüncü Evre (Kroki :13)

İkindiden Sonraki Harekât)

Her tarafta başarılı olduğunu ve Yıldırım Bayezit'in Çataltepe'de az bir askerle kaldığını haber alan Timur; Osmanlı Hükümdarı Yıldırım Bayezit'in esir alınma şerefini oğluna tevcih etmiş ve Emirzade Şahrulu, kuvvetleri ile Çataltepe'ye sevk etmişti. Bu şerefe nail olmak isteyen Miranşah Emirzade Hüseyin ve Emir Süleyman Şah da kıtaları ile buraya gönderilmişlerdi. Savaş meydanında, Osmanlı kuvvetlerini takibe geçen kollar da bu tepe civarına gelmişlerdi.

Yıldırım Bayezit'in Çataltepe Çemberini Yarması

Çataltepe'de, her yönden üzerine saldıran bu yoğun Timur kuvvetlerine karşı, yanındaki bir avuç kuvvetle, günün sonlarına kadar savaştan Yıldırım Bayezit, maiyetinde sağ kalan, piyade, süvari ve yeniçeriden oluşan 3.000 kişilik bir kuvvetle, düşman hücumlarının nispeten gevşediği grup sularında, tepenin doğu kuzeyinden düşmana doğru birdenbire hücumla geçti. Neye uğradığını anlayamayan Timur kuvvetleri ile şiddetli bir çarpışma ile çemberi yararak tepenin en elverişli bayırlarından aşağıya doğru hızla inmeğe başladılar. İlerledikçe bazı kıtalara rastlıyor, bir kısmını dolaşp, bazıları ile çarpışarak Sığırlı Hacı köyüne inmeyi başardılar. Artık civarlarında düşman birlikleri görünmüyordu. Fakat mevcutları da çok azalmışlardı. Köyden kuzeye doğru uzaklaşmaya devam ettiler. Çok yorulmuşlardı. Zayıf bir ümitle, ruhi kuvvetin ve azmin verdiği bir gayretle kendilerinden çok üstün ve galip düşmanın elinden kurtulmuş ve tehlikeli bölgeyi aşmış gibiydiler.

Yıldırım Bayezit'in cesurca bir çıkış yaptığını öğrenen Timur, inatçı bir yaratılıştaki Çağatay Han, Mahmut Oğlan'ı yeni ve kuvvetli bir kolla, Yıldırım'ı takibe gönderdi. Yıldırım Bayezit ve yanındakiler öne sürdükleri bir öncünün peşinden birçok engelleri aşarak, Çataltepe'den 16 km. uzaklaştılar. Artık grubun loşluğu da meçhul ve arızalı arazide, üstün kuvvetlerle önleyici bir takip yapılmasını engelliyordu. Buna karşın takibi taze kuvvetlerle gittikçe hızlandıran, Timur kuvvetleri, gün boyu süren amansız bir savaştan ve uzun süre at koşturmaktan çok yorulmuş ve hele su-

(207) İdrisi; s.278-a.

(208) Kemal Paşazade Tarihî, Ali Emiri, No.30, yazma, s.146-b.

(209) Buğuktay; s.87 (Arapşaha atfen)

suzluktan halsiz düşmüş olan Yıldırım ve arkadaşlarına çok yaklaştırmışlardı. Amansız takip Çubuk çayı batısındaki yamaçlarda yapılıyordu.

Hükümdar Yıldırım Bayezit'in Tutsak Edilmesi ve Beraberinde Tutsak Edilenler

Yıldırım Bayezit, yanındakilerle; bu günkü Mahmut Oğlan köyü civarında dik ve taşlı bir sırttan aşağıya doğru dolu gizgin inerken bindiği at tökezleyip devrilmişti. Hükümdar atını kaldırmaya veya değiştirmeye imkân bulamadan Timur askerlerinin eline esir düşmüştü. Bayezit'i esir alan bu düşman komutanın ismi de bu gün o köyün adı olan Mahmut Oğlan Han idi (Kroki :13).

Yıldırım'ın önünden yol açmak için giden öncüler ise; "Cankurtaran Tepe" denen yere geldikleri zaman artık ne Yıldırım ve ne de Timur kuvvetleri, kendi arkalarından geliyordu, takip burada bitmiş ve bu öncü birlikler artık selâmete kavuşmuşlardı. (210)

Yıldırım Bayezit ile birlikte, Rumeli Beylerbeyi, Hoca Firuz, Minnet, Mustafa ve Ali beyler de esir olmuşlar, Yahşi Bey ile birlikte bazı komutan ve savaşırlar da son çarpışma yerinde şehit edilmişlerdi. (211)

Yıldırım Bayezit'in Yakalanışı Üzerine Söylenenler

Yıldırım Bayezit'in esir edilmesi, çeşitli kaynaklar tarafından farklı hatta çelişkili olarak ifade edilmektedir; örneğin; Kemalpaşazade; "Yıldırım Bayezit; akşam vakti, düşmanın hücum eden filleri üzerine atını sürerken, karşı taraftaki Germiyoğlu tarafından tanınarak Timur'a gösterildi. Bunun üzerine, Timur'un askerleri Yıldırım Bayezit'i yakalamak için üzerine saldırdılar" diyor. (212)

Buna göre; yanındakilerle, gittikçe daralan düşman çemberi içinde kalan ve kurtulabilmek için akşam karanlığını bekleyen Yıldırım Bayezit'i tanımak ancak, Germiyoğlunun ve Timur'un bu sırada çemberin yarılan yerinde bulunmaları ile mümkün olabilir.

İslâm Ansiklopedisi de "Yıldırım Bayezit'in Germiyoğlu Yakup Bey tarafından tanındığını ve bunun üzerine Timur'un Bayezit'i diri olarak yakalamaları emrini verdiğini" yazmaktadır. Bu yakalanma zamanında da çok çelişkiler vardır. Bazı yazarlar, "akşam vakti" bazıları ise "gece yarısı" olarak belirtmişlerdir. Nitekim; Şerafettin Ali, Osmanlıların gece yarısına kadar arslanlar gibi çarpıştıklarını yazar . (213)

İslâm Ansiklopedisi; "Timur'un yatısı namazı vaktinde huzuruna getirilen

(210) a.g.e.; s.88,80.

(211) İdrisi; s.279-a.

(212) Kemalpaşazade Tarihî; Millet Ali Emiri, Küt.No.30 yazma, s.174-a.

(213) İslâm Ansiklopedisi; s.386.

Bayezit'i" demektedir. (214)

Pek tabiidir ki; Timur'un kendisi Yıldırım Bayezit'in peşinden takibe gitmemiştir. Akşam karanlığı basınca; Timur kendi karargâhının (Çataltepe'ye 9 km. uzaktaki Kızılcaköy deresi civarı) bulunduğu yerde, dinlenmeye çekilmiş ve gelecek haber ve raporları beklemektedir.

Yıldırım Bayezit ise; son savaş yeri olan, Çataltepe çemberini, güneş batarken (mevsim yazdır, güneş 20.00'de batmaktadır) yarararak çekildiği bu tepeden 16 km., (Timur ordugâhından 16+9=25 kilometre) uzaktaki Mahmut Oğlan köyünde saat 21.00 civarında yakalanmıştır. Timur'un yanına getirilmesi için en az ikibuçuk saat sürecektir ki, bu da; Yıldırım Bayezit'in Timur'un huzuruna 28 Temmuz 1402 gece yarısına doğru (saat 23.30 civarında) getirilmiş olacağını doğrulamaktadır.

İki Hükümdarın Karşılaşmaları

Timur, huzuruna getirilen, Yıldırım Bayezit'i iyi karşılamış, harbin sorumluluğunu ona yüklemiş, fakat kendisinin ve yanındakilerin canlarını bağışladığını bildirmişti. Yıldırım Bayezit, savaşta sonuna kadar kendisi ile beraber olan oğulları Mustafa ile Musa'nın bulunmasını rica etmiş ve bir süre sonra bunlar bulunarak getirilmişlerdi. (215)

Şimdiye kadar üç ayrı nüshası görülen Fetihname'nin, birisinde Mustafa ile Musa'nın diğer ikisinde ise, Mustafa ve İsa'nın esir edildikleri yazılıdır.

Ayrıca, Timur'un Emir Yalman'a gönderdiği mektupta Yıldırım Bayezit ile iki oğlunun esir edildiği yazılıdır.

Timur, Yıldırım Bayezit ile oğullarına iyi davranmıştı. Bu özel davranışlarının sebebi, daha ziyade Yıldırım Bayezit'in cihad menkibelerini duyarak, ona büyük hayranlık ve muhabbet beslemekte olan kendi ordusunun duygularını gözetmekte olmasındandır.

Osmanlı ordusu dağılıp, Yıldırım Bayezit esir olunca, Timur, ertesi günü karargâhını; Ankara Keçiören bağlarına nakletti. Ankara Kale Komutanı Yakup Bey de, Timur karargâhına gelerek bağlılığını bildirdi ve Ankara Kalesi'ni Ali Sultan Tavacı'ya teslim etti.

e. Harekât Üzerine Diyecekler (Özet)

Bize göre tarafların bu muharebe esnasında yapmış olduğu hatalar ve uygun hareket tarzları şöyle olmalıydı :

Osmanlı Ordusu İçin

- Timur ve ordusu hakkında önceden yeterli bilgi edinip, onun mevcuduna yakın bir kuvvet hazırlanmalı idi.

- Ordu, uzun ve sıkı yürüyüşle yorgun olarak Çubuk ovasına geldi ve din-

(214) a.g.e.; s.386.

(215) *İslâm Ansiklopedisi*; s.386-387.

lenmeden savaşı girdi.

- Karatatarlar ve Anadolu Tımarlı kuvvetlerine pek güvenilmemesi ve başkomutan emrinde gözetim altında olmak üzere tâli yerlerde görevlendirilmeli idiler. (216)

- Karatatarların ihaneti ile bozulan, sol kanattaki duruma, genel ihtiyat komutanı Çelebi Mehmet'in müdahalesi ancak başkomutanın izni ile yapılmalıydı.

- Çelebi Mehmet'in kendiliğinden yaptığı karşı taarruz başarılı olmayınca ümeranın etkisine kapılmayıp, Hükümdara bildirip kuvvetleri ile geride ikinci bir savunma hattı kurması görevi idi.

- Osmanlı, sol ve sağ kanatlarındaki birliklerin önce çok geri çekilmelerine sonra da savaş meydanını terk etmelerine hükümdar zamanında müdahale edip önlemeli, çok az bir kuvvetle boşuna ve neticesiz direnmeden vazgeçerek kalan kuvvetleri toparlayıp geride ikinci bir savunma hattı kurması daha uygun bir hareket tarzı olurdu.

İkinci hatta da başarılı olamayınca; ordu ve devleti başsız bırakmamak için, yurt içinde emin bir yere çekilebilir ve kurtulan birliklerini yeterli güce çıkarıp yeniden savaşabilirdi.

Timur Ordusu İçin

- Timur, Osmanlı ordusu ile savaşın ne zaman ve nerede yapılacağına kesin bir karar verememişti.

- Sivas'tan sonra, Osmanlı ordusu'nun da kendisini takip edeceği düşüncesine saplanmıştı.

- Ankara Kalesi'ni boşuna kuşattırıp zaman harcadı.

- Osmanlı ordusu, beklenmeyen zaman ve yönde Çubuk kuzeyine gelince, ordusu hazırlıksız yakalanarak tehlikeli duruma düşürüldü.

- Ankara Kalesi'ni gözetletip, kuvvetlerini Ravli yöresinde derinlemesine bir tertiple hazır etseydi, Osmanlı ordusunu Kızılırmak batısında nehir ile İdris dağı engelleri arasına sıkıştırıp tehlikeli duruma düşürülebilirdi.

- Timur, çevik ve üstün olan atlı birlikleri ile, Osmanlı ordusunun en kuvvetli olan cephe birliklerine değil; uzaklardan yapacağı, çevirme hareketleri ile kendi ordusu için daha müsait ve etkili olabileceği bir savaşı sürdürebilirdi.

- Timur, çok önemli bir savaş hilesini de etkili bir şekilde kullanarak (Karatatarları ve Anadolu Tımarlı askerlerini kandırarak) savaşın kaderini ordusu tarafına değiştirmişti.

- Timur ordusunun kesin olarak savaşı kazanmış olduğu belli olunca da tüm taktik savaş kaideleri unutulmuş, sadece Yıldırım Bayezit'in esir edilmesi düşüncesi ile, Osmanlı ordularına önleyici takip yapılmamış, kaçıp kurtulmaları

(216) *Büyüktay; s.85.*

önlenememiştir. (217)

f. Ankara Meydan Muharebesi'nden Sonraki Olaylar

(1) Osmanlı Kuvvetlerinin Çekilmesi ve Timur Ordusunun Takibi

Çekilen Osmanlı kuvvetleri; sol kanatta bulunan 20.000 kadar Süleyman Çelebi komutasındaki Rumeli Süvarileri, sağ kanatta 10.000 kadar Sırp askerleri ile; bu kanatta olup Karasi Subaşı Ayna Bey maiyetinde çekilen 5.000 Osmanlı Askeri ve ihtiyat kuvvet komutanı Çelebi Mehmet komutasında çekilen 100 kadar asker ve bazı küçük dağınık gruplardan ibaretti.

Süleyman Çelebi, Kuzeybatı istikametini takip ederek, İzmit'e oradan Bursa'ya geçmiş kardeşi Fatma ve Küçük kardeşi Kasım'ı ve ele geçirebildiği mal ve parayı alarak kuvvetlerini Bandırma yolu ile Gelibolu üzerinden Rumeli'ye sevk etmiş kendisi de Gemlik'ten gemi ile Rumeli'ye geçmiştir.

Süleyman Çelebi en büyük şehzade idi. Yanında Vezir-i Âzam Ali Paşa, Gazi Evrenos, Gazi Mihal oğlu Mehmet Bey'le Murat Paşa ve Yeniçeri Ağası Hasan Ağa olduğu hâlde Rumeli'deki Osmanlı topraklarını elinde bulunduruyordu.

Sırp askerleri de Süleyman Çelebi grubunu takip etmiş ve Rumeli'den ayrılarak Sırbistan'a gitmişlerdi. Karesi Subaşı Ayna Bey Bursa yolu ile Balıkesir bölgesine gelmiş, bu yörede dağlara çekilmiş, zaman zaman Timur kuvvetlerine baskınlar yapmıştı. Çelebi Mehmet ise; 1.000 kadar kuvveti ile Amasya bölgesine gelmişti. Bazı küçük Osmanlı grupları, İstanbul Boğazı üzerinden Rumeli'ye geçmişlerdi. Timur'un emri ile, meydan muharebesinden sonra, Osmanlı kuvvetlerinin başlıca takibi Bursa istikametinde yapılmıştır.

Timur komutanlarından Sultan Mehmet 30.000 kişilik bir kuvvetle maiyetinde Ebubekir Bahadır, Emir Şeyh Nurettin, Cihanşah Bahadır olduğu hâlde Süleyman Çelebi kuvvetlerinin peşine düşmüştür. (218)

Timur kuvvetlerinin, Bursa'ya doğru geldiğini öğrenen Bursa halkı etrafa kaçarak, özellikle Mudanya ve Uludağ'a çekilmişlerdi. Merkezde kalanların çoğu Timur askerleri tarafından esir edilmiş, Mudanya'ya kaçanların çoğu kılıçtan geçirilmiştir.

Mehmet Sultan beş günlük zorlu bir takipten sonra Bursa'ya varmış, yörenin idaresini eline almıştı. Şeyh Nurettin Bahadır, kaleye girerek, mal, mücevher, inci, yakut, nakit para, kumaş ve her cins eşyaya el koymuş ve hazineleri boşaltmıştı. Şehir yağma edilmiş, yağmadan sonra ateşe verilmiştir.

Emirzade Ebubekir 10.000 atlı ile, Yenişehir üzerine yürümüştür. Burada bir asker topluluğu ve başında da Süleyman Çelebi'nin bulunduğu öğrenilmiştir. Fakat Süleyman Çelebi Gemlik'e gelerek deniz yolu ile kaçmayı başarmıştır. Takip kuvvetleri Komutanı Mehmet Sultan yaptığı işleri Timur'a bildirmiş ve 100 seçkin muhafız ile, ganimetleri Timur'a göndermişti. Bu kafilé yolda çete-

(217) a.g.e.; s.94,95,96.

(218) Cezar-Sertoğlu; Mufasssal Osmanlı Tarihü; c.I, s.201.

lerin taarruzuna uğramışsa da çarpışmalar sonunda, Çeteler dağıtılmış, kafileler tekrar yoluna devamla ganimetleri Timur'a götürmüşlerdi.

Çekilen Osmanlı kuvvetlerine karşı yapılan bir takipte asıl hedef unutulunca Mehmet Sultan Takip kuvvetleri şehirlere ve halka saldırmışlar ve bu nedenle Süleyman Çelebi kuvvetleri de çekilip kurtulma imkânını bulmuşlardı.

Bursa'ya giren, Şeyh Nurettin, sadece şehri ve sarayları yağma etmekle kalmamış, Bağdat Hükümdarı Ahmet Celayir'in kızını Sırp Kralı'nın kızkardeşi ve Yıldırım Bayezit'in en çok sevdiği eşi, Prenses Olivera ile Bayezit'in iki kızını da esir almıştır. Ebubekir Bahadır kuvvetleri de, İznik'i zapt ve tahrip etmiştir. Bir kısım kuvvetler de Marmara kıyılarına saldırarak, yağmalamışlar ve katliam yapmışlardır. (219)

Timur, Yıldırım Bayezit'in 1.000 deva ile taşınabilen altın, gümüş hazinesi-ne el koymuş ve alıp beraberinde götürmüştür. (220)

(2) Timur'un Anadolu'yu İstila Harekâtı

Timur; Halil Sultanı, kuvvetleriyle Semerkant'a göndererek, zafer haberlerini yaymakla görevlendirmişti.

Daha sonra Timur; teslim olan, Ankara Kalesi içindeki halktan (Aman malları) toplamak üzere, divan eminlerini görevlendirmiş ve toplattığı herşeyi kendi hazinesine taşımıştı.

Kısa bir süre Ankara civarındaki ordugâhında kalan Timur, bütün savaş boyunca yanında bulunmuş olan İspanyol (Kastil) elçilerini yanlarına kendi elçilerini de katarak İspanya'ya göndermiştir. (221)

Timur, Sultan Hüseyin Bahadır, Emir Süleyman Şah Bahadır, Rüstem Toğay Bağ'a'yı kuvvetleriyle Akşehir ve Konya taraflarını ele geçirmek üzere görevlendirmiş ve kendisi de ordunun diğer kısımlarıyla (Büyük kısmı) Sivrihisar'a gelmiş ve burada ordugâhta bir süre kalmıştı. (222)

Sultan Mahmut Han, İskender Mirza ve Sultan Hüseyin komutasındaki kuvvetler Batı Anadolu'ya yayıldıkları gibi Konya, Aksaray, Hamideli'ni yağma, bir kısmı da halkı esir alıp bölgeyi tahrip etmişlerdir.

Aydın yöresini; Seyit Hoca ve Şeyh Ali Bahadır talan ve tahrip etmişlerdir.

Zafername, Timur'un karargâhının Sivrihisar'dan Seyitgazi'ye ve oradan da Afyon karahisar üzerinden Kütahya'ya intikâl ettiğini ve Kütahya'da yemekli ve içkili bir toplantıda, Timur'un Yıldırım Bayezit'i çağırıp ona iltifâta bulunduğunu ve şarap ikrâm ettiğini yazar. (223)

Timur bir ay Kütahya'da kaldıktan sonra Yıldırım Bayezit ile beraber Altın-

(219) a.g.e.; s.201.

(220) Silberger, *Hatıralar* (cev.H.Muhlis), İstanbul, Ali Emiri Kütüphanesi, No.281, yazma, s.41.

(221) Timur Tüzüğü, s.25.

(222) Nizamettin, Sami; s.312.

(223) a.g.e.; s.312.

taş'a gitmiştir. (224)

Anadolu'da geniş istilâ hareketine devam eden Timur, her tarafı Osmanlı direnmesinden temizleyemediği için, çok arzu ettiği halde Rumeli'ye geçmeye cesaret edememiştir. (225)

Bizans İmparatoru, Timur'un Anadolu'daki bu fütühat ve başarılarını öğrendikten sonra kendisine elçiler göndererek dostluğunu göstermiş, haraç vermeye hazır olduğunu bildirmiş ve hediyeler göndermişti.

Timur bunları kabul ederek bir haraç kararlaştırmış ve elçilere hil'atlar vererek ikram ile memleketlerine göndermişti. Bu sıralarda, İsfendiyar Bey, Sinop'tan 1.000 at getirerek Timur'a hediye etmiştir. Timur'da kendisine karşılık olarak taç, kemer, hil'at ve altın vermiştir.

Şehzade Süleyman Çelebi'nin Timur'a Gönderdiği İtaat Mektubu

Timur, Denizli bölgesine giderken, Edirne'de hükümdarlığını ilân etmiş bulunan Süleyman Çelebi'den de bir elçi gelerek saygılarını ve dostluğunu bildirmiş ve bu arada Süleyman Çelebi özet olarak "babama karşı gösterdiğiniz lütuflardan, ikramlardan ötürü ben de size itaat ederim. Emirlerinizden dışarı çıkmam, emir buyurulursa geleyim" diye haber göndermişti. Timur buna iltifat göstermiş ve Süleyman'a "Artık olan oldu, geçen geçti, mukadderat neyse o çıktı. Biz hepsini affettik, eğer Yıldırım'ın oğlu da gelip itaat ederse, kendisine babasına yaptığımızdan daha ziyade iltifat ve ikram ederiz. Hiç düşünmeden gelsin ve bu suretle aramızdaki düşmanlık ve vahşet de kalsın" diye haber yollamıştı. Elçiye külâh, kemer, altın ile işlenmiş, hil'at, atlar ve para hediye ederek memleketine göndermişti (226) (Süleyman Çelebi'nin Timur'un yanına gittiği hakkında bir bilgiye rastlanmamıştır).

Bu sırada, Mardin Hükümdarı Melik İsa, Timur'un karargâhına gelmiş, affını dilemiş ve ona sığınmıştı. (227)

İzmir ve Foça'nın Frenklerden Alınışı

Denizli'den sonra Tire üzerinden İzmir civarına gelen Timur, İzmir'de ve Foça'da kuvvetli birer kalenin Frenkler elinde bulunduğunu öğrenerek Emirza-de Pir Muhammet Bahadır ile Şeyh Nurettin Bahadır'a Rodos şövalyelerinin hâkimiyeti altında bulunan, İzmir Kalesi'nin zaptı emrini vermişti. Önce bir elçi göndererek barış yolu ile kaleyi almak istemişse de, içindekiler elçiyi geri çevirmişler, haraç vermeyi kabul etmeyerek direnmeye kalkışmışlardı. Sonunda Timur, kendisi bazı kuvvetlerle birlikte İzmir'e girerek kalenin kuşatılmasını yönetmiş ve kaleyi kısa zamanda zapt ederek içindekileri kılıçtan geçirmişti. (228)

Timur, daha sonra, Muhammet Sultanı Cenevizliler elinde bulunan Foça

(224) *İztuna; s.34.*

(225) *İslâm Ansiklopedisi; s.388.*

(226) *Nizamettin Sami; s.315, 316.*

(227) *a.g.e.; s.317.*

(228) *a.g.e.; s.318, 319.*

Kalesi'nin zaptı ile görevlendirdi. Fakat Keledekiler, aman dileyerek haraç vererek canlarını kurtarmış ve kaleyi savaşmadan teslim etmişlerdir.

Yıldırım Bayezit'in Oğlu İsa Çelebi'nin Timur'a İtaat Mektubu ve Bursa'yı İşgali

Bu sırada; Yıldırım Bayezit'in oğlu İsa Çelebi tarafından gönderilen Kuthud-din adında bir elçi gelerek, Çelebi'nin saygı ve itaatini Timur'a bildirmiş ve beraberinde getirdiği değerli atları ve hediyeleri kendisine sunmuştu.

Timur, buna da iltifât göstererek elçiye ve İsa Çelebi'ye hil'atlar ve hediyeler verdi. Ankara Muharebesi meydanından bir kısım kuvvetleri ile Balıkesir'e çekilmiş olan İsa Çelebi önceleri Balıkesir dolaylarında gizlenmiş, Timur'un İzmir taraflarında bulunmasından faydalanarak Bursa'yı işgal etmiş, Timur'un tabiyetini kabul ile müsaadesini alarak Bursa'da hükümdarlık etmeye başlamıştı. (229)

Sakız adasının Beyi de bir elçi ile birçok hediyelerini Timur'a göndermiş ve itaatini bildirerek Cizye ve Haraç vermeyi kabul etmiş ve bu suretle Sakız'ı Timur'un muhtemel bir saldırısından korunmuştu. (230)

(3) Yıldırım Bayezit'in Esirlikten Kurtarılma Teşebbüsü

Timur, karargâhını Yıldırım Bayezit'la beraber Kütahya'dan Altıntaş'a getirdiği sırada; Mehmet Çelebi, babasını kurtarmak üzere, ajanlar ve fedailer göndermiş, bunlar yer altında lâğım kazarlarken yakalanmışlar ve Timur'un emri ile öldürülmüşlerdi. Timur bu olayda, parmağı olduğundan şüphelendiği Hoca Firuz Beyi de öldürmüştü. (231)

Yıldırım Bayezit'in kaçırılması teşebbüsü, Timur'un bundan sonra daha uyanık davranmasına sebep olmuş, özellikle beraberinde götürdüğü esir hükümdarın yollarda herhangi bir baskın sonucu kaçırılabilmesi olasılığını göz önünde tutarak bazı tedbirler almıştı.

Yıldırım Bayezit'in Ölümü

Timur, Yıldırım Bayezit'i beraberinde Semerkant'a götürmek istemiş fakat, Yıldırım Bayezit bu isteğe "ben oraya gitmek istemiyorum beni burada istersen öldür" diye cevap vermiştir.

Hükümdar, Yıldırım Bayezit'in yüzük taşında sakladığı zehirle intihar etmiş olacağını Fuat Köprülü şöyle anlatıyor; "daha yenilginin ilk gününden beri türlü olaylarla zaten sinir sistemi bozulmuş olan Yıldırım için, onun Timur tarafından Semerkant'a götürülme tasarısı, bardağı taşıran son damla olmuş ve onu yüzüğünde taşıdığı zehiri içerek intihara zorlamıştır. Çok kötü duruma düşmüş olan Yıldırım Bayezit'in eceli ile öldüğüne inanmak bir tarihçi için çok güçtür sanırım". (232)

Yılmaz Öztuna ise; Yıldırım, büyük ve teselli kabul etmez üzüntüsünün tesisi-

(229) *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi; c. III, 1. Kısım, s.65.*

(230) *Nizamettin Sami; s.320.*

(231) *Öztuna; s.35.*

(232) *Köprülü; Belleten, c.I, s.603.*

1403
ri ile Akşehir'de vefat etti (1403)" diyerek devamla, "Yıldırım'ın kendini zehirle-
yerek intihar ettiği rivayeti de vardır, fakat, zayıf görünmektedir" diyor. (233)

Orta Asya Tarih ve Coğrafyası uzmanı Fernand Grenard ise, "Harpte esir
düşen Bayezit galip hükümdardan şerefine lâyık bir muamele gördü, ama kısa
bir müddet içinde esarette iken öldü" diye yazıyor. (234)

Timur tarihçileri ise Bayezit'in nefes darlığı ve hunnak (bademcik) hastalı-
ğından rahatsız olduğunu yazmaktadırlar. (235)

Hükümdarın intihar etmiş olabileceği gibi, çok ağır gelmiş olan esaret ve bazı
hadiseler ömrün kahir ve üzüntüden tükenmesine sebep olabileceği de olasıdır.

(4) Timur Ordularının Anadolu'dan Çekilmesi

Ankara Meydan Muharebesi galibiyetinden sonra, Anadolu'yu, ordusunun
birliklerinden oluşturduğu muhtelif kolları ile işgal ettiren Timur ve kuvvetleri
1402 yılı yazını ve 1402-1403 kışını Anadolu'da yerleşmiş oldukları, İzmir, Ma-
nisa, Denizli, Uluborlu, Kütahya yörelerinde dört büyük grup hâlinde geçirdi.
Bu süre zarfında, Timur boş durmamış, yukarıda da belirtildiği gibi Anado-
lu'nun hemen her yöresine gönderdiği askerleri ile, yağma, talan ve katliam
yaptırmış ve halktan çok fazla aman malı toplatmıştı. Bu süre zarfında da ka-
rargâhını Ayasluğ "Bu günkü Selçuk" da kurmuştu. Timur, Ankara Meydan
Muharebesi'ni kazanmasına ve Anadolu'nun önemli noktalarını işgal etmiş ol-
masına rağmen orduları ülkeye tamamen hâkim olamamıştı. Mehmet Sultan
kuvvetlerinin gerek çekilen Osmanlı ordusunu takip eden, gerekse kentlere
baskın yapıp yıkan seçkin Timur birliklerine, Ayna Bey komutasındaki çeteler
çok ağır zayıat verdimişler, bu işgalleri onlara pek pahalıya ödetmişlerdi. (236)

Anadolu'da yer yer direnişler oluyordu. Kış dahi bu direnmeleri ve Timur
kuvvetlerine baskınları durduramamıştı. Denizli doğusunda Kızılcahisar'da ta-
raflar arasında şiddetli bir çarpışma esnasında, Timur kuvvetleri Osmanlı Ru-
meli askerlerinden bazı esirler almış ve direniş büyük zayıatla bastırılmıştı.
Fakat Akşehir doğusunda, Osmanlı Hızır ve İbrahim Bey kuvvetlerinin, Kayse-
ri bölgesinde de güçlü Osmanlı direniş kuvvetlerinin bulunduğu casuslardan
öğrenilmişti. Anadolu'nun hemen her tarafından intikâm hislerinin gittikçe güç-
lenmekte olduğu haberleri geliyordu.

Amasya ve Tokat yöresindeki Çelebi Mehmet; 15.000 kişilik mükemmel bir
ordu oluşturmuş, Timur'un üzerine gönderdiği kuvvetleri bölgeye sokmamış ve
onları vurup yenilgiye uğratmıştı. Çelebi Mehmet Anadolu kuzeyinde nüfuzunu
gittikçe kuvvetlendiriyordu.

Timur ordusunda ise; artık muharebe heves ve isteği kalmamıştı. Ordu fert-

(233) Öztuna; s.115.

(234) Fernand Grenard; s.72-73.

(235) Cezar- Sertoğlu; s.204.

(236) Büyüktay; s.111.

leri zenginleşmiş fakat çok yorulmuştu. Ayrıca, Timur ordusu, Menderes vadisinde sızmadan çok zayıt vermiş, kalanlar da zayıf düşmüştü.

İlkbaharda daha artacağı belli olan Osmanlı Çete Harekâtı karşısında, düşman bir ülkenin ortasında dağılmış bir düzen ve durumda bulunan Timur ordusunun vaziyeti daha çok tehlikeli olacaktı. Ordu ile Rumeli'ye geçmek niyetinde olan Timur böyle bir durumda bunun da imkânsız olduğunu anlayarak Anadolu'dan çekilmeye karar verdi. (237) Böyle bir karara varmış olan Timur, ilk önce Muhammet Sultan'a kuvvetleri ile Ankara'ya, oradan da Kayseri'ye gelerek genel karargâha katılması emrini vermişti.

Kendisi de İzmir'den Büyük Menderes vadisini izleyerek doğuya doğru hareketle, Uluborlu Kalesi'ni alıp yıktırdıktan sonra Eğridir'e gelmişti.

Burada da Eğridir ve Eğridir gölündeki bir ada (bu gün Yeşil Ada olarak bilinen) üzerinde bulunan Nis Kalesi'ni zapt ederek içindekileri kılıçtan geçirdi. (238)

Timur, Eğridir'den sonra; Akşehir'e yöneldi. Yolda, Karamanoğlu Mehmet Bey, Konya'dan gelip Timur'a aman malı olarak birçok mal, kumaş, at, katır getirip verdi. Böylece Karaman ülkesinin güvenliğini sağladı. Timur da kendisine iltifat ve ikramlarda bulundu ve memleketine geri yolladı.

Akşehir'de iken, Timur'a iki Mısır elçisi gelmiş pek çok değerli hediyeler getirmiş ve Mısır Sultanı Fereç'in derin bağlılığını bildirmişti. (239)

Timur daha sonra, Orta Anadolu'da bulunan Karatatarları bütün aileleri, malları ve ağırlıkları ile beraber alarak Konya-Kayseri-Sivas yolu ile Anadolu'dan çıkıp gitti. (240)

Timur, bazı Osmanlı esirleri ile yazar Sildergeri de beraberinde götürmüştür. (241)

Hayrullah Efendi; Timur'un gelip geçtiği yerleri, yakıp, yıkma ve tahrip etme sebebini şöyle nakleder; "Timur zaptettiği her yeri idaresi altında tutamayacağını bildiği için zamanla terk edeceği bu arazilerdeki insanları bir daha kendisine karşı koyamayacak hâle getirmek istemekte ve bu yüzden de katliam yaparak mallarına el koymaktadır." (242)

g. Ankara Meydan Muharebesi'nde Tarafların Genel Değerlendirilmesi

(1) Politik Yönden

(a) Osmanlılar

- Osmanlı Devleti uluslararası zaferler (1389 Kosova, 1396 Niğbolu) ve Anadolu'daki Türk birliği sayesinde ve siyasî varlığını orta ve doğu Avrupa'ya tanıtmış durumda idi.

Osmanlı Devleti kuruluşunu bitirmiş, yükselme devrine girmişti.

(237) a.g.e. ; s.112.

(238) Nizamettin, Sami; s.221

(239) a.g.e.; s.327.

(240) a.g.e.; s.328.

(241) Sildergeri; Hatıralar (cev.A.Mufitis), Ali Emiri Kıtaphı, No.281 yazma.

(242) Hayrullah Efendi Tarihü; c.V, s.10.

(242) Hayrullah Efendi Tarihü; c.V, s.10.

- Bu durumda ilerleyeceği yönler Avrupa'da kuzey ve kuzeybatı, Anadolu'da ise Doğu Anadolu, Suriye ve Irak istikametindeydi.

- Timur Devleti de, 1370 yılındanberi Orta Asya'ya hâkim olmuş ve 1385 yıllarında İran, Irak ve Kafkasya'ya yerleşip, 1386 yılında bütün Kıpçak ülkesini çiğneyerek Avrupa'nın doğusuna kadar gelmişti. Böylece Doğu Anadolu'da ve Balkanların kuzeyinde Timur tehlikesi de başlamıştı.

- Daha o yıllarda Osmanlı Devleti'nin, bazı politik davranışlarla, Timur tehlikesini önlemesi gerekirdi.

'Halbuki durumun gelişmesi tamamen talihe ve tesadüflere bırakılmış, hiç üzerinde durulmamıştır.

- Timur tehlikesini önlemek üzere, siyasî tedbirlerin alınmasını, Timur'un Bağdat'ı birinci zaptından (1399) sonra, o zaman hayatta bulunan Sivas Hükümdarı Kadı Burhanettin düşünmüş, Yıldırım Bayezit ile Mısır hükümdarına başvurarak üç hükümdar arasında bir bağlaşma teklif etmiştir. Fakat Mısır Hükümdarı Melik Zahir Berkuk ve Yıldırım Bayezit, Kadı Burhanettin'e güvenmediklerinden bu bağlaşma yapılamamıştı.

- Kadı Burhanettin ölünce, Osmanlı Devleti, Sivas, Malatya ve Divriği'yi işgal ederek, hem Timur Devleti ile sınır komşusu olmuş ve hem de buralarda hak iddia eden Suriye ile arayı bozarak siyasî yönden yalnız kalmıştı.

Halbuki Sivas toprakları işgal edilmeyip, hükümdarı yerinde bırakılmış olsaydı, Timur Devleti ile arasında bir tampon vazifesi görür aynı zamanda Mısır ile arası da bozulmaz ve bağlaşma yapması da mümkün olabilirdi.

- Bundan başka 1396'da Mısır Sultanı Yıldırım Bayezit'a bir elçi göndererek, Timur'un Anadolu ve Suriye'ye taarruzu hâlinde Kıpçak hükümdarı, Kadı Burhanettin, Osmanlı Devleti ile birlikte aralarında bir bağlaşma teklif etmiş, kuzeyden, güneye doğru Timur'a karşı bir cephe kurulmasını önermişti. Bu teklif de, Timur'un Kıpçak ülkesini ezmesi ve Yıldırım Bayezit'a yazdığı övücü mektubu üzerine neticesiz kalmıştı.

- Yıldırım Bayezit, Timur'un Sivas baskınından sonra Behisni Kalesi'ni kuşatmaya gittiği sırada, Mısır'a Hoca Firuz'u elçi olarak göndermiş, Timur'a karşı bağlaşma teklifinde bulunup birlikte savaşılmasını istemişti. Bu sefer Mısır komutanları Bayezit'ın Timur tehlikesini bertaraf ettikten sonra kendi memleketlerine saldırabileceğini Malatya'nın işgalini de buna bir örnek olduğunu ileri sürerek her iki devletin, kendi ülkelerini savunmalarını uygun bulmuşlardı. Zaten aynı günlerde, Timur ordusu ile Halep ve Şam'ı işgal etmiş olduğundan, böyle bir bağlaşma yapılması da olanaksızdı.

- Osmanlı hükümdarları ile, komşu ülkelerin, örneğin Mısır Sultanı, Acem Şahı, Erzurum hâkimi, Bağdat ve Azerbaycan hâkimleri arasında çok evvelce kurulmuş olan iyi ilişkiler mevcuttu. Bu ilişkilerin Yıldırım Bayezit'ın hükümdar

oluşundan (1398) sonra da (Timur tehlikesinden önce) karşılıklı olarak aynı şekilde yine de dostça devam ettirilmesine özen gösteriliyordu.

- Fakat, Yıldırım Bayezit devrinin başından beri Osmanlılarla Doğu Anadolu'da sınır komşusu hâline gelmiş olan, aynı ırk, dil ve dinden Osmanlı ve Timur devletleri ile bunların hükümdarları arasında yukarıda belirtilmiş beylik ve hükümdarlıklarla olduğu gibi dostça ve sıcak bir ilişki ve yakınlaşma kurulduğu söylenemez. Halbuki, Osmanlı Devleti için, Asya'da iyi dostluk ve komşuluk ilişkileri bakımından Mısır ve diğer benzeri devletlerden, Timur Devleti çok daha önemliydi.

- Ayrıca Yıldırım Bayezit devrinin ilk günlerinden itibaren Osmanlı Devleti'ne karşı, en büyük tehlikenin Balkanlar'dan Macarlardan geleceği düşüncesi ağır basmış, her türlü siyasî ve askerî tedbirler o yöne doğru yoğunlaştırılmıştı. Halbuki, Macarlardan daha çok tehlikeli olan Timur, Osmanlı anavatanına Macarlardan, hatta Mısır'dan daha yakında olup orduları da profesyonel askerlerden kurulu yüz bini aşkın güçlü bir ordu idi.

- Yıldırım Bayezit, Timur tehlikesine karşı Rumeli'de, Balkanlar'da siyasî bir girişimde bulunmuştu. 1394 yılında, Timur orduları ile Dicle'yi aşıp, Anadolu ve Suriye'yi tehdide başlayınca; beliren bu tehlikeye karşı, önce ülkesinin batı taraflarını emniyete almak böylece doğuda girilecek bir hareket içinde gerisinin güvencede olmasını sağlamak üzere 1395'te Serez'de Bizans, Makedonya, Sırp ve Moralı prensleri ile kendisinin başkanlık ettiği bir toplantı yapmış, fakat bundan olumlu bir sonuç alamamıştı. (243) Doğu'da tehlike devam ediyordu.

- Fakat, 1396'da kazanılan Niğbolu zaferinin etkisi altında kalan Balkanlılar ve Macarlılar Ankara Meydan Muharebesi sırasında Osmanlılara karşı herhangi bir harekette bulunmaktan kaçınmışlardı.

- Yıldırım Bayezit ile Timur arasında yapılan mektup teatisi de siyasî bakımdan Osmanlı Devleti yararına olumlu bir şekilde sonuçlandırılmamıştı. Yıldırım Bayezit'in daha ilk mektubunda hislerine kapılarak Timur'a kudurmuş köpek diye hitap edişi, daha sonraki mektuplarında kendi adını yaldızla, Timur'un adını siyah mürekkeple yazdırmış oluşu, siyasî mektuplaşmalarda uyulması gereken nezaket kurallarına aykırı davranışları, Timur'u hiddetlendirmiş ve yapılan Sivas baskını ile Ankara Muharebesi'nin tohumları atılmıştı.

- Yıldırım Bayezit'in, Timur'u pek iyi tanıyamadığı ve ordusunun gücü hakkında tam bir bilgiye sahip olmadığı düşünülse dahi, suçlayıcı ve paylayıcı ifadelerle bu durumun düzeltilmeyip, sonucun taraflar için savaşa kadar sebep olabileceği göz ardı etmemeli idi.

- Nitekim, Timur'un sert ifade ve yerine getirilmesi olanaksız istekleri karşı-

(243) Danışmend; Osmanlı Tarihi Kronolojisi; c.I, s.102,103.

sında, hırslanan, gururunun ve yenilmezliğinin verdiği güven ve cüretkârlılıkla daha sert, hatta savaşa zorlayıcı cevaplar göndermiş olması; Osmanlı hükümdarı, Yıldırım Bayezit'in askerî sevk idarededeki üstün yeteneklerini politik konularda gösteremediği, Avrupa devletleri ile iyi ilişkiler kuramadığı komşuları ile olan dost ilişkileri bile bozduğu, Türk beyliklerini küstürdüğü düşünülürse bu savaşa siyasî yönden hazırlanmamış olduğu görülecektir.

(b) Timurlular

- Timur, 1370 yılındanberi, Orta Asya'da sözü geçen bir hükümdardı. Orta Doğu bölgesinde ise 1385 yıllarında Irak, İran ve Kafkasya'ya gelmiş 1386 yılında Kıpçak ülkesine sefer yapmıştı.

- Timur, Orta Doğu'ya yaptığı seferlerde, Osmanlı Devleti'ne sınır komşusu olan Erzincan hâkimi ile onun güneyinde bulunan Akkoyunlu Devleti'ni idaresine almış ve fakat onları yerlerinde tampon birer beylik olarak Osmanlı sınırında bırakmıştı. Güney'de Bağdat'ı zapt ederek o yönden gelecek tehlikeyi önlediği gibi, Kıpçak Devleti'ni ezmek, Gürcistan'ı egemenliği altına almak suretiyle kuzeyden gelecek tehlikeyi de etkisiz duruma getirmişti.

- Timur yazdığı mektuplarda her ne kadar Osmanlı Devleti'nin Hristiyanlarla mücadelesini överek onlara saldırmayacağını ve kuzeydeki devletleri idaresi altına alarak bu yönlerden gelecek tehlikeleri önlemesi ve Sivas baskınından sonra Mısır'ı mağlup ederek vergiye bağlaması, Osmanlı Devleti'ne saldırırken yanlarının ve gerisinin emniyette bulunmasını sağlamak amacı ile yapıldığı meydandadır. Bu amacını başarı ile sonuçlandırınca da siyasî bakımdan bu beylik ve devletleri baskısı altına alıp, kendisini emniyette hissedince, asıl hedefi olarak Osmanlı ülkesine saldırmadan önce şu önlem ve işlemleri de başari ile uygulamıştır.

- Timur, Osmanlı ülkesine ajanlar göndermiş, Anadolu topraklarında yaşayan Karatatarları, kandırmaya, zihinlerini çelmeye özen göstermiştir. (244)

- Ayrıca, Yıldırım Bayezit'in kısa süre evvel zaptettiği Anadolu Beylikleri halkı arasına da ajanlar göndererek onları da Osmanlı aleyhine kandırmış ve hazırlanmıştır. Timur, böylece savaşta Karatatarların ve Anadolu Tımarlılarının ard arda ihanetleri ile kendi safına geçmelerini sağlamıştır.

- Timur'un bir başka önlemi de Orta Doğu ve İran'da zapt etmiş olduğu ondan fazla ülkenin hükümdarlarını kuvvetleri ile beraber savaşta kendi yanına alarak, yalnız bu ülkeler halkının, kendisine karşı herhangi bir harekete geçme olanağı bırakmamayı bile düşünmüş olmasıdır.

- Bütün bu önlemlere karşın, kendi ordusunun mevcudunu da tamamlamış

ve Semerkant'tan ihtiyat ordusunu dahi getirtmiş ve gücünü daha da artırmıştır.

- Timur, mektuplarında Osmanlı Devleti'nin egemenliği ile bağdaşmayan, teklif, istek ve görülmez tehditler yaptığı halde hiçbir zaman devletler ve hükümdarlar arası mektuplaşma nezaket ve kuralları dışına çıkmamaya özen göstermiştir.

- Tüm bunlara karşın, Ankara Meydan Muharebesi'nden evvel bazı Avrupa devletleriyle de iyi siyasî ilişkiler kurarak, Yıldırım Bayezit'a bu devletler tarafından yapılabilecek yardımları önlemiş, hatta bu devletlerden kendisine yardım vaadi bile almıştır. Timur, Ceneviz, Bizans ve Venedik ile siyasî ilişkiler kurmuş olanlarla, Rumeli'ye geçtiği takdirde vasıta temini hususunda anlaşmıştı.

Timur'un bu devletlerle yaptığı bu tür siyasî antlaşmalarla Yıldırım Bayezit'ın gerisini tehdit ettiği görülmektedir.

- Fakat yine burada belirtmek yerinde olacaktır ki, Niğbolu Zaferi Avrupa devletlerinin serbest hareketlerini engellemiştir. Yoksa daha 19 Ağustos 1401'de Timur'un iki elçisi Bizans İmparatoru'na Yıldırım Bayezit'a karşı sefer açılacağını bildirmişti. (245)

Bu durumda; Timur'un Ankara Meydan Muharebesi'ne girmeden önce, siyasî bakımdan gerekli hazırlıkları yapmış olduğu görülmektedir.

(2) Askerî Bakımdan

(a) Osmanlılar

Osmanlıların askerî bakımdan da hazırlıklarının tam ve eksiksiz yapıldığı söylenemez.

Yıldırım Bayezit'ın, Timur'un ikinci mektubuna verdiği sert ve hakaret edici cevabın yapacağı kötü etkiyi düşünerek daha o zaman, doğu sınırında ve Sivas civarında yeterli derecede askerî hazırlıkları aldırması gerekirdi. Hatta hükümdarın Sivas'taki oğlu Ertuğrul Bey babasını Sivas savunması için yardım isteğinde bile bulunmuştu. Bir ara Timur'a karşı koymak üzere Kayseri civarında toplanan Osmanlı birlikleri de yeterli güç ve mevcutta değildi. (246)

Yıldırım Bayezit, Timur'un Suriye'den sonra tekrar Anadolu'ya dönmeyeceği düşüncesinde yanılmıştır. Hatta bu nedenle evvelce Kayseri'de topladığı askerlerinin bir kısmını terhis etme hatasını da yapmıştır.

Ayrıca Sivas'taki oğlunun yardım isteğini bile göz ardı etmiş ve gerektiğinde kaleyi savunanların ve şehrin yardımı için Sivas civarında seyyar bir kuvvetin hazır edilmesini bile düşünmemiştir.

- Timur'un 1402 baharında sınırda olacağını mektupla Yıldırım Bayezit'a bil-

(245) Silberschmidt, *Sarı Meselesi* (rev. Cemal Köprülü), İstanbul, 1930.

(246) *İslâm Ansiklopedisi*, c.II, s.380.

dirmesi üzerine, Osmanlı hükümdarı seferberlik emrini vermiş, sefer kuvvetlerinin Bursa, İznik ve İzmit bölgesinde toplanmasını bildirmişti.

- Bu toplanma bölgesine, Rumeli ve Anadolu Tımarlı Birlikleri ile Kapıkulu askerleri ve ayrıca Rumeli ve Anadolu Azapları getirilmişti. Ancak; Yıldırım Bayezit'in Avrupa'daki devletlerle iyi komşuluk ilişkileri kuramamış olması gerisini emniyette bulundurmamak maksadıyla Rumeli'deki geniş topraklarında bir kısım kuvvet bırakmasını zorunlu kılmış, bu sebeple de toplanan ordu mevcudu az olmuştu.

* Halbuki, Timur ordusunun çokluğu bilinmekte idi. Şu halde Timur'un Mısır ordusu ile meşgul olduğu sırada Yıldırım Bayezit mevcut kuvvetlerine bölgeden bir miktar asker alarak kısmen olsun dengeyi sağlayabilirdi.

Böyle birşey düşünülmediğine göre; Timur ordusu ile savaş kaçınılmaz olunca bazı yerlerde zayıf kalmayı da göze alarak buralardan elde edilecek ve Bizans kuşatmasında bırakılan kuvvetleri de getirterek daha fazla tımarlı ve azaplar alınmak suretiyle Osmanlı Ordusu mevcudunun yeterince artırılması gerekirdi.

Bu duruma göre; Osmanlı Ordusu Askerî bakımdan bu savaşa yeteri kadar hazırlanmamıştı.

(b) Timurlar

- Timur ordusu Karabağ'a geldiği 1399 yılından beri her yıl sefer yapmış olduğundan, yetişmiş, eğitimi mükemmel bir durumda ve seferber hâlde idi.

Her türlü hazırlığı tamamdı. Bir evvelki seferindeki zayıat ve noksanları Azerbaycan'dan sağlanan askerlerle tamamlanıyordu.

- Timur, Orta Asya'dan iki ordu ile (80.000 kişi) Kafkasya bölgesine gelmişti. 1400-1401 yıllarında Sivas baskınından sonra bu kuvvetinin az olduğu düşüncesi ile Osmanlı ordusu ile karşılaşmaktan kaçınmış, daha zayıf olan Suriye seferini tercih etmişti. (247)

- 1402 baharında; Semerkant'tan bir ordusu daha gelince ordu mevcudu katılan beylik kuvvetleri ile beraber 150.000'i bulmuş ve bu gücü Osmanlıya taarruz için yeterli görmüştür.

- Bu duruma göre; Timur'un askerî güç ve mevcut bakımından da ordusu bu savaşa hazırlamış olduğu söylenebilir.

(3) Harekat Yönünden

- Timur ordusu, Ankara bölgesine Sivas'tan itibaren Kızılırmak vadisini takip ederek, Mogan ve Emir gölleri (Ankara güneyinde) istikametinden geldiği için özellikle atlı olan ordusunda önemli bir gereksinim olan su sıkıntısı çekilmemiştir.

- Timur kuvvetleri, Ankara yöresine Osmanlı ordusundan bir gün evvel gel-

(247) a.g.e.; c.II, s.381.

miş ve dinlenmiş durumda idi.

- Yıldırım Bayezit; Timur'un Sivas kuzeyinde, Yıldız dağlarında savaşı göze alamayıp Kayseri üzerinden Ankara'ya doğru hareketini haber alınca; derhal Ankara'ya dönerek Ankara Kalesi'nden de yararlanarak Timur ordusu ile Ankara civarında bir meydan muharebesi verilmesine karar verdi. Hemen Ankara Kalesi komutanına kaleyi şiddetle savunması için haber saldı.

- Sivas'tan kuzey yolu ile harekete geçerek çoğu yaya olan ordusu ile dağlık bölgeden zaman kazanabilmek için süratle ve sıkı bir yürüyüşle, fakat yorgun bir durumda Ankara kuzeyindeki Çubuk ovasına, Timur birliklerinden bir gün sonra ikinci vakti ulaşmış oldu.

- Kızılırmak kuzeyinde Osmanlı ordusu, güneyinde Timur ordusu batıya doğru günlerce ilerlemişler, aralarında geniş Kızılırmak vadisi ve nehrinin bulunması kuzeyin çok dağlık oluşu nedenleri ile birbirlerine saldırma olasılığı bulunmadığı gibi hareketleri hakkında keşif yaptırıp kesin bilgi bile edinememişlerdi. (248)

- Yıldırım Bayezit; Çubuk ovasına Timur'un hiç beklemediği yön ve zamanda, adeta bir baskın olasılığı yaratmış durumda gelmişti. (249) Fakat akşama birkaç saat kalmış ve askerleri de çok yorgundu. Ancak 2-3 saat sonra düşmanla temasa geçebilirdi ki o zamanda hava kararmış ve muharebe düzeni bile almaya zaman kalmamış olurdu. Yıldırım Bayezit da ihtimal bu durumu düşünerek baskın ısrarlarına karşın taarruza geçmemişti.

- Timur, Sivas'tan sonra, Osmanlı ordusunun da kendi şerisinden yani, Kayseri ve Kırşehir üzerinden Ankara'ya geleceğini sanmış, Ankara bölgesine gelince de tertibatını da doğruya göre almıştı.

- Ankara Kalesi'ni bir kısım birlikleri ile kuşattırmış, çoğu kuvvetini Emir ve Mogan gölleri bölgesine yerleştirmiştir. Doğudan gelecek Osmanlı ordusunu beklemekte idi.

- Yıldırım Bayezit kuzeyden hareket ederek Timur ordusunun önünü kesmeyi, bir savaşa tutuşulduğu taktirde kendi kuvvetlerinin çekilişini kolaylaştıracak, engebeli arazide harekâtı tercih ederek, Çubuk ovası kuzeyine; Timur kuvvetlerinden bir gün sonra ulaşmıştı.

- Timur, o gece sabaha kadar uğraşarak ordusunun tertibatını doğudan, kuzeye düzeltmek zorunda kalmıştı.

- Bu beklenilmeyen yakalanışla, Timur ordusunun Osmanlı kuvvetleri hakkında yeteri kadar keşif yaptırıp bilgi sahibi olmadığı anlaşılmaktadır.

- Timur, Osmanlı ordusunun, kuzeyden gelmekte olduğunu önceden öğrenseydi, bölgeye bir gün evvel geldiği için tabii Çubuk ovasına hâkim olur ve muharebe için tertibatını almada ön almış olurdu.

(248) *Bıyıktaş, Halis; Ankara Savaşı, s.102.*

(249) *a.g.e.; s.69.*

- Çubuk ovasında tarafların tutmuş oldukları mevziler ve aldıkları tertipler, o devrin savaşlarına göre normal zaman ve tertipte yapılmıştır. Yalnız Timur ordusunun mevcudu daha fazla ve ayrıca savaş filleri ve patlayıcı silâhları da vardır. (250)

- Yıldırım Bayezit, Timur'un üstün kuvvetlerini göz önüne alarak başlangıçta savunmaya karar vermiş ve tertibatını da buna göre almıştı.

Melikşah köyünden güneyindeki, Kızılca dereyi önüne alarak gerisini oldukça engebeli bir arazi kesimi olan Çataltepe ve Mire dağı eteklerine dayanmış ki bu en uygun yerleşme idi.

- Osmanlı ordusunun sağ kanadını da çok engebeli bir arazi olan bu günkü İkipınar köyünden başlayıp, Çataltepe, Çalburnu tepeye doğru yükselerek Mire dağına kadar uzanan atlı birliklerin hareketine müsait olmayan bir doğal engele dayanmıştı.

- Sol kanat ise; Çubuk çayına dayanmış fakat çay batısındaki bu günkü Yaylacaayağı, 979 Dedetepe ve Heybetli tepe doğu yamaçlarında atlı olan Timur kuvvetlerinin süratle ve rahatlıkla kuzeye ilerlemeleri mümkündü. Burası için önlem mutlaka alınmalıydı.

- Osmanlı genel ihtiyat kuvvetlerinden bir kısmı savunma mevziinde tertibatın emniyetini sağlamak üzere cephe önüne Saray, Karacaviran ve batı sırtlarına ileri karakol olarak gönderilmişti. Bu kuvvetler sabaha kadar bu görevlerini devam ettirerek geri çekilmeyip, Melikşah gerisindeki asıl vazife yerlerinde olmuşlardı.

- Timur, daha başlangıçta taarruza karar vermiş olduğundan, birliklerini kuzeye çekip yerleştirirken, cephe olarak beliren Kızılca Dere güneyine kuvvetli ileri karakollar çıkarmış, bütün gece tahkimat yaptırmış ve bu hazırlıklarını Osmanlı mevziinin 5-6 kilometre yakınına kadar sürdürmek suretiyle taarruz için tertibatını almıştı.

- Timur ordusunun, Osmanlı ordusu mevcudundan çok ve üstün güçte olduğunun bilincinde olarak sonucu kısa zamanda almayı tasarlıyordu. (251)

- Yıldırım Bayezit da karşısındaki ordunun sayıca ve silâhca kendi ordusundan üstün olduğunu biliyor, fakat buna rağmen savaşı kendinin kazanacağına inanıyordu. Çünkü ordusunun disiplin, talim, terbiye ve moral bakımından çok daha üstün yetenekte olduğuna inanıyor ve güveniyordu. Ayrıca, savaş kendi ülkesi topraklarından ve çok özenle geçtiği uygun bir savaş alanında (Çubuk ovası) yapılacaktı.

- Taraflar 27/28 Temmuz gecesini bekleme ile geçirdiler. Timur, 28 Temmuz 1402 Cuma günü sabahı saat 06.00'da ordusunu harekete geçirerek, kısa sürede, kesin sonucu elde etmek üzere; Osmanlı sol kanadına kendi sağ kanat atlı kuvvetleri ile taarruzu başlattı.

(251) a.g.e.; s.95.

Bu ilk taarruz, Osmanlı direniş i ile karşı landı, sonra saldırı ve geri çekilmeler şeklinde sürerken, Karatatarların ihaneti ile güçlenen Timur kuvvetlerinin taarruzları Osmanlı birliklerini geriye çekilme zorunda bırakacak derecede başarılı oldu. Bu kanattaki ilerleme ve arazi kazanma, takviye birlikleri alınıp güçlü bir taarruzla Osmanlı cephe gerilerine kadar devam ettirilir ve tüm cephenin geri çekilme yolları tıkanarak düşmesi sağlanabilirdi. Fakat, bu sıralarda Timur'un Merkez ve sol kanat bölümlerinin geri püskürtülerek tüm cephe için büyük tehlikeler tevhit edecek kötü durumdan kurtulmalarını daha önemli görüp, ihtiyatların buralarda kullanmış olması, sağ kanat başarısının devamı için kuvvet gönderilmesine imkân bırakmamıştı. Sol kanadının önce gerilere çekilip sonra da savaş meydanını terk ederek kurtulmalarına imkân vermesine neden oldu. Aksi olup yardım gelebilseydi, belki de Timur'un düşüncesine uygun bu kanatta kesin bir sonuca daha önce varılacaktı.

- Osmanlı ordusunun merkezden yaptığı karşı taarruz da fillerle yapılan savunmaya karşı önceleri başarılı olmuş, Timur sol kanadı ile beraber merkez birlikleri de gerilere çekilmek zorunda bırakılarak Timur tüm cephesi tehlikeye düşürülmüştü. Bu çevrede Osmanlı merkez ve sağ kanadının öğleye kadar başarılı ve zafere daha yakın olduğu bir gerçektir.

- Öğleye kadar süren ileri ve geri gidişler şeklindeki çatışma, Timur ihtiyatındaki zırhlı birliklerin merkez ve sol kanat yardımlarına gelerek çok üstün kuvvetlerle karşı taarruza geçmeleri ve aynı zamanda Osmanlı sağ kanadındaki Anadolu tımarlı askerlerinin ihanetle Timur ordusu saflarına geçişleri, 5-6 saattir. Çok başarılı bir şekilde dövüşmekte olan Osmanlı ordusunun önce moralini sonra da savaş düzenini tamamen bozdu.

- Osmanlı sol kanat birliklerinin geri çekilerek savaş meydanını terk ettiklerini de öğrenmiş olan sağ kanat birlikleri de (geri kalan Sırlar ve çok az Anadolu kuvvetleri) önce geri çekildi ve sonra da kuzeye doğru muharebe meydanını terk ettiler. Böylece Osmanlı sağ ve sol kanatları tamamen boş kalmıştı.

- Bu durum önceden kıymetlendirilerek Osmanlı ordusuna bağlılıkları kesin olarak bilinmeyen, Karatatar ve Anadolu Tımarlılarının, karşı tarafa geçmeleri olasılığı düşünülerek, bunlara kesin sonuca etki yapacak muharebe alanında değil, tali bölgelerde görev verilmeliydi.

- Osmanlı ordusunda önceki tarihlerde yapılan (1389) Kosova Müharebesi'nde topçu kullanıldığı hâlde, bu savaşta kullanılmamıştı. Halbuki, Timur ordusunda patlayıcı madde, yani bomba kullanıldığı bu nedenle de ateşli silâhlar bakımından Osmanlı ordusundan ileri olduğu ileri sürülmektedir.

- Yıldırım Bayezit; öğleye kadar yapılan muharebelerden sonra sağ ve sol kanadın boşaldığını görmesi ve komutanlarının uyarı ve teklifleri ile savaşın kaybedilmiş olduğunu anlayıp ona göre tedbirler alarak harekâtı oyalama muharebeleri şekline sokması, zamanından evvel çekilen kuvvetleri önleyerek, mukavemet zorlaması karanlık basıncaya kadar direnme çâlerelini araması gerekirdi.

- Boşuna bir gurur ve inatla sonuç alınamayacak bir durumda iken küçücük bir kuvvetle tek başına mukavemete devam etmesi, kendisinin esir olmasına, devleti ve orduyu başsız bırakmasına ve tabii ki, sonuçta yenilgiye neden olmuştur. Geri kalan ve kurtulabilen Osmanlı kuvvetlerinin şehzadeler elinde Anadolu ve Rumeli'ye dağılmasına ve ülkenin Timur kuvvetlerince yer yer işgal, yağma, tahrip edilmesine sebep olmuştur.

- Timur'un, bu meydan muharebesini kazandıktan sonra, Yıldırım Bayezit'i ve yanındakileri Mahmutoğlan köyünün kuzeyinde esir etmesi ile, takip hareketini durdurması, Osmanlı kuvvetlerinin çekilmesine ve dolayısıyla savaşta kesin sonucunun alınmamasına yol açmıştır.

- Daha sonra takip işi, ertesi güne bırakılmıştır ki, kaybedilen zaman zarfında, Çelebi Mehmet, Çelebi Süleyman ve bazı kuvvetler meydan muharebesi sahasından çekilmişler ve bu sayede Rumeli'ye geçme imkânı bulmuşlardır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

LOJİSTİK VE İDARİ FAALİYETLER

GENEL

Bir savaşın kazanılması için en önemli etkenlerden birisi de kuşkusuz, bu savaş için oluşturulan ordunun, lojistik ve idarî faaliyetlerle, tam zamanında ve yeterli düzeyde desteklenmesidir. Nitekim, Osmanlı ordularının, İstanbul ve Edirne'den kalkarak, o zaman koşulları içinde intikal ettiği Niğbolu ve Kosovo'da kendisinden güçlü orduları yenilgiye uğratmasının kökenindeki sır elbet-teki, lojistik desteğin noksansız sağlanmış olmasında yatar.

Fakat, ne yazık ki, Osmanlı ordusunda uzun yıllar başarılı bir şekilde uygulanmış olan bu faaliyetlere ait, tüm yerli ve yabancı kaynaklardaki bilgiler çok yetersizdir.

Elde edebildiğimiz verilere göre XIV. yüzyılda barış ve seferde uygulanan bu faaliyetler için gerekli lojistik hizmet ve ikmâl teşkilleri, Osmanlı ordusunun kuruluş çizelgesinde (1 No.lu Çizelge) gösterilmiş olanlardan ibarettir denilebilir.

Çizelgedeki teşkillerin ayrıntılarına kendi alt bölümlerinde değinilecektir.

Önce o devirde bu faaliyetlerin uygulanmasını etkileyen bazı esas faktörlerini belirtelim :

- O dönemlerde savaşan orduların mevcutları nispeten azdı.
- Bu nedenle gereksinimleri ve daha ziyade insan ve hayvanların beslenme ve bakımlarına ait olup çeşitleri de azdı.
- O devrin savaş silâh ve cephaneleri pek ilkel, çeşit ve sayıları da az olduğundan ikmalleri büyük ölçüde sorun teşkil etmiyordu. (252) Kısaca, sürekli silâh ve cephâne ikmali diye bir konu yok gibiydi.
- Savaşlar bu günküler gibi uzun sürmezdi. Birkaç gün hatta birkaç saatte kesin sonuç alınırdı. Bu savaşlar için sefer ve harekât ilkbaharda başlayıp sonbaharda bitmek üzere en fazla 5-6 ay sürerse de bu zamanın çoğu, orduların barış konuş yerlerinden çok uzaktaki savaş bölgelerine gidiş ve dönüşleri için yolda geçerdi. Meydan muharebeleri birkaç günde sonuçlandığı için, bu kısa savaş günlerinde lojistik destek ikmal faaliyetleri pek sorun olmuyordu. (253)

Daimi orduyu teşkil eden, kapıkulu askerlerinin barışta ve seferde tüm giderleri devlet tarafından karşılanıyordu. Bu birliklerin seferber olmaları da; per-

(252) *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, Birinci Kosova Meydan Muharebesi, c.III, 1 nci Kısım Eki, Ankara, Gnkur. Basımevi, 1987, s.73*

(253) *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, Otlukbeli Meydan Muharebesi, c.III, 2 nci Kısım Eki, Ankara, Gnkur.Basımevi, 1986, s.175.*

sonel, silâh ve malzeme noksanlarının karşılanması şeklinde çok çabuk ve kolay olurdu.

Eyalet Askerleri

Azaplar; yöreden gönüllü olarak toplanır ve tüm giderleri bölge halkı tarafından karşılanırdı.

Yayalar; yöreden gönüllü paralı askerlerdi. Tüm giderleri gönderen Müsellemlerce karşılanırdı.

*Müsellem; atlı gönüllüler olup çiftlik sahipleri oldukları için giderlerini kendileri karşılardı.

Akıncı birliklerinin gereksinimleri sınıra kadar devletçe, sınırdan sonra kendilerince sağlanıyordu. (254)

Tımarlı veya Topraklı Süvari

Bunlar, Osmanlı ordusunun asıl büyük kısmını oluşturuyordu. Uygulanan toprak rejimine göre (Dirlikler "yıllık gelir" tımar 20.000 akçeye kadar, her 3.000 akçe için bir cebelû "tam teçhizatlı er", zeamet 20.000 akçeden 100.000 akçeye kadar, her 5.000 akçeye bir cebelu) asker çıkarır ve sefer süresince dirlik sahibi tarafından ve daha çok yerel kaynaklardan satın alınmak suretiyle sağlanırdı. (255)

Osmanlı ordusunun sefer ihtiyaçlarının karşılanması sorunu ilk kez I.Murat "Hüdavendigâr" döneminde bazı sağlam esaslara bağlanarak kısmen çözümlenmişti. Ayrıca, halkının resmî olarak ve para ile alınan malından başka malına ordudan kimsenin dokunmaması istenir ve izlenirdi.

A. TEŞKİLÂT

Yıldırım Bayezit, Ankara Meydan Muharebesi'nde ordusunun lojistik ve idarî hizmetlerini; 1 No.lu küruluş çizelgesinde belirtilmiş olan geri hizmet birlikleri ile yürütmüştür.

Başkomutan olarak ordusunun Timur'a karşı savaşmak üzere seferber olmasını emretmiş, ordusu ile bu sefere çıkmadan önce de ülkenin bu seferle ilgili kadılarına birer ferman göndererek; ne zaman, nereye sefer yapacağını, buna göre ihtiyaç duyduğu maddelerin ne zamana kadar hangi menzil noktalarına veya yol üzerine ulaştırılması gerektiğini bildirmişti.

Kadılar bu fermanı bölgelerindeki beylerbeyi ve sancak beylerine duyurmuşlardı.

Bu duyurular üzerine; yığınak ve savaşta gerekli olan sınıf ikmal maddeleri (daha ziyade birinci sınıf yani yiyecek ve içecek) bu günkü deyişle (ikmâl plânları) anlamına gelen ve evvelden hazırlanmış bulunan "sefer tertip defterleri" kendi araçları ile getirilir ve o bölgedeki raice göre para karşı-

(254) a.g.e.; s.50,51.

(255) *Türk Sıfahlı Kıvvetleri Tarihi*, c.II, 1.Kısım eki, s.73.

lığında. askerî birliklere veya özel görevlilere satılırdı. Buna "sürsat" yöntemi denirdi. (256)

Menzil Teşkilâtı; Bir seferde harekât alanı dışında kalan ülke toprakları yurt içi sayılırdı. Yurt içinden savaşın cereyan etmesi ihtimali olan bölgeye veya harekât düşman arazisinde yapılacaksa sınıra kadar olan saha menzil sahası sayılırdı.

Bu saha ordunun ikmâl, tahliye, ulaştırma hizmetleri için kullanılıyordu. Ordu, harekât alanına bir veya birden fazla kolla yürüdüğüne göre kol adedi kadar menzil hatları kurulurdu. Nitekim; Ankara Meydan Muharebesi için, Bursa, İznik ve İzmit yığınak bölgesinde toplanan Osmanlı ordusu, Bursa-Geyve-Beypazarı-Ankara ve diğeri İzmit-Bolu Gerede üzerinden Ankara'ya ulaşacak şekilde iki kol hâlinde yürüyüşe geçmiş ve ordunun ikmâl ve lojistik desteği; menzil teşkilât düzeni ve ordular tarafından sağlanmıştı. Bu yürüyüş kolları üzerinde menzil noktaları açılır, buralara birer menzil âmiri görevlendirilir, tüm menzil sahası için de bütün geri hizmet işlerinden sorumlu bir menzil komutanı tayin edilirdi. Böylece oluşan menzil teşkilâtında; ordunun yürüyüş cetvelleri düzenlenir, bir günlük yürüyüş sonunda küçük menzil, üç günlük yürüyüş sonunda şehirlerde daha büyük menzil, uzun yürüyüşlerde ise ikmal merkezi karakterindeki menzil kurulurdu. Buralarda depolar tesis edilerek verilen fermanla sefer tertip defterlerine göre, getirilecek ikmal maddeleri depo edilirdi. Ordu birliklerinin ikmal ve bütünlemeleri de buralardan yapılırdı. Bu depoların ikmal seviyeleri ihtiyaca cevap verecek düzeyde tutulurdu. (257)

B. LOJİSTİK

1. İkmâl

a. İkmâl Kaynakları (Ordular)

Yukarıda belirtilmiş olan sefer için kurulan menzil teşkilâtı ile ordunun; gereksinimlerinin daha düzenli bir şekilde ikmal edilmesi düşünülmüş ve kuruluş çizelgesinde "Ordu" adıyla belirtilmiş olan ayrıca bir hizmet teşkilâtı kurulmuştur. Bu sivil esnaftan sıkı bir askerî idare altında toplanan bir çeşit gezici ikmal birlikleri idi.

Bunlar, ehli hiref, ordusu, ordu pazar halkı gibi çeşitli adlarla anılan ve savaşta, insan, hayvan ve araçtan kurulu lojistik bir örgüt olarak Bursa ve Edirne'den çıkarılacak orduya katılırlardı. Bunlar adı geçen şehirlerin kadıları tarafından yöre halkı arasındaki esnaf ve sanatkârlardan seçilerek alınırdı. Genellikle; ekmekçiler, kasaplar, bakkallar, manavlar, mumcular, saraçlar, kavafılar, çuhacılar, dokumacılar, semerciler, kazancılar, arpacılar, çadırcılar, yaycılar, kılıçcılar, nalbantlar, nal yapanlar, mutabiyeciler (kaşığı, gebre, yem torbalar, yular, başlık, belleme gibi kıldan dokunmuş çeşitli hayvan eşyası ya-

(256) *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*, c.III, 1.Kş.Ek, s.74.

(257) *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*, c.III, 1 nci Kş., s.305-306.

panlar), demirciler, kalaycılar, çizmeciler, terziler, aktarlar, aşçılar ve benzerleri gibi sanat erbabından oluşuyordu. (258)

Genellikle gezici büyük kentin niteliğinde olan ordular başlarında komutanları olduğu hâlde ordu ağırlıklarının büyük bir kısmını oluşturur, daha ziyade çeşitli beslenme maddeleri satarak ikmal desteği sağlarlar ve ordunun büyük kısmı gerisini izlerdi. (259)

b. Birinci ve Üçüncü Sınıf İkmal Maddeleri

Kapıkulu askerlerinin yiyecek ve yem ihtiyaçları; devletçe verilen maaşlarından kendi orta bölüklerinde toplanan kumanya parası ile karşılanırdı.

Bu para ile; sefere başladıktan dönüncüye kadar orta bölüklerinin ilgili görevlileri kendi birlik kazanlarını kaynatır ve kendi ocak askerlerinin yiyecek ikmalini aksaksız sağlardı. (260)

Bu ikmal yapılırken; ordulardan parası ile yiyecek temini bakımından yararlanılırdı.

Ana yiyecek maddeleri için; asıl büyük stokları yürüyüş yolları üzerinde kurulan menzil depolarına sûrsat sistemi uygulanarak çevredeki köylerden raic bedel üzerinde satın alınarak önceden hazırlanırdı. Bu menzil depo ve ambarları Anadolu'da yani doğu ve güneye karşı yapılacak seferler için; İstanbul-Bursa-kütahya-Ankara,Konya-Amasya-Sivas gibi şehirlerde bulunulurdu. (261)

Akıncılar; çoğu kez kumanya şeklindeki besin gereksinimlerini kendileri sağlardı.

Eyalet askerlerinin diğer çeşitli ihtiyaçları ile birlikte özellikle yiyecek ve yem ikmali bunları sefere beraber götüren tımar ve zeamet sahipleri tarafından; yürüyüş yolu boyunca sûrsat sistemi ile kurulmuş olan menzil bölge noktalarından bedeli karşılığı satın alınarak (262)bazen de ordu gerisindeki ordulardan parası ile alınarak ikmal yürütülüyordu.

Seferber edilen ordunun birinci ve üçüncü sınıf gereksinimleri yukarıda açıklanmış olan, menzil teşkilâtı ve orducu birlikleri tarafından lüzumunda savaşçının savaştığı yere kadar ulaştırılıp kendisine verilmek suretiyle sağlanıyordu. Bu savaşta Osmanlı ordusunun kendi ülkesinde ve özellikle Anadolu'ya ilk gelen Osmanlı idaresine tamamen ısınmış olan Türklerin bulunduğu Bozok bölgesinde harekât yapılacaktı. Yapılması tasarlanan, mevsim de hasat yani ürünün bol olduğu bir zamandı. En önemlisi de Yıldırım Bayezit zamanında; Anadolu'nun bu yörelerinde (Anadolu Beyliklerini bir bayrak altında toplamayı amaçlayan) birçok seferler yapılmış olması nedeni ile; takip edilecek yollar,

(258) *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, c.III, 2nci Kısım Eki, s.139.*

(259) *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, c.III, 1 nci Kısım Eki, s.74.*

(260) *Uzunçarşılı, c.I, s.254-255.*

(261) *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi; c.III, 2 nci Kısım eki, s.138*

(262) *a.g.e.; s.136-137.*

ikmal ve ulaşım imkânları ve arazi hakkında ayrıntılı bilgilere daha önceden sahip olunmasıydı. Bu avantajları nedeni ile Osmanlı ordusunun bu savaşta bu sıkıntısı dışında birinci ve üçüncü sınıf ikmal maddelerinin sağlanması yeterli düzeyde yapılmış, herhangi bir zorlukla karşılanmamıştır.

Üçüncü sınıf ikmal maddelerinden yakacak odun genellikle harekât yapılan bölgeden satın alınarak, aydınlatma için kullanılan mum da bölgeden ve ordulardan satın alınmak suretiyle sağlanmıştı.

c. İkinci ve Dördüncü Sınıf İkmal Maddeleri

Kadrolarda gösterilen silâh, araç, gereç ve teçhizat ile kadrolarda gösterilmeyen fakat ihtiyaç hâlinde verilen inşaat malzemeleri gibi, harp silâh araç ve gereçleri pek gelişmemiş, basit gereç ve ateşsiz silâhlardı. Bunların sağlanması, ikmal ve bakımları da pek problem oluşturmuyordu. Bölgedeki yerli endüstri ile istekler kolayca karşılanıyor, savaşta kayıplar yedekleri ile hemen yerine konabiliyordu.

Kadrolara göre, silâh ve araçların yedekleri ile savaşa girilmesi genellikle yeterli görülürdü. Kapıkulu muvazzaf askerinin, ateşsiz silâh araç ve gereçleri Cebeci Ocağı'nca yapılmakta ve hareket alanına kadar götürülmekte idi. Savaşta sonra da toplanıp bakım ve onarımı yapılır ve koruma için depolara alınır. (263)

Eyalet askerlerinin; harp silâh, araç ve gereçleri çoğu bölgesel yerle endüstrinin gücü oranında eyalet sanatkârlarınca yapılır, bunların bedelleri de tımar ve zeamet erbabınca ödenirdi. Bu gibi ordudonatım mallarının seferdeki ikmal ve bakım işlerinin bir kısmı ordular arasındaki uzman sanatkârlar ve ateşli silâhlara ait olanlar da Cebeci Ocağı'nın görevlilerince yürütülürdü.

d. Beşinci Sınıf İkmal Maddeleri

Bu savaşta top kullanılmadığından top cephanesine ihtiyaç duyulmamıştır. Lağım için gerekli patlayıcı maddeler ile bunlara ait fitil, fûnye ve benzerleri Cebeci Ocağı tarafından sağlanır, taşınır ve kullanılırdı.

Ankara Meydan Muharebesi'nde; bu beş sınıf ikmal maddesinin hemen hepsi iç kaynaklardan yeterli miktar ve zamanında sağlanmış, bunların tespit, tedarik, depolama, dağıtım ve bütünlemeleri düzenli ve yeterli bir seviyede işletilmiş, Ankara yöresinde hazırlıklarda ve savaş sırasında yalnız su ikmali akşamış ve bir hayli zayıyat bile verilmişti.

e. Hizmet Birlikleri

Kuruluş çizelgemizde belirtilmiş bulunan ordu geri hizmetlerini yürütmekte görevli birlikler şunlardır :

(263) a.g.e.; s.366.

- Akkâm "Çadır Mehterleri"

Seferde, ana yolların köprülerin bakım ve onarım gibi hizmetlerde görevlendirilmiş azap askerlerine denirdi (Daha sonra büyüklerin çadırlarını kurup kaldıranlara da bu ad verildi).

- Cerahorlar

Savaş sırasında, inşaat ve taşıma işlerini, kale onarımı, köprü kurulması, yol yapımında görevlendirilen ücretli askerlerdi, sonra askerlikte ilgileri kalmadı. (264)

- Serahorlar

Seferde; ordunun amele ve inşaat işlerinde görevlendirilmek üzere sınır boylarındaki Hristiyan reayadan toplanan askerlerden oluşma bir hizmet sınıfı cerahorlardan farkları ücretsiz oluşları ve bölgeden belirli sayıda çıkarılma zorunda olmalarıydı. Bu savaşta yıldırım Bayezit bunların da sefere dahil edilmelelerini emretmişti.

- Canbazlar

Kendi yörelerinde örgütlenen, barışta ordu için at beslemek ve yetiştirmek, at satın almakla görevli aralarında yabancı ve dönemlerde bulunan seferde geri hizmette görevli bir sınıftı. (265)

- Voynuklar

Seferde, büyük komutan ve devlet adamlarının atlarına bakmak (seyislik) barışta ise çayır hizmetlerini yürüten, Hristiyan, (özellikle Bulgar) askerlerden oluşan bir hizmet sınıfı idi. (266) Böylece, Osmanlılarda süvarilik ve at uşaklığı ayrılmış oluyordu.

2. Ulaştırma

O dönemin ulaştırma olanakları, at, katır, deve ve arabadan ibaret çok ilkel-di. Mevcut yollar ve köprüler de (bu günkü gibi askerî maksatlar için yapılan sınıflandırmaya imkân vermeyecek kadar azdı) buna göre yapılmış basit ve yetersizdi.

Ulaştırma hizmeti genellikle, insan ve hayvan ayağı ve bunun hızına göre yürütülmekteydi.

İlk kez daimi ordu (Kapıkulu) kurulurken taşıt aracı olarak deve kollarından yararlanılmıştı.

Yıldırım Bayezit devrine kadar Osmanlılardan Rumeli ve Anadolu'daki askerî hareketleri daha önceden Edirne ve Bursa'da tesis etmiş oldukları üs-lerden desteklenmiştir.

(264) Sertoğlu, s.57.

(265) Türk Silâhî Kuvvetleri Tarihi, c.III, 2 nci Kısım, s.141-142.

(266) Danişmend, s.60.

Yıldırım Bayezit ise, doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya yapmış olduğu (Anadolu Beylikleri ve Karaman ülkesine) harekatta ordusunun önemli bir kısmını beraberinde götürüp getirmişti. Bu nedenle uzun yıllar bu yollar üzerinde yaptığı seferler sonucu askerî bir yol şebekesinin meydana getirilmiş olduğu ve bu şebeke üzerinde zamana uygun ulaşım ve ikmal tertip ve tedbirlerinin alınmış olduğu kabul edilebilir. Ayrıca barış ve seferde bu yollar üzerindeki bakım ve onarımlar da devam ettirilirdi. Örneğin seferde ordunun önünde ve gerisinde; yol köprü onarım inşa ve ulaştırma hizmetleri için askerî hizmet birlikleri görevlendirilmekte ve hatta bu işler için yöre halkından da yararlanılıyordu. (267)

Bundan başka, stratejik değerdeki anayollar boyunca kurulan menziller yakınlarına yeniden köyler, kervansaraylar tesis edilerek ulaştırma güvenliği sağlanmış, belirtilen taşıt araçlarından başka katır, öküz ve manda araba ve kolları da kullanılmaya başlanmıştı. Ordunun hasta asker, âlet, edevat, eşya ve mühimmatının taşınması hizmetleri için de genellikle dört tekerlekli öküz arabası biçiminde araçlar kullanılıyordu.

Ulaştırma hizmeti içersinde düşünülmesi gereken haberleşme işleri de; gittikçe genişleyen ve gelişen Osmanlı ülkesinde, haberleşme yönetiminin çok iyi düzenlenmiş olduğu, olayların başarılı sonuçlarından anlaşılmaktadır. O zamanın en güvenilir ve çabuk muharebe aracı "Ulak" ve Tatar" denen atlı haberci idi. Haber, emir ve raporların kısa zamanda güvenle alınıp verilmesine çok önem verilirdi. Bunun için de "Ulak Teşkilâtı" gittikçe geliştirilip kuvvetlendirilmişti. Bütün yurt içinde bir ağ şeklinde at ve insan gücüne dayanan bu teşkilât yalnız askerî maksatlar için olmayıp, devletin her türlü, resmî idarî işleri, halkın iç ve dış ticaret işlevlerinin yanında bir nevi istihbarat servisi gibi önemli bilgilerin toplanıp çabuk ulaştırılması hizmetleri de çok başarılı bir şekilde kullanılmıştır.

Timur'un doğudaki harekâtını, Yıldırım Bayezit bu teşkilât sayesinde zamanında haber almış ve Timur ordusunun karşılamak üzere seferber olup ordusu ile doğuya yürümüşdür.

Seferde; ordunun su ihtiyacı; birliklere (her ortaya) su taşıyıcı olarak verilen beygirlerle sakalar tarafından; kırıbalarla; (kalın meşin su tulumu) içme, yemek ve temizlik suları taşımak suretiyle sağlanıyordu. (268)

Devletçe 20 yeniçeriyle 2 küçük çadır ile yatak olarak iki kaba halı ve bir de yemek takımlarını taşımak üzere bir deve verilirdi. O devirde; Marmara ve Boğazlarla, Rumeli ve Anadolu olmak üzere ikiye ayrılmış olan ülkenin ulaşım sorunu sadece bu iki yaka arasında güçleşiyor, bazen de imkânsız bir hâle geliyordu. Anadolu'da yapılan hareketlerde ulaşım hizmetlerinde, tabii iklim ve arazi koşullarının müsadeleri oranında pek zorluk çekilmiyordu. Ankara Savaşı'nda da, ülke ve ordunun ulaşım olanakları yeterli düzeyde bulunuyordu.

(267) *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, c.III, 1 nci Kısım Eki, s.76*

(268) *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, c.III, 2.Kısım Eki, s.144.*

3. Sağlık, Veteriner ve Tahliye

Orduda, askerin sağlık hizmetleri ve bakımları ile görevli, cerrahlar (operatörler), kehhâl (gözcü) ve özel adlandırılan çoğu Müslüman, Musevi doktorlar bulunuyordu. Ayrıca ordular arasında sefere katılan doktorlar da ordunun sağlık hizmetlerini yürütürlerdi. Hatta bu doktorlar usta ve çırak olarak sınıflandırılmışlardı.

Kapıkulu Ocakları'nda da seferde hasta ve yaralıların develer sırtlarına yerleştirilen mahfelerle (kapalı oturma yeri) gerilere kollar hâlinde, taşınarak tahliyeleri menzil sahası komutanlığının görevlendirdiği yaya başı sıhiye kuruluşu ile yapıldığı anlaşılmaktadır. (269)

Ayrıntılı bilgilere hiçbir kaynakta rastlanmamıştır. Bu hizmetlerde bir yeterlilikten de söz konusu edilmemektedir.

Savaşların kısa sürmesi nedeniyle, operatörlere ancak savaş sonrası çeşitli yaralı ve hastaların tedavi işleri düşmekte bunların da özel ve mahalli tertip ve tedbirlerle, yurt içi hastanelerine taşınarak sağlık hizmetlerinin barış ve seferde gereği gibi yürütülmüş olduğu sonucuna varılabilir.

Nitekim; Selçuklulara İhanlılardan kalmış olan Amasya'daki Darüşşifadan başka, Anadolu Selçuklularının yaptırmış oldukları, Kayseri tıp mektepi ve hastanesi ile Sivas, Konya, Çankırı, Kastamonu, Tokat, Akşehir, Mardin hastahaneleri ve 1400 yılında Yıldırım Bayezit tarafından Bursa'da yaptırılan, darül-tıp kuruluşlarından yararlanılmıştır. Bunlar bize Osmanlı Devlet ve ordusunun sağlık hizmetlerine yeteri kadar önem vermiş olduklarını göstermektedir.

Veteriner hizmetleri : Ordunun çoğunun atlı olması nedeniyle bu hizmete de önem veriliyordu.

Hayvan sağlığı, bakım ve tedavi işleri için özel yetiştirilmiş birlik nalbantları görevlendirilmiştir. Ayrıca, ordular arasındaki nalbantların da, atları sadece nallamakla kalmayıp bazı hayvan hastalık, yara, vurgunlarını tedavi ettikleri özetle bunların aynı zamanda hayvan sağlık memuru görevlerini de yaptıkları düşünülürse veteriner hizmetlerinin de yeterli düzeyde yürütülmüş olduğunu kabul etmek uygun olacaktır. Ülkede köy ve çiftliklerde bol ve ordu için iyi evsafa hayvan daimi olarak bulunabilmekte ve temininde zorluk çekilmemektedir. (270)

4. Bakım ve Onarım

Genellikle o dönemde ordudaki silâh, araç ve gereçlerin bakım işleri teknik bir örgütte ihtiyaç göstermeyen, ilkel bir bakım ve onarımdan ibaretti. Kaynaklarda bu konuda ayrıntılı bilgilere rastlanmamıştır. Ancak bu silâh ve araçların bu günkü birinci kademe bakımı denilen bakım hizmetleri yine o silâh, at ve aracı kullananlar tarafından yapılmakta olduğu kabul edilebilir.

(269) *Uzunçarşılı; c.I, s.405.*

(270) *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, c.III, 2 nci Kısım Eki, s.143.*

Bunların diğer bakım onarımları, ordular içinde bulunan aynı daldaki sanatkârlar tarafından bedeli karşılığında yapılırdı. Bunlardan daha çok eyalet askerleri faydalanırdı.

Daha sonra ateşli silahların bakım ve onarımları bu maksatla kurulan Cebeci Ocağı'nın görevi idi. Özellikle bu silahlar Kapıkulu Ocakları'nda olduğundan Cebeci Ocağı'nda bu silâhların taşınması, onarılması bu savaş sonrası toplanıp onarıldıktan sonra muhafazaları da bu ocak tarafından yapılırdı. Yani Cebeci Ocağı bir nevi ordudonatım örgütü idi. Bu cins silâhların miktarları da az olduğundan başlangıçta pek fazla sorun olmadan bakım ve onarım işleri de yeterli düzeyde yürütülmüştür. (271)

C. PERSONEL FAALİYETLERİ

GENEL

O devirde, bu günkü ordularda genel ve özel karargâh hizmetlerinin yürütüldüğü kapasitede bir personel teşkilatı bulunmuyordu. Hükûmeti ve orduyu aynı şahıslar idare ediyordu. Ordunun personel hizmetlerini de bunlar yürütüyorlardı.

Yerli ve yabancı kaynaklarda, bu personel hizmeti elemanlarının çalışma düzenleri hakkındaki bilgiler de pek yeterli değildir. Kurulan düzenin ihtiyaçları karşılanmakta olduğu sanılmaktadır.

1. Personel Kuvvetleri

İlk zamanlarda, savaşa sevk edilen kitlelerin sayıları kesin olarak bilinemiyordu. Sonraları, muvazzaf kapıkulu askerlerinin nereden ne kadar çıkarıldığını bir esasa bağlamış olduğundan, bunlardan seferber edilen sancakların, tahrir defterinden çıkaracağı asker sayısı tespit edilirdi. Geri hizmet birlikleri de fermanla belli oluyordu, böylece, savaş mevcudu çok az farkla da olsa bulunuyordu. Yani silâh altına alınan personelin bu günkü anlamı ile bir kuvvesi vardı. Barış ve seferde, silâh altına alınan şahıslar için kendi birliklerince personel kayıtları tutuluyordu. Birliklerce belirli zamanlarda ve savaş sonrası personel kuvvetleri tanzim edilerek birlikleri ve genel ordu mevcutları hakkında bilgi ediniliyor ve gerekli düzenlemeler yapılıyordu.

2. Personel İkmali

Osmanlı kapıkulu askerlerinin kuruluş ve ikmal şekilleri hakkında, I ncı bölüm askeri güçler alt bölümlerinde ayrıntılı bilgiler mevcuttur. Eyalet kuvvetlerinin nasıl teşkil edilecekleri hakkında da hem askerî güçlerde hem de IV ncü lojistik ve idarî faaliyetler bölümünde yeterli bilgiler verilmiştir.

Yalnız, sefer birliklerinin, savaş esnasında nasıl ikmal edilecekleri hakkında kesin bilgiler elde edilememiştir. Savaşların kısa sürmesi nedeni ile seferberlik

(271) *Mithat Sertoğlu ; Resimli Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi.*

emri ile ne kadar "kuvetle" personel mevcudu ile savaşa girilmişse onunla iktifa edildiği çok sürerse belki de yöreden alınacak bir kısım yeri personel (asker) ile ikmal yapılabileceği düşünülebilir. Savaş sonu elde kalanlar dışındakiler, zayıat, tutsak ve kayıp olarak kabul edilmek lâzım geliyordu.

3. Personel İdaresi

Sınıflandırma askerî güçler bölümünde ayrıntılı olarak belirtilmiştir.

Kapıkulu Ocakları'nda, bir acemi er, yeniceri ağalığına kadar yükselebiliyordu. Bütün yükselmelerde esas, kıdem (ocakta eskilik) idi. Bu esas sıkı bir surette yürürlükte kaldığı müddetçe, orduda disiplin, moral de yüksekti (Bu devirde olduğu gibi). (272)

İşten çıkarma ve atanmalar yeniçeri ağasının teklifi ile olurdu. Yeniçeri ağasının atanması ise yalnızca hükümdar tarafından yapılabilirdi.

Padişah, tahta çıkınca culûs bahşişi, sefere çıkarken de taltif için sefer bahşişi verirdi. 1389'da Kosova sahrasında hükümdar ilân edilen Yıldırım Bayezit, ilk defa kendisinin koruyucusu kapıkulu askerine culûs bahşişi vermiş bu arada ulemayı (bilginler) taklit etmişti. Kapıkulu askerleri gündelik akçe hesabı ile maaş "ulufe" "maaş defterlerinede mevacic denirdi" alırdı. Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarından itibaren esirlere yumuşak ve hoşgörülü davranılmış yerli halka ve esirlere uygulanan bu tür davranışlar nedeni ile birçok kale ve şehirler savaşırsız, kendilerinden teslim olmuşlar, şehirler ele geçirilmiş, fidye veren esirler serbest bile bırakılmıştır. Örneğin; Yıldırım Bayezit 1391'de Eflâk'a yaptığı seferde Eflâk Beyi Mirçe'yi esir etmiş, sonra da 3000 altın, 30 at, 20 şahin fidye karşılığında salıvermiştir. (273) 1397'de Üçüncü Mora Seferi'nde, Evrenos Bey'in ordusu, Argos Kalesi'ni hücumla zapt etmiş olmasına karşın burada ele geçirilen 14.000 esir sadece Anadolu'ya göç ettirilmiş, canlarına dokunulmamıştır.

4. Malî Durum ve Moral

Yıldırım Bayezit devrinde Osmanlı Devleti'nin geliri masraflarından fazlaydı. Hazine "Hazine-i âmire" çok para toplanmıştı. Yıldırım Bayezit (Vezir-i Azam Ali Paşa'nın teklifi ile) askere bir müddet ulufe vermemiş, hazine titizlikle para bulundurmuş olması hoşnutsuzluk yaratmıştı.

Osmanlı Ordusu'nun; 1389 Birinci Kosova Meydan Muharebesi'nin arkasından 1396'da Niğbolu Savaşı'nın zaferle sonuçlanması nedenleri ile batı âleminde yenilmez lâkabını alarak prestiji yükselmiştir. Askerlerinin moralleri ise en yüksek seviyede idi. Yalnız karşılarındaki Timur ordusu askerlerinin de Müslüman oluşu ve bir süredir ulufe almamış olmaları nedenleri ile bu savaş için pek istekli ve hoşnut gözüküyorlardı. Buna uzun süredir savaşlarda oluşları da eklenirse, savaştaki; Karatatar ve Anadolu Beylik askerlerinin ihanetlerinin nedeni anlaşılmış olur.

(272) *Türk silahlı Kuvvetleri Tarihi*, c.III, 1. Kısım s.268.

(273) *Danışmend*; c.I, s.96.

5. Disiplin, Kanun ve Nizam

Daimi ordu: Kapıkulu Ocakları'nda disiplin başlangıçta çok yüksekti. Komutan ve subaylara itaat şarttı. Bütün Ocak mensupları tek bir vücut gibi daima birlik ve beraberlik göstermiş, seferlerde kimsenin malına ve ırzına dokunmayarak geçtikleri yer halkının daima sempatisini ve güvenlerini kazanmışlardı.

Orduda emekli olanlar devletin himayesinde kalıyorlardı. Yeniçeri bir suç işlediği takdirde kanunen ancak kendi subayı tarafından cezalandırılabilirdi. Yeniçeriye idam cezası yakıştırılmazdı. Ağır suç işleyen yeniçeri önce ocaktan atılır sonra sivil olarak idam edilir. (274)

Eyalet askerleri de kendi beyleri emrinde sefere çıktıkları için disiplinli ve itaatkâr idiler.

Osmanlı Devleti'nde düzeni korumak için çıkarılan emirlere örf denirdi. Ancak hükümdarlar sultan sıfatıyla örf sahasında olduğu gibi, Müslüman cemaatin dinî reisi olarak şer'i sahada da son söze sahip idi. Memleket idaresi, Fatih devrine kadar; çeşitli konulara dair emirler, idareler, fermanlar, beratlar verilmek ve yazılmak suretiyle düzenlenip yürütülmüştür. Ancak bu resmî belgeler Bursa sarayında Timur tarafından tahrip edildiğinden bu gün pek fazla belge elde edilememiştir. (275)

Bilinen bir gerçek de; devlet başkanlığını temsil eden Hükümdarın şu iki yetkiyi şahsında toplanması idi. Birincisi başkomutan ve ordunun kadro defterinde bir numaralı yeniçeri sıfatıyla seferlere gitmesi, ikincisi de başkadi (başyargıç) olarak büyük davalara doğrudan doğruya kendisinin bakması idi. (276)

Yıldırım Bayezit devrinde, ülkedeki kanuna saygı, güven, emniyet ve nizam için şunlar söyleniyordu :

Mısırlı yazar İbni Hacer; "Yıldırım Bayezit, ilmi, ulemayı sever ve korur, şikâyeti olan kimse müracaatını bizzat kendisine yapar, o da kısa sürede hallederdi.

Memleketin her tarafında emniyet o derecede mevcuttur ki bir adam tek başına eşya ve mal yükleri ile hiçbir kimse tarafından taarruza uğramadan seyahat eder." demektedir.

Romanyalı tarih yazarı Iorga ise; Yıldırım Bayezit'in dünya hakimiyetine gittiğini, ülkesinde bir demir disiplin ve mükemmel bir nizam ve asayişin olduğunu yazmaktadır. Görülüyor ki, Ankara Savaşı öncesinde, Osmanlı ülkesinde, disiplin, kanun ve nizam bakımlarından endişe edecek bir durum bulunmadığı gibi, askeri ve sivil idarenin birleştirilmesi ile daha da kuvvetlendirilmiş bir düzenle sağlanmış ve yürütülmekte idi.

(274) *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, c.III, 1.Kısım, s.224.*

(275) *a.g.e. ; s.185,186.*

(276) *a.g.e.; s.187.*

SONUÇ

Bu savaşı sonuçları şöyle özetlenebilir :

1. Genel ve Politik Sonuçlar

- Osmanlı ordusu yenik düşerek dağılmış, Hükümdar Yıldırım Bayezit tut-sak edilmiştir.

- Ordu başsız, devlet hükümdarsız kalmıştır.

- Osmanlı ülkesi, şehzadeler arasında paylaşılarak, saltanat kavgaları baş-lamış, bu iç mücadeleler; (Fetret Devri), anarşı, kargaşa, sefalet şeklinde on bir yıl devam etmiştir.

- Timur orduları; Anadolu'nun birçok yerlerini zapt, işgal, talan ederek, yakıp yıkmış, halkın zorla para ve mallarını da gasp ederek ülkeyi tahrip, ahali-sini perişan, fakir, güçsüz ve çaresiz bırakılmıştır.

- Ülkenin başkenti; Bursa'daki devlet hazinesine el konularak Timur'a götü-rülmüş, o tarihe kadar olan Osmanlı Arşivleri de tamamen yakılarak, imha ve yok edilmiştir.

- Yenilgi ve istilâ; Osmanlı Devleti'nin varlığını tehlikeye düşürmüş, dışta devletler arası prestij ve siyasî itibarı kalmamış, yurttan ise ahlâki, sosyal sefa-let, çöküntü ve felâkete neden olmuştur.

- Anadolu ve Rumeli'de birçok topraklar terk edilmek zorunda kalınmış, ülke çok küçülmüştür. Osman oğulları elinde Orhan Gazi devrindeki yerler kal-mıştır. (Kroki : 14)

- Ankara Meydan Muharebesi, kuruluş dönemini tamamlamakta olan Os-manlı Devleti'nin imparatorluk dönemine geçişini geciktirmiş, Avrupa devletle-rinin müşterek olarak başaramadığı Osmanlıyı durdurma darbesi kısmen de olsa bir Asya devleti tarafından başarılmıştır.

- Timur, Anadolu beylik ve devletlerine eski yerlerini vererek yönetimlerini kendi himayesinde onlara bırakmıştır.

- Bu beylik ve devletler Timur'un desteği ile daha da güçlenmiş, ülkede anar-şı, iç kavga ve kargaşaların giderek yaygınlaşmasının kaynağı olmuşlardır. Sonra da bunların temizlenip, yok edilmeleri çok zor olmuş ve hayli zaman almıştır.

- Avrupa, Balkanlar ve özellikle Bizans bir süre Osmanlı tehlikesinden kur-tulmuştur.

- İstanbul'un zaptı yarım yüzyıl geriye kalmıştır. İstanbul civarında birçok kasabalar boşaltılıp Bizans'a terk edilmiştir.

- Bizans Osmanlıya vermekte olduğu haracı kesmekle kalmamış, İstan-bul'daki Türkleri şehir dışına atmıştır.

- Bizans, Timur'a elçiler gönderip, dostluğunu iletmış, kendisine haraç ver-meyi kabul etmiştir.

- Rumeli'de, Mora, Yunanistan'a terk edilmiş, Selânik bile boşaltılmıştır.
- Arnavutluk boşaltılmış, Osmanlılar Rumeli'de Adriyatik kıyılarından, Pindus dağlarının doğusuna kadar geri çekilmek zorunda kalmıştır.
- Yenilgi ve içteki kargaşa ve düzensizlik ordunun bünyesini de etkileyerek, disiplin ve inzibat çok bozulmuştur.
- Bu savaşta, tarafların tüm kaybı; altmış bin kadardır. Bazı tarih yazarları, örneğin, Gibbons, Osmanlı kaybını kırk bin olarak göstermişse de bu miktarda herhalde savaş sırasında Timur saflarına geçen Karatatar ve Anadolu Tımarlı askerleri de dahil edilmiş olsa gerek.
- Bu savaşta Osmanlı ordusunun kaybı en fazla yirmi bin kadardır.

2. Ekonomik Sonuçlar

- O yıllarda Asya-Avrupa kıtaları arasındaki kara ticareti çoğunlukla Anadolu'daki yollar üzerinden yapılmaktaydı.
- Timur'un orduları ile bu ticaret yolları üzerinden veya bunların çok yakınından aynı yıllarda İran-Kafkasya-Suriye ve Doğu Anadolu'ya defalarca orduları ile uzun süren seferler yapması, bu yollardaki ticaret ve ulaşımı çok engellemiş, Osmanlı ülkesinin ve diğer ülkelerin ticaret ve ekonomilerini çok sarsmıştır.
- Muharebenin yenilgi ile sonuçlanıp, ülkenin Timur ordularının istilâsına uğraması; yurttan başlatılan "Fetret Devri" koşullarındaki Anadolu yolları üzerinde; yurt içi ve kıtalar arası ulaşım, ticaret ve ikmal işlerini tamamen sekteye uğratmış, Osmanlı ülkesinin her yerinde, ekonomik sıkıntıya neden olmuştur.

3. Askeri Sonuçlar

- Osmanlı Ordusu yenik düşmüş, fakat savaşan kuvvetlerin çoğu kurtularak Anadolu'ya dağılmıştır. Bu nedenle, bu savaştan kesin bir sonuç alınamamıştır.
- Kurtulan Kuvvetler sonradan güçlenerek Timur istilâ birliklerine çok saldırılar yapmışlar, pek zayıf verdimişlerdir.
- Bu yenilgi sonucunda Osmanlı Rumeli'de artık savunmaya geçmek zorunda kalmıştır.
- Çökmek üzere olan Rusya ve çok zayıf durumdaki Avrupa Hristiyan âlemi önce Osmanlı ve Altınordu baskısından ve dolayısıyla yok olmaktan kurtulmuştur. Sonra da giderek güçlenen bu iki toplum, Türk ve Müslümanlara karşı birleşip senelerce onunla savaşabilmişlerdir.
- İzmir ve Foça Timur tarafından Frenklerin elinden alınmıştır. Bu Timur'un Osmanlı yararına tek davranışıdır.
- Batıya Osmanlı fetihleri durmuş, tutsak alınamayınca Pençik kanunu da uygulanamamıştır.

- İç savaşlar insan kaybını arttırmış, ordu teşkilâtı kadro bakımından tamamlanamaz duruma gelmiş, mevcutlar, yurttta iç huzur ve güveni dahi sağlamayacak kadar yetersiz hâle gelmiştir.

- Ahlakın ve sosyo-ekonomik koşulların çok bozulmuş olması, yokluk, sefalet ve felâketlere sebep olmuş, bu hâl giderek kargaşa ve bunalımlara dönüşerek ÷lke tümü ile "Fetret Devri"nin kara günlerini yaşamıştır. Her iki Türk ulusu Hükümdarlarının kendilerini sürekli övmeye yarayan, her türlü eleştiriye tahammülsüz gururları, Osmanlı İmparatorluğu'nun sonuna neden olabilecekti. Ancak sağlam temeller üzerine kurulmuş olan Osmanlı Devleti bu felaket ve sarsıntıyı da atlatmayı başarmıştır. Sonra da giderek güçlenip uluslararasıdaki ve dünyadaki saygın yerini tekrar alarak, çağ değiştirecek başarılar elde etmiştir.

KRONOLOJİ

- 1336 Timur'un doğumu
- 1354 Osmanlıların Gelibolu'dan Rumeli'ye geçişleri
- 1357 Timur'un Savaşlara katılmaya başlaması
- 1360 Bayezit-I (Yıldırım)'ın doğumu
- 1363 Edirne'nin alınması
- 1364 Sırp Sindiği Savaşı ve Osmanlı zaferi
- 1369 Timur'un Maverâ-ül nehir de Hükümdar oluşu
- 1371 Timur'un Moğalistan'ı zapt etmesi
- 1385 Timur'un Doğu Anadolu'ya ilk seferi (İran, Horosan, Irak Azerbaycan ve Ermenistan seferleri)
- 1385 Osmanlıların Manastır ve Ohri'yi alması
- 1386-1387 Timur'un Doğu Anadolu'ya ikinci seferi Kafkasya, Erzincan, Karakoyunlu reislerini kendisine bağlaması
- 1388 Osmanlıların Bulgaristan'a yürümesi
- 1389 Birinci Kosova Meydan Muharebesi'nin zaferle sonuçlanması, savaş meydanında Osmanlı Hükümdarı I.Murat (Hüdavendigâr)'ın şehit edilmesi, yerine oğlu I.Bayezit'in Hükümdar olması
- 1389 Sırbistan'ın Osmanlı himayesine alınması
- 1390 I.Bayezit'in Konya'yı alması, Karaman Beyliği ile sınırı Çarşamba suyuna kadar ileri sürmesi
- 1391 Timur'un Kıpçak (Altınordu) seferi
- 1391 İstanbul'u Osmanlı Ordusu'nun ilk kuşatması
- 1392 Timur'un Mazenderan (İran'da) seferi
- 1393 I.Bayezit'in Merzifon-Amasya bölgesini alması
- 1393 Bulgaristan'ın Osmanlı topraklarına ilhakı
- 1393 Timur'un Şiraz seferi Bağdat'ı zapt etmesi
- 1394 Timur'un Dicle'yi geçerek, Urfa-Mardin, Musul ve Diyarbakır'ı alması
- 1394 Timur'un üçüncü Doğu Anadolu seferi Erzincan Beyi Tahirten'i kendisine bağlayarak hükümdar olarak yerinde bırakması
- 1395 Eflâk'ın Osmanlı Devleti himayesine alınması
- 1395 Timur'un Yıldırım Bayezit'a ilk mektubu göndermesi

1395	Yıldırım Bayezıt'ın Başkanlık ettiği Serez toplantısı
1396	Timur'un İran'dan Semerkant'a dönmesi
1396	Avrupa'da Haçlılarla Niğbolu Meydan Muharebesi'nin yapılması, Osmanlı zaferi
1396-1397	İstanbul'un Osmanlılar tarafından üçüncü kuşatılması, Bizans İmparatoru'nun Osmanlı şartlarını kabul etmesi
1397	Yıldırım Bayezıt'ın Mora Seferi
1397	Yıldırım Bayezıt'ın Karaman Seferi, Karaman Devleti'nin sonu
1398	Yıldırım Bayezıt'ın Canik seferi, Samsun, Bafra, Giresun kıyı bölgesinin alınması
1398	Timur'un Hindistan seferi
1398	Karakoyunlu Hükümdarı Karayölük Osman beyin Sivas Hükümdarı Kadı Burhanettin'i öldürmesi Sivas'ı kuşatması
1398	Yıldırım Bayezıt'ın oğlu Süleyman Çelebi'nin Sivas'ı teslim alması, Tokat, Niksar, Şarkıkarahisar Kayseri-Aksaray ve Kırşehir bölgesini zapt etmesi
1399	Fransız Mareşal'ı Busiko (Boucicaut) komutasındaki Ver.edik, Ceneviz, Fransız gemi ve 1.200 Şövalyeden oluşan kuvvetlerin Bizans'a yardımları
1399	Mısır Sultanı Melik Zahir Berkük'ün ölümü, yerine oğlu Fereç'in geçmesi
1399	Dulkadir Beyliği'nin Osmanlı tabiiyetine alınması, Malatya, Kâhta, Behisni ve Divriği bölgelerinin zaptı
1399	Yıldırım Bayezıt'ın Erzincan'ı alması Tahirten'i itaata çağırması
1399	Timur'un Semerkant'da Doğu Anadolu dördüncü seferi için 7 yıl sürecek savaşa karar vermesi ve büyük bir ordu ile Kafkasya (Karabağa)'ya gelmesi
1400	Yıldırım Bayezıt'ın İstanbul'u dördüncü kuşatması, Bizans'ın Avrupa'dan yardım istemesi
1400 Mayıs	Timur'un Osmanlı Ordusu ile Mayıs'ta Bingöl'e gelmesi
1400 Temmuz-Ağustos	Timur'un Sivas üzerine yürümesi
1400 Ağustos 9-17	Timur'un Sivas'ı kuşatması ve zapt etmesi
1400 Eylül	Timur'un Elbistan'ı yağmalaması ve Malatya şehrini zapt etmesi

1400 Eylül-Ekim	Timur'un Halep civarında Mısır ordusunu yenmesi
1401 Ocak ilk günleri	Timur'un Şam'ı yağma ve tahrip etmesi
1401 Haziran-Temmuz	Timur'un Bağdat'a taarruzu ve zaptı
1401 Temmuz sonu	Yıldırım Bayezit'in Erzincan ve Kemah kalelerini zaptı, Tahriten'i zorla kendine bağlaması
1401 Aralık	Timur'un ordusu ve Bağdat'tan Karabağ'a dönmesi ve Muhammet Sultan emrindeki Semerkant zırh donatımlı ihtiyat ordusunun Karabağ'a gelmesi
1402 Mart	Timur ordusunun Karabğa (Arran)'dan Avnik-Bingöl'e alınması
1402 Nisan	Timur'un ordusu ile Avnik'ten batıya ileri harekete başlaması
1402 Mayıs	Kemah Kalesi'nin Timur ordusu tarafından kuşatılması ve zaptı Osmanlıya savaş ilanı
1402 Haziran16	Osmanlı ordusunun seferber edilerek İzmit-Bursa bölgesinde toplanması
1402 Haziran sonu	Osmanlı ordusunun Ankara'ya gelişi
1402 Temmuz başı	Timur ordusunun Sivas'ta toplanması
1402 Temmuz ilk haftası	Osmanlı ordusunun Ankara'dan Tokat'a yürüyüşü Yıldız dağında savaşa hazırlanması
1402-12-14 Temmuz	Timur ordusunun Sivas'tan batıya yürüyüşü
1402-14-16 Temmuz	Osmanlı ordusunun Tokat'tan geri dönerek batıya yürüyüşü
1402-20 Temmuz	Timur ordusunun Kayseri'ye varışı
1402 23 Temmuz	Timur ordusunun Kırşehir'e varışı
1402 24 Temmuz	Timur ordusunun Ankara güneyine varışı, Ankara Kalesi'ni kuşatması
1402 27 Temmuz	Osmanlı ordusunun Ankara Çubuk kuzeyine varışı
1402 27 Temmuz	İkinci vakti iki taraf ordularının Çubuk kuzeyinde karşı karşıya gelişleri ve tertiplenmeleri
1402 28 Temmuz Cuma	Ankara Meydan Muharebesi'nin başlaması, saat 06.00
1402 28 Temmuz	Osmanlı ordusunun yenilmesi, savaşın bitişi 21.00 Yıldırım Bayezit'in tutsak edilmesi
1402 30 Temmuz	Osmanlı ülkesinde Fetret Devri'nin başlaması
1402 Ağustos-Eylül	Timur birliklerinin Anadolu'nun çeşitli yerlerini işgali
1402 Aralık	Timur'un İzmir kalesi'ni Frenklerden alması

1403 Mart

Yıldırım Bayezıt'ın tutsak olarak Akşehir'de vefat edişı

1404 Temmuz

Timur'un Karatatarları da beraberinde alarak Anadolu'yu terk ederek Semerkant'a dönmesi

BİBLİYOGRAFYA

1. Ahmet, Cevdet; Tarih-i Osmani, c.II, İstanbul.
2. Aşıkpaşazade; Tevarih-i Al-i Osman, c.I, (Ali Neşri), İstanbul, Matbaay-ı Amire, 1332 (1916).
3. Bıyıktaş, Ömer Halis; Timur ve Ankara Savaşı, İstanbul, Askeri Matbaası, 1934.
4. Cezar, Mustafa-Sertoğlu; Mithat; Mufasssal Osmanlı Tarihi, c.I, İstanbul, Şehir Matbaası, 1957.
5. Danişment; İsmail Hami, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, c.I, İstanbul, Türkiye Yayınevi Matbaası, 1971.
6. Ener, Suat; Türkiye'nin Sıradağları, İstanbul, Akşam Matbaası, 1936.
7. Grenard, Fernand; (Fransız, Orta Asya Tarih ve Coğrafya Uzmanı), Asya'nın Yükseliş ve Düşüşü, Birinci Baskı, Çev.Orhan Yüksel, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1970.
8. Geçen, Anıl; Tarihte Türk Devletleri, İstanbul, Milliyet Basımevi.
9. Gibbons, Hebert; Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu, Çev. Ragıp Hulusi, İstanbul, Devlet Matbaası, 1928.
10. Hammer; Devleti Osmaniye Tarihi, Çev. Mehmet Ata, c.II, III, İstanbul, Bedrosyan Matbaası, 1329 (1913).
11. Hayrullah Efendi Tarihi, c.V, İstanbul, Matbaayı Amire, 1281.
12. İdrisi-Bittisi, Heşbehişt, Çev.Sadi, Yazma, İstanbul, Süleymaniye Kitaplığı, Hamidiye Bölümü, No.928.
13. İlhan Suat; Türk Ordusu Tarihinden Görüntüler, 44 No.lu K.K.Dergisi Eki, Ankara Gnkur. Basımevi, 1974.
14. Kemalpaşazade Tarihi; Millet Ali Emin Küt. No.30, Yazma.
15. Kalviyo, Kedesten; Semerkant'a Seyyahat, Çev.Ömer Rıza Doğrul, İstanbul, Ahmet Sait Basımevi.
16. Köprülü, Fuat; Yıldırım Bayezit, Belleten, c.I.
17. Mahzar, Feyzi; Haber-i Sabib, c.II, İstanbul, Hacı İzzet ef. Matbaası, 1297 (1877).
18. Nazmi-Zade, Tarihi Timur Gürgân, İstanbul, İbrahim Müteferrika Matbaası, 1695 (1111) ✓
19. Neşri, Cihannuma, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1949.
20. Oruç Bey; Tevarih-i Al-i Osman (Babinger Neşri) Berlin, 1925, Türkiyat Enstitüsü, No.4306.
21. Ostrogdrsky, Gorge; History of Byzantine State, New Brunswick, Jersey, 1957.

22. Öztuna, Yılmaz; Türkiye Tarihi, 3.cilt, İstanbul, Tıfdruk Matbaacılık A.Ş. 1964.
23. Özer, Yusuf Ziya, Belleten, c.IX, s.
24. Paul Wittek; Ankara Bozgunundan İstanbul'un Zaptına Kadar, Çev.Halil İnalçık, Belleten, c.VII, Ankara, 1923, No.27.
25. Sadettin Hoca; Tacüt-tevari, c.I, İstanbul, Matbaa-i Amire, 1279.
26. Sertoğlu, Mithat; Resimli Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi.
27. Sevgen, Nazmi; Anadolu Kaleleri I, Ankara, T.T.K., 1949.
28. Schitberger; Hatıralar, Çev.Hakkı Muhlis, İstanbul, Ali Emiri Kitaplığı, No.281, Yazma.
29. Silberschmet, M.; Şark Meselesi, Çev.Cemal Köprülü, İstanbul, Evkaf Matbaası, 1930.
30. Timur Tüzükatı, Çev.Mustafa Rahmi, İstanbul, Matbaayı Amire, 1339 (1913).
31. Türkiye Harekât Bölgeleri Rehberi, Gnkur.Bşk.Ankara, E.Ü. Basımevi, 1954.
32. Uzunçarşılı, İsmail Hakkı; Osmanlı Tarihi, c.I, İstanbul, TTK yayımevi, 1949.
33. Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, Kapıkulu Ocakları, c.I, II, Ankara, TTK Basımevi, 1943, 1944.
34. Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, c.III, 1 nci Kısım (1299-1451), Ankara, Gnkur.Basımevi, 1964.
35. Türk Silahlı Kuvvetleri, (Birinci Kosova Meydan Muharebesi), c.III, 1 nci Kısım Eki, Ankara, Gnkur.Basımevi, 1987.
36. Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, c.III, 2.Kısım Garp Ordusu, Yunan Cephesi, Ankara, Gnkur. Basımevi, 1981.
37. Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi (Otlukbeli Meydan Muharebesi), c.III, 2 nci Kısım Eki, Ankara, Gnkur. Basımevi, 1986.
38. Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, c.III, 3.Ks.Eki, İstanbul'un Fethi (1453), Ankara, Gnkur.Basımevi, 1979.
39. Ener, Suat; Türkiye'nin Havzaları ve Ana Gölleri, Harp Tarihi ve Askeri Coğrafya, Ankara, Ankara Basımevi, 1937.

MAKALELER

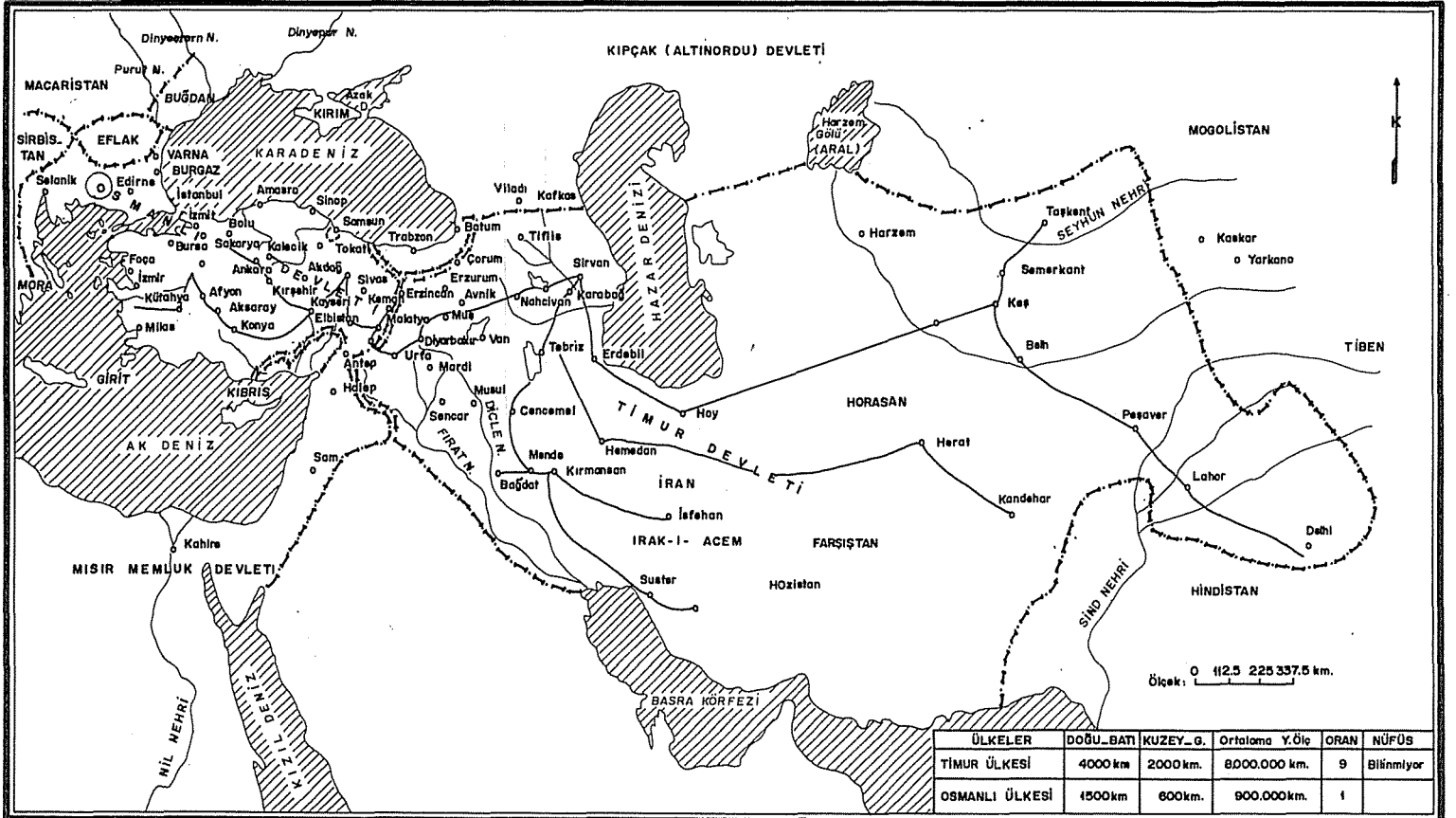
1. İslam Ansiklopedisi, c.I ve II (II.c. I.Bayezit) MEB'liği yayınları, İstanbul Milli Eğitim Basımevi, 1961.
2. Erendil, Muzafer; (1402 Ankara Savaşı), Askeri Tarih Bülteni, sayı (No.10) Ağustos 1980.
3. Kan, Muzafer; (I.Yavuz Sultan Selim'in Mercidabık ve Ridaniye Meydan Muharebeleri (1516-1517) Askeri Tarih Bülteni, Sayı (No.6) Eylül 1978.

EKLER

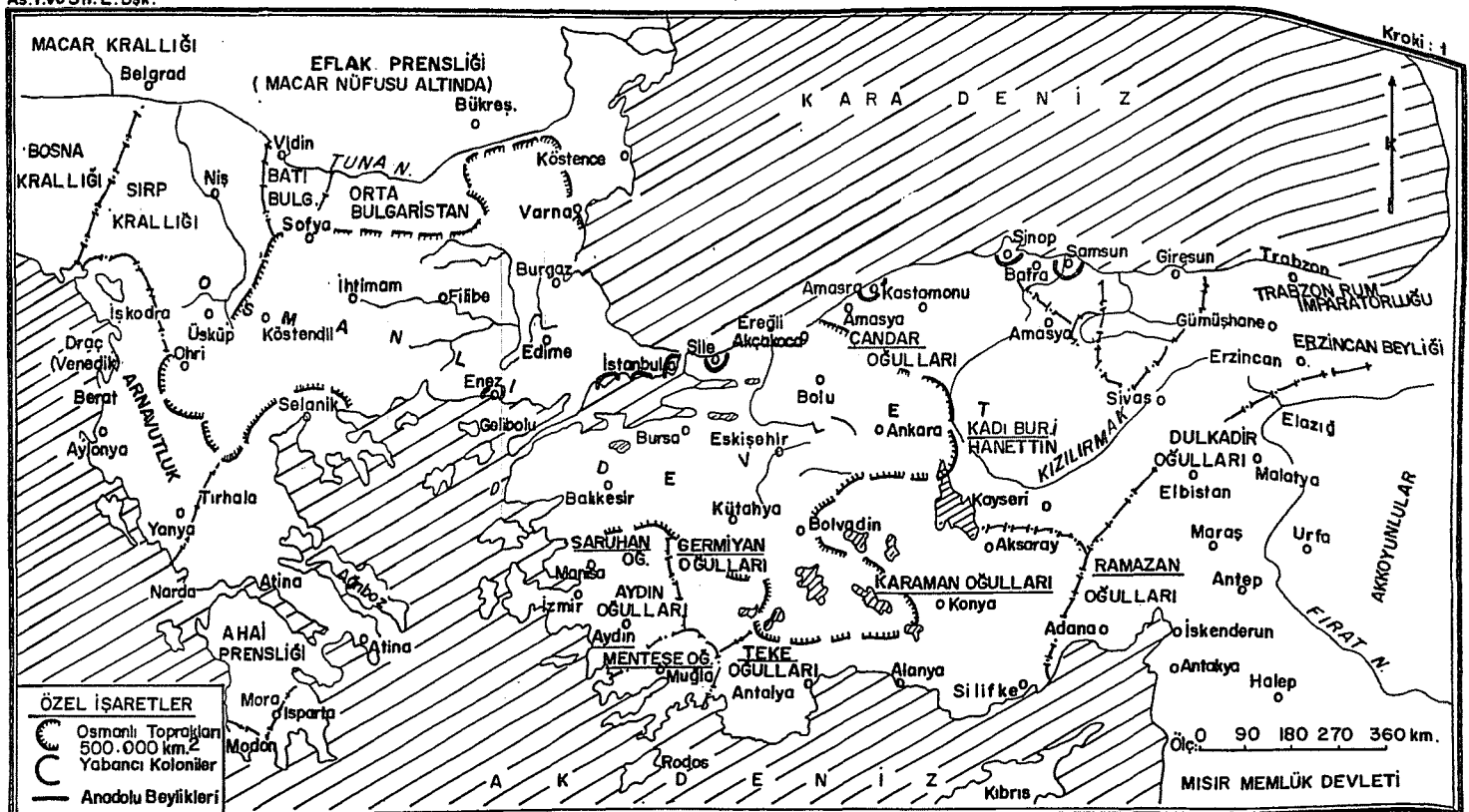
Gnknr.
As. T.ve Str. E. Bek.

Timur ve Osmanlı Ülkeleri

Harita 4

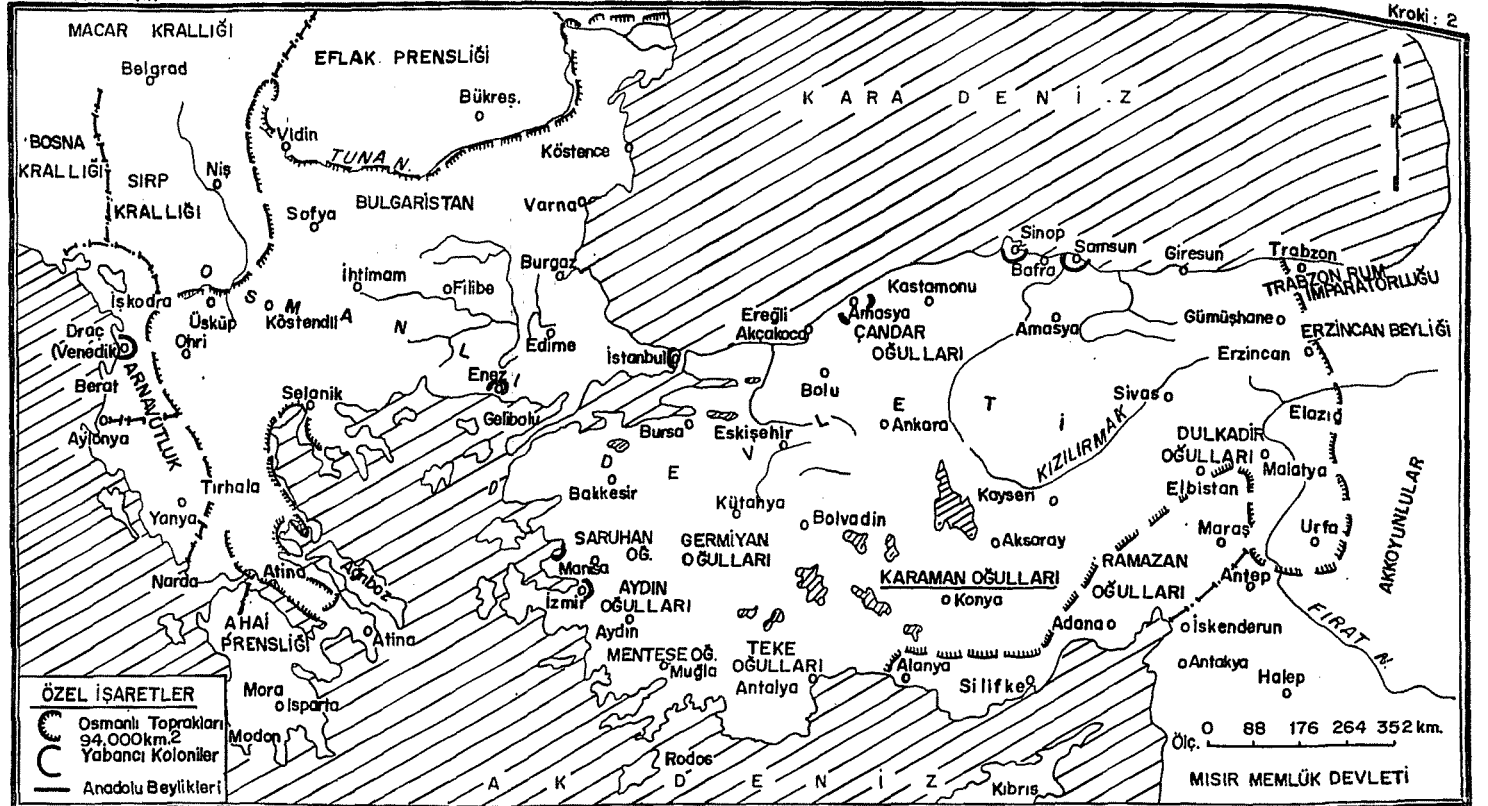
Gnkr.
As.T.vø Str. E. Bşk.

Osmanlı Devleti Genel Durumu (1402 Öncesi)

Gnkr.
As.T.ve Str.E.Bşk.

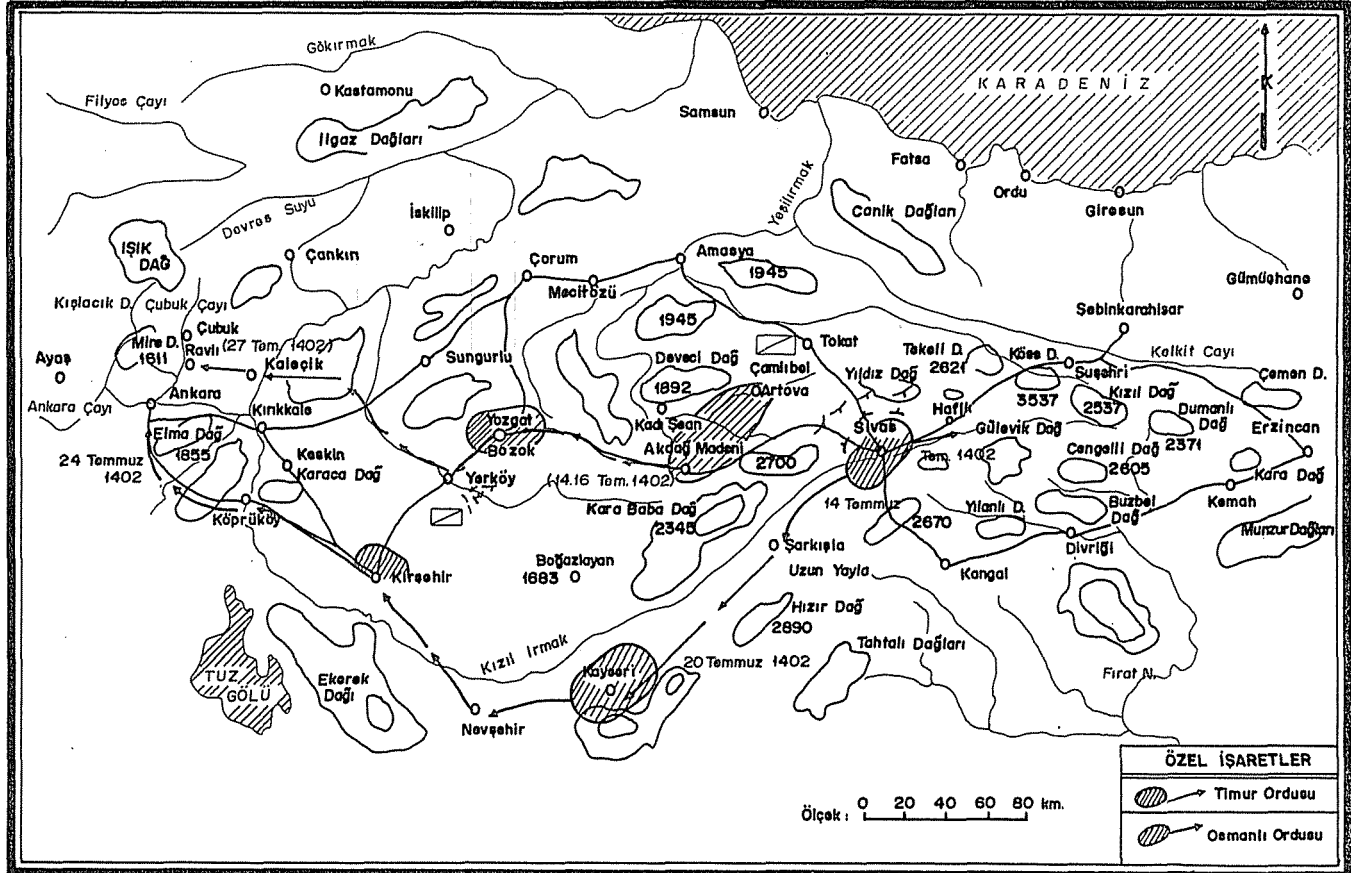
Kroki: 2

Sivas Bölgesinde Karşılıklı İlk Temas ve Her
İki Ordunun Batı Yönde Yürüyüşü Devamı Kırşehir Yöresindeki
Temas (Harekât Alanı'nın Doğal Coğrafi Yapısı)

Gnkur.
As. T. ve Str. E. Bsk.

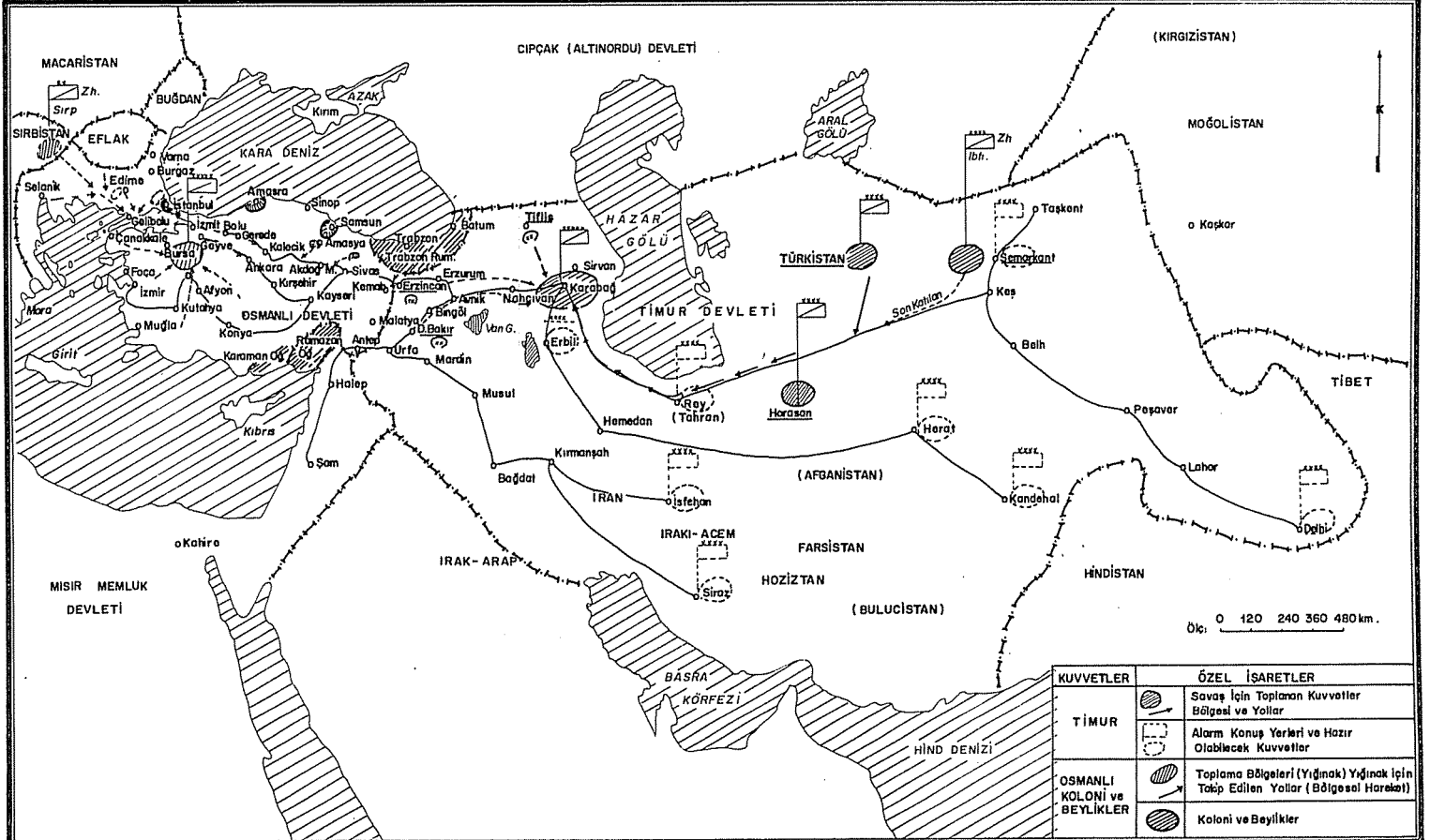
Kroki 13

Timur ve Osmanlı Ordularının Barış Konuş ve Sefer Yiğınak Bölgeleri

Gnkr.
As. T. ve Str. E. Bşk.

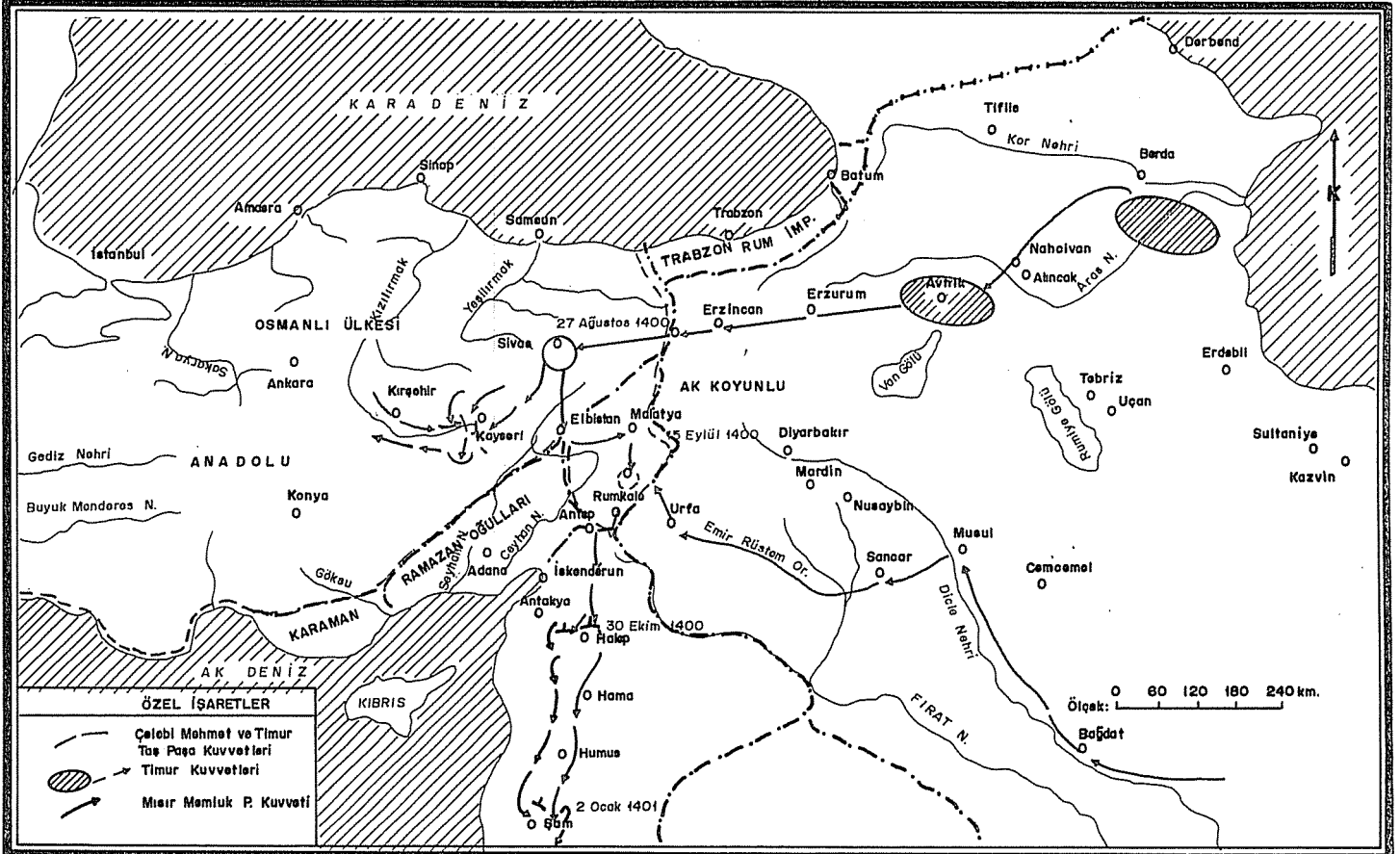
Kroki : 4

Timur Ordusunun Sivas Üzerine Yürüyüşü ve Suriye Harekâtı
1400

Gnkur.
As. T. ve Str. E. Bşk.

Krakli: 5

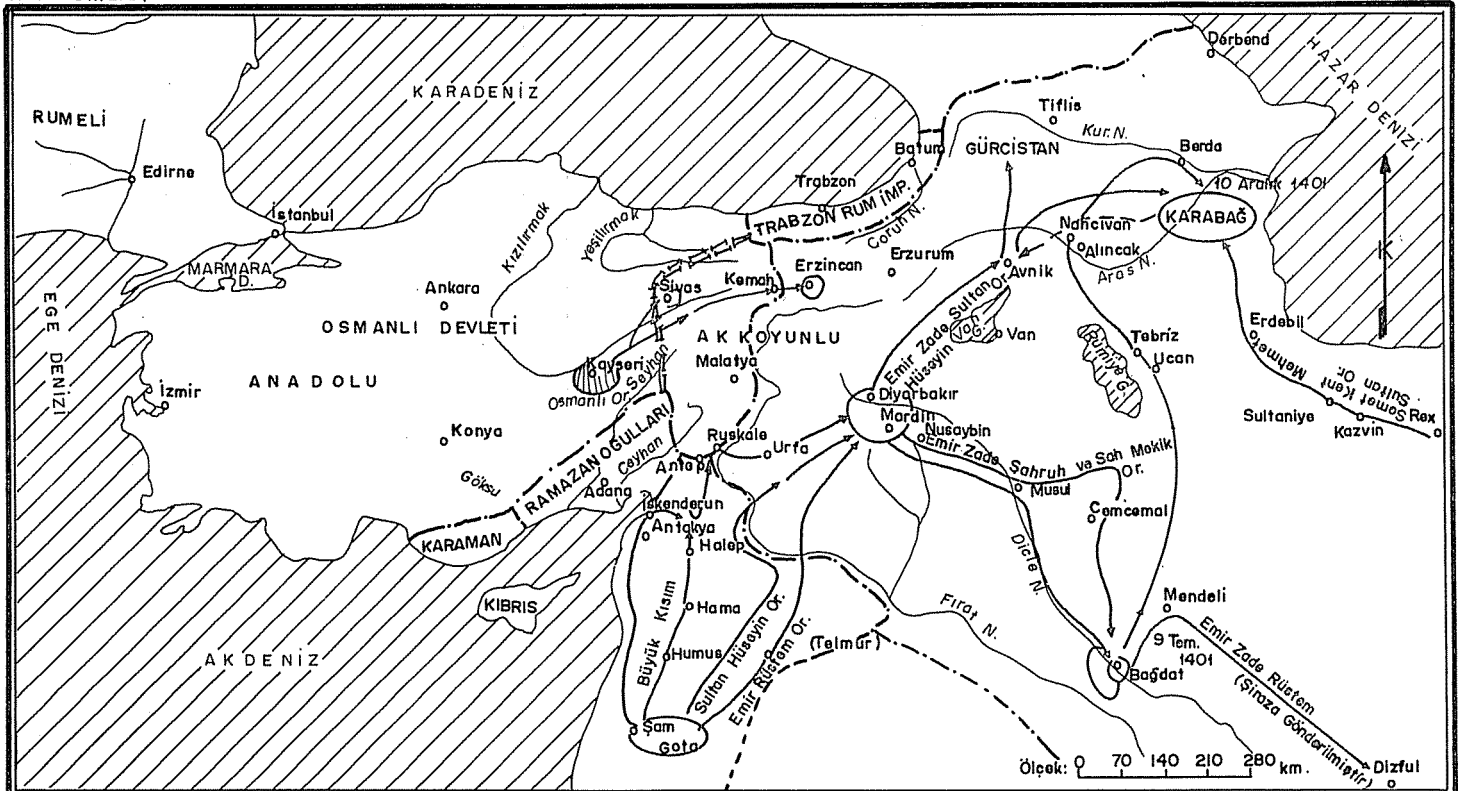

Timur Ordusu'nun Suriye Seferinden Kafkasya'ya Dönüşü (1401)

Yıldırım Bayezit'in Tem. 1401 Harekâtı

Gn.kur.
As.T.ve Str.E. Bşk.

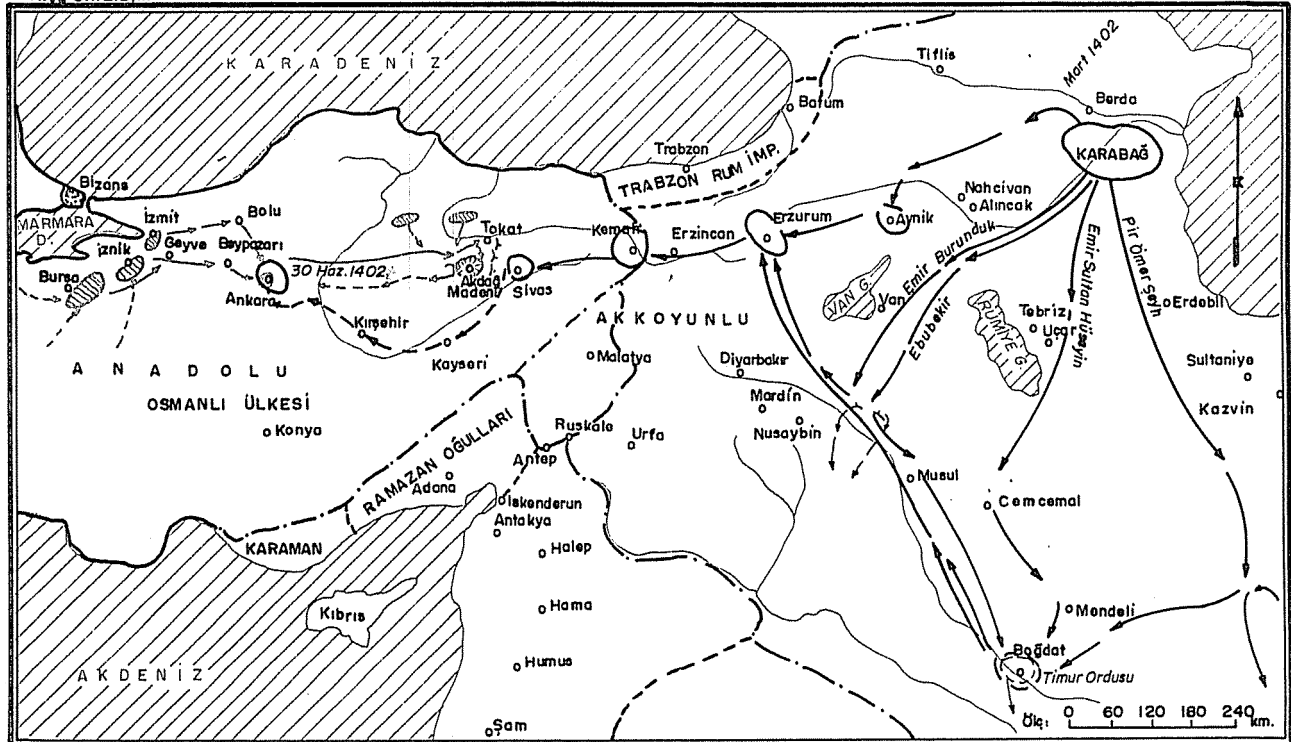
Kroki: 6

Osmanlı ve Timur Ordularının 1402 İlk Baharında Ankara Çubuk Ovasına
Gelineye Kadar Yaptıkları Harekat

Gnkur.
As.T.ve Str.E.Bsk.

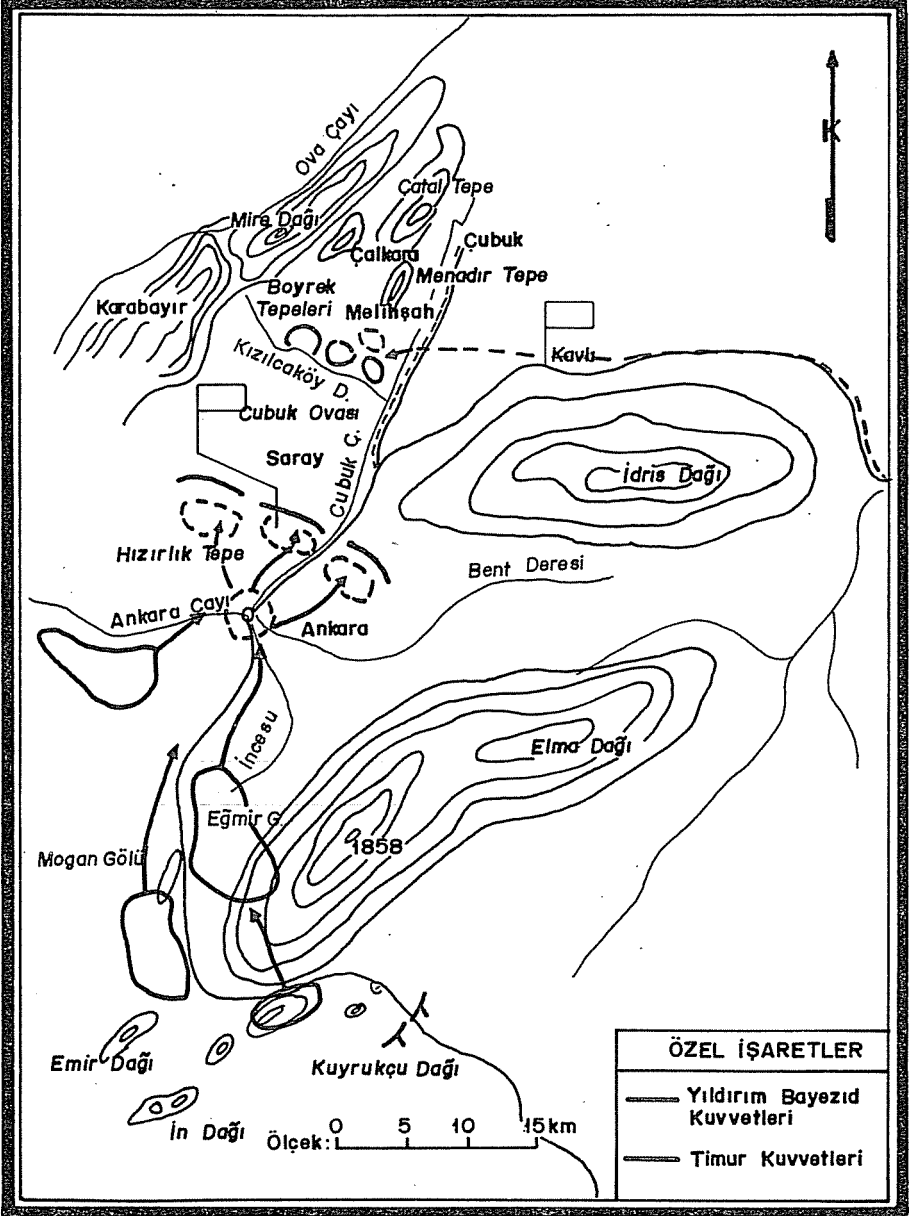
Kroki : 7

Timur ve Yıldırım Bayezit Kuvvetlerinin Çubuk Ovasına Gelişleri

Gnkr.
As. T. ve Str. E. Bşk.

Kroki : 8

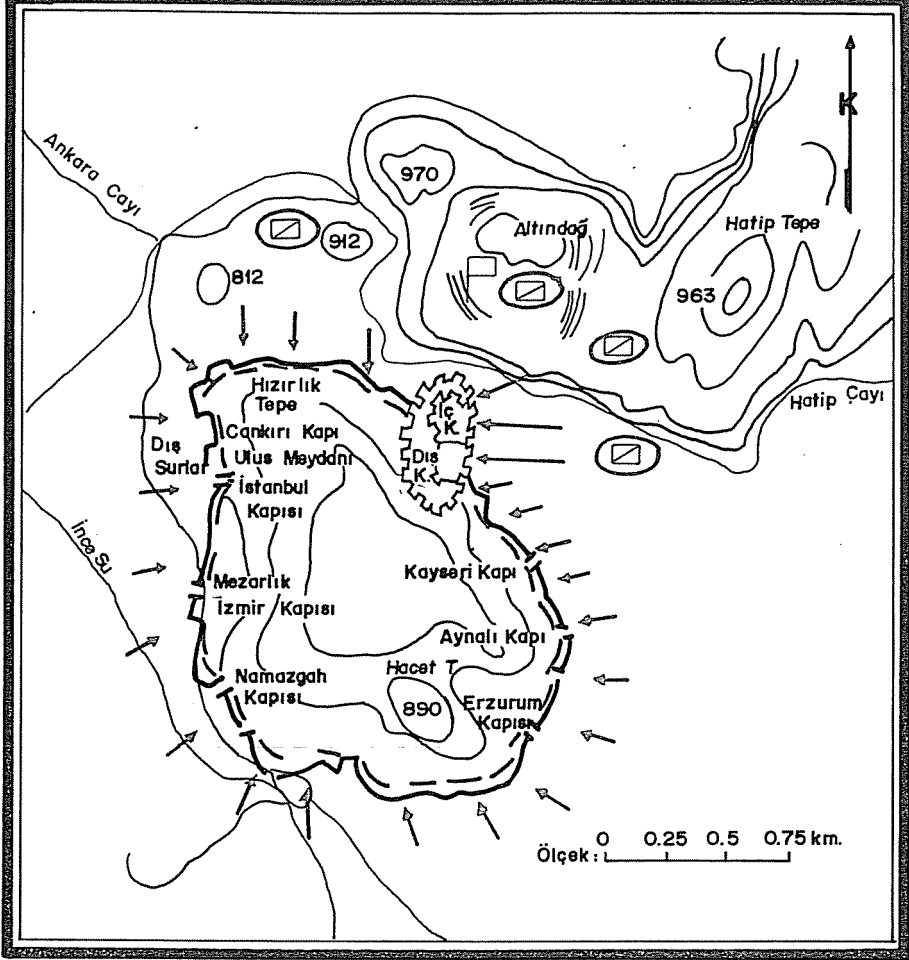

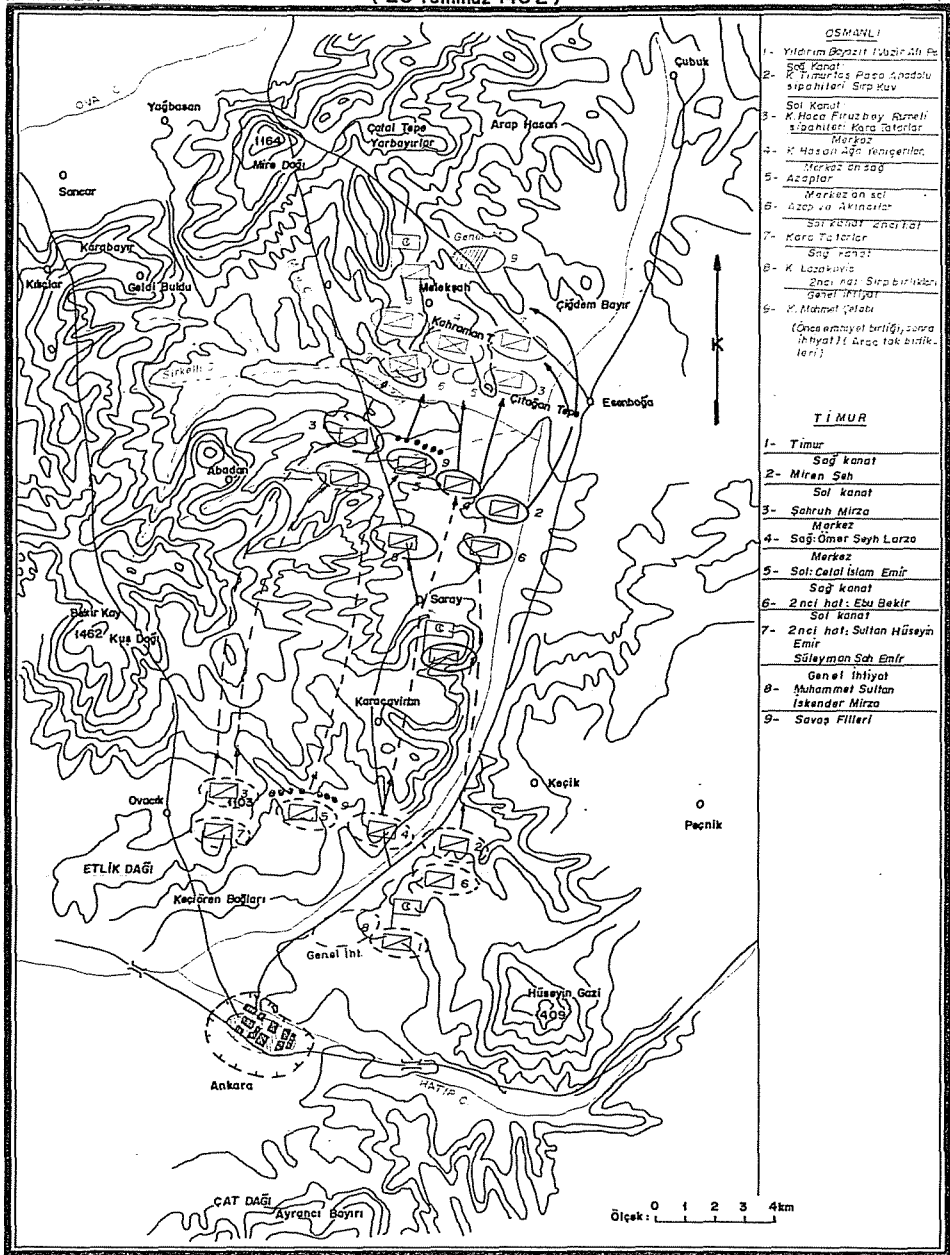
**Timur'un Ankara Kalesi Kuşatması
(25 Temmuz 1402)**

Gnkr.

As. T. ve Str. E. Bşk.

Kroki : 9

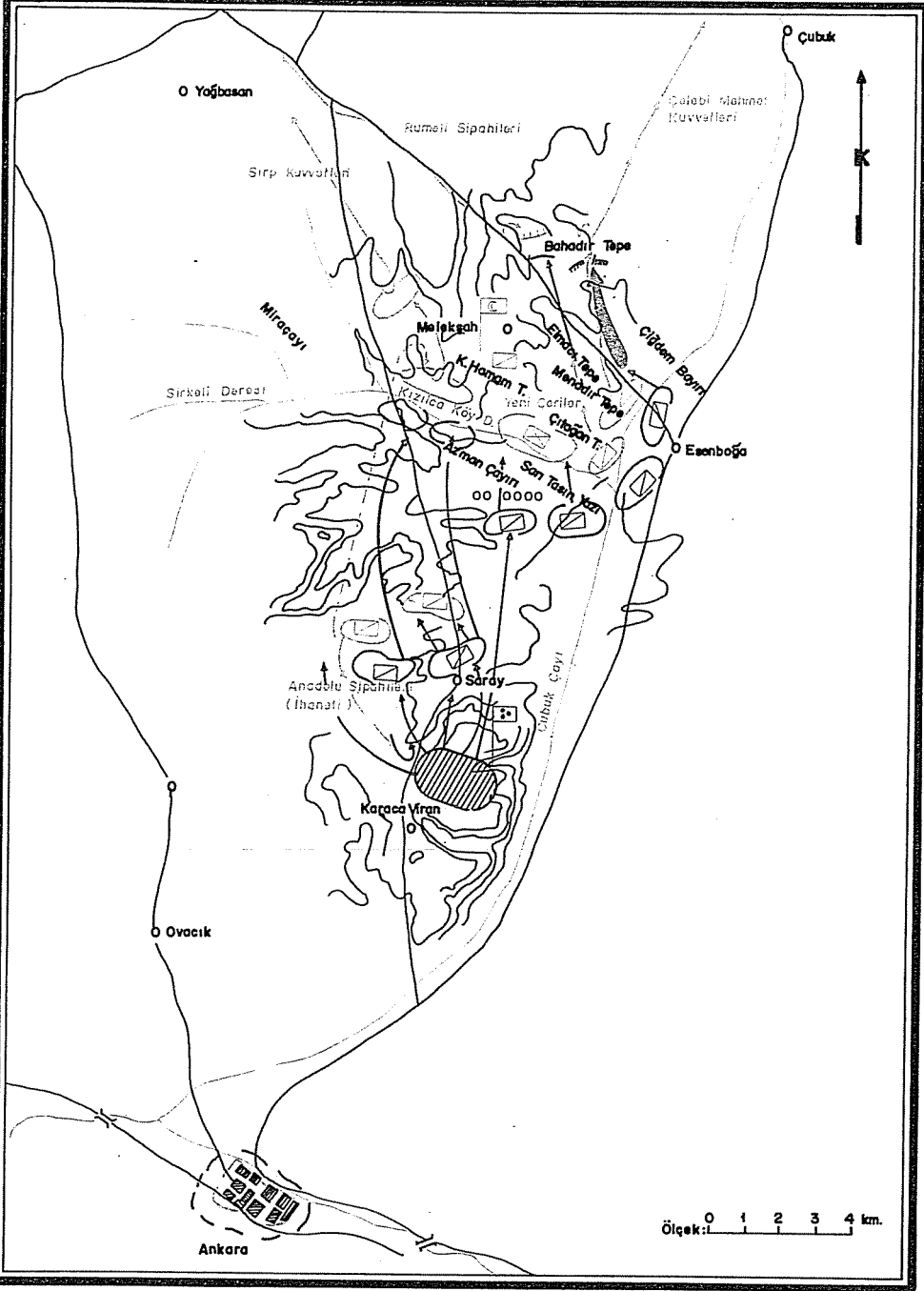

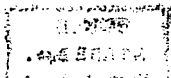

Öğleden Sonraki Harekât
İkinci Evre

Kroki.12

Gnkrur
A.Ş. T.ve Str. E. Bşk.

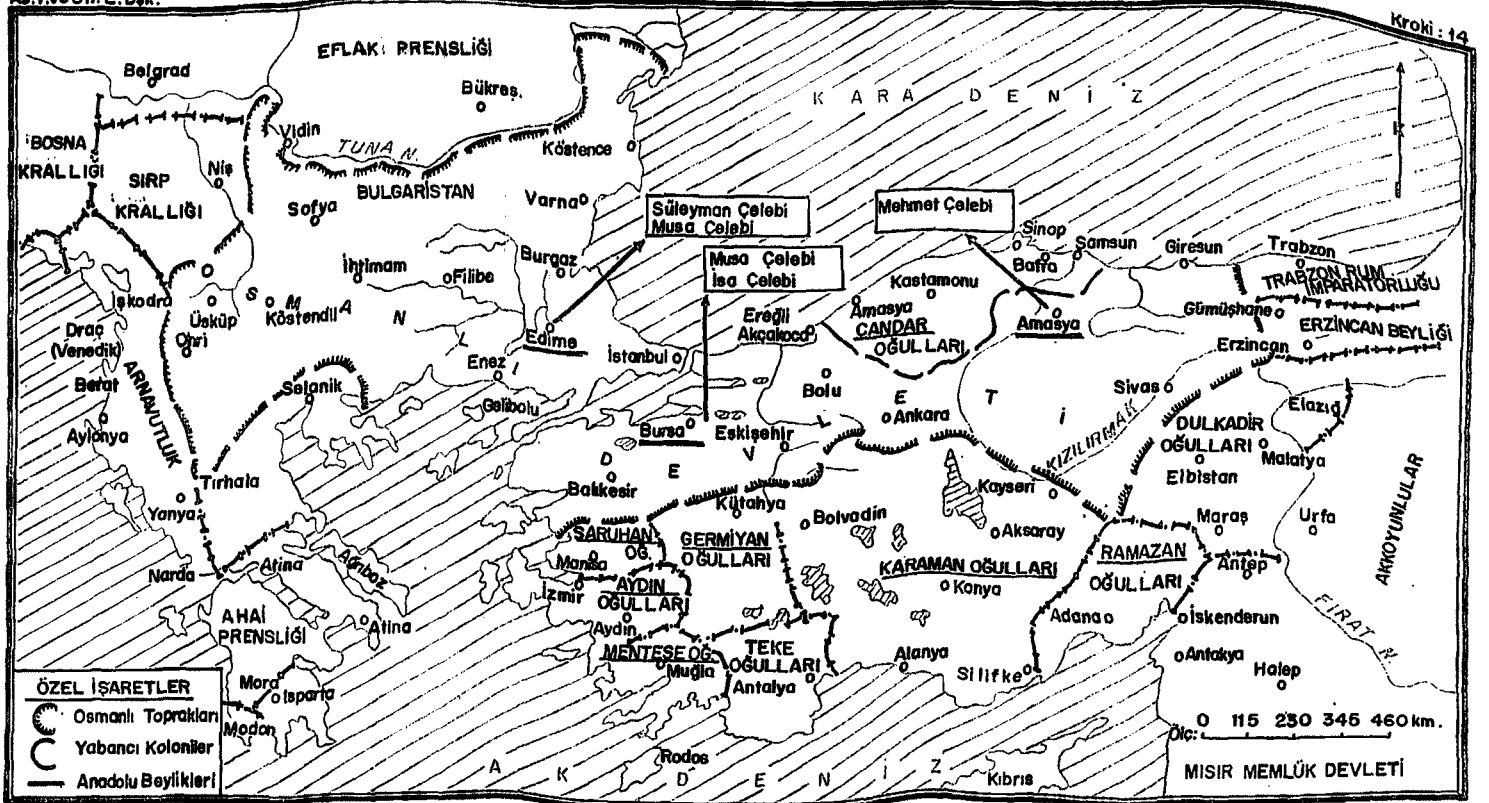
Gökür.
A. T. ve S. E. B. B.

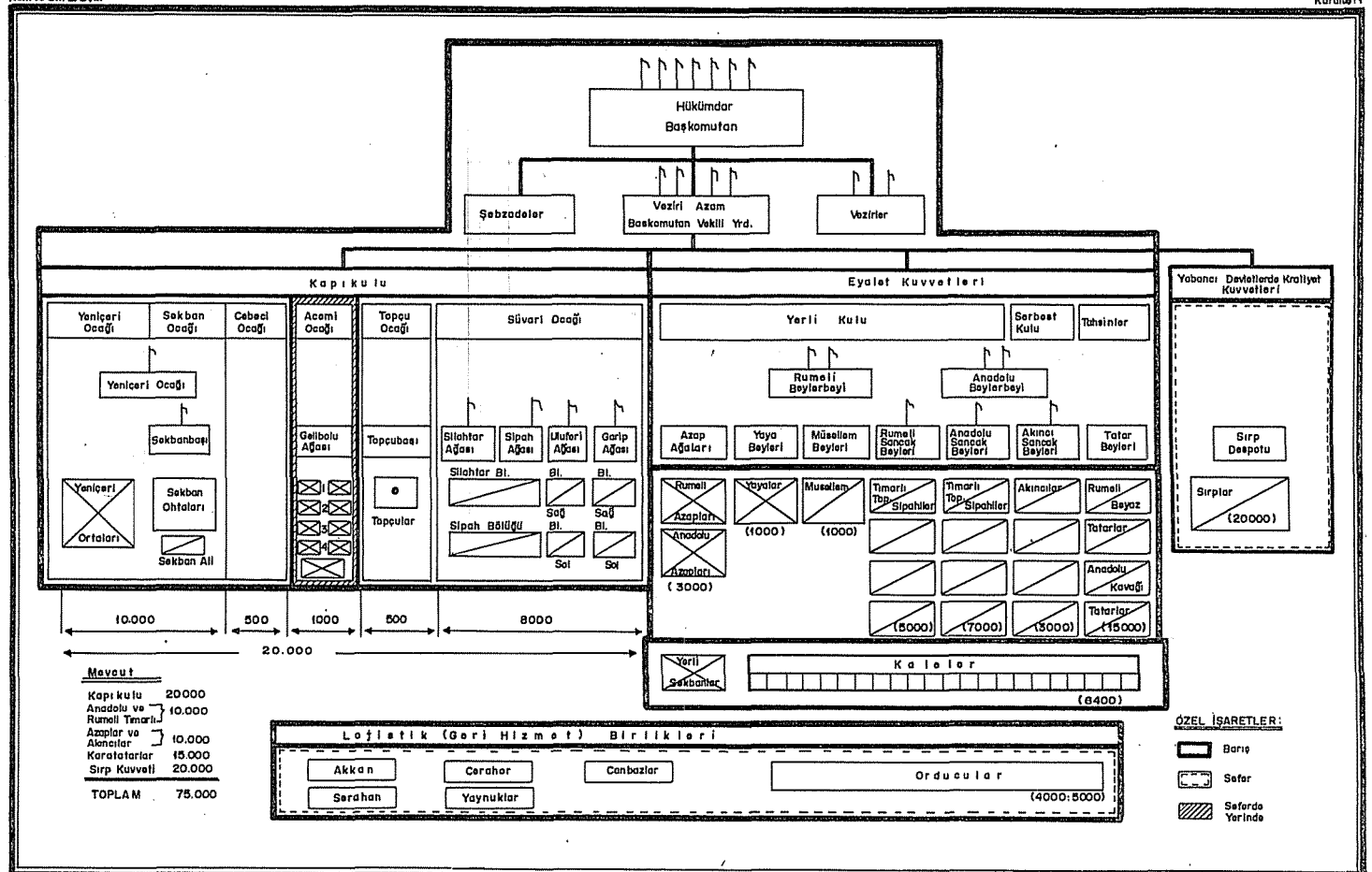
[illegible]

CHUR
ATASE BOK.

Fetret Devri Başında Osmanlı Ülkesi (1402 Sonunda)

Gnkur.
As.T.ve Str.E.Bak.

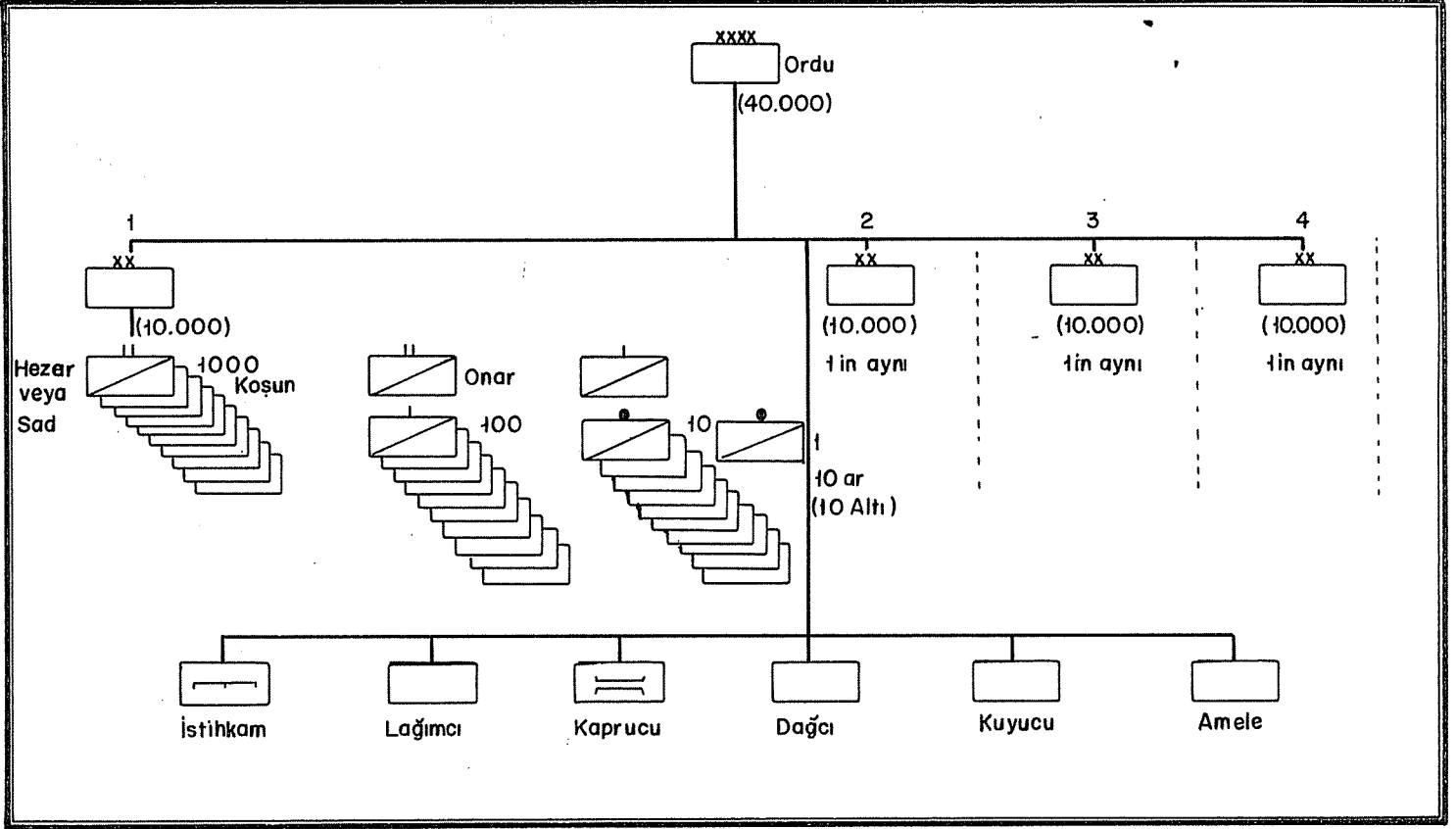

Timur Silahlı Kuvvetlerinde Bir Ordunun Kuruluşu

Gnkr.
As. T. ve Sfr. E. Bşk

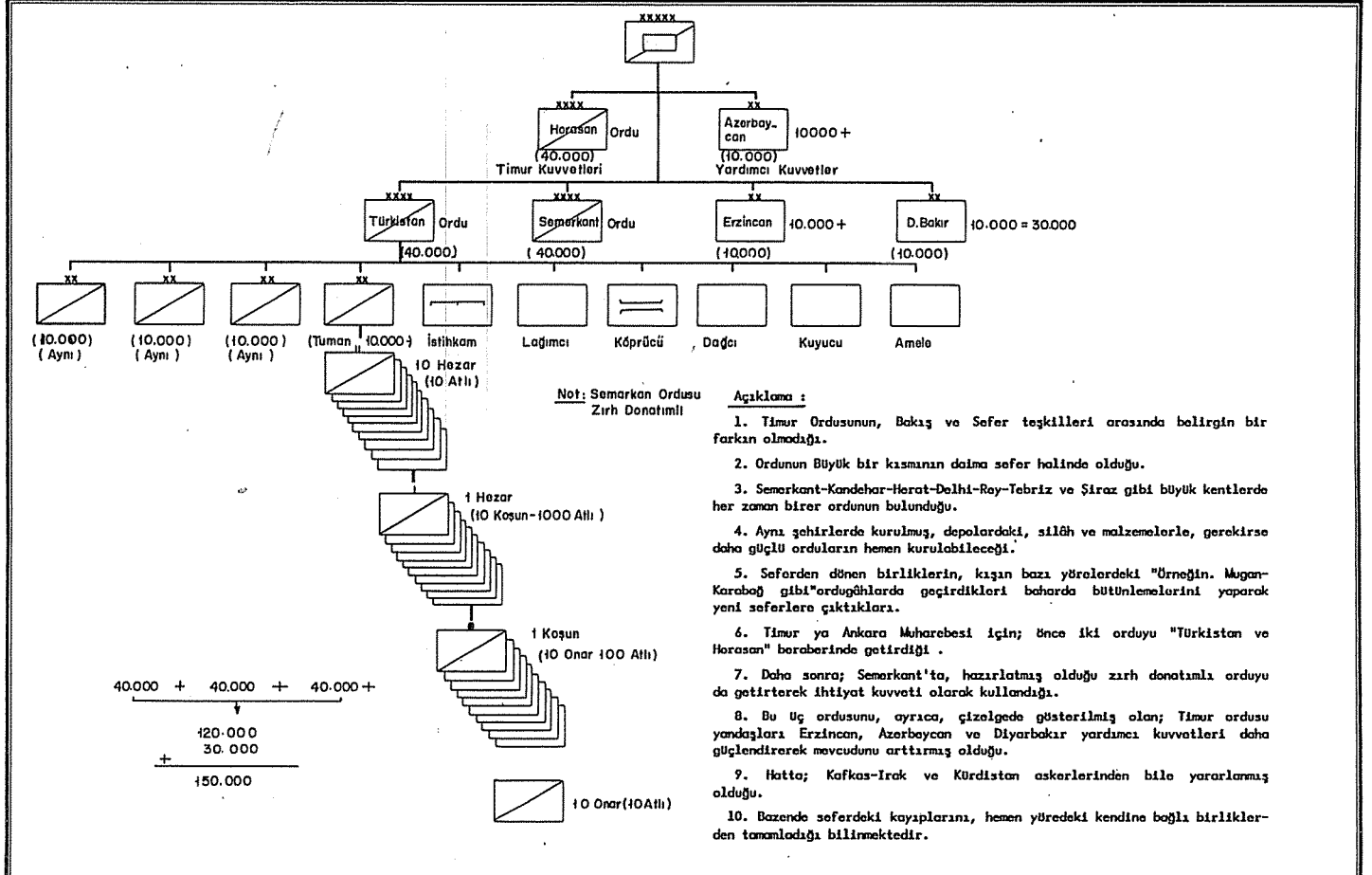
Kuruluş : 2

Timur'un Savaşta Katılan Kuvvetleri

Gnkr.
As. T. ve Sfr. E. Bşk.

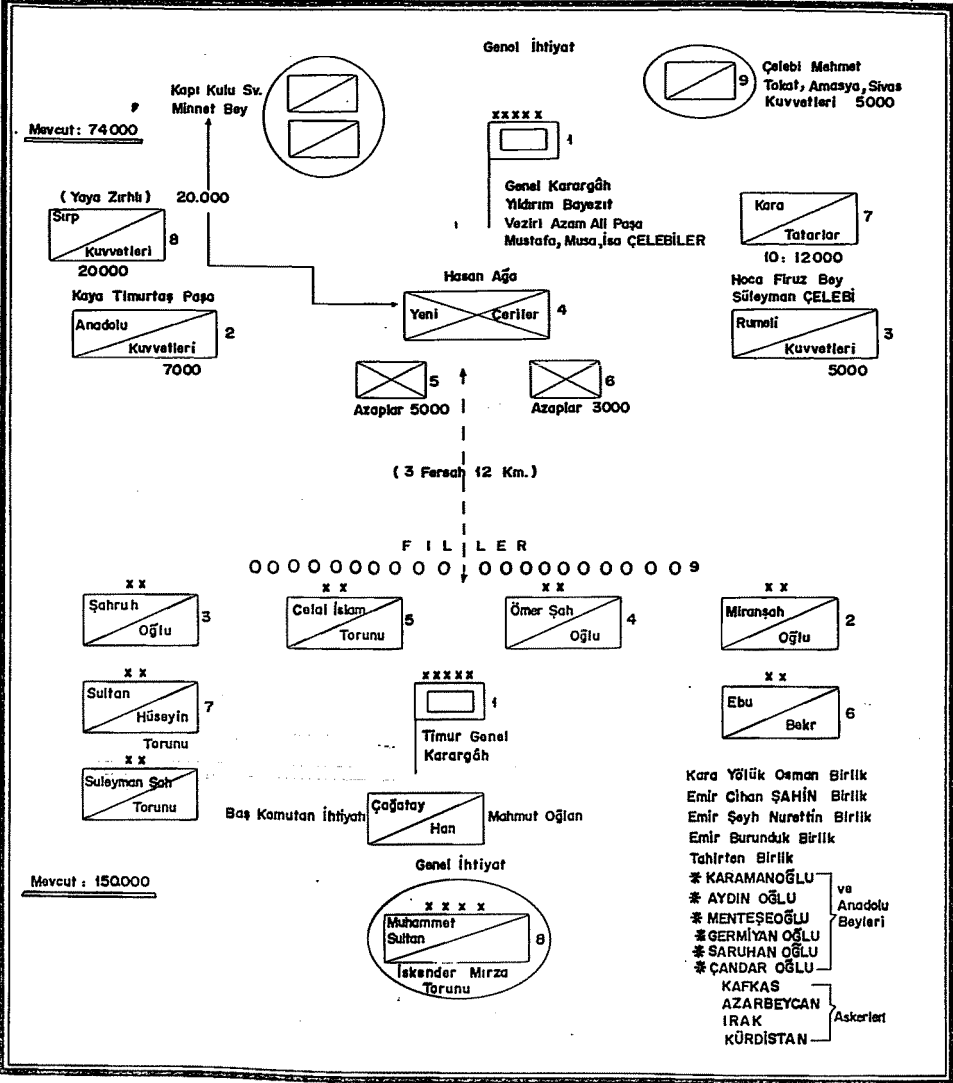
Kuruluş : 3

Tarafların Almış Oldukları Muhtemel Muharebe Düzeni (28 Temmuz 1402)

Gnkar.
As. T.ve Str. E. Bşk.

Şema : 4

YILDIRIM BAYEZİD

(1389-1402)

TIMUR

(1336-1405)

